T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

TÜRKÇEDE AĞRININ DİLİ: BİLİŞSEL DİLBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM

Gülden ALTINTOP TAŞ
17915305

Danışman
Doç. Dr. Faruk GÖKÇE

Diyarbakır 2022

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

TÜRKÇEDE AĞRININ DİLİ: BİLİŞSEL DİLBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM

Gülden ALTINTOP TAŞ
17915305

Danışman
Doç. Dr. Faruk GÖKÇE

Diyarbakır 2022

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**Türkçede Ağrının Dili: Bilişsel Dilbilimsel Bir Yaklaşım**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

05/08/2022

Gülden ALTINTOP TAŞ

İTHAF

Bu dünyadan göç ettiğinde bir yarımı seninle toprağa vermiş olmanın acısıyla ağrılarının sona ermiş olmasının hafifliği arasında yazıldı bu tez çalışması.

Canım babam Salim ALTINTOP'un değerli anısına…

ÖN SÖZ

Evrensel bir sorun olan ağrı; tıp, biyoloji, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, teoloji, dilbilim gibi birçok disiplin tarafından ele alınmaktadır. Farklı alanlarda yapılan çalışmaların temel amacı, karmaşık bir deneyim olan ağrının daha anlaşılır kılınmasıdır. Bu amaca hizmet etmek adına, Türkçe konuşurlar tarafından ağrıyı aktarmak için kullanılan metaforlar bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Gündelik dilde ve edebî metinlerdeki ağrı metaforları tespit edilerek fiziksel ağrının metafor haritası çıkarılmış, ağrı tecrübesinin nasıl kavramsallaştırıldığı üzerinde durulmuştur.

Tez çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde bilişsel dilbilimin ortaya çıkışına ve genel çerçevesine yer verilerek çalışmanın temel meselesi olan metafor kuramı üzerinde durulmuştur.

İkinci bölüm ağrı teorilerine, ağrının toplumsal yönüne, ağrı-dil ilişkisine, ağrı metaforlarına ayrılmış; ağrının bir duygu olup olmadığı tartışmasına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde çalışmada elde edilen verilerin incelenmesine ve değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında pek çok kişinin emeği bulunmaktadır:

Bana bu alanda araştırma fırsatı sunan, yapmış olduğu yönlendirmelerle çalışmamı zenginleştiren danışman hocam Doç. Dr. Faruk GÖKÇE'ye;

Tez yazım sürecinde önerilerinden faydalandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK, Prof. Dr. Kamuran ERONAT, Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ ve Doç. Dr. Sema ASLAN DEMİR'e;

Doktora sürecimin tamamında desteklerini hep hissettiğim; bilgi, tecrübe ve dostluklarıyla her anlamda yanımda olan çok değerli dostlarım Dr. Ece H. NAZLI ve Dr. Kadri NAZLI'ya;

Alan araştırması kapsamında görüşme yaptığım Özel Adana Medline Hastanesi onkoloji servisi hastalarına ve bu kişilere ulaşmamı sağlayan Pemil ALTINTOP'a;

Okuldaki yükümü hafifleterek tez çalışmama daha fazla zaman ayırmamı mümkün kılan, desteklerini hep arkamda hissettiğim canım arkadaşlarım Sinem YÜCETÜRK, Sema ÇAPIN ve Yunus TAŞDEMİR'e;

Çalışmam boyunca motivasyon konuşmalarını eksik etmeyen, kavramlar konusundaki hassasiyetini çalışmama da yansıtan, dostum "metaforolog" Murad DİLDAR'a;

Hayatım boyunca her zaman arkamda olan, tez yazım sürecinde yükümü hafifleten, bana moral veren ve kızımla ilgilenen canım ailem Müzeyyen ALTINTOP, Semil COŞKUN, Nefise COŞKUN, Ecrin İNCİRCİ ve Zerda TAŞ'a;

Özel hayatımın yanı sıra akademik hayatımda da tüm stresimi çeken, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren sevgili eşim Dr. Fırat TAŞ'a ve tez yazım sürecinde iki yaş sendromunu da yanına alarak beni yalnız bırakmayan, bilgisayarımın tüm tuşlarına basmaya çalışan biricik kızım Rengin TAŞ'a;

Çok saygı duyduğum, yaşayan en mükemmel kadın Alexandra E.'ye;

Sonsuz teşekkürlerimle…

Gülden ALTINTOP TAŞ

Diyarbakır 2022

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski olan ağrı, sıradan ağrı kesicilerin ötesinde sinir stimülatörü, ağrı pili, sinir blokları gibi birçok yönteme rağmen günümüz sağlık sektöründe çözüm aranan durumlardan biri olmaya devam etmektedir. Ağrı; bedenin dengesini bozar, kişinin sağlığını tehdit eder fakat ağrının zorlayıcı olmasının sebeplerinden biri de onun dilsel aktarımındaki güçlüktür. Ağrıyı daha anlaşılır kılmak ve aktarmak için kullanılan metaforlar bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Gündelik dildeki ağrı metaforlarının tespiti için hastalarla görüşmeler yapılmış ve sanal ortamdan örnekler derlenmiştir. Ayrıca kurmaca metinlerdeki metaforların tespiti içinse edebî metinlerden örnekler alınmıştır. Tez çalışmasında üç farklı alandan toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Türkiye Türkçesi konuşurlarının ağrılarını ifade ederken kullandıkları metaforlar saptanmış, daha sonra Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforları ile farklı dillerdeki (İngilizce, Yunanca, İtalyanca, Hintçe, Tayca, Arapça, Farsça) ağrı metaforları karşılaştırılarak birincil ve karmaşık metaforlar tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde; kişilerin ağrılarını ifade ederken kaçınılmaz olarak metaforlardan yararlandıkları, ağrının anlatıldığı gündelik dildeki metaforlar daha sınırlı iken edebî metinlerde kullanılan metaforların daha çeşitli olduğu görülmüştür. Ağrının öncelikle bir DÜŞMAN olarak metaforlaştırıldığı, diğer metaforların ise Büyük Zincir Metaforuna göre çoğunlukla "doğal fizikî şeyler" ve "karmaşık nesneler" grubunda toplandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Bilişsel Dilbilim, Metafor, Ağrı, Ağrı Teorileri, Ağrı İletişimi, Duygu.

ABSTRACT

Pain, which is as old as human history, continues to be one of the situations in which solutions are sought in today's health sector, despite many methods such as nerve stimulators, pain pacemakers, nerve blocks beyond ordinary painkillers. Pain; disrupts the balance of the body, threatens the health of the person, but one of the reasons why pain compels is the difficulty in its linguistic transmission. Metaphors that are used to make pain more understandable and convey it are the subject of this study. In order to determine the metaphors of pain in everyday language, interviews were conducted with the patients and examples were compiled from the virtual environment. In addition, examples from literary texts were taken to determine metaphors in fictional texts. In this thesis study, the data collected from three different areas were analyzed by descriptive analysis method. The metaphors used by Turkish speakers in Turkey to express their pain were determined, then primary and complex metaphors were determined by comparing the pain metaphors used in Turkish language spoken in Turkey to the pain metaphors in different languages (English, Italian, Greek, Hindi, Thai, Arabic, Persian). As a result of the investigations; it has been seen that people inevitably benefit from metaphors as expressing their pain, while the metaphors in everyday language in which pain is described are more limited, the metaphors used in literary texts are more diverse. It has been concluded that pain is primarily metaphorized as an ENEMY, and other metaphors are mostly gathered in the groups of "natural physical things" and "complex objects" according to the Big Chain Metaphor.

Keywords

Cognitive Linguistics, Metaphor, Pain, Pain Theories, Pain Communication, Emotion.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ I
ÖZET III
ABSTRACT IV
İÇİNDEKİLER V
TABLO LİSTESİ IX
ŞEKİL LİSTESİ X
KISALTMALAR XIII
GİRİŞ 1
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI 1
ARAŞTIRMANIN AMACI 2
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 3
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 4
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 5
BİRİNCİ BÖLÜM 9
BİLİŞSEL DİLBİLİM 9
1.1.BİLİŞSEL DİLBİLİMİN ORTAYA ÇIKIŞI 10
1.2. BİLİŞSEL DİLBİLİMİN DAYANDIĞI TEMEL GÖRÜŞLER 10
1.2.1. Metafor 14
1.2.1.1. Kavramsal Metafor Teorisi 15
1.2.1.1.1. Bilişsel İşlevlerine Göre Metaforlar 27
1.2.1.1.1.1. Yapı Metaforları 28
1.2.1.1.1.2. Yönelim Metaforları 28
1.2.1.1.1.2.1. Bedenlenme 29
1.2.1.1.1.3. Ontolojik Metaforlar (Entite ve Töz Metaforları) 33
1.2.1.1.2. Kaynağına Göre Metaforlar 34
1.2.1.1.2.1. Birincil ve Karmaşık Metaforlar 34
1.2.1.1.2.2. Karmaşık Metaforlara Kültürün Etkisi 36
1.2.2. Metonimi 40
1.2.3. Metafor ve Metonimi Arasındaki İlişki 42
İKİNCİ BÖLÜM 45
AĞRI 45
2.1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AĞRI KAVRAMI 45
2.2. AĞRI NEDİR? 47
2.3. AĞRI TEORİLERİ 53
2.3.1. Özgüllük Teorisi (SpecificityTheory) 53
2.3.2. Model Teorisi (Pattern Theory) 54

2.3.3. Nöromatriks Teori (Neuromatrix Theory) 55
2.3.4. Kapı Kontrol Teorisi (Gate Control Theory) 55
2.3.5. Biyopsikososyal Teori (Biopsychosocial Theory) 63
2.4. AĞRININ TOPLUMSAL YÖNÜ 65
2.4.1. Ağrı Algısı ve Davranışında Kültürün Etkisi 65
2.4.2. Hasta-Sağlık Görevlisi İlişkisinde Ağrı İletişimi ve Kültürel Boyut 68
2.4.3. Farklı Kültürlerde Ağrı Davranışları 73
2.5. AĞRI VE DİL İLİŞKİSİ 77
2.5.1. Ağrının Dilsel İfadesi 77
2.5.2. Ağrı İletişimi 87
2.6. AĞRI METAFORLARI 91
2.7. AĞRI BİR DUYGU MUDUR? 99
2.7.1. Duygu Nedir? 99
2.7.2. Duyguların Sınıflandırılması ve Temel Duygular 100
2.7.3. Psikolojik ve Fiziksel Ağrı 103
2.7.4. Fiziksel Ağrının Farklı Duygularla İlişkisi 107
2.7.5. Fiziksel Ağrı Bir Duygu mudur? 109
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 114
VERİLER, BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 114
3.1. GÜNDELİK DİLDEKİ AĞRI METAFORLARI 115
3.1.1. GÖRÜŞME METİNLERİNDEKİ AĞRI METAFORLARI 115
3.1.1.1. Ağrı Silahtır 116
3.1.1.2. Ağrı Kesici Bir Alettir 116
3.1.1.3. Ağrı Taştır 118
3.1.1.4. Ağrı Balondur 119
3.1.1.5. Ağrı Kalptir 120
3.1.1.6. Ağrı Şimşektir 121
3.1.1.7. Ağrı Canlı Bir Varlıktır 122
3.1.1.8. Ağrı Sudur 123
3.1.1.9. Ağrı Elektriktir 124
3.1.1.10. Ağrı Bıçaktır 125
3.1.1.11. Ağrı Cımbızdır 126
3.1.1.12. Ağrı İskarpeladır 127
3.1.1.13. Ağrı Mengenedir 128
3.1.1.14. Ağrı Düşmandır 129
3.1.1.15. Ağrı Boşluktur 130
3.1.1.16. Ağrı Közdür 131
3.1.1.17. Ağrı Ateştir 132
3.1.1.18. Ağrı Camdır 133
3.1.1.19. Ağrı Yaydır 134
3.1.1.20. Ağrı Şiştir 135
3.1.1.21. Ağrı Balyozdur 135
3.1.1.22. Ağrı Çuvaldır 136
3.1.1.23. Ağrı Kilittir 137
3.1.1.24. Ağrı Dalgadır 138

3.1.2. SANAL ORTAMDAKİ AĞRI METAFORLARI 138
3.1.2.1. Ağrı Bombadır 139
3.1.2.2. Ağrı Balyozdur 140
3.1.2.3. Ağrı Bıçaktır 141
3.1.2.4. Ağrı Ateştir 144
3.1.2.5. Ağrı İğnedir 146
3.1.2.6. Ağrı Canlı Bir Varlıktır 147
3.1.2.7. Ağrı Yansımadır 148
3.1.2.8. Ağrı Yüktür 149
3.1.2.9. Ağrı Elektriktir 150
3.1.2.10. Ağrı Yağmurdur 151
3.1.2.11. Ağrı Dalgadır 152
3.1.2.12. Ağrı Kesici Bir Alettir 153
3.1.2.13. Ağrı Sıcak Sudur 156
3.1.2.14. Ağrı Kilittir 157
3.1.2.15. Ağrı Ölümdür 158
3.1.2.16. Ağrı Rüzgârdır 158
3.1.2.17. Ağrı Mengenedir 159
3.1.2.18. Ağrı Çividir 160
3.1.2.19. Ağrı Boşluktur 161
3.2. EDEBÎ METİNLERDEKİ AĞRI METAFORLARI 161
3.2.1. Ağrı Yüktür 162
3.2.2. Ağrı Gerçekliktir 164
3.2.3. Ağrı Canlı Bir Varlıktır 165
3.2.4. Ağrı Dumandır 166
3.2.5. Ağrı Belirsizliktir 167
3.2.6. Ağrı Ateştir 169
3.2.7. Ağrı Şimşektir/ Ağrı Yıldırımdır 170
3.2.8. Ağrı Sarmaşıktır 170
3.2.9. Ağrı Balyozdur 172
3.2.10. Ağrı Neşterdir 173
3.2.11. Ağrı Basınçtır 174
3.2.12. Ağrı Kesici Bir Alettir 174
3.2.13. Ağrı Cımbızdır 175
3.2.14. Ağrı Yapışkandır 177
3.2.15. Ağrı Düşmandır 178
3.2.16. Ağrı Yaydır 179
3.2.17. Ağrı Algısaldır 180
3.2.18. Ağrı Yırtıcı Bir Hayvandır 181
3.2.19. Ağrı Çividir 182
3.2.20. Ağrı Delici Bir Alettir 182
3.2.21. Ağrı Akreptir 183
3.2.22. Ağrı Uğursuzdur 184
3.2.23. Ağrı Yağmurdur/ Ağrı Fırtınadır 184
3.2.24. Ağrı Bir Mengenedir/Çemberdir 185

3.2.25. Ağrı Bir Matkaptır 186
3.2.26. Ağrı Boşluktur 187
3.2.27. Ağrı Uyuşturucudur 188
3.2.28. Ağrı İştir 188
3.2.29. Ağrı Bıçaktır 189
3.2.30. Ağrı Eldir 190
3.2.31. Ağrı Yansımadır 190
3.2.32. Ağrı Bir Tornavidadır 191
3.2.33. Ağrı Kızgın Bir Demirdir 192
3.2.34. Ağrı Asittir 192
3.2.35. Ağrı Sudur 193
3.2.36. Ağrı Kara Lambadır 194
3.2.37. Ağrı Elektriktir 195
3.3. AĞRI METAFORLARINA DİLLER ARASI BİR YAKLAŞIM 196
SONUÇ 202
KAYNAKÇA 211
1. Asıl Kaynakça 211
2. Örneklerin Alındığı Eserlerin Kaynakçası 225

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Görüşme Metinlerindeki Ağrı Metaforları 115
Tablo 2: Sanal Ortamdaki Ağrı Metaforları 139
Tablo 3: Edebi Metinlerdeki Ağrı Metaforlar 162

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Bilişsel Dilbilimin Dört Temel İlkesi 13
Şekil 2: Kövecses - Metafor İlişkileri Tablosu 27
Şekil 3: Bedenleme Sürecinde Ağrı 30
Şekil 4: Metaforu Oluşturan Unsurlar 39
Şekil 5: Nosisepsiyon Ağrı Şeması 50
Şekil 6: Ağrı Açıklamaları Durumu 88
Şekil 7: Metaforun Kompleks Kullanımı 93
Şekil 8: Ağrı Silahtır Metaforu 116
Şekil 9: Ağrı Kesici Bir Alettir Metaforu 118
Şekil 10: Ağrı Taştır Metaforu 119
Şekil 11: Ağrı Balondur Metaforu 120
Şekil 12: Ağrı Kalptir Metaforu 121
Şekil 13: Ağrı Şimşektir Metaforu 122
Şekil 14: Ağrı Canlı Bir Varlıktır Metaforu 123
Şekil 15: Ağrı Sudur Metaforu 124
Şekil 16: Ağrı Elektriktir Metaforu 125
Şekil 17: Ağrı Bıçaktır Metaforu 1 126
Şekil 18: Ağrı Cımbızdır Metaforu 127
Şekil 19: Ağrı İskarpeladır Metaforu 128
Şekil 20: Ağrı Mengenedir Metaforu 129
Şekil 21: Ağrı Düşmandır Metaforu 130
Şekil 22: Ağrı Boşluktur Metaforu 131
Şekil 23: Ağrı Közdür Metaforu 132
Şekil 24: Ağrı Ateştir Metaforu 133
Şekil 25: Ağrı Camdır Metaforu 134
Şekil 26: Ağrı Yaydır Metaforu 134
Şekil 27: Ağrı Şiştir Metaforu 135
Şekil 28: Ağrı Balyozdur Metaforu 136
Şekil 29: Ağrı Çuvaldır Metaforu 137
Şekil 30: Ağrı Kilittir Metaforu 137
Şekil 31: Ağrı Dalgadır Metaforu 138
Şekil 32: Ağrı Bombadır Metaforu 140
Şekil 33: Ağrı Balyozdur Metaforu 2 141
Şekil 34: Ağrı Bıçaktır Metaforu 2 144
Şekil 35: Ağrı Ateştir Metaforu 2 145
Şekil 36: Ağrı İğnedir Metaforu 147
Şekil 37: Ağrı Canlı Bir Varlıktır Metaforu 2 148

Şekil 38: Ağrı Yansımadır Metaforu 149
Şekil 39: Ağrı Yüktür Metaforu 150
Şekil 40: Ağrı Elektriktir Metaforu 2 151
Şekil 41: Ağrı Yağmurdur Metaforu 152
Şekil 42: Ağrı Dalgadır Metaforu 2 153
Şekil 43: Ağrı Kesici Bir Alettir Metaforu 2 156
Şekil 44: Ağrı Sıcak Sudur Metaforu 157
Şekil 45: Ağrı Kilittir Metaforu 2 157
Şekil 46: Ağrı Ölümdür Metaforu 158
Şekil 47: Ağrı Rüzgârdır Metaforu 159
Şekil 48: Ağrı Mengenedir Metaforu 2 160
Şekil 49: Ağrı Çividir Metaforu 160
Şekil 50: Ağrı Boşluktur Metaforu 2 161
Şekil 51: Ağrı Yüktür Metaforu 2 164
Şekil 52: Ağrı Gerçekliktir Metaforu 165
Şekil 53: Ağrı Canlı Bir Varlıktır Metaforu 3 166
Şekil 54: Ağrı Dumandır Metaforu 167
Şekil 55: Ağrı Belirsizliktir Metaforu 168
Şekil 56: Ağrı Ateştir Metaforu 3 169
Şekil 57: Ağrı Şimşektir/ Ağrı Yıldırımdır Metaforu 170
Şekil 58: Ağrı Sarmaşıktır Metaforu 171
Şekil 59: Ağrı Balyozdur Metaforu 3 173
Şekil 60: Ağrı Neşterdir Metaforu 173
Şekil 61: Ağrı Basınçtır Metaforu 174
Şekil 62: Ağrı Kesici Bir Alettir Metaforu 3 175
Şekil 63: Ağrı Cımbızdır Metaforu 2 177
Şekil 64: Ağrı Yapışkandır Metaforu 178
Şekil 65: Ağrı Düşmandır Metaforu 2 179
Şekil 66: Ağrı Yaydır Metaforu 2 180
Şekil 67: Ağrı Algısaldır Metaforu 181
Şekil 68: Ağrı Yırtıcı Bir Hayvandır Metaforu 181
Şekil 69: Ağrı Çividir Metaforu 182
Şekil 70: Ağrı Delici Bir Alettir Metaforu 183
Şekil 71: Ağrı Akreptir Metaforu 183
Şekil 72: Ağrı Uğursuzdur Metaforu 184
Şekil 73: Ağrı Yağmurdur/ Ağrı Fırtınadır Metaforu 185
Şekil 74: Ağrı Bir Mengenedir/Çemberdir Metaforu 186
Şekil 75: Ağrı Bir Matkaptır Metaforu 187
Şekil 76: Ağrı Boşluktur Metaforu 187
Şekil 77: Ağrı Uyuşturucudur Metaforu 188
Şekil 78: Ağrı İştir Metaforu 189
Şekil 79: Ağrı Bıçaktır Metaforu 3 189
Şekil 80: Ağrı Eldir Metaforu 190
Şekil 81: Ağrı Yansımadır Metaforu 2 191
Şekil 82: Ağrı Bir Tornavidadır Metaforu 191

Şekil 83: Ağrı Kızgın Bir Demirdir Metaforu 192
Şekil 84: Ağrı Asittir Metaforu 193
Şekil 85: Ağrı Sudur Metaforu 194
Şekil 86: Ağrı Kara Lambadır Metaforu 195
Şekil 87: Ağrı Elektriktir Metaforu 3 196
Şekil 89: Gündelik Dilde Ağrı Metaforları Haritası 204
Şekil 90: Edebi Metinlerde Ağrı Metaforları Haritası 206
Şekil 88: Kaynaklarda Metaforlar 207
Şekil 91: Büyük Zincir Metaforu - Türkiye Türkçesi 209

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
diğ.	Diğerleri
KK	Kaynak Kişi
MÖ	Milattan Önce
vb.	Ve benzeri
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Uluslararası Ağrı Çalışmaları Derneği (IASP) "ağrı (pain)" kavramını, gerçek veya potansiyel doku hasarıyla ilişkili ve ilişkili olana benzeyen, hoş olmayan bir duyusal ve duygusal deneyim olarak tanımlamaktadır (IASP: 2021). *Türkçe Sözlük*'te ise ağrı "vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı" (2011: 50) olarak ifade edilmiştir. Tez çalışmamızda ele alınan ağrı kavramı psikolojik değil fiziksel ağrıdır. İkisi arasında bulunan ilişkiye yer verilmiştir ancak çalışmanın temelinde biyolojik ağrının dilsel ifadeleri yer almaktadır.

Dilin işleyişini bedensel, sosyal ve kültürel deneyimlerle ilişkilendirmeye çalışan bilişsel dilbilim, dünyaya ait deneyimlerin sonucunun dilin kullanımını etkilediğini ve dilbilgisi kurallarının oluşumunu şekillendirdiğini iddia etmektedir. Bilginin önemli bir kısmının önermesel değil yaratıcı olduğunu yani insan zihninin şematik görüntülere ve biçimlendirmeye dayandığını öne sürmektedir (Tóth, 2018: 206-207). Bilişsel dilbilimciler dilin izole bir sistem olmadığını, dünyadaki kültürel ve bedensel deneyimlerimizle şekillenen karmaşık bilişsel bir yetenek olduğunu iddia etmektedirler (Tendahl, 2009: 3). Tez çalışmasında son dönemde dünyada artan bilişsel dilbilim çalışmalarına Türk dilinden bir katkı sunulmak istenmiştir. Çalışma kapsamında derlenen ağrı ifadeleri bilişsel dilbilim yaklaşımı doğrultusunda incelenecektir.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Bu çalışmanın konusu fiziksel ağrının Türkiye Türkçesi konuşurları tarafından dilsel olarak ifade edilişini ve bu ifade biçimlerinin kavramsal arka planını kapsamaktadır. Lakoff'un Kavramsal Metafor Teorisi temelinde Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforlarının belirlenmesi tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır.

Bilişsel dilbilime göre insanlar bedensel deneyimleri aracılığıyla belirli görüntü şemaları üretirler ve bu temel şemalar metaforlar aracılığıyla farklı kavramsal alanlara da

uygulanarak geniş bir kavram haritası oluşturulur (Bourke, 2014). Ağrı durumunun nasıl kavramsallaştırıldığı anlaşılmak isteniyorsa o dildeki ağrı ifadeleri ayrıntılı, somut bir şekilde incelenmeli ve ağrıyı tanımlamak için kullanılan anlamsal kategorilerin neler olduğu bulunmalıdır (Fabrega ve Tyma, 1976). Bu sebeple tez çalışmamızda bilişsel dilbilim ve metafora dair teorik bilgiler verilmiş; daha sonra ağrının oluşumu, tarihsel süreci, ağrının kültür ve dille olan ilişkisi ele alınmıştır. Örnek metinlerde ağrının dilsel ifadeleri bilişsel dilbilim yaklaşımıyla kavramsal metafor teorisi temelinde incelenmiştir.

Araştırmada örneklem olarak üç farklı alan seçilmiştir: Birebir ağrılı hastalarla yapılan görüşmeler; internet ortamında doktorlara yöneltilen ağrı şikâyetleri ve edebî metinlerden seçilmiş ağrı ifade eden metinler. Bu seçimdeki amaç farklı metinlerde yapılan ağrı ifadelerini karşılaştırarak benzerlik ya da farklılıkları tespit etmek, Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforlarına ve dolayısıyla fiziksel ağrının nasıl kavramsallaştırıldığına dair genellemelere ulaşmaktır. Ayrıca kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle edebî metinlerden alınan veriler ağrının ifade edilebilirliğine dair bir karşılaştırmayı mümkün kıldığı için tercih edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye Türkçesindeki fiziksel ağrının dilsel ifadelerini inceleyerek ağrının nasıl algılandığını, nasıl kavramsallaştığını ortaya koymaktır. Ağrı için kullanılan metaforlar tespit edilerek ağrının kavramsal metafor haritasına ulaşmak hedeflenmiştir. Belirtilen hedefe ulaşmak için değinilmesi gereken diğer hususlar konusunda ayrıca aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

i. Ağrı nasıl ifade edilir? Ağrının dilsel ifadesi ne kadar mümkündür? Metaforların ağrının ifade edilmesine etkisi nedir?

ii. Türkiye Türkçesi konuşurları ağrılarını dilsel olarak ifade ederken hangi metaforları kullanmaktadırlar? Buradan yola çıkarak ağrının zihinsel haritası ortaya konulabilir mi?

iii. Edebî metinlerde ağrıyı ifade etmede hangi metaforlar kullanılmıştır?

iv. Gündelik konuşma dilindeki ağrı metaforlarıyla edebî metinlerdeki ağrı metaforları birbiriyle tutarlı mıdır?

v. Ağrı farklı dillerde nasıl metaforlaştırılır?

vi. Farklı dillerdeki ağrı metaforlarıyla Türkiye Türkçesindeki ağrı metaforlarının benzerlik ya da farklılıkları nelerdir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ağrı evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır, özellikle kronik ağrı her yıl 700 milyon iş gününe ve 60 milyon dolardan fazla zarara neden olmaktadır. Ağrı bir bulgu olarak değil ayrı bir hastalık olarak kabul edilmelidir. "Ağrının dindirilmesi insanlık hakkıdır." (Erdine, 2012: 1). Ağrı sadece tıp alanının konusu değil aynı zamanda fizik tedavi, psikoloji, felsefe, sosyoloji, dilbilim, antropoloji gibi birçok farklı bilim dalının çalışmalarına konu olmaktadır. Ağrının bu kadar yaygın ve önemli bir sorun olması farklı çalışma disiplinlerinin işbirliğini gerektirmektedir. Ağrının kavranması, tanımlanması, ifade edilmesi ve kaynağının tespit edilmesi; ağrı tedavisi için önemli basamaklardır.

Ağrının kişi tarafından anlaşılması ve karşı tarafa (sağlık görevlisine) doğru şekilde aktarılması doğru teşhis ve dolayısıyla doğru tedavide mühimdir. Dil felsefesi alanında tanınmış filozoflardan olan Wittgenstein'e göre ağrıyı hisseden sadece beden değildir. Bu yüzden ağrı, zihinsel boyutuyla da ele alınmalıdır. İnsan kendi ağrısından yola çıkarak ona tüm insanlık için geçerli olan ortak bir ağrı tanımı yükleyemez. Kişi sadece kendi ağrısından emin olabilirken başkasının ağrısına ancak inanabilir ya da ondan şüphe duyabilir (Wittgenstein, 2006: 139). Bu sebeple ağrının doğru ve ayrıntılı ifadesini temel alan bu çalışmanın sadece dilbilim sahasına değil aynı zamanda tıp alanına da katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Ağrı ifadelerinin önemi sadece ağrı duyan kişinin yaşadığı ağrıyı karşı tarafa doğru şekilde ifade etmesini kapsamaz. Hasta şikâyetlerini dinlemek teşhisin en temel basamağını oluşturmaktadır. Hekimin ya da sağlık personelinin hasta ile olan iletişimi, yani hastanın ağrısını ifade etme biçimi kadar hekimin ya da sağlık personelinin de hastayı

anlayabilme yetisi aynı derecede -hatta bunun meslekî profesyonellik gerektirdiği düşünülürse daha da- mühimdir.

Dilde hiçbir kullanımın tesadüfi olmadığı düşünüldüğünde dil kurallarının ve kullanım pratiklerinin arkasında yatan kavramsal sistemi anlamaya çalışmak hem dilin tarihsel gelişimini hem de bugünkü mevcudiyetini anlamlandırmak adına gereklidir. Bu amaca hizmet eden, bilişsel dilbilim yaklaşımıyla ülkemizde yapılan çalışmalar son dönemde artmaktadır. Bu çalışma da Türkiye Türkçesindeki ağrı ifadelerinin oluşumu anlamlandırmak ve dolayısıyla Türk dilinin kavramsallaştırmadaki ve işleyişteki zenginliğini ortaya koymada bir pay sahibi olacaktır.

Bilişsel dilbilim alanında diller üzerine yapılan çalışmalar kadar diller arasında yapılan karşılaştırmalı incelemeler de önemlidir. Farklı dillerde yapılan çalışmaların yayımlanması sayesinde araştırmacılar kendi dillerini evrensellik ve kültür zemininde çıkarımlar yaparak anlamlandırma olanağı bulmaktadırlar. Bu çalışmanın ayrıca dünyada ağrı üzerine yapılan dilbilimsel inceleme sahasına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Tez çalışmasında ağrı ifadeleri sadece Türkiye Türkçesini kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır. Türk dillerinde kullanılan ağrı metaforlarının karşılaştırılarak Türkçe için genel ve kapsayıcı yorumlara ulaşılması ayrı bir çalışmanın konusu olarak düşünülmektedir.

Görüşme yapılan kitleyi onkoloji bölümü hastalarının oluşturması ve ağrının ifade edilmesi zor bir olgu olması çalışmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Ölümcül olabilecek kanser türlerine yakalanmış olan hastalar hem fiziksel hem de psikolojik olarak zor dönemlerden geçtikleri için görüşme esnasında ağrılarını ifade etmekte zorlanmışlardır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bir dilde ağrının semantik bileşenlerini analiz etmenin iki yolu vardır: Birincisi ağrı ifadelerindeki metaforları inceleyerek örtük olan anlamları ve ağrının zihin haritasını ortaya çıkarmak. İkinci yöntem ise birincil ağrı terimlerinin gramatik analizini içermektedir. Bu iki alan birbirinden kopuk değil tam tersine birbirleriyle ilişki içerisindedir (Fabrega ve Tyma, 1976). Çalışmamızda ağrı ifadelerindeki metaforlar tespit edilmiş daha sonra ağrının metaforik bir haritası çıkarılmıştır. Ağrı ifadelerinin gramatik incelmesi ayrı bir çalışma konusu olarak düşünülmüştür ancak yine de yaygın olarak ağrı ifade etmek için kullanılan sözcükler gramatik olarak dar bir çerçevede ele alınmış ve "ağrı" sözcüğünün etimolojisine dair iddialarda bulunulmuştur.

Tez çalışmamızda ağrının dilsel ifadelerini içeren metinler üç farklı alandan seçilmiştir. İlki hastalarla yapılan birebir görüşmelerden, ikincisi sanal ortamda hastaların doktorlara yönelttiği şikâyetlerden derlenen metinlerden, üçüncüsü ise Türkiye Türkçesiyle yazılmış olan edebî metinlerden seçilmiş ağrı ifadelerinden oluşmaktadır. Üç farklı alandan metinlerin derlenme sebebi: ağrı üzerine yapılan dilbilim çalışmalarında sözlük (türetilmiş ağrı ifadelerini yansıtmakta yetersiz kalabilir), anket (ağrıyla ilgili saha çalışması yapmak zordur), derlem (metaforik uzantıların küçük bir bölümünü verir) gibi veri kaynaklarının tek başına yeterli olmamasıdır (Reznikova vd., 2012). Görüşme, gözlem, doküman incelemesi gibi farklı veri toplama yöntemlerinin kullanılması geniş bir pencereden farklı yorumlamalara imkân sağlayacağı için çalışmanın güvenirliğini artıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 285). Bu sebeple hem ilk kaynaktan yani ağrıyı yaşayan kişiyle yapılan birebir görüşme tutanakları hem de kişinin kimliğinin gizli olduğu ve kendini daha rahat ifade edebildiği internet ortamındaki soru ve şikâyet metinleri tercih edilmiştir. Bunların dışında edebî metinlerin seçilme sebebi ağrının zor ifade edilen bir durum olması ve buna bağlı olarak yazarların dili kullanma gücünün ağrıyı ifade biçiminde bir yetkinlik sağlayıp sağlamadığını görmektir. "Gündelik hayatta kullanılan ağrı metaforlarıyla edebî metinlerdeki ağrı metaforları arasında tutarlılık var mıdır?" sorusunun cevabını bulmak adına tez çalışmasına edebî metinler dâhil edilmiştir.

İnceleme kısmının ilk bölümünü oluşturan ağrı ifadeleri için Özel Medline Adana Hastanesi onkoloji servisinde tedavi gören 28-75 yaş aralığında bulunan 27'si kadın 15'i erkek olmak üzere 42 hastayla birebir görüşme yapılmıştır. Bu birimin seçilmesinin sebebi, ağrılı hastalıklar denildiğinde akla gelen türlerden birinin onkolojik rahatsızlıklar olmasıdır. Kanserin ölümcül olabilecek bir hastalık olması ve toplumumuzda bu hastalığın algılanışı göz önüne alındığında, görüşülen kişilere olan yaklaşım tarzı ciddi bir özen gerektirmektedir. Görüşme esnasında hastaları yormadan, fazla zamanlarını almadan gerekli verileri alabilmek adına *yarı yapılandırılmış görüşme* yöntemi kullanılmıştır. Y*arı yapılandırılmış görüşme* "ilgili alanda derinlemesine gidebilme, analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme kolaylığı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama imkânı" (Büyüköztürk vd., 2015: 152) gibi avantajları sebebiyle tercih edilmiştir. Görüşme formu için 18 açık uçlu soru hazırlanmış, sorular aynı sırayla tüm hastalara sorulmuştur. Tez çalışmasının temel meselesi olan ağrının dilsel ifadesinin zorluğu göz önüne alınmış, sorular hazırlanırken "McGill Ağrı Anketi"nde yer alan ayrıntılı ağrı ifadelerinden faydalanılmıştır. Görüşmeler, hastalar kemoterapi tedavisi aldıkları esnada gerçekleştirilmiştir. Her hastayla özel odalarda yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış, bu kayıtlar daha sonra deşifre edilmiştir. 42 hastanın 11'inin hiçbir ağrısının bulunmadığını ifade etmesi sebebiyle bu hastalardan alınan veriler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmada 31 hastanın ağrı tecrübelerinin dilsel ifadesi incelenmiştir. Görüşme yapılan hastalar, anadili Türkçe olan kişilerdir. Bu seçimin sebebi, iki dilli kişilerde ağrı ifadelerinde diller arası kavramsal aktarım yapılma ihtimalinin çalışmanın sonuçlarını etkileyeceğinin düşünülmesidir. İki dilli hastaların ağrı ifadeleri ve metafor aktarımı üzerine yapılacak olan incelemeler çok kıymetli olup başka bir çalışmanın konusu olarak düşünülebilir.

İncelemenin ikinci kısmını oluşturan ağrı ifadeleri için "doktorsitesi.com" ve "doktorumonline.net" internet adreslerinden isimsiz olarak yayımlanmış olan şikâyet ve sorular kısmından metinler, örneklem olarak seçilmiştir. Söz konusu sitelere üyelik ve şifre şartı olmadan girilmekte, metinlere herkes ulaşabilmektedir. Doktorlara yöneltilen soruların isimsiz olarak yayımlanmasının çalışma açısından avantajı ve dezavantajı

bulunmaktadır. "…internet üzerinden veri toplamada katılımcılardan hassas ve özel konulara ilişkin daha kolay bilgi toplanması mümkün olabilmektedir" (Baş ve Akturan, 2008: 119). Kimliklerinin gizli olması hastaların kendilerini dolayısıyla ağrılarını daha rahat ifade etmesinin önünü açmaktadır. Olumsuz taraf ise hasta profilleri ile ilgili yaş, cinsiyet vb. bilgilerden yoksun olmamızdır. Seçilen metinler tıp alanının farklı dallarındaki uzmanlara yöneltilmiş soru ve şikâyetlerden oluşmaktadır. Yukarıda belirtilen onkoloji servisinde olduğu gibi özel bir hastalık dalı gözetilmemiştir.

İncelemenin üçüncü kısmında ele alınan metinler Türkçe edebî metinlerden seçilmiş örneklerdir. Edebiyat dünyası, olayları duraklatarak, başka türlü gözden kaçırmış olabileceğimiz şeyleri görmemizi ve bir deneyimin özünü damıtmamızı sağlar. Yazarlar ağrıyı metaforlar aracılığıyla fark etmediğimiz özelliklere işaret edecek şekilde detaylandırmak ve genişletmek için çalışırlar. Etkili iletişim kurmak istiyorsak, en iyi yazarlarımızın kullandığı stratejilere güvenmeliyiz. Yazarlar ve sanatçılar bize ağrı gibi zor durumlara nasıl yaklaşacağımızı öğretir. İçeride nasıl hissettiğimize karşılık verebilecek ve bunlara atıfta bulunabilecek dış nesneleri gösterirler. Bu sayede deneyimleri başkalarına aktarmak mümkün olur (Biro, 2010: 62-105). Bu görüş doğrultusunda tez çalışmasına edebî metinler de dâhil edilmiştir. Peyami Safa "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" "Sözde Kızlar" "Şimşek", Fakir Baykurt "Yılanların Öcü" "Kaplumbağalar", Yaşar Kemal "İnce Memed 1 ve 3" "Nuh'un Gemisi" "Akçasazın Ağaları/ Demirciler Çarşısı Cinayeti", "Akçasazın Ağaları/ Yusufçuk Yusuf" "Binboğalar Efsanesi" "Binbir Çiçekli Bahçe" "Kanın Sesi", Bilge Karasu "Haluk'a Mektuplar" "Öteki Metinler", Reşat Nuri Güntekin "Gökyüzü" "Dudaktan Kalbe" "Olağan İşler", Zülfü Livaneli "Serenad" "Mutluluk", Buket Uzuner "Kumral Ada Mavi Tuna" "Uzun Beyaz Bulut Gelibolu", Necati Cumalı "Dila Hanım", Kemal Tahir "Yorgun Savaşçı", Halit Ziya Uşaklıgil "Aşk-ı Memnu", Recaizade Mahmut Ekrem "Araba Sevdası", Orhan Pamuk "Masumiyet Müzesi" "Babamın Bavulu" "Cevdet Bey ve Oğulları", Oğuz Atay "Tutunamayanlar", Yusuf Atılgan "Aylak Adam" "Anayurt Oteli", Vüsat O. Bener "Havva", Murathan Mungan "Kırk Oda", Elif Şafak "Bit Palas", Nurullah Ataç "Günlerin Getirdiği" adlı eserlerden ağrı ifadesi bulunun metinler seçilmiştir.

Betimsel analiz yönteminde belirli bir temaya yönelik yapılan görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi yöntemlerle toplanan veriler sistematik bir şekilde okuyucuya sunulur, daha sonrasında neden-sonuç ilişkisi içerisinde yorumlanarak belirli sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 224). Bu çalışmada üç farklı alandan toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Üçüncü bölümün son başlığında ise Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforları ile farklı dillerdeki (İngilizce, Yunanca, İtalyanca, Yunanca, Hintçe, Tayca, Arapça, Farsça) ağrı metaforları karşılaştırılarak birincil ve karmaşık metaforlar tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLİŞSEL DİLBİLİM

Temel amacı zihin ve dil arasındaki ilişkiyi aydınlatmak olan bilişsel dilbilim yaklaşımıyla yapılan çalışmalar, 1980'lerden sonra dünyada yayılmaya başlamış olsa da Türkiye'de bu alanda yapılan tez çalışmalarını 2002 yılından bu yana görmekteyiz. Türkiye'de bilişsel dilbilim alanında 21 yüksek lisans 25 doktora tezi olmak üzere toplamda 46 tez çalışması yapılmıştır.[1]

1980'lerde adını duyurmaya başlayan bilişsel dilbilim alanı bir çerçeve teori olarak karşımıza çıkarmaktadır. Tek bir yol haritası ya da bir inceleme reçetesi bulunmayan bilişsel dilbilim, temel prensipler etrafında oluşturulan esnek inceleme yapılarına bir çatı oluşturmaktadır. Bu durum araştırmacılar için yaratıcılığı ve özgünlüğü sağlayabileceği gibi belirsizliği de beraberinde getirebilmektedir. Bu sebeple alanda yol gösterici temel eserler ve farklı diller üzerine yapılan araştırmaları incelemek, alanda yeni çalışma yapan araştırmacılar için önem teşkil etmektedir. Bu çalışmada da olabildiğince farklı bilişsel dilbilim kaynaklarına ve farklı diller üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Bilişsel dilbilimin temelinde deneyim yatmaktadır. Bu deneyimler hayat tecrübesinden ziyade daha da temel olan, insanın doğumundan başlayan fiziksel deneyimlerle başlar ve şekillenir. Bizi dış dünyadan derimizle ayıran, varlığımızın kılıfı olan bedenlerimizi fark etmemiz ve kendimizle dünya arasındaki farkındalığımızın oluşmaya başlaması; dünyayı tecrübe ederken gören, duyan, koklayan duyu organlarımızın yüzümüzde olması sebebiyle bir yönümüzün olması temel deneyimlerimizin ve dolayısıyla zihnimizde temel metaforların oluşmasının başlangıcı olarak kabul edilir. Bilişsel dilbilim insanın deneyimleri aracılığıyla zihninin ve dilin

[1] https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp (Erişim Tarihi: 17.06.2022)

şekillendiğini savunur. Dilin kurallarını, esnekliğini, dönüşümünü ve dildeki metaforları inceleyerek insan zihninin nasıl çalıştığına ve şekillendiğine dair çıkarımlara ulaşılabilir.

1.1.BİLİŞSEL DİLBİLİMİN ORTAYA ÇIKIŞI

Gilles Fauconnier, Charles Fillmore, George Lakoff, Ronald Langacker ve Leonard Talmy'nin 1970'li yıllarda yaptığı çalışmalar sayesinde temelleri atılmış olan bilişsel bilimin bir dalı olan bilişsel dilbilim, 1980'li yıllara gelindiğinde bir dilbilim okulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramsal süreçlerin şekillenmesinde ve anlamın ortaya çıkmasında deneyimin şekillendirici etkisini vurgulayan, dilin incelenmesinin zihinsel işleyiş hakkında fikir vereceğini ileri süren Bilişsel dilbilim; tek bir teorik çerçeveden ziyade anlama ve dilbilgisine dair farklı bilişsel yaklaşımları bünyesinde barındırmaktadır (Evans, 2007: 22). Bu sebeple bilişsel dilbilim bünyesinde yapılan çalışmalara bakıldığında metafor analizlerinden dilbilgisel çalışmalara, dilin kullanımına dair beyin görüntüleme cihazları aracılığıyla yapılan deneysel incelemelerden konuşma bozukluklarının tespit çalışmalarına kadar geniş bir alan karşımıza çıkmaktadır.

Bilişsel dilbilimin ortaya çıktığı tarihi kesin olarak belirlemek zor olsa da 1987 yılında yayımlanan şu üç kitap bu teorinin başlangıcının temel taşları sayılabilir: G. Lakoff *Women, Fire and Dangerous Things* (Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler), R. Langacker *Foundations of Cognitive Grammar* (Bilişsel Dilbilgisinin Temelleri) ve M. Johnson'un *The Body in the Mind* (Akıldaki Beden). Daha sonra 1989 yılında International Cognitive Linguistics Association (Uluslararası Bilişsel Dilbilim Derneği)'un kurulması, 1990'da *Mouton de Gruyter* tarafından *Cognitive Linguistics* (Bilişsel Dilbilim) dergisinin çıkarılması ve *First International Cognitive Linguistics Conference*'nin (Birinci Uluslararası Bilişsel Dilbilim Konferansı) yapılmış olması; bu yaklaşımın duyulması ve daha disiplinli bir kuram haline gelmesi açısından atılan ilk önemli adımlardır (Barcelona, 2011).

1.2. BİLİŞSEL DİLBİLİMİN DAYANDIĞI TEMEL GÖRÜŞLER

1970'li yıllarda ortaya çıkmaya başlayıp 1980'lerde daha aktif hale gelen bilişsel dilbilim (cognitive linguistics) başlıca üç temel hipotez üzerine kurulmuştur: 1.Dil özerk

bir bilişsel yeti değildir. 2. Gramer kavramsallaştırmadır. 3.Dilbilgisi dil kullanımından doğar. 1. Dil özerk bir bilişsel yeti değildir: Bilişsel dilbilim yaklaşımına göre sadece semantiğin değil aynı zamanda sözdizimsel, biçimbilimsel ve sesbilimsel temsilin de temelde kavramsal olduğu öne sürülmektedir. Sesler ve sözlerin üretimi, zihinsel süreçleri kapsar ve dilin üretilmesi zihindeki diğer bilgilerin düzenlenip üretilmesi ile benzer şekilde gerçekleşmektedir. 2. Gramer kavramsallaştırmadır: Kavramsallaştırma, insan deneyimiyle şekillenir dolayısıyla dilbilgisel yapılar deneyimin yorumlanarak iletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. 3. Dilbilgisi dilin kullanımından doğar: Anlambilimi, sözdizimi, biçimbilimi ve sesbilimi oluşturan yapılar; belirli kullanım durumlarında belirli ifadelere ilişkin bilgilerden oluşur. Bilişsel dilbilimciler, sözdizimsel ve anlamsal süreçlerin ayrıntılı analizinin, dilbilgisi kalıplarının oluşum şeklini ortaya çıkaracağını ileri sürmektedirler (Croft ve Cruse, 2004: 1-4). Dili oluşturan sesler, sözcükler, kurallar, mecazlar vb. tümünün temelinde zihinsel süreçler yatmaktadır. İnsan zihninin dünyayı anlamlandırma ve sınıflandırma yolları dil kullanımında kendini göstermektedir. Bilişsel dilbilim çalışmalarında temel amaç, dili oluşturan unsurlar üzerine incelemeler yaparak daha büyük ve temel zihinsel kuralları ortaya çıkarmaktır.

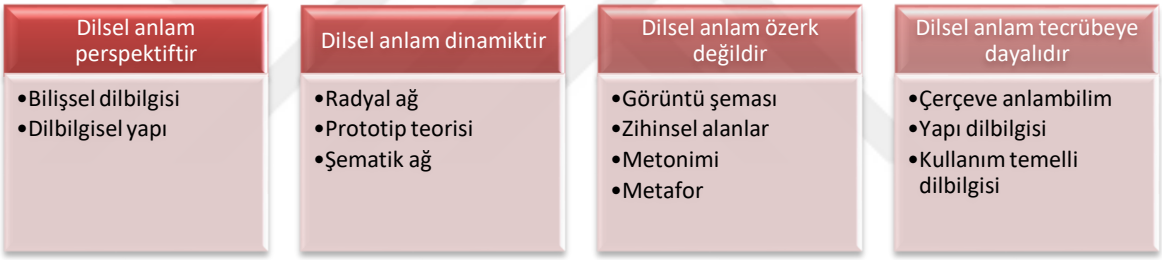
Bilişsel dilbilim, metaforu ve onun biçimlendirdiği dili inceleyerek insan zihninin işleyişini ortaya çıkarmaya çalışan bir alandır. Teorik bir çerçeveden ziyade esnek sınırları olan bu alan, bazı temel varsayımları kabul eden dil yaklaşımlarının bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilişsel dilbilim; fonoloji, morfoloji, sözdizimi, anlambilim ve pragmatik alanlarını kapsayan; bilişsel ve beyin bilimleri, psikoloji, yapay zeka, edebiyat, felsefe gibi alanlarla da ilişkili olarak çalışabilen disiplinler arası bir yaklaşım olarak kabul edilebilir (Tóth, 2018: 206-207). “Bilişsel bilimciler genellikle algı, düşünce, dil, duygu ve bilinci kapsadığı düşünülen nöral ve bilişsel mekanizmaları ortaya çıkarmak isterler.” (Gibbs, 2005: 39). Bu amaçla son dönemlerde deneysel nöroloji, elektrofizyoloji, nörogörüntüleme, nöromodülasyon alanlarında teknolojinin imkânlarıyla zihnin işleyişini görüntüleme ve ayrıntılarıyla ortaya çıkarma amacıyla birçok çalışma yapılmaktadır. Bu alanlar bilişsel bilime katkı sağlarken bilişsel dilbilim de aynı amaçla dildeki anlamlandırma, kavramsallaştırma, dilbilgisi ve sözdizimindeki kurallar, konuşma

pratiğindeki inceliklerden yola çıkarak zihnin işleyişini ve bunun dildeki yansımalarını tespit etmeye çalışmaktadır.

Dil kullanımının zihinsel işleyişin bir tezahürü olduğunu ileri süren bilim insanlarından biri de bilişsel dilbilimin ortaya çıkışında önemli katkıları olan George Lakoff'tur. Dilin genel bilişsel aygıt sistemini kullandığını iddia eden Lakoff, bu savını iki şekilde destekler: Dilsel kategoriler, kavramsal sistemdeki diğer kategorilerle aynı türden olmalı ve dilsel kategorilerin doğasıyla ilgili kanıtlar, bilişsel kategorilerin anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır. Dilin bilişsel mekanizmalardan biri olan sınıflandırma mekanizmasından yararlandığını ileri süren Lakoff, kategorizasyonda kullanılan bilişsel aygıtı incelemek için dilsel kanıtları kullanır (Lakoff, 1990: 58-67). Tez çalışmasında örneklem alanı olarak seçilen ağrı ifadelerinin incelenmesiyle hedeflenen, insan zihninde ağrının nasıl algılandığını ve duygulara kıyasla ağrının nereye yerleştirildiğini bulmaktır.

Bilişsel dilbilim; kısmen örtüşen on iki farklı yaklaşımı kapsayan (bilişsel dilbilgisi, dilbilgisi yorumu, radyal ağ, prototip teorisi, şematik ağ, kavramsal metafor, görüntü şeması, metonimi, zihinsel alanlar, çerçeve anlambilimi, yapı dilbilgisi ve kullanıma dayalı dilbilim), sınırları kesin olarak çizilmemiş esnek bir dilsel çerçevedir. Bu yaklaşım için geçerli dört temel ilke vardır: Dilsel anlam perspektiftir; dilsel anlam dinamik ve esnektir; dilsel anlam kapsamlıdır ve özerk değildir; dilsel anlam kullanım ve tecrübe dayalıdır. Dilsel anlam perspektiftir: Bilişsel dilbilim, dilin tamamen anlamla ilgili olduğu görüşünü benimsemektedir. Anlam, dünyayı belirli bir şekilde yorumlamamızı sağlar. Örneğin arka bahçede dururken bisikletin nerede bırakıldığını ifade edecek olsak evin arkasında ya da evin önünde diyebiliriz. Buradaki ifadeler bakış açısına göre şekillenir. Bakışınızın yönünde konumlanan nesne önünüzdedir ancak o yönde bir engel varsa o engelin arkasındadır. Arka bahçeden bakıldığında ev manzarayı engelliyor ve bu yüzden bisiklet evin arkasında. Ancak ikinci ifadede bakış açısı evin bakış açısıdır. İkinci ifadede ev, belli bir yöne bakan bir insanmış gibi ele alınır. Bilişsel dilbilim, dilin tümüne yayılmış olan bu çoklu perspektifleri analiz etmeye çalışmaktadır. Dilsel anlam dinamik ve esnektir: Dil katı ve statik bir yapı olamaz çünkü değişen dünyayla birlikte insan

deneyimleri de farklılaşır. Anlamsal kategoriler yeni durumlara göre şekillenir ve çeşitlenir. Dilsel anlam kapsamlıdır ve özerk değildir: İnsanın deneyimlerini yansıtan dil, insan zihninden ayrı düşünülemez. Dilsel anlam zihinde ayrı bir bölgede değildir. İnsanlar saf zihinler değildir, bedenlenmiş canlılardır ve sosyokültürel bir kimliğe sahiptirler bu yüzden dil, diğer bilişsel kapasitelerle bütünleşmiş dünyanın bilgisini içermektedir. Dilsel anlam kullanım ve tecrübeye dayalıdır: Dillerin sözdiziminde belirli sıralama kalıpları vardır. Bu tür yapılar doğrudan gözlemlenebilir değildir sadece sözcüklerin sıralanmasından ibarettir (örneğin özne-nesne-yüklem sıralaması gibi). Ancak dil deneyimi, cümle kalıplarının ötesinde gerçek dil kullanımının deneyimidir (Geeraerts, 2006: 6-27). Söz konusu dört temel ilke ve onların kapsamında yer alan çalışma alanları aşağıdaki şekilde tablolaştırılabilir:

Şekil 1: Bilişsel Dilbilimin Dört Temel İlkesi

Bilişsel dilbilimde yukarıda belirtilen on iki farklı çalışma alanının dilin dört temel özelliğine göre dağılımı gösterilmiştir. Literatürde bu disiplin altında yapılan çalışmalar incelendiğinde geniş bir skala ile karşılaşılmıştır. Bahsi geçen on iki alanın her birinde ayrı ayrı çalışmalar yapıldığı gibi çalışılan konunun özelliğine göre birkaç alandan yararlanılarak yapılan incelemelerin bulunduğu da görülmüştür. Bu çalışmada bilişsel dilbilimin "Dilsel anlam özerk değildir" görüşü doğrultusunda Türkçedeki ağrı ve ağrının dilsel olarak ifade ediliş biçimi metaforik olarak ele alınacaktır. Bu sebeple araştırmanın tartışma zeminini hazırlayan metafor ve dolayısıyla metonimi tartışmalarına yer verilecektir.

1.2.1. Metafor

Metafor, Yunanca "meta" (öte, aşmak) ve "pherein" (taşımak) anlamına gelen "metapherein" kelimesinden türemiştir (Youguo, 2013). *Türkçe Sözlükte* ise metaforun karşılığı "mecaz" olarak verilmiş; mecaz sözcüğü ise "1. Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz. 2. Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, metafor." şeklinde açıklanmıştır (2011: 1665). Modern metafor yaklaşımında metaforun mecazı da kapsayan ancak ondan daha genel bir anlamlandırma sistemi olduğu ortaya konulmuştur. Metaforun temelinde, sözcüğün etimolojik kökeninde de belirtildiği gibi bir sözcüğün anlamını başka bir yere taşımak, bir şeyi başka bir şeyi kıstas alarak düşünmek vardır.

George Lakoff ve Mark Johnson'un ortaya attığı modern metafor teorisinden önce klasik metafor görüşü yüz yıllardır kabul görmüştür. Geleneksel metafor anlayışına göre metafor kavramın beş özelliği bulunmaktadır: metafor sözcüklere ait dilsel bir fenomendir, sanatsal amaçlarla kullanılır, iki varlık arasındaki benzerliğe dayanır, metaforu ancak sanatçı zekasına sahip olan kişiler kullanır, gündelik konuşma dilinden ziyade edebî dilde yer edinmiştir. Klasik metafor görüşünün bu tanımlamalarına karşı çıkan Lakoff ve Johnson, *Metaphors We Live By* (1980) adlı çalışmalarında düşüncenin, temel duyusal-motor tecrübelerden doğduğunu iddia ederek metafor konusunda çığır açmışlardır (Kövecses, 2010: IX- XII). Bebeklik dönemine dayanan temel duyusal-motor tecrübeler, dış dünyayı algılama biçimini şekillendirmektedir. Bebeğin duyusal olarak dünyayı algılamaya başlaması, zamanla kendi bedeni ve dış dünya arasındaki farkı algılamasıyla deneyimlerinin şekillenmesi; aynı zamanda zihinsel kategorilerin oluşumunda rol oynamaktadır. Kişinin bireysel deneyimleri, aile içi ortam, sosyal statü ve kültürün etkisiyle bebeklik döneminden başlayan bu süreç kişinin kavramsal düşünme becerisini şekillendirmektedir. Metafor ise bu düşünce sisteminin bir parçası olarak görev almaktadır.

Yüzyıllar boyunca kabul gören klasik dil teorisine göre metafor; düşünce sisteminde değil sadece edebî dilde var olan, gündelik dil alanının dışında tutulan bir konu

olarak görülmüştür. Metafor "bir kavram için bir veya daha fazla kelimenin benzer bir kavramı ifade etmek için geleneksel anlamlarının dışında kullanıldığı roman veya şiirsel bir dilsel ifade" olarak tanımlanmıştır. Edebî metafor, klasik metafor anlayışının aksine, dil seviyesinde değil düşünce bazında, gündelik dil için de geçerli olan kavramsal alanlar arasındaki haritalanmalar sayesinde meydana gelir. Yani edebî metaforlar, devasa bir haritalanma sistemine sahip olan gündelik dildeki metaforların bir uzantısıdır. Gündelik dildeki metaforlar karakterize edilerek yeni metaforların üretiminde kullanılır (Lakoff, 1993: 202-204). Modern metafor teorisine göre gündelik dilde kullanılan metaforlar daha temel kabul edildiği için, tez çalışmamızda ağrı metaforları konuşma dilinden alınan metinlerden saptanmaya çalışılmıştır. Daha sonra edebî metinlerdeki ağrı metaforlarıyla gündelik dildekiler karşılaştırılmıştır.

Bilişsel dilbilim yaklaşımıyla metafora yeni bir bakış açısı getiren Lakoff ve Johnson'a göre metafor; belirli kavramları anlamaya yarayan, genellikle benzerliğe dayanmayan, sadece sanatçıların eserlerinde faydalandığı bir araç değil aynı zamanda insanların hayatlarında rutin olarak kullandıkları, insan zihninin ayrılmaz bir unsurudur. (Demir, 2015: 12). Metaforlar, soyut kavramları algılamamızı ve gündelik basit konulardan karmaşık bilimsel teorilere kadar pek çok konuyu anlamlandırmamızı sağlamaktadır. Metafor, daha soyut veya yapılandırılmamış bir konuyu daha somut veya daha yüksek düzeyde yapılandırılmış bir konu açısından anlaşılmayı sağlar (Lakoff, 1993: 202-249). Soyut kavramların anlaşılmasını sağlayan metaforlar, hem dil hem de kavramsal gelişim açısından oldukça önemlidir (Özçalışkan, 2014). Çünkü zihnin neyi nasıl kavramsallaştırdığının ipuçları dilde saklıdır. Dilin oluşum ve kullanım haritası aynı zamanda zihnin işleyiş haritasının yansımasıdır. Ağrı gibi dış dünyada karşılığı olmayan bir durum için metafor yoluyla somutlaştırma, ağrının kavramsal olarak algılanışını hakkında fikir verecektir.

1.2.1.1. Kavramsal Metafor Teorisi

Günlük gerçekleri algılamada merkezi bir rol oynayan kavramsal sistemimiz, doğası gereği metaforiktir. Metafor sadece dilde değil aynı zamanda düşünce ve

davranışlarda da kendini gösterir. Düşünme ve algılama şeklimiz büyük ölçüde metaforiktir ancak insan zihni genellikle otomatik olarak hareket ettiği için bunun çok farkında olamaz. Düşünce sistemindeki metaforları açığa çıkarmak için dildeki ipuçlarına bakmak gerekir (Lakoff ve Johnson, 1980). Bilişsel Metafor Teorisi veya Çağdaş Metafor Teorisi olarak adlandırılan Kavramsal Metafor Teorisi, kavramsal sistemimizin nasıl yapılandırıldığını açıklamayı amaçlar. Kavramsal sistemimize yerleşmiş olan haritalanmalar dilsel metaforların işlenmesinde kullanılır (Mácha, 2019).

Bir konuşmacı söylemek istediklerini ifade ederken zihnindekileri karşı tarafa iletmek için doğrudan hedef alandan gelen ögeler kullanırsa "doğrudan" konuşmuş olur. Eğer bir dizi eşleme aracılığıyla bu hedefe sistematik olarak bağlanan bir kaynak alandan gelen bir öge kullanırsa bu durumda "dolaylı" (mecazî) konuşmuş olur. Bu durum dilin tüm konuşurları için geçerlidir, bu sebeple belirli bir hedef alan konusu hakkındaki söylemlerin büyük homojen metaforik ifade kümeleriyle ifade edilmesi gerekmez. Geleneksel olarak kullanılan tipik kaynak alanlarına dayanan söylemdeki metaforik dilsel ifadeler, büyük kavramsal haritalanmaları yansıtmaktadır (Kövecses, 1999: 170-175). Bilişsel dilbilimciler dilin sistematiğinden ve dilsel metafordan yola çıkarak kavramsal metaforların varlığını ispat etmeye çalışırlar. Dilsel metaforlar, kavramsal metaforların düşünce şemalarını keşfetmek için kaynak sağlamaktadır ancak metaforların temeli dilde değil düşünce sistemindedir. Bir dilin her konuşuru, karmaşık kavramsal metaforların zihinsel haritasını tutarlı bir şekilde temsil edecek kısmına sahiptir. Bu sebeple kavramsal metaforlar, topluluktaki katılımcılar arasındaki dilsel iletişimin incelenmesiyle ortaya çıkarılabilir (Steen ve Gibbs, 1999: 1-5). Bu doğrultudan hareketle tez çalışmamızda Türkiye Türkçesi konuşurlarının kullandığı ağrı metaforlarının tespiti için hastalarla birebir görüşme yapılmıştır. Her ne kadar yapılan görüşme sayısı ağrı metaforlarıyla ilgili temsili bir fikir sağlayacak olsa da söz konusu görüşmecilerin onkoloji hastaları olmaları ve ağrının karmaşık bir psikolojik süreci bünyesinde barındırması sebebiyle görüşmeye kıyasla daha rahat bir ifade ortamı olan sanal dünyadaki metinlere de çalışmada yer verilecektir. Karşılaştırma imkanı yaratmak ve metafor skalasını genişletebilmek adına

usta yazarların kaleminden çıkan edebî metinlerdeki ağrı metaforları da ayrıca ele alınacaktır.

> İnsan, içinde yaşadığı gerçekliği ancak metaforlar vasıtasıyla ve metaforik olarak inşa edebilir. Metaforlar hayatı, kendimizi ve "öteki"ni anlamanın yegâne yoludur. Metaforlar, dünya diye adlandırdığımız şeyi, onu açığa çıkararak ve gizleyerek bize sunar. Hayatı ve dili mucizevî kılan metaforlardır… Dünyanın açığa çıkarıcı ve gizleyici takdimi olan metaforlar, dilin aslî varlığıdır (Demir, 2015: 9).

Metaforların yalnızca dilsel bir mesele olmadığı farklı dillerde ortaya çıkan ortak metaforlar sayesinde de anlaşılabilir. Eğer metaforlar sadece dil düzeyinde meydana geliyor olsaydı farklı dillerde farklı metaforlar olması gerekirdi (Lakoff ve Johnson, 2015: 206). Metaforun sadece dilde değil aynı zamanda düşünce sisteminde yer aldığını kanıtlamak adına tez çalışmasının üçüncü bölümünün son başlığında Türkçe ve diğer dillerdeki ağrı metaforları karşılaştırılacak ve bu karşılaştırma dâhilinde genel çıkarımlara ulaşılacaktır. Karşılaştırma sonucu ortaya çıkacak olan farklılıklar ise Türkçe konuşurların ağrıyı algılama biçimlerindeki karakteristik özellikler hakkında fikir verecektir. Yani ortaya çıkan ortak metaforlar kavramsal metafor sisteminin bir düşünme biçimi olduğunu, farklı metaforlar ise o dilin konuşurlarının kültürel özelliklerinin düşünce sistemine etkisini yansıtmaktadır.

Metaforik dil, kavramsal metaforun yüzeysel bir tezahürüdür. Metaforlar çoğunlukla bilinçsizdir, otomatiktir ve tıpkı dil sistemi gibi fark edilir bir çaba gösterilmeden kullanılır. Metaforlar, hem kavramsal alanları, hem de dilsel ve kültürel ifadeleri içeren geniş kapsamlı bir kavramdır ve bir dilin hem gramerinde hem de sözlüğünde önemli bir rol oynar. Örneğin AŞK BİR YOLCULUKTUR metaforuna atıfta bulunulduğunda:

- Âşıklar gezginlere karşılık gelir.
- Aşk ilişkisi araca karşılık gelir.
- Âşıkların ortak hedefleri, yolculuktaki ortak hedeflerine karşılık gelir.
- İlişkideki zorluklar, seyahatin önündeki engellere karşılık gelir.

buradaki tüm eşleşmeler kastedilir ve her eşleşme metaforik ifade olarak kabul edilir (Lakoff ve Johnson, 2015: 206).

Kavramsal metafor teorisine göre metaforu ortaya çıkaran kanıtlar çoğunlukla dilsel olsa da metafor temelde dilsel değil kavramsaldır. İnsanlar dili kullanmadıkları durumlarda soyut kavramları metaforik olarak yapılandırıyor olmalıdır. Bu iddiadan yola çıkarak dilsel ve kavramsal metaforlar arasındaki farkı ortaya koymak adına uzay ve zaman arasındaki asimetrik ilişki örneği ele alınmıştır. "İnsanların zamanı mekân üzerinden biçimlendirmeleri bilinen bir durumdur, peki konuşmadıkları zamanlarda da durum aynı mıdır?" Bu sorununun cevabını bulmak üzere bazı deneyler yapılmıştır. Bu deneylerden birinde katılımcılar, bilgisayar ekranında büyüyen bir çizginin süresini ve yavaş yavaş sıvı ile dolan bir kabın dolum süresini tahmin etmeye çalışmışlardır. Zaman ve mekânın dilsel olmayan temsillerinde konuşmacılar anadillerinin özelliklerine göre tahminlerde bulunmuşlardır. Örneğin anadili İngilizce olan katılımcılar zamanı "uzun bir yol"a benzetirken, anadili Yunanca olan katılımcılar zamanı "su" gibi biriken bir şeye benzetmişlerdir. Yani dilsel metaforlar dilsel olmayan düşünceyi etkilemiştir (Casasanto, 2009: 127-143).

Soyut bir kavram olan benzerlik anlatılırken genellikle uzamsal ilişkiler üzerinden yapılır, benzer şeyler yakın benzemeyenler ise uzak olarak konumlandırılır. Bu düşünceyi test etmek için yapılan üç farklı deneyde katılımcılar ekranda farklı mesafelerdeki soyut isim, tanınmayan kişilerin yüzü ve nesne resimlerinin benzerliğini derecelendirmişlerdir. Soyut isimlerde fiziksel yakınlık benzerlik yargılarını önemli ölçüde etkilemiştir. Daha yakın olanlar daha benzer, daha uzak olanlar daha farklı algılanmıştır. Benzerlik kavramı uzamsal yakınlık deneyimine bağlıdır ancak bu her zaman dildeki uzamsal metaforların şekillendirdiği biçimde gerçekleşmez. Buna örnek olarak diğer iki deney gösterilebilir. Tanınmayan kişilerin yüzü ve farklı nesnelerin benzerliğinin tanımlanmasının istendiği deneylerde sonuç soyut isimlerin benzerliği deneyinden farklı çıkmıştır. Bu iki deneyde yakın olanlar daha farklı algılanırken uzak olanlar daha benzer olarak nitelendirilmiştir. Yani soyut durumlardaki benzerlik algısını dilsel metaforlar şekillendirirken somut olanlar bu etki alanının dışında kalmaktadır (Casasanto, 2009: 127-143). Her ne kadar

ağrının biyolojik bir açıklaması ve teknolojik cihazlar altında görüntülenme imkânı bulunuyor olsa da kişi açısından bakıldığında ağrı bir yönüyle soyut olarak algılanır. Dış dünyada bir nesneye gönderme yapmaz ve elle tutulmaz, bedenin içindedir. Bu sebeple; Cassanto'nun yukarıda deneylerle ispatlamış olduğu soyut durumlardaki benzerlik algısını dilsel metaforların gerçekleştirdiğine yönelik iddiası, ağrı durumlarını da kapsamaktadır. Ağrının dilsel ifadelerinde kullanılan metaforlar ağrı algısının bir sonucunu oluştururken aynı zamanda ağrı deneyimini de şekillendirmektedir.

Dilin düşünce sistemi üzerindeki bu gücü göz önüne alındığında ağrı gibi birçok insanın mustarip olduğu bir durum üzerine kullanılan dilin ve metaforların önemi yadsınamaz. Ağrı çeken kişinin konuştuğu dilde ağrının kodlanıp ifade edilme şekli yaşadığı ağrının derecesini de etkileyecektir, ağrı üzerine kullanılan dilsel metaforlar zihindeki ağrı durumunu da belirleyecektir.

Dilin bir kod sistemi olarak kabul edilmesi ve iki kişinin kodları karşılıklı çözerek iletişim kurmaları yeterli bir açıklama değildir. Çünkü sözcükler ve cümleler çok anlamlı olabildiği için sadece kod çözülerek anlaşılamaz. Bir dil kodlama sistemini içerir ancak özellikle metafor ve diğer mecazlar söz konusu olduğunda cümlenin kodlanan anlamsal yapısı ile karşı tarafa taşıdığı anlam arasında boşluklar mevcuttur. Metaforların üretilmesi ve anlamlandırılması için farklı bir iletişim yolu kullanılmaz, o zaten dilin kendi bünyesindedir. Bu yüzden bir dilin işleyişini kodlarla açıklamak yetersiz kalır, aynı zamanda bağlam da devreye girer çünkü sözler, bilişsel etkiler üreterek anlamlandırılır. Bir ifadenin birden fazla ve farklı derecelerde bilişsel etkisi olabilir (Sperber ve Wilson, 2008: 84-103). Ağrı gibi tanımlanması zor ve karşı tarafa doğru ifade edilerek aktarılması tartışma konusu olan bir durum için dilin kod sistemiyle açıklanması çok daha yetersiz kalmaktadır. Kişi kendi ağrısını tanımakta ve anlamlandırmakta güçlük çekerken bunu karşı tarafa aktarmada daha da yetersiz hissedebilir. Kişinin aktardığı ile karşı tarafın anlamlandırdığı ağrı arasındaki boşluklar iletişim problemi yaratır. Yukarıda bahsedilen bağlamın göz önünde bulundurulması (ki bu bağlam ortak dil, inanç, kültür, fiziksel ortam gibi birçok unsuru bünyesinde barındırmaktadır) ağrı konusunu aktarmada yardımcı olsa da yeterli olmayabilir. Metaforları doğru yorumlamak ve bazılarını kullanmaktan

kaçınmak ağrının doğasını anlamlandırmada ve ağrı yönetiminde yardımcı olabilir. Metaforun temel özellikleri göz önüne alındığında: 1. dilsel yazışmalardaki sistematiklik, 2. akıl yürütmeyi ve bu akıl yürütmeye dayalı davranışı yönetmek için metafor kullanımı, 3. alışılagelmiş yazışmalar açısından yeni uzantıları anlama olasılığı (Lakoff, 1993: 202-210) özellikle ağrı sırasında kişinin ağrıyı ve kendi bedenini yönetme gücünü sağlamada metaforlar kişiye yardımcı olabilir. Çünkü insanlar metaforik düşünce sistemi sayesinde bir tecrübe alanını başka bir tecrübe alanına aktarabilir. Ateşle ya da suyla olan tecrübesini ağrı deneyimini anlamlandırmada kullanabilir:

> Biz esas olarak insanların tecrübelerini nasıl anladıklarıyla ilgileniyoruz. Dili, anlamanın genel prensiplerine götürebilen veri sağlayıcısı olarak görüyoruz. Genel prensipler tek tek kelimeler yahut tek tek kavramlardan ziyade kavram sistemlerini içerir. Bu tür ilkelerin genellikle doğaları itibarıyla metaforik olduklarını, bir tür tecrübeyi bir başka tür tecrübeye göre anlamayı içerdiklerini gördük (Lakoff ve Johnson, 2015: 159).

Gerçeği kavramak için kullandığımız metafor; fark edileni sınırlar, görüleni vurgular ve akıl yürütmede gerekli çıkarımsal yapının eksik parçasını tamamlar (Lakoff, 1991). Ağrı bedenle sınırlıdır ancak görülmez ve akıl yürütmeye ihtiyaç duyar. Bu nedenle anlamlandırmanın sağlanması için çıkarımlara ihtiyaç vardır. Metaforlar burada devreye girerek kişinin yaşadığı durumu anlamlandırmasını kolaylaştırır.

Her zaman tek bir kavram tek metafora bağlı olmak zorunda değildir. Bir kavram farklı metaforlara zemin hazırlayabilir. AŞK SAVAŞTIR, KANSER SAVAŞTIR, RASYONEL SÖYLEM SAVAŞTIR, ENFLASYONU DURDURMAK SAVAŞTIR örneklerinde görüldüğü gibi "savaş" birden fazla metaforun temelidir. Buradaki metaforlar birlik içinde olmak zorunda değildir, hepsi karmaşık halde savaş metaforuna yerleşmiş durumdadır. Bunun yanı sıra bir kavramın farklı yönlerinin her biri farklı metaforlarla gösterilebilir. Örneğin; AŞK YOLCULUKTUR, AŞK SAVAŞTIR, AŞK DELİLİKTİR, AŞK OYUNDUR… tüm bu metaforlar aşk kavramının farklı bir yönünü temsil etmektedir. "Bir teori inşa etmek", "bir pozisyona saldırmak" gibi metaforik ifadeler daha büyük metafor yapılarının içerisinde kullanılmaktadır ve iki kavramsal alan arasındaki uzlaşımın sabit parçalarından biridir. Bu tür kullanımların dışında yani kavramsal eşleşmelerin bir kısmını oluşturmak yerine kendine özgü bir şekilde dilde tek

başına kullanılan metaforik ifadeler de bulunmaktadır. Örneğin "dağın eteği" gibi bir ifade "dağ bir insandır" metaforik kullanımın tek parçasıdır. Metaforların bir diğer özelliği de tek yönlü olmalarıdır yani AŞK YOLCULUKTUR metaforundan yola çıkarak YOLCULUK AŞKTIR demek mümkün değildir (Lakoff ve Johnson, 1980).

Bilişsel dilbilim alanındaki çalışmalar, iki düzineden fazla farklı görüntü şemasının ve birkaç görüntü şeması dönüşümünün insanların günlük düşünme, akıl yürütme ve hayal gücünde düzenli olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Lakoff ve Johnson düşünceyi açıklığa kavuşturmak için keşfettikleri bazı metaforları ve bu metaforların günlük konuşma dilindeki yansımalarından bazılarını şu şekilde açıklamışlardır:

TARTIŞMA SAVAŞTIR	**ZAMAN PARADIR**	**KANAL METAFORU (Düşünceler Nesnelerdir, Linguistik İfadeler Taşıyıcıdır, İletişim Gönderidir/Göndermedir.)**	**AŞK BİR YOLCULUKTUR**
-İddialarınız *savunulamaz*. -Argümanımdaki her *zayıf fikre saldırdı*. -Eleştirileri doğrudan hedefi buldu. -Argümanını *yerle bir ettim*. -Onunla asla bir tartışmada *galip* gelemedim. -Kabul etmiyor musun? O zaman, *ateş*!	-Zamanımı *heder ediyorsun*. -Bu cihaz saatlerini *kurtaracak*. -Seninle *çarçur edecek* vaktim yok. -Bugünlerde zamanını nasıl *geçiriyorsun*? -Bu patlak lastik bir saatime *mal oldu*. -Zamanımın çoğunu bu kadınla *zayi ettim*.	-Bu düşünceyi ona *karşı kullanmak* zordur. -Sana bu fikri *verdim*. -Nedenleriniz bize *bildirildi*. -Fikirlerimi kelimelere *dökmem* zor. -İyi bir fikre sahip olduğunda, onu derhal kelimelerde *sabitlemeyi* dene. -Düşünceleri bildik bir cümleye kolay kolay *tıkıştıramazsınız.* -Anlam tam da kelimelerin *içindedir*.	-Ne kadar *uzaktan geldiğimize* bir bak. *-Dönüm noktasındayız*. -Şimdi *ayrı yollara gitmek* zorundayız. -Artık *geri dönemeyiz*. -Bu ilişkinin *herhangi bir yere gideceğini* sanmıyorum. *-Uzun ve dikenli bir yol*. *-Raydan çıkmaya* başladık (Lakoff ve Johnson, 2015: 28-79).

-Bu stratejiyi kullanırsan, o seni *bitirecek*. -Argümanlarımın hepsini *tahrip etti*. (Lakoff ve Johnson, 2015: 28).	-Bunun için *israf edecek* zamanım yok. -Zamanını *tüketiyorsun*. -Zamanını *planlaman* gerekiyor. -Hastalandığımda çok zaman *yitirdim* (Lakoff ve Johnson, 2015: 32).	-Kelimeleri çok az anlam *taşıyor*. -Sözlerinin içi *boş* görünüyor (Lakoff ve Johnson, 2015: 36).	

Bilişsel dilbilimin temel görüşlerini ortaya koymuş olan Lakoff'un yukarıda açıklanan fikirlerinin çoğu farklı araştırmacılar tarafından sürdürülüp geliştirilmiştir. Söz konusu fikirler şunlardır:

> -Metaforlar temelde doğası itibarıyla kavramsaldır; metaforik dil ikincildir.
> -Kavram metaforları gündelik tecrübede temellenir.
> -Soyut düşünce bütünüyle olmasa da büyük ölçüde metaforiktir.
> -Metaforik düşünce kaçınılmaz, hep mevcut ve çoğunlukla bilinçdışıdır.
> -Soyut kavramlar lafzî bir çekirdeğe sahiptir, fakat bu soyut kavramları çekirdek metaforlar, genellikle birkaç çok boyutlu tutarsız metafor genişletir.
> -Soyut kavramlar metaforlarsız eksiktir. Sözün gelişi büyü, cazibe, delilik, birleşme, büyütme vb. metaforlar olmaksızın aşk, aşk değildir.
> -Kavram sistemimiz bütünüyle tutarlı değildir, çünkü kavramlar hakkında akıl yürütmek için kullanılan metaforlar tutarsız olabilir.
> -Biz hayatlarımızı metafor aracılığıyla sağlanan çıkarımlar temelinde yaşarız (Lakoff ve Johnson, 2015: 332).

Metaforlar dört deneyim alanına bağlı olarak şekillenmektedir: durumsal, söylemsel, bilişsel ve bedensel. Yani beden, metaforun yaratıldığı durumlardan sadece bir tanesidir. İnsan bilişi bedenin yanı sıra eylemleriyle, tecrübeleriyle, dahil oldukları söylemlerle, biriktirdikleri kavramsal bilgilerle de metafor üretmektedir (Kövecses, 2015: 199-200). Metaforik ifadenin ortaya çıkması bu dört deneyim alanına bağlı olarak dört temel kavramsal süreçte gerçekleşmektedir: bilişsel-kurgusal işlemler, yerel ve küresel

bağlam, bağlamsal hazırlama, kavramsal yollar. (1) Konuşmacı, zihninde gerçekleşen bilişsel süreçler sonucu soyutlama, şemalaştırma, dikkat, perspektif, metafor, metonimi kavramsal bütünleştirmeler arasından metaforu seçmeye karar verir, (2) yukarıdaki bağlam türlerinden geçerek deneyimsel bilgiye maruz kalır, (3) bağlamsal faktörlerden biri ön plana çıkarak konuşmacıyı metaforik ifadeyi kullanmaya hazırlar, (4) ifade, iletişimsel amacına uygun bir anlama hazır hale gelir (Kövecses, 2017: 317-322).

Kövecses, yukarıda metaforun oluşum ve işleyiş sürecini belirtmiş ve metaforun özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

a) Metafor; kavramsal, dilsel, bedensel, sosyo-kültürel boyutların eşzamanlı işleyişiyle ortaya çıkar.
b) Metaforlar farklı deneyimleri yansıtır.
c) Metaforlar çok yönlüdür.
d) Metaforun çeşitliliğinin temelinde bedensel, kültürel ve bilişsel süreçler yatar.
e) Bir önceki maddede yer alan süreçler birbiriyle tutarlıdır.
f) Evrensel düzenlemeler evrensel metaforlar yaratabilir.
g) Metaforik kavramsallaştırma fiziksel deneyime ya da kültürel deneyime dayanabilir.
h) Bilişsel süreçler evrenseldir fakat uygulamalar kültürel olabilir.
i) Kültürel ve bilişsel süreçlerdeki farklılık metaforlarda çeşitliliği sağlar.
j) Evrensel düzenleme bilişsel süreçler ya da kültürel bağlam sebebiyle geçersiz kılınabilir.
k) Bilişsel bilim ve dilbilim, insan zihninin işleyişini, dili ve metaforu incelerken somutlaşmayı ve kültürü de kapsayıcı çalışmalar yapmalıdır çünkü biliş, kültür ve somutlaşma etkileşimli bir şekilde evrimleşmiş olmalıdır (Köveses, 2005: 293-294).

Yukarıda belirtilen metafor özellikleri aynı zamanda ağrının özellikleri ile paraleldir. Bu elbette ki bir tesadüf değil ağrıyı algılama ve düşünme biçimimizin metaforik olmasının bir sonucudur. Ağrı da tıpkı metaforlar gibi bedensel, sosyo-kültürel boyutların eşzamanlı işleyişiyle ortaya çıkmakta, bir taraftan evrenselken diğer taraftan fiziksel ve kültürel deneyimlere dayanmakta, kültürel farklılıklar ağrı metaforlarındaki

çeşitliliği yansıtmakta, ağrı üzerine yapılan çalışmalarda somutlaştırma ve kültürel etki göz önünde bulundurulmaktadır.

Uzun yıllar boyunca bir edebiyat süsü gibi görülmüş olan metaforun aslında ne kadar temel bir mesele olduğunu, insan zihninin işleyişinin bir parçası olduğunu ve gündelik hayattaki yerini şu alıntı özetler niteliktedir:

> Metafora bu kadar çok odaklanmamızın sebebi, akıl ile muhayyileyi birleştirmesidir. Akıl, en azından kategorizasyonu, içerimi ve çıkarımı gerektirir. Muhayyile, birçok boyutunu birinde, bir şey türünü bir diğer şey türüne göre görmeyi – metaforik düşünce diye adlandırdığımız şeyi- gerektirir. Bu sebeple metafor, muhayyel rasyonelitedir (imaginative ve rationality). Gündelik düşünce kategorileri büyük ölçüde metaforik olduğu ve gündelik akıl yürütmemiz metaforik içerimleri ve çıkarımları gerektirdiği için, gündelik rasyonalite doğası gereği muhayyeldir (Lakoff ve Johnson, 2015: 247).

Dilsel metafor teorileri başlıca iki alan üzerinde konumlanır: semantik ve pragmatik. Semantik, söyleme eyleminden bağımsız kodlanmış anlam kalıplarıyla ilgilenirken pragmatik, konuşmacının niyetlerinden etkilenen sözceler ve söyleme eylemiyle iletilmiş olanla ilgilenir. Pragmatik görüşe göre metafor, bir tür ima olarak yorumlanır. Metaforlar, semantik ve pragmatiğin ötesinde başka bir yere yerleştirilmelidir. Pragmatikte bağlamsalcılık yaklaşımı önemlidir çünkü kodlanan cümle ile karşı taraftan doğrulanan cümle aynı anlama gelmeyebilir. Örneğin "Uyuyakaldım ve treni kaçırdım." cümlesi eğer patrona söylemek için kullanılıyorsa daha farklı bir bağlama yerleşir. "Bugün sabah uyuyakaldığım için beni işe götürmesi gereken treni kaçırdım." cümlesi ise daha da zenginleştirilirmiş bir cümle olur. Zenginleştirme, kodlanmış kavramı daraltırken gevşetmek onu genişletir. Zenginleştirme ve gevşetme süreçleri metaforik sözcelerde de işler. Pragmatik yaklaşımdaki bağlamsal metafor teorisine göre metafor, aşırı bir gevşek kullanım türüdür (Mácha, 2019).

Kavramsal metafor teorisi kavramsal olduğu kadar aynı zamanda bağlamsaldır. Bağlam, metaforik anlamın oluşmasına bir çerçeve hazırlar. Bağlam dört türden oluşur: durumsal, söylemsel, kavramsal bilişsel ve bedensel. Söylemsel bağlam, söylemin ana unsurları hakkındaki bilgiyi, aynı konudaki önceki söylemleri ve belirli bir konuyla ilgili baskın söylem biçimlerini içermektedir. Durumsal bağlam; fiziksel çevreyi, sosyal durumu ve kültürel durumu kapsamaktadır. Bedensel bağlam, hem evrensel hem de

evrensel olmayan biçimlerde metafor sistemini şekillendirebilecek bir bağlam olarak görülebilir. Kavramsal-bilişsel bağlam ise kişisel çıkarları, kaygıları ve tecrübeleri içermektedir. Bir konuşmacı ve bir dinleyicinin ortak bilgi durumu söylem bağlamını, paylaşılan fiziksel, sosyal ve kültürel bilgiler durumsal bağlamı, aynı şekilde çalışan bedenlere sahip olmaları ve bedensel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaları bedensel bağlamı, sahip oldukları ideoloji, kişisel çıkarları, endişeleri kişisel tarihleri de kavramsal-bilişsel bağlamı oluşturmaktadır (Kövecses, 2020: 169-185).

Bağlamsalcılık temelinde ortaya atılan uygunluk teorisine göre, uygunluk derecesi iki faktöre bağlıdır: bilişsel etkiler ve bu etkilere ulaşmak için gereken işleme çabası. Bir girdi, daha az çabayla daha yüksek bilişsel etkilere yol açıyorsa uygunluk seviyesi yüksektir. Yeni bir metaforun tekrarlanan yorumları, yinelenen çıkarımların işleme çabasını azaltır, böylece ilgi düzeyini artırır. Bazı zayıf çıkarımlar yavaş yavaş güçlü çıkarımlar haline gelir ve sonunda kodlanmış kavramın bir parçası haline gelebilir (Mácha, 2019). Bu çalışmada incelenecek olan gündelik ve edebî metinlerdeki ağrı metaforlarının saptanmasından sonra ortak olarak kullanılan metaforlar alaka düzeyi fazla olan metaforlar, nadir kullanılan metaforlar ise alaka düzeyi düşük metaforlar olacak, sonuç kısmında yer alacaktır.

Alaka kuramının metafor hakkında söyledikleriyle Kövecses'in genişletilmiş kavramsal teorisinin ortak noktası, uygunluk kuramındaki metaforik anlam inşasının karşılıklı bilişsel çerçeve kavramı üzerine kurulu olmasıdır. Bu kavram Kövecses'in bağlam kavramına yakındır. Her iki görüşte de metaforun üretimi ve anlaşılması büyük ölçüde bağlama bağlıdır (Kövecses, 2020: 169-185). Tendahl (2009); pragmatik bir teori olan, Deirdre Wilson ve Dan Sperber tarafından geliştirilen uygunluk teorisi (relevance theory) ile bilişsel bir teori olan, George Lakoff ve Mark Johnson tarafından öne sürülen kavramsal metafor teorisini harmanlayarak bir melez teori (hybrid theory) ortaya koymuştur. Bu teoriye göre bir ifadenin ulaştığı varlığa kavramsal alan denir. Bu birim bağlama bağlı boş yuvalardan biridir ve ansiklopedik, fonografik ve morfolojik bilgi içerir. Dış bilgi yapıları ise metafor, metonimi, görüntü şeması ve senaryo gibi çeşitli şeylerdir. Metafor denilen şey sözcüğün dışsal bir bilgi yapısına karşı sabit

profillenmesidir. Melez teoriye göre bir ifade kişi tarafından algılanıp kavrama dönüştürülürken kendisinden daha büyük bilgi yapılarına göre anlamlandırılır. Bu bilgi yapıları içsel ya da dışsal olabilir. Eğer kavram içsel bir bilgi yapısına göre anlamlandırılıyorsa kelime gerçek anlamında, dışsal bir bilgi yapısına göre anlamlandırılıyorsa metaforik anlamda kullanılmış demektir. Anlamlandırmada iki etkin süreç vardır: 1. Kavramsal bölge ile dış bilgi yapıları arasındaki bağlantı, 2. Kişide hangi bilgi yapılarının daha güçlü olduğu. Bilişsel ortamda güçlü bir şekilde bulunan bilgi yapısı kendisine kısmen özdeş olan başka bir bilgi yapısına bağlayıcılar yoluyla etkinleştirilerek anlaşılmanın derecesini artırır. Sözcüklerin metaforik kullanımları gerçek kullanımlarından daha fazla işlem süresi gerektirmez ancak ihtiyaç duyulan bilgi yapıları arasındaki bağlantıların ne kadar gömülü ne kadar açıkta olduğu önemlidir. Mecazî bir sözcük yeterince zengin bir bağlama yerleştirilemediyse ilgili bilgi yapılarına erişmek ya da yeni bir yapı inşa etmek süreç gerektirebilir. Tüm bu süreci belirleyen şey ise bağlamdır. Metaforu anlamlandıracak bağlantılara ne kadar kolay erişim sağlanırsa metafor o kadar kolay yorumlanır. Bağlam, uygunluk teorisi ve kavramsal metafor teorisinde farklı şekilde ele alınmıştır. Uygunluk teorisinde; kişi bir kavramı anlamak için en uygun bağlamı seçer, eğer o bağlam işe yaramaza başka bir bağlam arama yoluna gider. Kavramsal metafor teorisi ise ifadelerin bağlamlarıyla çok fazla ilgilenmemiştir. Kavramsal metaforların ifadenin bir parçası olarak anlamlandırma sürecine katkıda bulunduğu ileri sürülmüştür. Uygunluk kuramı da kavramsal metafor kuramı da bilişsel olduğunu iddia eder (Tendahl, 2009: 242-260). Özetle uygunluk kuramı, kavramsal metafor kuramı ve melez teori (hybrid theory) alanlarının hepsi bilişsel dilbilimin çatısı altında olmakla birlikte bağlamın ön planda olup olmamasına göre farklılık göstermektedirler.

Nesneler dilde isimler olarak var olurken ilişkiler; fiil, sıfat, bağlaç veya edat olarak kodlanmaktadır. “Büyük Zincir” metaforu nesnelerin yani şeylerin, “Olay Yapısı” metaforu ise olay ve ilişkilerin metaforik kavramsallaştırma zeminini oluşturmaktadır. Nesneler arası bir hiyerarşi ilişkisiyle oluşan Büyük Zincir metaforunda yukarıda olan nesneler (varlıklar) daha aşağıda olanlar aracılığıyla anlaşılmaktadır. Karmaşık sistemler

metaforu Büyük Zincir Metaforunun içerisinde yukarı katmanlarda bulunan soyut karmaşık sistemleri kapsar ve bu sistemlerin insan vücudu, binalar, makineler ve bitkiler açısından kavranmasını sağlar. Olay yapısı metaforunda ise olaylar konum, kuvvet ve hareket olarak kavramsallaştırılmaktadır (Kövecses, 2010: 151-167). Kövecses'in bahsettiği metafor ilişkisi aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Şekil 2: Kövecses - Metafor İlişkileri Tablosu

Büyük zincir metaforu, varlıkları biçimlerine, fiziksel özelliklerine, içgüdülerine, biyolojik işlevlerine göre aşağıdan yukarıya doğru kategorize eden bir kültürel modeldir (İnsanlar> hayvanlar> bitkiler> karmaşık nesneler> doğal fiziksel şeyler). Bu modele göre bir varlık doğasının bir bölümünü bir alt kademede bulunan canlıyla paylaşır. Bu zincirin üstlerine çıkıldıkça estetik zevk, erdem gibi dışardan algılanması zor olan daha az erişilebilir özellikler bulunur. Büyük zincir metaforu tüm varlıklarla ilgili genel bilgileri şemalaştırması açısından önemlidir (Lakoff ve Turner, 1989: 170-175). Tez çalışmamızın sonuç kısmında ağrının bilinen nesne ve durumlardan bilinmeyenlere doğru metaforlar aracılığıyla anlaşılır kılınması, büyük zincir metaforuyla gösterilecektir.

1.2.1.1.1. Bilişsel İşlevlerine Göre Metaforlar

Metaforlar bilişsel işlevlerine göre yapısal, ontolojik ve yönelimsel olarak üçe ayrılmaktadır: yapı metaforları, ontolojik metaforlar, yönelim (oryantasyonel) metaforları.

1.2.1.1.1.1. Yapı Metaforları

Son yıllarda bilişsel dilbilim alanı başta olmak üzere birçok farklı alanda; insanın sosyal, kültürel, psikolojik dünyasına ve kavramsal düşünce sistemine yön veren metafor üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Bilişsel dilbilimde metafor "bir kavramsal alanı başka bir kavramsal alan açısından anlamak" şeklinde tanımlanmaktadır. Kavramsal alan "a", kavramsal metafor alanı ise "b" olarak adlandırılabilir. Metaforun oluşumu "a" ve "b" kaynak ve hedef alanı arasında "bir dizi sistematik yazışma"dan meydana gelmektedir. Kavramsal metafor ancak bu eşleşmeler dizisini bilinirse açığa çıkmış olur. Kavramsal metaforlar ile metaforik dilsel ifadeler birbirinden farklı iki kavramdır. Dilsel ifadeler, kavramsal metaforları anlaşılır kılan araçlar olarak düşünülebilir. Soyut olanın anlaşılması için dünyaya ait fiziksel tecrübelere yani somut olana ihtiyaç duyulmaktadır. En yaygın kaynak alanları somutken hedefler soyut kavramlardır (Kövecses, 2010: 7-10). Bilişsel dilbilimciler kaynak kavram ve hedef kavram arasındaki bu eşleşmeyi "haritalama" olarak adlandırmaktadırlar (Ungerer ve Schmid, 2006: 119). Yapısal metaforlar, kaynak "b"nin yapısına bakarak hedef "a"nın anlaşılır kılınmasını sağlamaktadır (Kövecses, 2010: 38-40). Yani "Bir kavramın metaforik olarak diğerine göre yapıya kavuştuğu durumlar"dır (Örneğin TARTIŞMA SAVAŞTIR) (Lakoff ve Johnson, 2015: 40).

Metaforlar, kaynak etki alanındaki varlıklar ile hedef etki alanındaki varlıklar arasındaki asimetrik ve kısmî eşleşmelerden oluşan ontolojik yazışmalar kümesidir. Kaynak alanın şema yapısı, hedef alan yapısıyla tutarlı bir şekilde hedef alana yansıtılarak aralarında keyfi olmayan eşleşmeler yapılır. Bu eşlemelerin bazıları evrensel bazıları ise kültüre özgüdür. Metafor, benzerlikten ziyade deneyimlerimiz arasındaki yazışmalara dayanır. (Lakoff ve Johnson, 1993: 202-249).

1.2.1.1.1.2. Yönelim Metaforları

Yönelimsel (oryantasyonel) metaforlar, mekânsal yönelimlerden türemiştir. Bu metafora "tutarlılık metaforu" da denebilir. Bu tutarlılıkla kast edilen durum, belirli kavramların sürekli belirli yönlerle özdeşleşmiş olmasıdır. Örneğin, olumlu durumlar "yukarı" ile ilişkilendirilirken olumsuz durumlar "aşağı" ile ilişkilendirilir. Oryantasyonel

metaforlar, büyük metafor gruplarını birbirleriyle tutarlı hale getrime işlevine sahiptir (Kövecses, 2010: 38- 40). Lakoff, uzay/mekân ile ilişkili olan (yukarı-aşağı, içeri-dışarı, ön-arka, beri-öte, derin-satıh, merkez-çevre) yönelim metaforlarında bir kavramsal sistemin diğerine göre organize edildiğini ileri sürer. Örneğin "MUTLU OLAN YUKARIDADIR" gibi metaforik yönelimlerin fiziksel ve kültürel olarak deneyimlediğimiz bir geçmişi vardır. Fiziksel yönelimler tüm dünyada var olup evrensel gibi görünse de kültürel bir tarafları da vardır. Bazı kültürlerde gelecek ön tarafta bulunurken bazı kültürlerde arkada bulunmaktadır. İnsan zihnindeki temel kavramların birçoğu kendi içinde bir sistematiği bulunan yönelim metaforlarına göre organize edilmektedir: "MUTLU OLAN YUKARIDA; KEDERLİ OLAN AŞAĞIDADIR." "HASTALIK VE HAYAT YUKARIDA; HASTALIK VE ÖLÜM AŞAĞIDADIR" "ÇOK OLAN YUKARIDA; AZ OLAN AŞAĞIDADIR" "İYİ OLAN YUKARIDA; KÖTÜ OLAN AŞAĞIDADIR" "RASYONEL OLAN YUKARIDA; DUYGUSAL OLAN AŞAĞIDADIR" gibi. Yönelim metaforlarının şekillenmesindeki en önemli unsurlar fiziksel yaşantılar ve kültürel ortamlardır (Lakoff ve Johnson, 2015: 40-46).

> İnsanlar genellikle *dik* konumda çalıştıkları, *ileriye* baktıkları ve *öne doğru* hareket ettikleri, zamanlarının çoğunu *eylemler* icra ederek geçirdikleri, kendilerini temelde *iyi* varlıklar olarak gördükleri için, tecrübemizde kendimizi AŞAĞI'dan ziyade YUKARI, ARKA'dan ziyade ÖN, PASİF'ten ziyade AKTİF, KÖTÜ'den ziyade İYİ olarak görme eğilimi taşırız. Olduğumuz yerde olduğumuz ve şimdide varolduğumuz için, kendimizi ORADA'dan ziyade BURADA ve SONRA'dan ziyade ŞİMDİ'de varlıklar olarak tasavvur ederiz (Lakoff ve Johnson, 2015: 178).

İnsan bedeninin taşıdığı özellikler sebebiyle yönelim metaforlarını bedenden ve bedenimiz sayesinde yaşadığımız tecrübelerden bağımsız düşünemeyiz. Bu sebeple kavramsal metafor teorisinde bedenin önemi ayrı bir alt başlık altında ele alınacaktır.

1.2.1.1.1.2.1. Bedenlenme

Kavramsal metafor teorisine göre, metaforların temeli bebeklik dönemine kadar gider; bedenin dış dünya ile olan ilişkisi ve büyüdükçe edinilen deneyimler, metaforlar üzerinde şekillendirici etkiye sahiptir:

> Derimizle dünyanın geri kalanından sınırlanarak ayrılmış fiziksel varlıklarız ve dünyanın geri kalanını dışımızda bir şey olarak tecrübe ederiz. Sınırlayan yüzey ve bir içeri-dışarı yönelimiyle birlikte her birimiz bir taşıyıcıyız (Lakoff ve Johnson, 2015: 59).

İnsan bedeni evrensel özellikler gösterir ancak kültürün bedenlenme üzerindeki etkisi de göz ardı edilemez. Kültürün bedenlenme üzerindeki etkisini daha net anlayabilmek için düşünce, dil ve eylemdeki farklı bedenlenme düzeylerine bakmak gerekir. Nöral seviye, fenomenolojik bilinçli deneyim ve bilişsel bilinçdışı olmak üzere üç farklı seviyede gerçekleşen bedenlenmedeki bu üç düzey kişinin sahip olduğu kimliği ve bilişsel özelliklerini şekillendirmektedir. Nöral seviye, beyin ve tüm bedenle uyum içinde çalışan sinirsel bağlantıları; fenomenolojik seviye, bilinçli olarak yapılan bedensel, zihinsel, çevresel, sosyal etkileşimleri; bilişsel bilinçdışı seviye dilin kullanılması da dâhil olmak üzere uzamsal ilişki kavramları gibi tüm bilinçsiz bilgi ve düşünce süreçlerini içerir. Benlik algısı, beyin-beden-dünya üçgeninde şekillenir. Dilin nasıl somutlaştığını anlamaya yönelik çalışmalarda bu ilişki ağı göz önünde bulundurulmalıdır. "Bedenlenme, biyolojik bir veri olmaktan ziyade, genellikle bedenler ve kişilik arasındaki etkileşimlerin karmaşık boyutlarını ortaya çıkaran bir sosyokültürel analiz kategorisidir." (Gibbs, 2005: 14-41). Gibbs'in açıklamış olduğu bedenlenme sürecinde ağrının durumu aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Şekil 3: Bedenleme Sürecinde Ağrı

Tabloda görüldüğü üzere nöral seviyede ağrının biyolojik olarak nasıl gerçekleştiği yer almaktadır. İkinci seviye olan fenomenolojik bilinçli deneyimde ise kişinin ağrıya yönelik tutumlarında yaşam tecrübesi, aile ortamı, kültür ve inanç

sisteminin etkisi bulunmaktadır. Bu iki seviyede yer alan ağrının biyolojik olarak nasıl gerçekleştiği ve ağrının toplumsal yönü, tez çalışmamızın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Tabloda üçüncü seviye olan bilinçsel bilinçdışında, ağrının dilsel ifadelerinde kullanılan metaforlar vardır. Ağrı ve dil ilişkisine ikinci bölümde değinilecek, ağrı metaforları ise üçüncü bölümde ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

İnsan sürekli etrafındaki nesne ve olaylara odaklandığı için beden geri plana çekilir, bu sebeple beden kişi tarafından nesneleştirilemez. Yani beden sahip olduğumuz bir nesne değil "bizzat olduğumuz bir şey"dir. Bedenimiz aracılığıyla kavuştuğumuz tecrübeler sadece kişilik özelliklerinin oluşumuna katkı sağlamaz aynı zamanda bilişin oluşumuna temel hazırlar. Geleneksel anlayışa göre bedenler deri sınırıyla dünyadan ayrılır ve beş duyu aracılığıyla dünyayı deneyimler. Ancak bilişsel bilimciler net bir kişi-dünya ayrımına karşı çıkarak bedenlerin organizma–çevre ilişkisi içerisinde yorumlanmasını, dünyanın beden aracılığıyla var olduğunu ve karşılıklı olarak birbirlerini şekillendirdiğini savunmaktadır. Zihin, beden ve dünya arasındaki dinamik ilişkiler aracılığıyla benlik inşa edilir (Gibbs, 2005: 14-41). Kişinin sürekli dış dünya ve başka kişi ya da durumlarla ilgilenmesi, bedenin varlığının bilincini arka plana atar. Kişi, fiziksel acı çektiği zaman bedeni ve dış dünya arasındaki çizgi keskinleşir çünkü bedeninin farkına varıp ağrının verdiği sıkıntıyla kendi içine döner. Organizma ve dış dünya arasındaki ilişkiyle şekillenen bedenlenme terazisinde, ağrı durumlarında kişinin kendi bedenini ön planda tutması ağır basar.

Vücudun acısı birinci tekil kişide yaşanmaktadır ve kişinin "tam olarak yaşadığı şey"in hissedilmesine dair ifade ettiklerinin güvenirliğinden şüphe duyulabilir. Bu nedenle fiziksel olarak hissedilen ağrı, bir diğerinin yerine geçebilir olmaktan başka her şey olarak deneyimlenir. Ağrı ne kadar kapsamlı olursa ve ne kadar çok yayılırsa; ağrının derinliği, yoğunluğu ve uzunluğundaki varlığı ve olası varyasyonları insanda tek tema olma niteliğini o kadar fazla üstlenir, kişi ağrıyı o kadar güçlü bir şekilde deneyimleyebilir. İnsan sadece acı olduğunda yani her şey onunla ilgili olduğunda kendisini kendisinden ayırmayı başaramaz, kendisini bir bedene indirgemez. Beden acı sebebiyle kendisini taşıyamayacağı, salt fiziksel-biyolojik varlığını destekleyemeyeceği için, artık bedenle ve

dolayısıyla kişi kendi varlığıyla başa çıkma gücüne sahip değildir. Yaşam, zevk, rahatsızlık, neşe, korku, kıvılcım ve yok olma arasında gerilmeye son verildiğinden yaşama gücünün tükendiği bir noktaya ulaşılır. Başka bir deyişle, acıya maruz kalma olarak anlaşılan ağrının evrensel olarak insani bir yanı olduğunu iddia ediyorum (Vetlesen, 2004: 28-29).

Anlam, deneyimlerle şekillenen zihinsel bir yapıdır ancak anlamı şekillendiren de bedendir çünkü deneyimlerin bazıları kavramlardan da önce şekillenmektedir. İki farklı kavram öncesi yapı vardır: temel düzey yapı (geştalt algılama, zihinsel imgeleme, motor hareket tecrübeleri vs) ve görüntü şematik yapı. Bedenlerimizi KONTEYNER olarak algılamamız, insan bedeninin dikey yönelimi, sıcağı ve soğuğu hissetme yeteneğimiz vb. durumlar, deneyimsel alanların kinestetik olarak yapılandırılmasını sağlar. Eğer deneyimlerde fark edilebilir bir kavram öncesi yapı yoksa metaforlar burada devreye girerek kendilerine ait bir kavram öncesi yapısı olmayan deneyim alanlarının kavranması için bir araç sağlar (Lakoff, 1990: 302-303). İnsan gözlerinin de yer aldığı yüzü yönünde hareket ettiği için ön ve arka kavramları beden temellidir. Bu temel yönler sayesinde dünyadaki nesnelerin bedenimizle ve diğer nesnelerle olan mekânsal ilişkisini tanımlarız. Mekânsal ilişki görme alanımızda bir varlık değildir. İnsan kendi bedenindeki ön ve arka yönlerini etrafındaki diğer nesnelere de yansıtarak onlara uygun görsel sahnelerde nesneleri birbiriyle ilişkilendirir. Yani bir kedinin arabanın önünde ya da araba ve ağaç arasında olduğunu bedenlenmiş doğamıza dayalı olarak tasarlarız (Lakoff ve Johnson, 1999: 41).

Metafor teorisi ile ilgili soru işareti bırakan durumlardan biri metaforların aracılık etmediği, doğrudan algılayabildiğimiz durumların olup olmadığıdır. Lakoff ve Johnson'un bu durumun uzamsal kavramlarda mümkün olduğunu belirtmiştir. Uzamsal kavramlar mekânsal deneyimlerimize dayandığı için en temel yönelim dik duruşumuzla ilgili olarak YUKARI-AŞAĞI dır. İnsan bedeninin bu temel fiziksel yöneliminden başka ÖN-ARKA, İÇ-DIŞ, YAKIN-UZAK vs. yönelimleri en temel şekilde yaşadığımız kavramlara kaynak sağlamaktadır. İnsan için çok temel olan duygusal deneyimlerin kavramsal çerçevesi, uzamsal ve algısal deneyimlere göre çok siliktir. Duygular ve

duyusal-motor deneyimler arasında ilişki olduğu için yönelimsel metaforlar duyguları kavramsallaştırmamıza yardımcı olur (Lakoff ve Johnson, 1980). Temel kuvvet hareketlerini belirten itme, çekme, destekleme, dengeleme gibi fiilleri de vücut parçalarımızı özellikle kollarımızı, ellerimizi ve bacaklarımızı hareket ettirme yeteneğimizi kullanarak anlarız. Diğer görüntü şemaları da beden aracılığıyla kavranmaktadır. Vücudumuz hava ve besin alan ve atık yayan kaplardır (konteyner). Benzer şekilde, bir nesnenin hareketini kaynak-yol-hedef şeması açısından kavrar ve buna göre akıl yürütürüz. Kavram özellikleri; beyin ve vücudun yapılanma biçimleri, kişilerarası ilişkiler ve fiziksel dünyadaki işleyiş biçimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Lakoff ve Johnson, 1999: 43-44).

Çeşitli fiziksel deneyim alanlarındaki bedensel hareketler yapılandırılarak soyut alanlara yansıtılır. "Beden" terimi, insan vücudunun hayalî yapılarının somutlaşmış kökenleri için genel bir terim olarak kullanılmaktadır. “Deneyim” ise dünyayı anlamlandırmayı sağlayan bedensel, sosyal, dilsel ve entelektüel varlığın tamamını içermektedir. Bu nedenle “zihindeki beden”, anlam ağının oluşumuna ve yansıma kalıplarına kapı açan bir keşiftir. Bilinç ve gerçeklik bedensel yönelimler çevreyle olan etkileşime göre şekillenmektedir. Akılcı çıkarımlar ve yaratıcılığın temelinde bedensel deneyimler vardır. Bu yüzden bedenin zihinde nasıl olduğunu keşfedilmelidir (Johnson, 1987: XV -XXXVIII).

1.2.1.1.1.3. Ontolojik Metaforlar (Entite ve Töz Metaforları)

Ontolojik metaforların amacı, insan deneyimlerini tam olarak bir nesne, töz veya kapsayıcı belirtmeden nesneler, tözler ve kapsayıcılar açısından kavranmasını sağlamaktır. Bu metaforların yapısal metaforlara bir temel sağladığı düşünülebilir (Kövecses, 2010: 38- 40). “Ontolojik metaforları; olayları, eylemleri, aktiviteleri ve durumları kavramak için kullanırız. Olaylar ve eylemler, nesneler olarak; aktiviteler, tözler olarak; durumlar da taşıyıcılar olarak metaforik tarzda kavramlaştırılabilir.” (Lakoff ve Johnson, 2015: 60).

Yönelim metaforlarının temelini uzay/mekâna ilişkin deneyimler şekillendirirken ontolojik metaforlar; insan bedeninin dış dünyayla yaşadığı deneyimler aracılığıyla olaylara, aktivitelere, hislere, düşüncelere oluşumu kendiliğinde olan varlıklar gibi (entite ve töz) bakmamızı sağlar. Örneğin enflasyon hakkında konuşmak için onu bir kişi/özne olarak tanımak gerekir:

ENFLASYON BİR ENTİTEDİR

Enflasyon hayat standardımızı *düşürüyor.*

Enflasyon daha fazla yükselirse, asla hayatta kalamayacağız.

Enflasyonla mücadele etmemiz gerekir.

Enflasyon bizi köşeye *sıkıştırıyor.*

Enflasyon benzin pompası ve fiyat sayacında *kendi borusunu öttürüyor*.

Arazi almak *enflasyonla baş etmenin* en iyi yoludur.

Enflasyon beni hasta ediyor.

Ontolojik metaforlar da yönelim metaforları gibi belirli bir amaç çerçevesinde sınırlı bir şekilde gerçekleştiği için metaforik yapıları gündelik dilde çok fazla dikkat çekmez. Fiziksel olmayan durumları kavramanın zor olduğu durumlarda ontolojik metaforlar devreye girmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015: 55-57).

1.2.1.1.2. Kaynağına Göre Metaforlar

Kaynağına göre metaforlar ikiye ayrılmaktadır: birincil metaforlar ve karmaşık metaforlar. Birincil metaforların kaynağı bedenken karmaşık metaforların kaynağı kültürdür.

1.2.1.1.2.1. Birincil ve Karmaşık Metaforlar

Kavramsal metaforlar ikiye ayrılır: beden deneyimlerinden türeyen ve genellikle evrensel olma eğiliminde olan birincil metaforlar ve kültüre özgü farklılıklar gösteren karmaşık metaforlar. Beden, kavramsal metaforlara kaynaklık eder; kültür ise bu metaforlar için bir filtre görevindedir, hangi hedeflerin hangi alanlarla eşleşeceğini, hangilerinin ön planda olup hangilerinin geride kalması gerektiğini belirler. Beden ve kültür arasındaki etkileşimden ortaya çıkan metaforik haritalanmalar, bedensel

deneyimlere dayanır ancak metaforların seçimleri ve anlamlandırılmaları kültüre bağlıdır (Yu, 2008: 248-260). Metaforların toplumlara göre çeşitlenme sebebi de bu kültürel farklılıktır. Evrensel metaforların yanında her toplum kendine özgü metaforlar da yaratmaktadır.

Birincil metaforlar, sinirsel öğrenme süreci aracılığıyla otomatik olarak bilinçsizce öğrenilir ve evrensel olarak edinilir. Doğuştan olmayan bu evrensel metaforlar dil evrensellerine de katkıda bulunurlar ancak hepsi dilde kendini göstermeyebilir. Bazıları jest, mimik ya da ritüellerde kendini gösterebilir. Birincil metafor bilinçli bir çok aşamalı yorumlama sürecinden ziyade sinirsel bağlantılar yoluyla doğrudan kavramsal haritalama meselesidir (Lakoff ve Johnson, 1999: 59). Tüm insanların aynı tür biyolojik varlık olmasından kaynaklanan, türe özgü özelliklerin getirdiği bedensel durumlar sebebiyle bazı metaforlar evrenseldir.

Sürekli hareket eden ve algılayan bir varlık olan insan, kaçınılmaz olarak birçok birincil metafor edinir. Öznel bir deneyim alanı bir duyusal motor alanla düzenli olarak etkinleşirse nöronlar arasındaki bağlantı noktaları aracılığıyla sinirsel bağlantılar kurulur. Binlerce kişi tarafından bilinçsizce oluşturulan bu bağlantılar, çıkarımsal yapı ve niteliksel deneyim sağlar yani metaforik kavramsal sistem bir sinirsel seçilim süreci tarafından oluşturulur. Kaynak ve hedef etki alanı ağları arasındaki sinirsel bağlantılar önce rastgele kurulur daha sonra tekrarlamalar sayesinde bir harita ortaya çıkarır yani birincil metaforlar birlikte etkinleştirme yoluyla öğrenilen sinirsel bağlantılardır. Birincil metaforlar; duyusal-motor deneyime ayrılmış alanlar ile öznel deneyime ayrılmış alanlar arasında beynin bölümlerine uzanırlar. Bir kaynak etki alanı (duyu-motor etki alanı) ile bir hedef etki alanı (öznel deneyim) arasındaki eşlemelerdir (Lakoff ve Johnson, 1999: 60-61). Bu durum, tüm dilsel metaforik ifadelerin birincil metaforların olduğu şekilde öğrenildiği anlamına gelmez. Örneğin, genel BİLMEK GÖRMEKTİR metaforunun genişletilmiş bir örneği olan aydınlatmak, kavramsal birincil metafor BİLMEK GÖRMEKTİR öğrenildikten çok sonra öğrenilir (Lakoff ve Johnson, 1999: 53).

Karmaşık metaforların kullanımı, metaforik sistemin alışılmadık yönlerini etkinleştirerek ön plana çıkmalarını sağlamaktadır. Bu sayede geleneksel metaforlar daha aktif ve yaratıcı şekilde yeniden işlenebilir (Müller, 1999: 51-52). Ağrı metaforlarının hangilerinin birincil hangilerinin karmaşık olduğunu belirlemek için farklı dillerdeki ağrı metaforlarını karşılaştırmak gerekmektedir. Bu karşılaştırma, hangi metaforların ortak yani evrensel (birincil) hangilerinin kültüre özgü (karmaşık) olduğu hakkında fikir verebilir. Tez çalışmamızın üçüncü bölümünde farklı dillerdeki ağrı metaforlarının karşılaştırılacağı "AĞRI METAFORLARINA DİLLER ARASI BİR YAKLAŞIM" başlığında farklı dillerden metaforlar karşılaştırılacaktır.

1.2.1.1.2.2. Karmaşık Metaforlara Kültürün Etkisi

Metafor yalnızca dilde ve düşüncede değil aynı zamanda bedende ve beyinde bulunan dahası kültürü de kapsayan geniş bir sistemdir (Kövecses, 2010: 322). Metaforlar beden deneyimleri aracılığıyla zihinde oluşur ve düşünce sisteminin merkezine yerleşir, kültürle şekillenir ve özellikle dilde kendini gösterir. İnsanın biyolojik olarak türünün özelliklerini taşımasının getirmiş olduğu evrensel metaforlar elbette vardır ancak kültür de beden gibi metafor oluşumunda oldukça etkili bir unsurdur:

> Kültürel varsayımlar, değerler ve tutumlar tecrübemize istediğimiz gibi giydirebileceğimiz kavram elbiseleri değildir. Bütün tecrübenin baştan sona kültürel olduğunu; "dünya"mızı, kültürümüzün tam da tecrübenin kendisinde önceden takdim ettiği şekilde tecrübe ettiğimizi söylemek daha doğru olacaktır (Lakoff ve Johnson, 2015: 94).

Gibbs ve Cameron'un metafora dinamik bakış açısı çeşitli bilişsel, dilsel, sosyal ve kültürel güçlerin metaforik söylemi üzerinde şekillendirici etkisini vurgular. Yazılı olmayan, konuşma anında ortaya çıkan metaforlar, hem istikrar hem de istikrarsızlık anlarını sergiler. Önceden üzerine düşünülmediği, kendiliğinden ortaya çıktığı, kurmaca olmadığı için sosyal ve bilişsel güçlerin insan zihni üzerindeki etkisinin ipuçları bulunur. Bu şekilde metaforik ifadeler arasındaki sistematik eşleşmeler yerine insan zihnindeki dilsel ve bilişsel kaynaklarının bir parçası haline gelen metaforik konuşma ve düşünme biçimlerinin nasıl şekillendiğine odaklanmak mümkün olur. Dinamik bir bakış açısı, metaforik ifade biçiminin kişinin bunu yapma niyeti farkındalığa ulaşmadan önce kendini

düzenlediğini ileri sürmektedir (Gibbs ve Cameron, 2007). Gibs ve Cameron'un ileri sürdüğü; yazılı olmayan, konuşma anında ortaya çıkan metaforların sosyal ve bilişsel güçlerin insan zihni üzerindeki etkisinin ipuçlarını içerdiği görüşü doğrultusuna tez çalışmamızda görüşme metinlerine yer verilmiştir. Yapılan birebir görüşmelerde o anda aklından geçenleri sözlü olarak ifade eden hastalar, zihinlerindeki ağrı metaforlarını düşünme biçimlerinin bir parçası olarak, düşünmeden sözlü şekilde sunmuşlardır.

Kövecses, metafor oluşumunu geniş bir bağlamsal ilişkiler topluluğuna dayandırır. Kavramsal sistemin hem bilişsel işlemleri içeren bir süreç hem de kültürle ilişkilendirilebilecek bir ürün olduğunu öne sürer. Kavramsal olarak kültür sistemi, metaforik ifadenin kullanımı için bağlam işlevi gören; sosyal, tarihsel ve fiziksel bir çevrede yaşayan bir topluluğu karakterize eden ve onların tecrübelerini anlamlandıran dinamik ve sürekli gelişen bir sistemdir. Buradaki kültür kavramı bir topluluğa özgü kavramlar, fikirler, değerler, ilkeler, davranışlar içermektedir (Kövecses, 2017: 307-317). Kövecses'in bağlam çeşitleri şu şekilde tablolaştırılabilir:

Bağlam Çeşitleri

Durumsal bağlam	Kavramsal-bilişsel bağlam	Söylemsel bağlam	Bedensel bağlam
	Kavramsal sistem İdeoloji Olayların ve durumların belleği İlgi alanları		

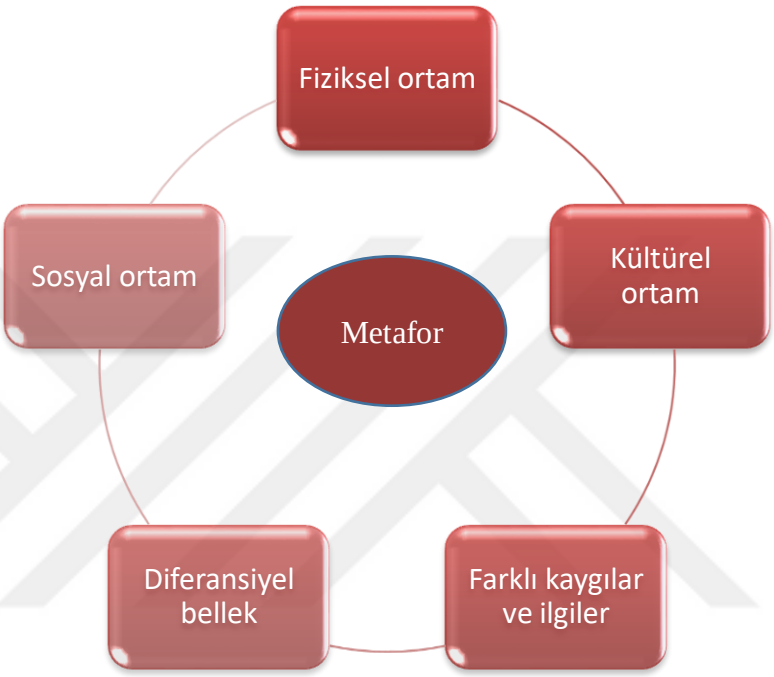
Kültür

Dil dışı bağlam olarak adlandırılan durumsal bağlam, sosyal, fiziksel ve kültürel durumu kapsar. Kavramsal-bilişsel bağlam; 1. kavramsal sistem, 2. ideoloji, 3. olayların ve durumların belleği ve 4. ilgi alanlarına ayrılır. 1. Kavramsal sistem, bir dizi kurgusal işlemden oluşur ve anlamlar, dünyaya dair algımızın büyük bir bölümünü oluşturan çerçeveler olarak temsil edilir. 2. İdeoloji, toplumdaki baskın söylem biçimlerini kapsar ve kişinin metafor seçimini şekillendirebilir. 3. olayların ve durumların belleği, kısa süreli ve uzun süreli bellekteki ögeler söylemde belirli metaforların ortaya çıkmasında etkilidir. 4. İlgi alanları, kişinin hangi metaforları öne çıkarıp hangilerini arka plana atacağı konusunda yönlendirici olmaktadır. Bunların tümü, belirli metaforların ortaya çıkışını teşvik ederek veya hazırlayarak metaforların kullanımını etkileyebilir. Söylemsel bağlam, belirli bir konuya dair önceki söylemleri içeren dilsel bir bağlamdır. Konuşmacı, söylemin konusu ve dinleyiciyi içeren bu bağlam belirli bir söylem durumuna özgü metaforların kullanılmasına zemin hazırlar. Bedensel bağlam, metaforların ortaya çıkışını sadece evrensel olarak değil bireysel olarak da sağlar. Kövecses'in sıraladığı bağlam çeşitlerinin ikisinde kültür baskın bir şekilde yer alır: durumsal ve kavramsal-bilişsel bağlam. Diğer iki bağlam olan söylem ve beden de kültürel özellikleri bünyesinde barındırır (Kövecses, 2017: 307-317).

Bilişsel dilbilime göre insanlar deneyimlerini ve dili anlamlandırmak için aynı bilişsel işlemleri kullanmaktadırlar. Aynı kültürden olan insanlarda bu bilişsel işlemlerin şekillenmesi benzerlik göstermektedir. Anlamı oluşturan beden ve beyin bir yanıyla evrenselken diğer yanıyla kültürel izler taşımaktadır yani anlam fiziksel ve sosyal çevrenin birleşiminden meydana gelmektedir. Kişisel deneyimler çoğunlukla çevrenin etkisiyle anlamlandırılır ve dile yansır, bu sebeple dil aynı kültürün üyeleri tarafından paylaşılan bir "anlam deposu"na benzetilebilir. Bahsi geçen küresel bağlam köklü ve yerleşik metaforların oluşumuna ev sahipliği yaparken kültürel bağlam, var olan metaforlar arasından seçim yapmayı ya da yeni metaforlar yaratmayı mümkün kılar (Kövecses, 2015: 80-96).

Kavramsal metaforların oluşumuna zemin hazırlayan etkenler şunlardır: fiziksel ortam (belirli bir coğrafya, mekân, flora), sosyal ortam (cinsiyet, yaş vs. çeşitliliği),

kültürel ortam (kavramlar ve değerler bütünü), diferansiyel bellek (toplumun, kültürün, grubun veya bireyin deneyimleri), farklı kaygılar ve ilgiler (Kövecses, 2015: 97-105). Kövecses'in bahsettiği metaforu şekillendiren unsurlar şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 4: Metaforu Oluşturan Unsurlar

Dil, kültür ve beden birbirinden ayrılmayan, sürekli ilişki içinde olan varlıklardır. Kültür, hem kişiler arası hem de bedenin çevresiyle olan etkileşimini kapsamaktadır. Beden onu oluşturan uzuvların toplamından daha fazlasını ifade eder. Bedenin algılanmasında ise yalnızca kültür değil dil de devreye girer. Yani beden dil ve kültürden etkilenir hem de onları etkiler. Bu "dil-kültür-beden" modeli etkileşimle iç içe geçmiş, dinamik bir modeldir. Metaforlar ise bu ilişki içerisinde bir edebiyat süsü değil insanların düşünce sistemine şekil veren bir zihinsel harita işlevini üstlenir. Dili ve bilişi metafordan arındırmak diye bir şey mümkün değildir çünkü metafor dilin içine işlemiş onunla bütünleşmiştir. Metafor örneklerinde beden sadece saf bir soma değil aynı zamanda bir düşünme biçimine bürünür yani zihin bedenlenir. Sadece beden ve dil, metaforu oluşturmaya yetmez aynı zamanda kültür de işin içindedir. Dil de beden de kültürden ayrı

düşünülemez (Bourke, 2014). Bu sebeple bilişsel modellerin tamamen evrensel olduğu söylenemez çünkü kültür ve bilişsel modeller "aynı madalyonun iki yüzü" gibidir. Kültür bilişsel model için bir çerçeve oluşturur (Ungerer ve Schmid, 2006: 51-53). Lakoff ve Johnson da metaforların toplumla şekillenmesi sebebiyle; kültür ve kalıplaşmış metaforların bir bütünlük oluşturduğunu iddia etmektedirler:

> Bir kültürdeki en temel değerler o kültürdeki en temel kavramların metaforik yapısıyla tutarlılık içindedir. Bu nedenle değerlerimiz beraber yaşadığımız metaforik kavramlardan bağımsız değildir, tersine beraber yaşadığımız metaforlarla tutarlı bir sistem oluşturmalıdır. Bütün kültürel değerlerin fiilen mevcut bir metaforik sistemle tutarlılık sergilediği iddiasında değiliz; yalnızca fiilen mevcut ve köklü değerlerin metaforik sistemlerle tutarlı olduğu iddiasındayız (Lakoff ve Johnson, 2015: 51).

Metafor ve kültür arasındaki ilişkiyi anlamlandırmanın yolu ise dilsel analizlerden geçmektedir. Metaforik düşünce sistemi dilin gramer yapısında, sözcük anlamında, dilin uğradığı dönüşümlerde, dilin yeni kalıplarını belirlemede, konuşmacıların/dinleyicilerin dili kullanım sistematiğinde doğrudan etkilidir. Bu yüzden dilsel analizler; kültürel düşünce, dil ve davranış modellerini keşfetmek için elzemdir (Gibbs, 1998: 114-115).

1.2.2. Metonimi

Bilişsel dilbilim teorilerinin sınırlarının kesin olmaması sebebiyle eleştirilme durumu, metoniminin tanımlanması konusunda da kendini gösterir. Metonimi kavramsal-psikolojik mekanizmalar tarafından yönetilen, günlük dilin içinde yer alan birincil bir kavramsal süreçtir. Metonimide iki kavram karşımıza çıkar: kavramsal metonimi (kaynak) ve metonimik ifade (araç). Kavramsal metonimi adı üzerinde kavramsal bir süreç iken metonimik ifade bu sürecin dile yansımasıdır (Tóth, 2018: 207). Soyut kategorilerin kavramsal yapılandırılmasında görev alan metonimiler, sadece söz sanatlarına hizmet eden basit araçlar değillerdir, onların çok daha önemli işlevleri vardır. Metaforlardan daha temel ve basit olan metonimilerin temel görevi kaynak alandan hedef alana atıfta bulunmaktır (Ungerer ve Schmid, 2006: 1-6).

Metoniminin temelini iki şey oluşturur: 1."bütün için parça", "kullanıcı için nesne" örneklerinde olduğu gibi iki fiziksel varlık arasındaki bağlantı, 2. "olay için mekan", "sorumlu insanlar için kurum" örneklerindeki gibi fiziksel bir şeyle metaforik biçimde

kavramsallaştırılmış başka bir şey arasındaki bağlantı (Lakoff ve Johnson, 2015: 95). Yani kısaca metonimi, bir varlığını ya da durumun onunla ilişkili olan başka bir varlık ya da durum yerine kullanılmasıdır:

Marquis de Sade okumayı sever. (=Marquis'nin yazılarını)

Alanı dans. (=dans mesleğinde)

Akrilik sanat dünyasında egemen. (= akrilik boyanın kullanımı) (Lakoff ve Johnson, 2015: 67).

Geleneksel görüşün sinekdot (parçasının bütün yerine kullanılması) diye adlandırdığı durum ise şu şekilde örneklendirilebilir:

BÜTÜN YERİNE PARÇA

Otomobil otobanlarımızı tıkıyor. (=pek çok otomobil)

Takımımız için birkaç tane *güçlü vücuda* ihtiyacımız var. (=güçlü insanlar)

Organizasyonda biraz yeni kana ihtiyacımız var. (=yeni insanlara) (Lakoff ve Johnson, 2015: 67)

Metafor ve metonimi benzerlik gösterse de birbirinden farklı kavramlardır. Metaforun temelinde bir şeyi başka bir şeye göre anlamlandırma varken metonimide bir varlık ya da kavram diğerinin yerini alacak şekilde kullanılarak anlamlandırma bu şekilde sağlanmaktadır. Yani her ikisi de anlamlandırma işlevi görür ancak metonimi referans gösterdiği varlığın ya da durumun belirli özelliklerine dikkat çekerek oraya odaklanmamızı sağlar. Ayrıca metonimi, metafor gibi edebî dilin bir aracı olarak görülmekten ziyade daha çok günlük dilin olağan bir parçası olarak görülmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015: 68). Metonimiler de tıpkı metaforlar gibi gelişigüzel değildir, kendi içinde bir sisteme sahip olan oluşumlardır:

BÜTÜN YERİNE PARÇA

Çek şu kıçını.

ÜRÜN YERİNE ÜRETİCİ

Bir Ford aldı.

KULLANICI YERİNE NESNE

Otobüsler grevde.

KONTROL EDİLEN YERİNE EDEN

Bir Mercedes bana arkadan vurdu.

SORUMLU İNSANLAR YERİNE KURUM

Exxon fiyatlarını tekrar arttırdı.

KURUM YERİNE MEKAN

Bu, Hollywood'un alışık olduğu bir şey değil.

OLAY YERİNE MEKÂN

Tayland'ın başka bir Vietnam olmasına izin vermeyelim (Lakoff ve Johnson, 2015: 69-71)

İnsan zihni soyut kavramları somutlaştırarak anlamlandırmaya çalışır. Bu anlamlandırma sürecinde metonimiler, bedensel deneyim ve metafor arasında köprü işlevi görür (Yu, 2008). İnsan deneyimlerini kültürel modellere götürerek kültürün inşasında ve şekillenmesinde aktif rol oynayan metonimiler, bu işlevi tek bir alan içerisinde bir parçanın bütünü ya da bir parçanın başka bir parçayı işaret ederek bu ikisi arasında zihinsel erişimi sağlayarak yerine getirmektedir (Köveses, 2005: 6).

Metafor ve metoniminin ortak iki özelliği vardır: şematik düzeyde ortaya çıkar ve belirli işlevsel sınırlar içinde kalmazlar. Metafor iki alan arasında bir eşleşmeyken metonimi tek bir alan içindeki eşleşmeyi kapsamaktadır. Metonimi olmadan metafor düşünülemez (Kövecses, 2014: 15-30). Bilişsel dilbilim çalışmalarında metonimiye yönelik araştırmalar genellikle metaforun gölgesinde kalmıştır ancak son dönemlerde metoniminin metafordan daha temel bir rol oynayan bilişsel bir mekanizma olduğu kabul edilmektedir. Metonimik ifadeler kavramsal metonimilerin dildeki yansımalarıdır ve kavramsal metonimi insan zihninde temel bir bilişsel süreçtir (Tóth, 2018: 205).

1.2.3. Metafor ve Metonimi Arasındaki İlişki

Bir ifade benzerlik (metafor) ya da yakınlık (metonimi) yoluyla başka ifadelere kapı açabilir. Metaforda anlamsal iki alan arasında anlamsal bir benzerlik vardır. Metonimide ise sözdizimsel bir yakınlık/bitişiklik söz konusudur. Metafor bir anlatı

bağlamı yaratırken metonimide ikili bir bağlantı mevcuttur (Jakobson, 2003: 41-47). Metafor, yeni bağlantılar ve anlam organizasyonları kurmak ve imaj şemalarını genişletmek için yapıyı kategoriler arasında projelendirdiğimiz merkezi araçtır. Metonimi ise anlamın gelişimi için hayati önem taşıyan bir başka temel yansıtma biçimi, hem eş anlamlıyı (bütün için parça) hem de asıl metonimiyi (bütün için göze çarpan veya ilişkili nitelik) içeren genel kategoridir (Johnson, 1987: 171-172).

Metafor benzerlik ilişkisine, metonimi ise parça-bütün, neden-sonuç, araç-sonuç, araç- eylem gibi bitişiklik ilişkisine dayanmaktadır. Önemli olan kaynak kavramın sürekli ve sabitlenmiş olmasıdır (Bartsch, 2003: 55). Metafor ve metonimi arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

- Metafor bir şeyi başka bir şeye göre anlamlandırmak olduğu için doğası gereği varsayımsaldır. Metonimi varsayımsal değildir.
- Metafor retorik bir araç olarak işlevlendirilebilirken metoniminin böyle bir özelliği yoktur.
- Metonimi cümle düzeyinin üzerinde (phrase-level) gerçekleşmezken, metafor gerçekleşebilir.
- Metaforda kaynak ve hedef alan arasında birden fazla bağlantı vardır, metonimide ise tek bağlantı söz konusudur.
- Metaforlar geniş anlam alanlarında farklı varyasyonlara sürdürülebilirken metonimi kavramsal metaforlar gibi temalar sağlamaz.
- Metaforlarda somuttan soyuta doğru bir yönlülük varken metonimi de böyle bir durum yoktur (Warren, 2003: 116-117).

Bu farklılıkları daha iyi açıklayacak yaklaşım ise şöyledir: Metafor temelde bir özellik aktaran anlamsal işlemdir, oysa metonimi temelde dizimsel bir yapıdır. Metaforik ifadelerde kaynak ile hedef alan arasında bağlayıcı birkaç özellik bulunurken metonimide kaynak ile örtük hedef arasında bir ilişki söz konusudur. Metaforun temelinde özellik aktarımı varken metonimide vurgulama (highlighting) vardır (Warren, 2003: 123). Metafor iki uzak kavramsal alan arasındaki anlam ilişkisiyken metonimi aynı kavramsal

alan içindeki iki öge arasındaki yetki ilişkisi olarak nitelendirilmektedir (Kövecses, 2010: 215-267).

Lakoff ve Turner (1989)'a göre metafor ve metanomi arasındaki ortak tarafları ve farkları şu şekilde maddelemişlerdir:

- Metaforda biri diğerinin aracılığlya anlaşılan iki farklı alan söz konusudur.
- Metaforda bir şematik yapı başka bir şematik yapıyla eşleşir.
- Metaforda olan kaynak ve hedef alan arasındaki eşleşme metonimide yoktur çünkü metonimi tek bir kavramsal alan içinde gerçekleşir.
- Metonimide aynı şema içerisindeki başka bir varlığa atıfta bulunulur.
- Her ikisi de doğası gereği kavramsaldır.
- Her ikisi de haritalanmayı içerir.
- Her ikisi de günlük kavramsal sistemin bir parçası halinde gelmiştir yani otomatik olarak kullanılır.
- Her ikisi de dilsel kaynakları genişletip zenginleştirir (Lakoff ve Turner, 1989: 130-104).

Metafor ve metonimi bir terimin diğerinin yerine geçtiği iki şey arasındaki bağlantıyı tanımladığı için birbirine benzemektedir. Ancak metafor benzerliğe dayanırken metonimi nesneler arasındaki parça-bütün, neden-sonuç gibi basit bitişik ilişkileri ifade eder. Metaforda iki kavramsal alan vardır ve biri diğeri açısından anlaşılır. Örneğin, "boksör bir kremalıydı" örneğinde olduğu gibi iki ayrı kavramsal alan (sporcular ve yiyecek) karşılaştırılır ve dövüşçü, yumuşak ve yenmesi kolay bir pastaya benzetilir. Metonimi, iki şey arasındaki eşleştirmenin veya bağlantının aynı alan içinde yapıldığı için yalnızca bir kavramsal alanı içerir. Bir beysbol maçında "İkinci aşamada yeni bir eldivene ihtiyacımız var." ifadesinde tüm alanı (oyuncuyu) temsil etmek için bir alanın (beysbol oyuncusunun eldiven kısmı) göze çarpan bir özelliğini kullanır (Gibbs, 1993: 258-262).

İKİNCİ BÖLÜM

AĞRI

2.1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AĞRI KAVRAMI

> Duygular dünyası ile algılar âleminin ortasında yer alan ağrının tarihi, deneyim tarihine isnat etmektedir yani aynı anda hem tanıdık hem de tuhaf olanın, hem kendisinin hem başkasının, bireysel ve kolektif olanın tarihine. Bu sözcük tercihi rastgele değildir çünkü deneyim diye adlandırdığımız bu terimin çatısı altında beden ruhtan, madde maneviyattan, öz ise ötekinden ayrılmaz (Moscoso, 2012: 2).

Muhtemelen ilk kez Orta Çağ'da kullanılan "pain" (ağrı) sözcüğü Fransızca "peine" ve ceza anlamına gelen Latince "poena", Yunanca "poine" sözcükleriyle aynı kökten gelmektedir. Aynı kökten bir başka kelime olan "poneros" "kötü" veya "ağır" anlamındadır. "Poena", ilahi cezanın ruhu olan Yunan tanrıçası Nemesis'in hizmetkarıdır. Bu etimoloji Orta Çağ'da Avrupa'nın dini ve kültürel ortamını yansıtarak "pain" sözcüğünün kötü, cezalandırıcı bir deneyim veya kişisel düşman olarak algılandığını göstermektedir (Visser ve Ffpmanzca, 2009). İngilizcedeki "pain" (ağrı) sözcüğü Latince "poena" (ceza) sözcüğünden türemiştir. Bu durumda Roma döneminde uygulanan cezaların genellikle bedensel olması tesadüf değildir (Fabrega ve Tyma, 1976).

Son yüzyıllarda bilim ve teknolojinin gelişmesi birçok alanda olduğu gibi tıp alanında ve dolayısıyla ağrı konusunda da binlerce yıllık süregelen inanışları değiştirmiş, ağrının bilinmezliğine bir nebze de olsa ışık tutmuştur. Ağrı insanoğlunun mevcudiyetinin ayrılmaz bir parçası olduğu için medeniyetler tarihinde kendisine her zaman bir yer bulmuş, her zaman ağrı üzerine araştırmalar ve incelemeler yapılmıştır. MÖ 2000 yıllarına ait Eski Mısır papirüslerinde ağrının sebebinin bir yandan travmalar olduğu belirtilirken diğer yandan da anatomik olaylar mistisizm temelinde açıklanmaya çalışılmıştır: Ağrı üzerine araştırma ve uygulamaların yapıldığı en eski medeniyet Antik Mısır'dır. Yaklaşık 3.000 yıl önce Firavunlar zamanından başlayarak, Yunan ve Roma dönemlerine kadar tıbbî gelişim üzerinde birçok iç ve dış etki oluşturmuştur. Mısırlılar, hastalık ve hastalığın

süreklilik kaybından kaynaklandığı inancını dile getirmişlerdir. Bu nedenle, her koşulda, eski Mısırlı doktorlar, idrar, dışkı, irin, balgam veya pıhtılaşmış kan gibi ağrıya neden olan bu maddelerin vücuttan atılması için çalışmışlardır (Ansary vd, 2003).

Geleneksel Çin tıbbında, ağrı terimi ilk kez 3.000 yıldan daha uzun bir süre önce yazılmış olan *Huang Di Nei Jing* adlı kitapta ortaya çıkmıştır. Buna göre, ağrının yin ve yang arasındaki dengesizliğin bir sonucu olduğuna inanılmıştır. Yin'in baskınlığı 'han' (soğuk) ile sonuçlanarak, artık doku hasarı veya hasarı olarak bilinen 'xing'e (bir maddenin şekli) zarar vererek şişmeye neden olurken, yang'ın baskınlığı 're' ile sonuçlanır (hipertermi veya ısı)ve hasara neden olarak ağrıya yol açar. Bu muhtemelen nosiseptif ve enflamatuar ağrının semptom ve belirtilerinin tıp literatüründeki ilk tanımıdır (Chen, 2011).

Batı ülkelerinde, ağrının tanımı ilk kez Homeros'un destanlarında, *İlyada ve Odyssey*'de, MÖ 8. yüzyıl civarında Antik Yunan'da ortaya çıkmıştır. MÖ 500'de filozof Atinalı Antifon, insanın büyük bir zevk içinde yaşamasını sağlayacak şekilde hareket etmesi gerektiğini ve bunu elde etmek için acının giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. MÖ 570-495'te yaşamış olan Pisagor acının, öfkenin ve zevkin ruhun uyumunu bozma potansiyeline sahip olduğuna inanmıştır. Yunan filozofu (MÖ 384-322) Aristo, acının kötü ruhların ve Tanrıların neden olduğu ve bir yaralanma yoluyla vücuda giren bir duygu olduğunu iddia etmiştir. Epikuros'a (341-270) göre keyifli yaşam kavramı, fiziksel acı, zihinsel rahatsızlık ve korkunun olmaması ve arkadaşlarla çevrili kendi kendine yeterli bir yaşam yaşanmasıyla elde edilebilirdi.Batı tıbbı literatüründe görünen ağrı terimi, kendisi ve takipçilerinin Hipokrat Koleksiyonu'nu yayınladıkları Hipokrat dönemine (MÖ 5. yüzyıl) kadar uzanmaktadır (Fradelos vd., 2014).

Hipokrat'tan günümüze doğru gelindiğinde "İslam'ın Altın Çağı"nda önemli bilimsel gelişmeler dikkat çekmektedir. İslam dünyasının başhekimi olarak anılan aynı zamanda düşünür ve astronom olan İbni Sîna'ya göre ağrı, normal olanın tam tersinin hissedilmesidir ve ağrı sebepleri iki türdür: "dystemperament" ve "süreksizlik". Dystemperament; organların ilk başta iyi bir mizaca sahip olduklarını, daha sonra

mizaçlarından daha sıcak veya daha soğuk gibi anormal ve zıt mizaçlara maruz kaldıklarını ifade etmek için kullanılır. Bu nedenle ağrı, tam ters etkinin hissedilmesidir. Dystemperament ağrının iki nedeninden biri olmasına rağmen, her dystemperament ağrı üretecek kadar kötü değildir. Kendiliğinden sıcak ve soğuk doğrudan ağrı üretirken kuruluk bunu dolaylı olarak yapmaktadır. Kuruluk; dolaylı olarak acı verir çünkü süreksizliğe yol açabilecek bir büzülmeye neden olur. Farklı ağrı türleri on beş başlık altında toplanabilir: kaşıntı (tahriş edici madde veya tuza maruz kalma), kaba (kaba madde), iğneleme (bir şey zarları uzatır), sıkıştırma/germe (şişkinlik veya kas veya sinir gerilmesi), parçalanma (kas ve zarların içinde parçalanan bir madde), kırılma (kemik değişikliği), yumuşak (kas değişimi), penetran (kalın bir madde veya kalın bağırsakta sıkışmış şişkinlik) bıçaklanma, massli (bir organın içine hapsolmuş bir madde), uyuşma (aşırı soğuk veya damar tıkanıklığı), nabızda artma (arterlere yakın bir tümör veya şişlik), ağırlık (bir tümör veya akciğerlerde, böbrekte veya dalakta bir şişlik), yorgunluk ve acılık (ülserler). Ağrı başlangıçta organı ısıtır, sonra onu parçalayarak ve ruh ve yaşamın zayıflamasıyla kişiyi soğutur (Mones, 2013: 73-74). İbni Sînâ, kalıcı bir uyarıcı olarak artık yerleşik olan ağrı duyarsızlaştırma teorisine atıfta bulunmanın yanı sıra, sinirlerin nosiseptif ağrı hissini beyne taşıdığını ve bunun da hastanın yaşadığı ağrılı hissin kaynağı olduğunu açıklamaktadır (Keskinbora ve Keskinbora, 2016).

2.2. AĞRI NEDİR?

> *Geçmişte insanların acı veren hastalıklarla nasıl başa çıktıklarını bilerek, belki hepimiz "daha iyi acı çekmeyi" öğrenebiliriz* (Bourke, 2014: 302).

Uluslararası Ağrı Çalışmaları Derneği (IASP) "ağrı (pain)" kavramını, gerçek veya potansiyel doku hasarıyla ilişkili ve ilişkili olana benzeyen, hoş olmayan bir duyusal ve duygusal deneyim olarak tanımlamaktadır. Ağrı; biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerden farklı derecelerde etkilenen kişisel bir deneyimdir. Ağrı, sadece duyu nöronlarına bağlı olarak ortaya çıkmaz, bireyler yaşam deneyimleriyle de ağrı kavramını öğrenirler. Sözlü anlatım, ağrıyı ifade eden birkaç davranıştan yalnızca biridir. İletişim kuramama, bir insanın veya insan olmayan bir hayvanın acı çekmesi olasılığını ortadan

kaldırmamaktadır.[2] IASP'nin ağrı tanımı birçok kez eleştirilmiştir (bkz. Raja vd. 2020; Kumar ve Elavarasi, 2016; Sonneborn ve Williams, 2020; Aydede, 2017). Bu eleştirilerden biri de Cohen, Quintner ve Rysewyk'e aittir. Adı geçen araştırmacılar; IASP'nin ağrı tanımına karşı farklı bir tanım ileri sürerek ağrının, bir kişinin bedensel veya varoluşsal bütünlüğüne yönelik tehdit endişesini yansıtan, karşılıklı olarak tanınabilen somatik bir deneyim olduğunu düşünmektedirler. IASP'nin yapmış olduğu ağrı tanımlamasını eleştirirken özellikle "doku hasarı" kavramı üzerinde durmuşlardır. Araştırmacılara göre; tanımlanmış bir doku hasarı söz konusu olmadan da acı çekilebilir çünkü ağrının, bireyin dili ve kültürüyle şekillenmiş deneyimlerini kapsayan içsel bir doğası vardır. İnsanlar ağrı deneyimini zihinlerinde değil bedenlerinde yaşarlar ve bu yüzden ağrı tanımı yapılırken bedenin zihni şekillendirmede oynadığı role vurgu yapılarak "somatik bir deneyim" ifadesi kullanılmıştır. Kendimizin ve başkalarının dünyasını anlama şeklimizin oluşumunda bedenin oynadığı önemli role dikkat çekmişlerdir. Somutlaştırma aynı zamanda kavramsal sistemimizin bazı bölümlerini ve dolayısıyla dilimizin bazı yönlerini şekillendirmektedir. Bilişsel dilbilimin öne sürdüğü bu varsayıma göre; beyin vücudun bir parçası olduğu için, algılama ve akıl yürütme gibi beyinden bağımsız işlevler kendi başına somutlaşmakta/şekillenmektedir yani ağrı zihinde değil bedende yaşanmaktadır (Cohen, Quintner ve Rysewyk, 2018). Cohen ve arkadaşlarının bedenin ve somutlaştırmanın ağrı dilinin bazı yönlerini etkilediği iddiaları tartışmaya açıktır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında tam ters yönde bir görüş olan "dilin ağrıyı ve bedeni şekillendirdiği" iddialarına da yer verilmiştir.

IASP'nin önermiş olduğu ağrı tanımına karşı çıkanlardan biri Wierzbicka'dır. Wierzbicka'ya göre IASP'nin ağrı tanımında geçen "hoş olmayan" (unpleasant) sıfatı tüm ağrı durumlarını kapsamamaktadır. Örneğin doğum sancısı çeken bir kadının yaşadığı ağrı "hoş olmayan" sıfatıyla nitelendirilemez ya da acının zevk verdiği sadizm, mazoşizm gibi durumlarda da yine "hoş olmayan" bir durumun söz konusu olduğu ileri sürülemez. IASP'nin tanımında geçen bir başka sözcük de "doku hasarı" (tisuuedamage) dır. Hasar sözcüğü istenmeyen olayın kendisini değil sonucunu ifade etmektedir. Hastanın

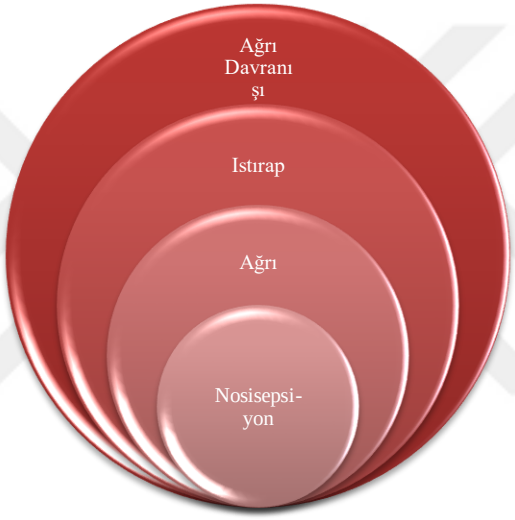
[2] https://www.iasp pain.org/AboutIASP/?navItemNumber=506

durumundan ziyade doktorun bakış açıcısını yansıtan bu sözcük ağrı sürecini ifade etmekte yetersizdir. Ağrı senaryosu için şu üç bileşene ihtiyaç vardır: kişinin vücudunun bir bölümünde kötü bir şey hissetmesi, o bölgeye kötü bir şey olduğunu düşünmesi ve bunun böyle olmamasını istemesi (Wierzbicka, 2014: 125-155).

1987 yılında kurulan Türk Algoloji-Ağrı Derneği'nin başkanı ve *Ağrı* dergisinin editörü olan Serdar Erdine ağrıyı şu şekilde tanımlamaktadır: "Vücudun herhangi bir bölgesinden kaynaklanan, saptanabilen veya saptanamayan bir doku harabiyetine bağlı olan, insanın geçmişteki tüm deneyimlerini kapsayan hoş olmayan bir duygudur. Ağrı her zaman kişiye özeldir" (Erdine, 2012: 265). Ağrı, farklı nitelik ve şiddette ortaya çıkan, hastanın sözlü tanımı ya da sözsüz dışavurumu doğrultusunda empatiye bağlı olarak değerlendirilen öznel bir deneyimdir (Güleç ve Güleç, 2006). Her iki tanımlamada da ağrının öznel yönüne vurgu yapılmış, ağrının her zaman tespit edilmesinin mümkün olmadığı için kişi beyanının esas alınmasına ve dolayısıyla ağrıyı değerlendirmede empatinin rolüne vurgu yapılmıştır.

Günümüz şartlarının araştırma imkânları dâhilinde ağrı farklı başlıklar altında gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmalardan biri de Foreman'a aittir. Ona göre dört temel ağrı vardır: nosiseptif, inflamatuar, disfonksiyonel ve nöropatik. Nosiseptif ağrı anlık yoğun ağrıdır, örneğin parmağınıza vurduğunuzda hissedilen anlık yoğun tepkidir. İnflamatuar ağrı kas ve iskelet sistemindeki yumuşak doku zedelenmesinde ortaya çıkan ağrıdır. Disfonksiyonel ağrı; fibromiyalji, irritabl bağırsak sendromu, bazı baş ağrısı türleri gibi herhangi bir dış uyaranı olmadan tetiklenebilen ağrılardır. Nöropatik ağrı ise sinir sisteminin kendisinde meydana gelen hasardan kaynaklanan ağrılardır (Foreman, 2017: 2-3). Ağrının özü, belirli fizyolojik koşullar altında nosiseptif bir haritadan üretilen hoş olmayan bir duygudur. İçinde meydana geldiği canlıda yeni bir tür etki yaratmakta, hafıza ile oynamakta, hayal gücüne nüfuz ederek muhakemeyi etkilemekte ve kasıtlı bir tepkinin ortaya çıkmasına izin vermektedir. Sinir sisteminde programlanan rutin tepkilerin ötesinde canlı yaşamı üzerinde kontrol sağlamak için yeni ve yaratıcı bir güdü kazanmaktadır çünkü ağrı her tonuyla yaşam düzenlemesinin başlıca hakemi ve evrimin kritik motorudur (Damasio, 2014: 5).

Foreman ve Damasio'nun görüşlerinin temeli Loeser'e dayanmaktadır. Loeser, özellikle nosisepsiyon kavramı üzerinde durmuş ve bunu ağrının temeline oturtmuştur. Ona göre; Kullanışlı bir ağrı modeli dört kavram etrafında oluşturulabilir: nosisepsiyon, ağrı, ıstırap ve ağrı davranışı. Nosisepsiyon, burada potansiyel olarak dokuya zarar veren termal veya mekanik enerjinin özel sinir uçları tarafından saptanması olarak tanımlanmaktadır. Çok çeşitli anatomik ve fizyolojik çalışmalar, nosisepsiyonun çok özel bir periferik duyu sistemi olduğunu kesin olarak göstermiştir:

Şekil 5: Nosisepsiyon Ağrı Şeması

Ağrı ve ıstırabın özel, nicelleştirilemeyen veya var olduğu kanıtlanamayan iç olaylar olduğunu kabul etmek önemlidir. Istırap, genellikle birey ile dış dünya arasındaki etkileşim gerektiren davranışa yol açmaktadır. Nosisepsiyon, ağrı, ıstırap ve ağrı davranışı kavramlarını kullanarak birçok ağrı olgusunu yorumlamak için bir şema tasvir edilmiştir. Bu kavramsal yaklaşım, ağrının farklı yönleri üzerine hem klinik hem de araştırma araştırmalarının doğal analizi için bir çerçeve sunmaktadır (Loeser, 1980: 313-316).

Erdine (2012)'ye göre ağrı, farklı başlıklar altında sınıflandırılabilir: 1.Fizyolojik-klinik, 2. Süresine göre, 3. Kaynaklandığı bölgeye göre, 4. Mekanizmalarına göre. 1. Fizyolojik-klinik: "Fizyolojik ağrı", vücudun bir uyarana karşı verdiği uyarı ve koruma refleksidir, "klinik ağrı" ise vücutta bir bozukluğun ortaya çıktığı hastalık durumlarında

görülür. 2. Süresine göre ağrı "akut" ve "kronik" olmak üzere ikiye ayrılır. Akut ağrı ani doku hasarı ile başlar, bir hastalık değil belirtidir. Kronik ağrı ise uzun süreye yayılarak belirli aralılarla devam eden ağrı çeşididir. 3. Kaynaklandığı bölgeye göre ağrı "somatik", "viseral" ve "sempatik" ağrıdır. Somatik ağrı; batma, zonklama, sızlama gibi sinir lifleriyle taşınan ağrılardır. Viseral ağrı, iç organlardan kaynaklanan ağrılarıdır. Sempatik ağrılar ise sempatik sinir sistemiyle ilgili ağrılardır. 4. Mekanizmalarına göre ağrılar "nosiseptif", "nöropatik", "deaferantasyon", "reaktif" ve "psikosomatik ağrı" olarak beşe ayrılır. Nosiseptif ağrı, nosisieptif sistemlerle ilgili olarak ortaya çıkan ve ağrıkesicilerle bastırılabilen ağrıdır. Nöropatik ağrı, sinirlerde darbe ya da diyabet benzeri bir hastalık sonucunda ağrı algılayıcılarının doğrudan etki altında kalmasıyla ortaya çıkar. Deaferantasyon ağrısı, çevre ve merkezi sinir sistemindeki aksaklıklarla ilişkili olarak sinir iletisinin kesilmesiyle meydana gelen ağrıdır (vücutta bir uzvun kesilmesinden sonra ortaya çıkan hayalet ağrı gibi). Reaktif ağrı, vücudun çeşitli olaylara karşı ağrı algılayıcılarının uyarılmasıyla ortaya çıkar (kas ağrıları gibi). Psikosomatik ağrı, psikososyal sorunların ağrı biçiminde ifade edilmesi yani ağrının hasta tarafından kullanıldığı durumlardır (Erdine, 2012: 180).

Ağrı deneyiminin ayrılmaz üç bileşeni vardır: duyusal, duygusal ve bilişsel. Duyusal bileşen, ağrı hissinin tanınmasından sorumludur yani tehlikeyi algılama ve ona karşı savunma geliştirme tepkisini tetikleyen ağrıyla ilgili en eski işlevdir. Duyusal beyin, yaralanmanın gerçekleştiğini bildirmekte duygusal beyin ise kişiyi mutsuz ederek caydırıcı tepkileri tetiklemektedir. Ağrı kişiyi ağlatmakta, kalp atışını hızlandırmakta, solunumu değiştirmekte, iç organların çalışma sistemini etkilemekte ve derin bir tatsızlık hissi vermektedir. Bilişsel bileşen ağrının anlamını içermektedir. İnsan neden acı çektiğini, bu durumun yaşam kalitesini nasıl etkileyeceğini, yok olup olmayacağını, ailesinin yaşamını nasıl etkileyeceğini, çocuklarıyla tekrar oynayıp oynayamayacağını bilmek ister. Tüm bu anlamlandırma süreci için öz bilinç gerektirmektedir bu yüzden ağrı benzersiz bir insan deneyimidir. Basit hayvanlarda beladan kaçınmak için bir refleks işlevi olarak başlayan duyusal bir süreç olan ağrının, insan beyninin en yüksek ve en karmaşık işlevlerinden biri olan acıya dönüşmesi dikkat çekicidir (Cervero, 2012: 92-95). Ağrı

genellikle olumsuz bir şekilde görülse de, ağrı uzmanları genel olarak ağrının üç olumlu işlevi olduğu konusunda hemfikirdir. Birincisi ağrı, vücutta bir sorun olduğunu veya kişinin tehlikede olduğunu gösteren bir uyarı işareti görevi görür. Bu uyarı işareti, bireyi harekete geçmeye ve daha fazla yaralanmayı önlemeye motive eder. İkincisi, daha fazla yaralanmayı engelleyen ağrı aynı zamanda hastaya gelecekte benzer durumları tahmin etmeyi ve bunlardan kaçınmayı öğretir. Son olarak, hastalıklar veya ciddi yaralanmaların neden olduğu ağrı, aktiviteye sınırlar koyar ve hareketsizliği ve dinlenmeyi zorlar; bunlar genellikle iyileşmeyi ve hayatta kalmayı sağlamak için vücudun doğal iyileşme ve hastalıkla mücadele mekanizmaları için gereklidir (Pincikowski, 2013: 1-3).

Ağrının vücudun hasarlı bir bölgesinden doğrudan beyne giden bir sinyal olarak düşünülmesi modası geçmiş bir görüştür. Bunun yerine, sinyal yol boyunca çeşitli noktalardan etkilenebilir hatta hiçbir hasar olmadığında bile ağrı duyulabilir. Alanın öncülerinden Ronald Melzack'in ağrı ve yaralanma arasındaki "değişken bağlantı" dediği şeyin bilimsel temeli, beyinlerimizin sadece acıyı deneyimlememesi ve onu aktif olarak algılaması gerektiğidir. Ağrı algısı, yaralanmanın varlığı veya kapsamının ötesinde birçok faktör nedeniyle kişiler arasında farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar: bir bireyin beynindeki belirli alanların boyutu ve aktivitesi, ağrı eşiklerini belirleyen belirli genler ve yaralanma anındaki duygusal ve bilişsel durumdur. Gözle görülür bir yaralanma olduğunda bile ağrı hala dışımızdan çok içimizde görünmektedir. Haftalar sonra, silah gittiğinde ve yara iyileştiğinde hala ağrı olabilir. Bu tür bir kopukluk asla diğer içsel deneyimlerle aynı olmaz ve bir hastanın neden dünyadan kopuk hissettiğini ve ağrı gözlemcilerinin, hatta doktorların bile neden bir başkasının acısı konusunda şüpheci kalabildiklerini açıklar. Ağrının anlaşılmazlığının bir diğer nedeni, genel olarak bedensel deneyimin belirsizliğidir ve kişiyi temelde opak kalan bir dünyaya itmektedir (Biro, 2010: 30).

Kişilerin ağrı duyumsamasına etki eden ve tıp dünyasındaki ağrı çalışmalarına yön veren gelişmeler kronolojik olarak şu şekilde verilebilir:

- 1803: afyondan morfin sentezlendi.
- 1846: anestezi bulundu.

- 1853: enjeksiyon iğnesi bulundu.
- 1853: asprinin etken maddesi keşfedildi.
- 1943: William Livingston tarafından "Pain Mechanisms" yayımlandı.
- 1965: Melzack ve Wall "Kapı Kontrol Teorisi"ni ortaya koydu.
- 1965: "Disiplinler Arası Ağrı Kliniği" kuruldu.
- 1973: ağrı çalışmalarında uluslararası kongre düzenlenmeye başlandı
- 1975: McGill ağrı anketi yayımlandı.
- 1976: endorfin icat edildi. (Jackson, 2002, 13-14).

2.3. AĞRI TEORİLERİ

Binlerce yıldan bu yana tartışılan ağrı konusunda farklı teoriler ortaya konmuştur. Özellikle 18. yüzyıldan sonra modern tıbbın ortaya çıkmasıyla birlikte ağrı üzerine farklı yaklaşımlar getirilmiştir. Teknolojinin her geçen gün ilerlemesi ve biyomedikal görüntüleme cihazlarının sağladığı imkânlar sayesinde, öne sürülen ağrı teorileri gittikçe zenginleşerek farklı bakış açıları sunmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın konusu ve kapsamı gereği belli başlı ağrı teorilerine yer verilmiştir.

2.3.1. Özgüllük Teorisi (SpecificityTheory)

Teorinin kökeni Descartes'in 1664'te ileri sürdüğü görüşlere dayanmaktadır. Descartes'e göre vücudun çeşitli kısımlarına dokunan dış nesneler, sinirlerin hareketleri aracığıyla beyne iletilmektedir. Yani bu tür bir acıyı sonlandırmak için vücutta sinirlerin sonlandığı bölümden duyumu uzaklaştırmak yeterlidir. Beyinden vücudun çeşitli yerlerine uzanan sinirlerden ikisi arasındaki mesafenin herhangi bir yerde tıkanması ağrıya neden olur. Bazen vücudun farklı bölgelerinde acı hissediyor olmamızın nedeni o bölgeyle ilgili değil, sinirler ve beyin arasındaki iletişimle ilgilidir. Örneğin elin acısı zihin tarafından elde olduğu kadarıyla değil, beyinde olduğu kadarıyla hissedilmektedir. Yalnızca bedenin hareketinden çeşitli duyumlar zihni harekete geçirebilir. Ağrı hissinin, ona neden olan hareketten veya vücudumuzun kesildiği bölümünün renk, ses, koku veya tat duyumlarından daha az farklı olmadığı kesindir (Descartes, 2002: 36-37). Descartes ağrı mekanizmasını, kilisedeki çan çalma sitemine benzetmektedir; bir kişi ipi çeker ve

çan kulesindeki çan çalar. Enformasyon, duyu sinirleri aracılığıyla beyne iletilmekte daha sonra beyinde bir deneyime dönüşmektedir yani deneyimin nitelikleri duyu sinirlerinin özellikleriyle ilişkili olarak ağrı tipinin değerlendirilmesi beyinde oluşmaktadır (Melzack ve Wall, 1996: 149-152). Spesifik ağrı teorisi, her bir duyu, dokunma veya acı modalitesinin ayrı yollarda kodlandığını belirtir. Örneğin dokunma ve ağrı uyaranları özelleştirilmiş duyu organları tarafından alınır. Her duyusal modalitenin dürtüleri farklı yollar boyunca iletilir ve sırasıyla beyindeki dokunma ve ağrı merkezlerine yansıtılır. Bu nedenle, temel düşüncesi, her modalite duygusunun belirli bir reseptöre ve yalnızca bir spesifik uyarana duyarlı ilişkili duyusal liflere sahip olduğudur (Shimoji ve Yokota, 2021: 11).

Sullivan (2001); Özgüllük teorisini eleştirmiş, bu teoriyi yanlış ve eksik bulduğunu belirtmiştir. Ona göre: Descartes'ın özgüllük teorisi, ağrının zihin ve bedenle ilişkisinin en popüler açıklaması olmuştur. Bu teori, ağrının periferik ağrı reseptörlerinde başladığını, belirli ağrı yollarında ilerlediğini ve belirli bir beyin ağrısı merkezinde sona erdiğini ileri sürmektedir. Özgüllük teorisi iki yanlış iddiada bulunur. İlk olarak, yaşanan ağrı miktarının vücuttaki doku hasarı miktarı ile orantılı olduğu iddia edilmektedir ancak uyaranın gücü ile ağrının şiddeti arasındaki açık orantılılık, kontrollü laboratuvar koşullarının dışında olağandışıdır. İkincisi, özgüllük teorisi yanlış bir şekilde ağrıyla ilgili sinirsel aktivitenin vücuttan beyne tek bir yönde ilerlediğini savunur. Ağrının modülasyonu, yorumlanması ve analizi; çevreden merkeze kadar tüm vücutta gerçekleşir. Bu nedenle, ağrı algısı söz konusu olduğunda zihin ve beden arasında kolay bir ayrım yoktur (Sullivan, 2001). Max Von Frey tarafından sonraki yıllarda daha da geliştirilen özgüllük teorisi, ağrının histolojik ve psikolojik yönlerini yeteri kadar ele almadığı için eleştiri almıştır.

2.3.2. Model Teorisi (Pattern Theory)

Goldscheider'in öne sürmüş olduğu bu teorinin temel iddiasına göre ağrı, şekline ve dokusuna bakılmaksızın çevresel algılayıcı sinirlerin yoğun bir şekilde uyarılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Farklı ağrılar için farklı ağrı reseptörleri bulunmamakta;

bunun yerine soğuk, acı, ısı ve dokunma gibi farklı duyumlar aynı sinirler tarafından algılanmaktadır. Bunlar daha sonra beyne belirli sinyal kalıpları göndermekte ve beyin, hem duyumu hem de yoğunluğunu içeren örüntüyü yorumlayarak ve özgül duyum hissedilmektedir (Cervero, 2009: 6).

2.3.3. Nöromatriks Teori (Neuromatrix Theory)

Nöromatriks ağrı teorisine göre ağrı, beyindeki sinir uyarıları tarafından oluşturulmuş karakteristik "nöro-imza" kalıpları tarafından üretilen çok boyutlu bir deneyimdir. Nörolojik imza kalıpları duyusal girdiler tarafından tetiklenebildiği gibi bunlardan bağımsız olarak da oluşturulabilir yani genetik faktörler ile stresin sinirsel ve hormonsal mekanizmaları da nörolojik imzayı belirlemektedir. Ağrı; doğrudan yaralanma, iltihaplanma veya başka bir patolojinin neden olduğu duyusal girdiden ziyade beyindeki sinir ağının çıktısı ile üretilmektedir. Nöromatriks teori; duyusal girdiler, güçlü stres sistemi ve bilişsel işlevler tarafından şekillendirilmiş, vücut bütünlüğü için genetik olarak belirlenmiş bir şablonun olduğu teorik bir çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. (Melzack, 2005). "Nöromatriks teorisi; kişinin ağrıyı, beynin birçok bölgesinden kaynaklanan bilişsel, duygusal ve algısal bir kompleks olarak yaşadığını öngörmektedir" (İnan, 2018).

2.3.4. Kapı Kontrol Teorisi (Gate Control Theory)

Melzack ve Wall'ın öne sürdüğü teoriye göre; ağrılı uyaranlar omuriliğe ulaştığında, omurilik içerisinde bulunan yapılar ağrının beyne ulaşmaması için kapıyı kapatırlar ancak ağrı şiddetlenip kapıyı açarsa beyne ulaşabilir. Bu yüzden bu teoriye "Kapı Kontrol Teorisi" denilmektedir. Omurilik ve beyin kontrol sistemini devreye sokarak ağrıyı dindirmeye çalışır ve endorfin salgılar. Tüm bunlar yetersiz kalırsa ağrı ortaya çıkar. Beynin dış uyaranların yokluğunda bile "algısal bir deneyim yaratan bir organ" olduğunu ortaya koyması sebebiyle bu teori bir devrim niteliğindedir (Erdine, 2012: 13-22). Kapı kontrol teorisi, ağrının yalnızca fizyolojik değil aynı zamanda beynin algı ve duygulanımlarla ilgili merkezleri ile de ilişkili olduğunu ortaya koymuştur yani ağrının fizyolojik özelliklerinin yanı sıra öznel ve duygusal durumları kapsayan bilişsel

bir tarafı da bulunmaktadır (Berk, 2006: 12). 20. Yüzyılın başından beri ağrı üzerine yapılan çalışmalarda acının sadece duyusal yönü üzerinde durulmuş ve acının motivasyonel-duygusal yönü göz ardı edilmiştir. Ağrı mekanizmasını tetikleyen üç ana psikolojik boyut vardır: duyusal-ayırt edici, motivasyonel-duygusal, bilişsel-değerlendirici. Duyusal-ayırt edici boyut omurga sistemiyle, motivasyonel-duygusal boyut beynin retükiler ve limbik sistemle, bilişsel-değerlendirici boyut ise geçmiş deneyimler ve ağrıyla baş edebilme stratejileriyle ilgilidir. Tüm bu ilişkiler ağının bir bütünü olan ağrıyı sözlü olarak ifade etmek hem zor hem de oldukça önemlidir. Ağrının tanımlanması, hastalığın boyutunun tespitinde ve tedavinin şekillenmesinde ciddi bir rol oynamaktadır. Yaşadığı ağrıyı tanımlamaya çalışan herkes kendisini bir çıkmazda hissetmekte ve doğru sözcükleri bulmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum o sözcüklerin var olmamasından değil, acı çeken kişinin bunları kullanma sıklığı ile ilgilidir. Karıncalanma, yanma, kemirme gibi sözcüklerin metaforik kullanımları işe yaramakta ancak bunların da gözle görülür bir dışsal referansları bulunmamaktadır (Melzack ve Katz, 2006: 291-292). Melzack ve Katz'ın açıklamış olduğu ağrı deneyiminin üç boyutundan biri olan duyusal-ayırt edici boyut; ağrıya kaynağının fiziksel özelliklerini, yerini ve zamanını tanımlayarak vücuttaki zararı önlemek adına geri çekilme refleksini devreye sokar. Duygusal-motivasyonel boyut; kişinin ağrıya sebep olan uyaranla mücadele etmek için savunma davranışlarını harekete geçirir. Bilişsel-değerlendirici boyut ise ağrıyı anlamlandırma ve kodlamayı sağlayarak onu bir deneyime dönüştürür (Lumley vd., 2011).

Ağrı deneyimleri hem algısal hem de tepkisel yönlerden oluşmaktadır. İnsanın acısını gerçekten anlamanın tek yolu "patolojik kökenli gerçek acı çeken insanın kendisini" gözlemlemek ve dinlemektir. Ronald Melzack ve Patrick Wall, Kapı Kontrol Teorisi ile yaygın olarak bilinen ağrı mekanizmalarını etkili bir şekilde tersine çevirmiştir. Onlara göre, insanların ağrı algıları fizyolojik, bilişsel ve duygusal süreçlerden etkilenmektedir. Omuriliğin dorsal boynuzlarındaki bir "geçit mekanizmasının" ağrı algısının değişmesine izin verdiğini varsaymışlardır ve böylece ağrı algısında zihin ve vücut tamamen bütünleştirilmiştir (Bourke, 2014: 229).

Melzack ve Wall'ın çalışmasından ve ağrı için kapı kontrol fikrinin tasvirinden doğan bu teori; biyolojik, psikolojik (yani bilişsel, duygusal) ve sosyal faktörlerin ağrı mesajlarının akışını etkileme yeteneğine ve beyindeki ağrı işleme merkezlerine olan etkisine dikkat çekmiştir. Daha önceki ağrı modelleri daha mekaniktir, bu da ağrı deneyiminin vücuda verilen fiziksel hasarın boyutu ve ciddiyeti ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir (Sellinger vd., 2011: 44-63). Melzack ve Wall Kapı Kontrol Teorisi ile modern ağrı anlayışında devrim yaratmışlardır. Bu teori, ağrı uyarıcılarının omurilikten beyindeki tek bir ağrı merkezine mesajlar gönderdiği Kartezyen fikri üzerine genişlemiştir. Vücudun ağrı fizyolojisini etkileyen birden fazla ağrı merkezine sahip olduğunu varsayarak bu modeli geliştirmişlerdir. Bireyin hafızasında depolanan geçmiş ağrı deneyimleri, vücudun her yerinden gelen duyusal girdiler (sadece yaralanan vücut kısmı veya organı değil) gibi bilişsel faktörler ve duygu; ağrı mesajlarını düzenleyen "omurilik kapılarının" açılıp kapanmasını etkilemektedir. Melzack ve Wall, beyne giden ağrı mesajlarının tek yönlü hareketini tanımlayan ağrının basit bir neden ve sonuç açıklaması yerine, acı çeken kişinin yaşadığı ağrının derecesini etkileyen iki yönlü bir yükselen ve alçalan ağrı hareketini gözlemlemişlerdir. Bu yenilikle birlikte, ağrı anlayışı artık fiziksel uyaran ve fizyoloji ile sınırlı kalmayıp birden çok nedeni olan bir deneyim haline gelmektedir. Bu durum, ağrının kısmen kültür etkisinde olan sosyal bir fenomen olduğunu göstermektedir (Pincikowski, 2013: 3-6).

Geniş kitlelerce kabul görmüş olan ve ağrı konusunda çığır açtığı düşünülen kapı kontrol teorisini ortaya koymuş olan Melzack ve arkadaşları aynı zamanda ağrının ölçülmesi konusunda da çalışmalar yapmışlardır. Ülkemizde de yaygın olarak kullanılan McGill ağrı anketini hazırlamış olan Melzack ve Torgerson'a göre: Ağrı duyusal ayırt edici, motivasyonel-duyuşsal ve bilişsel-değerlendirici boyutları içeren kişisel, öznel bir deneyimdir. Ağrının ölçülmesine ve değerlendirilmesine yönelik yaklaşımlar, sözlü ve sayısal öz değerlendirme ölçekleri, görsel analog ölçekler, davranışsal gözlem ölçekleri ve fizyolojik tepkileri içermektedir. McGill Ağrı Anketi, ağrı deneyiminin çok boyutlu doğasını değerlendirmek için tasarlanmıştır. Ayrıca güvenilir, geçerli ve tutarlı bir ölçüm aracı olduğu kanıtlanmıştır. Ağrının ölçülmesine yönelik davranışsal yaklaşımlar da

değerli veriler sağlamaktadır. Ağrının yalnızca duyusal özelliklerini dikkate almak ve onun motivasyonel-duygusal özelliklerini görmezden gelmek, sorunun yalnızca bir kısmına bakmaktır. Geçmiş deneyimlerin, dikkatin ve diğer bilişsel etkilerin tam olarak tanınmasından sonra, bir algı olarak ağrı kavramının motivasyon boyutunun hala ihmal edilmiş olduğu görülmüştür. Bu düşünceler sonucunda ağrının üç ana psikolojik boyutu olduğu öne sürülmüştür: duyusal ayırt edici, motivasyonel-duygusal ve bilişsel-değerlendirici. Dahası, ağrı deneyiminin bu boyutlarının beyindeki fizyolojik olarak özelleşmiş sistemler tarafından desteklendiğini öne sürmüşlerdir. Ağrı sözcüğü yalnızca yoğunluk veya duygulanım açısından değişen belirli, tek bir duyuma değil tek bir dilbilimsel etiket altında kategorize edilen sonsuz çeşitlilikteki niteliklere atıfta bulunmaktadır. Melzack ve Torgerson ağrının niteliklerini belirlemek için bazı prosedürler geliştirmiştir. Çalışmalarının ilk bölümünde doktorlardan ve diğer üniversite mezunlarından, klinik literatüründen elde edilen 102 kelimeyi ağrı deneyiminin farklı yönlerini tanımlayacak şekilde küçük gruplar halinde sınıflandırmalarını istemişlerdir. Verilere dayanarak sözcükler üç ana sınıfa ve 16 alt sınıfa ayrılmıştır. Sınıflar şu şekildedir: deneyimin duyusal niteliklerini zamansal, uzaysal, basınç, termal ve diğer özellikler açısından tanımlayan kelimeler; acı deneyiminin bir parçası olan gerilim, korku ve otonomik özellikler açısından duygusal nitelikleri tanımlayan kelimeler ve toplam ağrı deneyiminin öznel genel yoğunluğunu tanımlayan değerlendirici kelimeler. Melzack ve Torgerson'un çalışmalarının ikinci kısmı, her bir alt sınıftaki kelimelerin ima ettiği ağrı yoğunluklarını belirleme girişimidir. Doktorlardan, hastalardan ve öğrencilerden oluşan gruplardan, en az (veya hafif) ağrıdan en kötü (veya dayanılmaz) ağrıya kadar değişen sayısal bir ölçek kullanarak her kelimeye bir yoğunluk değeri atamaları istenmiştir. Farklı kültürel, sosyo-ekonomik ve eğitimsel geçmişlere sahip olan çeşitli ağrı yönetimi yöntemlerinin etkilerini araştırmak için deneysel bir araç olarak bir ağrı anketi geliştirilmiştir. Mevcut ağrı yoğunluğu 1'den 5'e kadar bir sayı olarak kaydedilmiş ve burada her sayı aşağıdaki kelimelerle ilişkilendirilmiştir: 1, hafif; 2, rahatsız edici; 3, üzücü; 4, korkunç; ve 5, dayanılmaz (1, mild; 2, discomforting; 3, distressing; 4, horrible; and 5, excruciating.) (Melzack ve Torgerson, 1971). 1975 yılında piyasaya sürülmesinden bu yana McGill Ağrı Anketi, akut, kronik ve laboratuvarda üretilmiş olan ağrılar üzerine

yapılan çalışmalarda beş yüz defadan fazla kullanılmıştır. Ağrı özel ve kişisel bir deneyim olduğu için, başka birinin acısının nasıl hissettirdiğinin tam olarak bilinmesi imkânsızdır ancak McGill Ağrı Anketi bize deneyimlenen nitelikler hakkında bir fikir vermektedir (Melzack ve Katz, 2006: 291-302).

Aşağıda McGill Ağrı Anketinin Türkçeye çevrilmiş şekline yer verilmiştir:

Hastanın adı-soyadı:

Tarih:

MCGILL- MELZACK Ağrı Soru Formu

Hastanın Algılama Ölçütü: En iyi tahmini belirtilen sayıyı daire içerisine alın.

1 (Düşük)	2	3	4	5 (Yüksek)

Bu ölçek ağrınıza ilişkin bize daha fazla bilgi vermek üzere hazırlanmış olup dört bölümden oluşmuştur.

(1) Ağrınızın yeri, (2) Özelliği,(3) Zamanla İlişkisi,(4) Şiddeti.

Şu anda bizce ağrınızı nasıl hissettiğiniz çok önemlidir.

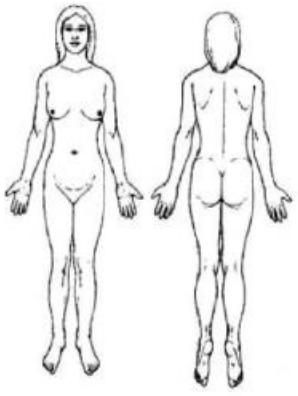
Lütfen her bölümün başında bulunan açıklamaları izleyiniz.

1.BÖLÜM: Ağrınız Nerede?

Lütfen aşağıdaki şekil üzerinde ağrınızı nerede/ nerelerde hissettiğinizi işaretleyiniz. Eğer ağrınız derinde ise **D harfi**, yüzeyde ise **Y harfini** işaretlediğiniz yerin yan tarafına yazınız. Şayet hem derinde hem de yüzeyde ise **DY harflerini** yazınız. Ağrının olduğu bölgeyi tarayınız (sağda ve/veya solda) . Şiddetini 1' den 10' a kadar numaralandırınız. (10 rakamı en şiddetli, 1 rakamı en hafif ağrıyı göster.

Lütfen yandaki şekil üzerinde ağrınızı nerede/ nerelerde hissettiğinizi işaretleyiniz. Eğer ağrınız derinde ise **D harfi,** yüzeyde ise **Y harfini** işaretlediğiniz yerin yan tarafına yazınız. Şayet hem derinde hem de yüzeyde ise **DY harflerini** yazınız.

- Ağrının olduğu bölgeyi tarayınız.
- Şiddetini 1'den 10' a kadar numaralandırınız. 10 rakamı en şiddetli, 1 rakamı en hafif ağrıyı gösterecektir.)

sol **sağ** **sağ** **sol**

[3]

[3] http://paed.org.tr/file-2480929b2ee40640eb324e5814c289 Erişim Tarihi: 24.04.2021

3.BÖLÜM: Zamanla Ağrınızın İlişkisi

1. Ağrınızı tanımlamak için hangi kelimeyi/kelimeleri kullanırsınız?

1	2	3
❑ Devamlı ❑ Kararlı ❑ Sabit	❑ Ritmik ❑ Periyodik ❑ Aralıklı	❑ Kısa ❑ Anlık ❑ Geçici

2. Neler ağrınızı rahatlatıyor? .....
3. Neler ağrınızı arttırıyor? .....

---

4. BÖLÜM: Ağrınızın Şiddeti

1	2	3	4	5
❑ Hafif	❑ Rahatsız Edici	❑ Şiddetli	❑ Çok şiddetli	❑ Dayanılmaz

Aşağıdaki her soruyu yanıtlamak için sorunun yanındaki boşluğa, size en uygun rakamı yazınız.

1.Şu andaki ağrınızı hangi kelime tanımlar? .....

2.Ağrınızın en kötü halini hangi kelime tanımlar? .....

3.Ağrınız en az olduğunda hangi kelime tanımlar? .....

4.Şu ana kadar geçirdiğiniz en kötü diş ağrısını hangi kelime tanımlar?.....

5.Şu ana kadar geçirdiğiniz en kötü baş ağrısını hangi kelime tanımlar? .....

6.Şu ana kadar geçirdiğiniz en kötü karın ağrısını hangi kelime tanımlar?.....

Pelvik Ağrı ve Endometriozis Derneği

2.BÖLÜM: Ağrınızın Özelliği

Aşağıdaki kelimelerin bazıları şu andaki ağrınızı tanımlamaktadır. Sadece ağrınızı en iyi tanımlayan kelimeleri işaretleyiniz. Uygun gelmeyenleri boş bırakınız. Her grupta uygun olan sadece bir kelime işaretleyiniz.

1	6	11	16
❑1 Pır pır eden	❑1 Çekiştirici	❑1 Yorucu	❑1 Usandıran
❑2 Titreyen	❑2 Sürükleyici	❑2 Tüketici	❑2 Sıkıntılı
❑3 Çarpan	❑3 Burkutucu		❑ Perişan eden
❑4 Zonklayan			❑3 Yoğun
❑5 Vuran			❑4 Dayanılmaz
❑6 Döven			
2	**7**	**12**	**17**
❑1 Sıçrayan	❑1 Sıcaklık veren	❑1 Tiksindirici	❑1 Yayılan
❑2 Yansıyan	❑2 Yakıyor gibi	❑2 Boğucu	❑2 Dağılan
❑3 Fırlayan	❑3 Haşlanıyor gibi		❑3 İçe işleyen
	❑4 Dağlayıcı		❑4 Delen
3	**8**	**13**	**18**
❑1 Diken diken	❑1 Sızlıyor gibi	❑1 Korku veren	❑1 Sıkıntı verici
❑2 Oyuluyor gibi	❑2 Kaşıntılı Acıtıcı	❑2 Korkunç	❑2 Uyuşuklaştıran
❑3 Deliyorlar gibi	❑3 İğne batar gibi	❑3 Dehşetli	❑3 Hissizleştiren
❑4 Şiş saplanır gibi			❑4 Sürükleyici
❑5 Şimşek çakar gibi			❑5 Sıkıştırıcı
			❑6 Yırtıcı
4	**9**	**14**	**19**
❑1 Çok keskin	❑1 Künt	❑1 Cezalandırıcı	❑1 Ürperten
❑2 Kesiliyor gibi	❑2 Çıldırtan	❑2 Bitap düşürücü	❑2 Üşüten
❑3 Yırtılır gibi	❑3 Yaralayıcı	❑3 Dayanılmaz	❑3 Donduran
	❑4 Sızlayan	❑4 Şiddetli	
	❑5 Yoğun	❑5 Öldürücü	
5	**10**	**15**	**20**
❑1 Kemirici sancı	❑1 Hassas	❑1 Biçare eden	❑1 Sürekli
❑2 Kasılır tarzda	❑2 Gergin	❑2 Kör eden	❑2 Rahatsız eden
❑3 Eziliyor gibi	❑3 Törpüleyen		❑3 Bulantı veren
	❑4 Keskin		❑4 Istırap veren
			❑5 Berbat
			❑6 İşkence eder tarzda

Pelvik Ağrı ve Endometriozis Derneği

McGill ağrı anketi, kültürel farklılıkları göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden biri Brezilya'da kronik ağrı ifadeleri üzerine yapılan bir çalışma neticesinde ortaya çıkmıştır. Cardoso ve Sousa (2009) yaptıkları çalışmada McGill Ağrı Anketi ve Brezilyalı hastaların ağrılarını tanımlayan sözcükler arasında herhangi bir

benzerlik bulamamışlardır. Kültürel çeşitliliği yansıtmaması sebebiyle, söz konusu ağrı anketinin farklı dillere çevrilmesinin işlevsel olmayacağını iddia etmişlerdir (Cardoso ve Sousa, 2009)

McGill Ağrı Anketinin işlevsel olmadığını iddia eden araştırmacılardan bir diğeri olan Wierzbicka, McGill ağrı anketinin uzun sıfat listesinin birçok kişi için şaşırtıcı ve yararsız olabileceğini öne sürmektedir. "Sıradan insanların" normalde kendi deneyimlerini tanımlamak için kullanmayacakları ve onlar tarafından anlaşılmayabilecek bir tür dilin kullanıldığı McGill Ağrı Anketi'nin soruları diğer dillere doğru bir şekilde çevrilemez ve İngilizceye yoğun bir kavramsal bağımlılık gösterir. Bu sebeple oldukça basit ve evrensel kavramlara ve evrensel gramer kurallarına uygun olarak birleştirilmiş şu sorular daha yararlı olacaktır:

1. Where does it hurt? (Nereyi acıtıyor?)
2. Does it hurt all the time? (Her zaman acıtıyor mu?)
3. Does it hurt all the time in the same way?(Her zaman aynı şekilde acıtıyor mu?)
4. When it hurts does it hurt for a long time? (Acıttığında uzun süre acıtıyor mu?)
5. Does it hurt very much? (Çok acıyor mu?)
6. Does it hurt so much that you think about it all the time? (Sürekli bunu düşünecek kadar acıtıyor mu?)
7. Does it hurt so much that you can't think about anything else? (Başka bir şey düşünemeyecek kadar acıtıyor mu?)
8. Does it hurt always in the same place? (Her zaman aynı yerde acıyor mu?)
9. Does it hurt so much that you can't do anything? (Hiçbir şey yapamayacak kadar acıtıyor mu?)
10. Does it hurt so much that you think "I can die because of this"? ("Bunun yüzünden ölebilirim" diye düşünmen çok mu acıtıyor? (Wierzbicka, 2012).

2.3.5. Biyopsikososyal Teori (Biopsychosocial Theory)

Melzack ve arkadaşlarının ufuk açıcı katkılarından sonra ağrı deneyimindeki fizyolojik, psikolojik ve sosyokültürel mekanizmalar arasındaki karmaşık etkileşimin

üzerinde duran farklı modeller ortaya konmuştur. Bunlardan biri olan biyopsikososyal model, tanımlanabilir fizyolojik patolojinin yokluğunda da devam eden ağrıyı anlamak, değerlendirmek ve tedavi etmek için farklı çıkarımlar içermektedir. Bu model ağrı deneyiminin biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörler arasındaki etkileşim tarafından belirlendiğini savunarak ağrı üzerine geniş, çok boyutlu ve karmaşık bir bakış açısı sunmaktadır (Asmundson ve Wright, 2004: 42-53). Biyopsikososyal model; hastalık, rahatsızlık, ağrı ve acının birbirini etkileyen boyutlardan oluştuğunu savunan bir teori ve rehberdir. Tıbbî bakımdan nesnelciliği aşan bütüncül bir yaklaşım önermektedir. Tüm tıbbi durumlar biyolojik olaylar, psikolojik deneyim ve sosyal bağlam tarafından yaratılmaktadır. Bir uzman tıbbî bakım sağlayabilir ancak hastanın yaşamı ve toplumundaki ilişkileri de dikkate alınmazsa ağrı ve ıstırabı dindiremez (Jacobs ve Sumner, 2018: 674).

Melzack ve Wall'un kapı kontrol teorisi, ağrı semptomlarının sürdürülmesinde psikolojik faktörlerin rolünü ortaya koymuş olsa da öncelikle ağrının temel anatomisine ve nörofizyolojisine odaklanmıştır. Ağrının bilişsel davranış perspektifini genişleten biyopsikososyal model; hastalığı, kişinin ağrıya tepkisini şekillendiren biyolojik, psikolojik, sosyokültürel ve bağlamsal değişkenler arasındaki dinamik ve karşılıklı bir etkileşim olarak görür. İnsanların aktif bilgi işlemcileri olduğunu ve davranışların, duyguların ve hatta fizyolojinin yalnızca fizyolojik faktörlerden ziyade olayların yorumlanmasından etkilendiğini kabul eder. Bir kişinin ağrı ve hastalığa karşı algısını ve tepkisini tam olarak anlamak için biyolojik değişiklikler, psikolojik durum ve sosyokültürel bağlam arasındaki karşılıklı ilişkilerin hepsinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu boyutlardan yalnızca birine odaklanan herhangi bir model eksik kalacaktır (Turk vd, 2019: 440-450). Son iki yüzyılda, sinir mekanizmalarının anlaşılmasındaki gelişmelere paralel olarak ağrı ile ilgili düşüncede de büyük değişiklikler görülmüştür. Son yıllarda, özelleşmiş periferik duyu organlarının dokuya zarar veren olayların detektörü olarak görev yaptığını ve bu nosiseptorlerdeki aktivitenin normalde ağrıyı başlattığını gösteren kesin kanıtlar ortaya çıkmıştır. Çalışmalardan elde edilen mevcut kanıtlar, ağrı da dâhil olmak üzere karmaşık reaksiyonlarda duyusal bilgilerin

paralel olarak işlenmesini vurgulamaktadır. Tek bir teori (duygu, özgül, yoğun, kalıp veya kapı) mevcut kanıta tek başına uymaz, ancak fikirlerin bir kombinasyonu çoğu soruna yanıt verir. Akıl, çalışan bir hipotez için özelliklerin entegrasyonunun en iyi seçim olduğunu öne sürmektedir (Perl, 2007).

2.4. AĞRININ TOPLUMSAL YÖNÜ

Yukarıdaki başlıklarda ağrı teorileri verilmiş, son iki teori olan Kapı Kontrol Teorisi ve onun geliştirilmiş hali olan ve yaygın olarak kabul gören Biyopsikososyal Teoride, ağrının biyolojik yönü kadar psikolojik ve toplumsal yönünün de önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu başlık altında ağrı algısında, deneyiminde ve ifade şeklinde kültürün rolü ele alınmış, hekim-hasta ilişkisinin kültürel şekillenmedeki yerine ve farklı kültürlerdeki ağrı davranışlarına yer verilmiştir.

2.4.1. Ağrı Algısı ve Davranışında Kültürün Etkisi

Ağrı her ne kadar biyolojik bir durum gibi görünse de onu oluşturan tüm unsurlar arasından en çok deneyimle şekillenmektedir. Deneyim ise bağlamdan ayrı düşünülemez. Bu sebeple ağrı deneyimi kültürle sıkı bir ilişki içerisindedir ve kültürler arası genellemeler yapmak zor ve isabetsizdir. Tüm kültürleri kapsayan genel bir ağrı tarifinden söz edilemez (Jackson, 2011). Jackson gibi Hadjistavropoulos da ağrının toplumsal yönüne dikkat çekerek ağrının sadece kişisel ve içsel bir deneyim olmadığını vurgulamak için "ağrı sosyal iletişim modeli"ni öne sürmüştür. Ona göre; ağrının karmaşıklığını anlamak için insan beyninin evrimini, karşılıklı sosyal bağımlılıklarını, karmaşık problem çözme becerisini, dil ve konuşma ile ilişkili psikolojik hesaplamalarını içeren geniş bir perspektifte düşünmek gerekmektedir. Ağrı sosyal iletişim modelinin temeli; acıya özel, içsel bir deneyim olarak odaklanmanın ağrının temel sosyal özelliklerini ihmal ettiği iddiasına dayanmaktadır. Örneğin insanlar, acı verici olayların anlamını ve önemini değerlendirmek için dili kullanır. Dil edinimine yol açan hem biyolojik yapılar hem de sosyal süreçler, bireylerin hem bilişsel değerlendirme hem de duygusal tepki açısından ağrıyı nasıl deneyimledikleri üzerinde silinmez bir etkiye sahiptir. Ağrı sosyal iletişim modelinin temeli, ağrı deneyiminin çarpıcı esnekliğinin tanınmasıdır. Sosyal bağlamların ve müdahalelerin ağrı deneyimi üzerinde güçlü bir etkisi olduğu açıktır. Ağrının öznel ve

özel bir deneyim olduğu düşünüldüğünde hem sistematik çalışma hem de klinik bakımın söz konusu olduğu yerlerde iletişim hayati önem taşımaktadır (Hadjistavropoulos vd., 2004: 87-107). Hadjistavropoulos'un öne sürmüş olduğu sosyal iletişim modelinde ağrı, biyolojik bir durum olmanın çok ötesinde tüm sosyal ilişki ve tecrübelerden etkilenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişki dil edinimini de içinde barındırır ve kişi konuştuğunu yaşamaya başlar. Yani ağrıyla ilgili tüm dilsel kullanımları ve çevresindekilerin ağrıya verdiği tepkileri özümser ve kendi ağrı deneyimini bunların süzgecinden geçirerek yaşar.

Bourke, ağrı sosyal iletişim modelinde ileri sürülen görüşlerle benzer fikirler öne sürerek "retrojeksiyon" kavramını ağrı için uyarlar. Bourke'ye göre insanlar acılarını kapalı, izole edilmiş, bireysel bedenler olarak değil, diğer bedenler ve sosyal çevrelerle etkileşim içinde yorumlarlar. Dil ve beden, kültürel bağlamlarından soyutlanamaz. Beden, yalnızca bir duyusal göstergeden daha fazlasıdır. Örneğin, sadece zonklama hissini kaydetmekle kalmaz, aynı anda onu nahoş, korku veya öfke uyandıran bir his olarak değerlendirir. Vücut asla saf soma değildir: sosyal, bilişsel ve değişmeceli dünyalarda yapılandırılmıştır. Örneğin, bir ağrıyı adlandırmanın belirli bir yolunun tekrar tekrar okunması, fizyolojik bedeni etkileyebilir ve bu adlandırma, bedene nasıl yanıt vereceğini öğretebilir. "Retrojeksiyon" kavramı yani ağrının isimlendirme biçimlerinin bedene geri haritalanma yolları önemlidir (Bourke, 2014:12-20). Retrojeksiyon ve ağrı sosyal iletişim modelinin her ikisinde de ağrının dilsel kodlamasının önemine vurgu yapılmıştır. Dilsel ifade sadece ağrıyı değil aynı zamanda ağrıya eşlik eden duyguları da kodlamaktadır. Kültür dilsel ifadeyi, dil de ağrı deneyimini şekillendirmektedir.

Ağrı tüm insanlık için geçerli bir durum olması yönüyle evrensel, tam olarak paylaşılamaması yönüyle de öznel ve benzersizdir. Evrensellik ve öznellik arasındaki çizgide ise dil ve kültür ağrı deneyiminin şekillenmesinde etkili olur. Her topluluğun ağrıyı algılayışı ve dil aracılığıyla ağrıyı ifade edişi farklılık göstermektedir (Garro, 1990). Son zamanlarda yapılan çalışmaların gösterdiği gibi ağrının derecesi duyusal uyarandan ziyade kişinin psikolojisine ve kültürel faktörlere bağlıdır. Duyusal durumlar hiçbir zaman duygulardan tam bağımsız olarak düşünülemez. Ağrı çeken kişi yaşadığı şeyin dış

dünyada nesnesi olmadığı, ağrı şeffaf olmadığı için kendini bir belirsizliğin içinde, bir eşikte, bir boşlukta hisseder. Yani yaşadığı şey sadece fiziksel bir duyum değil aynı zamanda melankoli, ıstırap, korku gibi duygulardır (Moscoso, 2012: 5-6, 108-109). Birçok duygunun içinde bulunduğumuz aile ortamı, toplum ve kültürle şekillendiği düşünüldüğünde ağrının da duygular gibi bu etkilenmeye maruz kalması olağandır. Elbette ağrının temelinde duyusal uyaranlar vardır ancak ağrıya tepki derecesi ve ağrının beraberinde getirmiş olduğu çeşitli duygusal durumlar kültürün etkisini taşımaktadır.

Spesifik değerlendirme ve inançlar büyük ölçüde bir bireyin doğrudan deneyim, gözlemsel öğrenme veya başkalarından edinilen bilgiler yoluyla öğrenme geçmişi tarafından şekillendirilir. Bu deneyimler; bir bireyin kalıcı özellikleri, sosyokültürel geçmişi, tecrübeleri ve içinde bulunulan mevcut bağlamla etkileşime girebilir. Yani, kişilik faktörleri, bazı insanları belirli türden değerlendirmeler yapmaya ve bazı kendine özgü inançlara diğerlerinden daha duyarlı olmaya yatkın hale getirebilir. Ağrı değerlendirmesi, her bireyin acıya yüklediği anlamı ifade eder. Ağrı inançları, bir bireyin öğrenme geçmişinin bir sonucu olarak yaşam boyu gelişir ve ağrı deneyiminin tüm yönlerini kapsar. Ağrıyla ilgili değerlendirme ve inançlar, bireyin ağrıya tepkisi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilir. Bir ağrı sinyali tehdit olarak yorumlanırsa daha yoğun, daha tatsız olarak da algılanabilir ve daha fazla kaçma veya kaçınma davranışı uyandırabilir (Turk vd., 2019: 426-432). Ağrıdan kaçma ve vücut bütünlüğünü tehlikeye atan faktörlere karşı savunma tüm canlılar için geçerlidir fakat söz konusu insan olduğunda zihnin ve bedenin ağrıyı nasıl algıladığı, kavramsallaştırdığı ve başka insanlara nasıl aktardığı meselesi gündeme gelmektedir. Bu noktada kültür ve dil, algıyı ve bilişi şekillendirdiği için ağrının ayrılmaz iki parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Fabrega ve Tyma, 1976). Duygusal, duyusal ve bilişsel unsurlardan oluşan ağrı yönetiminde biyolojik, psikolojik ve kültürel faktörler etkileşim içindedir. Bireyin ağrıya verdiği tepkiler doğumundan bu yana kültür ve kişisel deneyimler tarafından şekillenmektedir. Ağrıyı algılama ve ağrıya tepki verme konusunda insanlar arasındaki kültürel farklılıklar genetik farklılıklardan daha şekillendiricidir. Ağrı ve kültür arasındaki ilişki bilim ve felsefe tarafından açıklanabileceği için tartışmalı olmaya devam edecektir (Rollman, 1998, 267-283).

Borg ve arkadaşları halkın ağrı ile ilgili görüş, deneyim, inanç ve algıları ile ilgilenmişlerdir. Filozofların, yazarların ya da hekimlerin ağrı tanımlamalarının ötesinde ağrının halk için ne anlama geldiğine, halk nezdinde nasıl değişip dönüştüğüne odaklanmışlardır. Bu görüşe göre: halktaki ağrı kavramı, ağrı hakkındaki inançların sıralanabileceği birçok farklı boyutun bir karışımıdır. O halde ağrı hakkındaki bu düşünce tarzının netleştirdiği şey, ağrı düşüncesinin sınırlarının tam olarak ne olduğu ve bir kavram olarak nasıl modellendiğine dair somut bir cevaba ihtiyaç olduğudur. Ağrıdan çok boyutlu olarak bahsetmek yaygın olsa da ağrı hakkındaki inançları anlamada ilerleme kaydedilecekse halk görüşü polyeidic olarak daha iyi modellenmelidir. Polyeidic görüş; ağrı terimlerinin, ağrının sıralanabileceği bir dizi farklı boyut içerdiğini öne sürmektedir ve şunları iddia eder: (a) Ağrı kavramı, birkaç farklı boyutu birleştiren bir kavramdır. (b) Bu fikirler veya boyutlar birbiriyle çatışabilir. (c) İnsanlar bu sıralamalarda gizli pozisyonlara sahiptirler. (d) Sıralamalar tahmin edilebilir bağlamsal etkiye tabidir. (e) Bu boyutlardaki pozisyonların doğrudan davranışsal etkileri vardır (Borg vd., 2018).

2.4.2. Hasta-Sağlık Görevlisi İlişkisinde Ağrı İletişimi ve Kültürel Boyut

Ağrı algısı ve ağrı davranışının kültürel farklılıklar göstermesi, ağrının daha anlaşılabilir kılınmasının dışında teşhis ve tedavi sürecini de etkileyen bir durumdur. Tedavi sürecinde hastanın tahlil ve görüntüleme sonuçları kadar hekim ve hasta arasındaki iletişim de önemlidir. Çünkü klinik ortamda yalnızca ağrı davranışları ölçülebilir: Nosisepsiyon, acı ve ıstırap; kişisel, özel ve içseldir. Varlıkları, bir kişinin söylediği, yaptığı veya yapmadığı şeyden çıkarılır. Ağrı davranışları gerçekten nesneldir, ancak hasta içindeki olayları ölçmezler. Ağrı bir şey değildir; orada ne kadar olduğunu ölçmek için daldırma çubuğu yerleştirebileceğimiz bir tank yoktur. Ağrıyı değerlendirmek için bireyler ve onların kültürleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Toplum üyelerinin acıyla başa çıkma şekli zamanla değişir ve etik, dini ve felsefi kavramlarla da ilgili olarak farklılık gösterir (Loeser, 2006: 13-14). Bu sebeple güncel tıp teknolojisinin imkânları ağrıyı saptamada bir yere kadar etkili olmaktadır. Aksi olsaydı bugün ağrılı hasta sayısının ciddi anlamda azalmış olması gerekirdi. Biyotıbbın bu eksikliğini vurgulayan Sullivan'a göre: Ağrı büyük ölçüde özel, oldukça kişisel ve öznel bir deneyim olabilir, ancak aynı

zamanda önemli sosyal özelliklere de sahiptir. İnsanlar nadiren sessizlik içinde acı çekerler ve bunun acil ve uzun vadeli davranışsal sonuçları, yalnızca birey için değil genel olarak toplum için de önemlidir. Ağrının sosyal bir fenomen olarak kapsamlı bir şekilde anlaşılması, sosyal veya iletişimsel özelliklerin dikkate alınmasını gerektirmektedir. Birey ile ağrının ortaya çıktığı sosyal çevre arasındaki dinamik etkileşim; ağrıya maruz kalmayı, acı ve ıstırap deneyimini, ağrı ifadesini belirlemektedir. Kişinin gelişimsel sosyal etkileşim geçmişi, ağrı deneyimi ve ifadesi üzerinde biçimlendirici bir etkiye sahip olarak değerlendirilmelidir. Hastanın ağrısının sosyal olarak ortaya çıkma ve dolayısıyla davranışsal olarak ifade edilme derecesini etkileyebilecek çok sayıda içsel, kişilerarası veya bağlamsal faktör vardır. Kültür, duygular da dâhil olmak üzere insanlarının iç yaşamını şekillendirmektedir. "Halk ağrı psikolojisi", acının nedeni, suçu, tedavisi, anlamı ve değeri hakkındaki anlatılardan oluşmaktadır. Bu anlatıların ağrı deneyiminde ne kadar önemli ve yaygın olduğu anlaşılırsa ağrı, ıstırap ve sakatlıkla mücadeleye yeni iç görüler ve yeni araçlar getirilebilir (Sullivan, 1995). Sullivan, ağrının fizyolojiye indirgenemeyeceği ve sübjektif olduğu, bir başkası tarafından asla tam olarak anlaşılamadığı gerçeğini açıklayarak ağrının doğasında bulunan bazı gizemleri açıklığa kavuşturmuştur. Sullivan, ağrının dilsel ve kültürel olarak sosyalleşme sırasında inşa edildiğini vurgulamaktadır. Ağrı davranışını bilimsel ve nesnel olarak incelemek ve ağrı terimleri geliştirmekte kullanılan dil ve kültür sürekli evrim geçirdiği için, dil ve kültürdeki sözleşmeler giderek eskimiş hale gelecektir. Sullivan'ın analizi, ağrının sosyal olarak inşa edilmiş karakterinin altını çizdiği ölçüde, biyomedikal teknolojinin geçerliliğine meydan okumaktadır. Biyotıbbın nesneleştirme ve dolayısıyla hastalık hakkında gerçek bir açıklama yapma iddiasına yönelik emperyalist eğilimi, Sullivan'ın öne sürdüğü güçlü argümanla karşı karşıya gelmektedir (Fabrega, 1995). Bu çalışmaların yayımlandığı yıllardan günümüze gelindiğinde aradaki farkı görmek daha da mümkündür. Hekimin hastayı elleriyle muayene ederken göz teması kurarak hastalıkla ilgili ayrıntılı sorular sormasından, hasta-hekim ilişkisinin sıra numarası ve tahlil sonuçlarından ibaret olmasının arasında yüzyıllar yoktur. Elbette bu durumda gelişen teknolojinin, tıp eğitim sürecinin, hekimlerin çalışma saatlerinin ve koşullarının etkisi olsa da -sebebi ne olursa olsun- hasta ve hekim arasındaki iletişimin giderek kopuklaştığı gerçeği değişmemektedir.

Hekim ve hasta arasındaki dilsel iletişim kültürel sosyalleşmeyi sağlamakta, ağrı algısı bu iletişim sırasındaki anlatılarla yeniden inşa edilmektedir. Bu durum sadece teşhis ve tedavi açısından değil "halk ağrı psikolojisi" açısından da iletişimin kesintiye uğraması sebebiyle olumsuz bir durum teşkil etmektedir.

18. Yüzyıldan önce hastalar, doktorlara fiziksel acılarını anlatırken dinden alınan zengin biçimsel dillere başvuruyorlardı. Bu, daha sonraki dönemlerin seküler metaforlarından uzak bir dünyadır, fiziksel ıstıraba boyun eğme değil, tam tersi vurgulanır: kavga etmek ve nihayetinde acıyı yenmek. Acı çekenler işgalciyi fethetmek için "savaş zırhını giymeye" yüceltilmiştir. En önemlisi de hastaların ağrı tanımlarının, iyileşme sürecinin periferisi olarak görülmesidir. 1840'lardan itibaren, etkili anestezikler akut ağrının çektiği acıları azaltmıştır. Mikrobiyoloji, kimya ve fizyoloji; hekimlerin "objektif teşhis" arayışlarında hasta anlatılarını atlamalarına sebep olmuştur. Bu bilgi, hekimleri hastadan çok hastalığa, "acı çeken kişilerden" çok "vakalara" odaklanmaya teşvik etmiştir. 20. yüzyılın başlarından itibaren artan uzmanlaşma, bireyin vücudunu belirli organlara ve sıvılara bölmüş, ekip çalışması bireysel sorumluluk ve endişeyi zayıflatmıştır. Pahalı eğitim ve uzmanlık alanlarının önem kazanması doktorları, eğitimlerini hastalarla yüz yüze görüşmek yerine test sonuçlarını yorumlayacak şekilde donatmaya teşvik etmiştir. Ağrının doğası ve işlevi hakkındaki değişen görüşler acının anlamını ortadan kaldırmış ve böylece hastaların ağrı anlatılarının tutarlılığını ve işlevini azaltmıştır. Karmaşık ağrı öyküleri, teşhis veya tedavi amaçlarına hizmet edemeyen "gürültü" haline gelmiştir. Acı hem benzersizdir hem de paylaşılabilir. Acı çeken insanlar ağrı anında bile yaşadıklarını ifade etmede son derece yaratıcıdır (bazen kelimelerle, diğer zamanlarda görüntülerde, sanatta, jestlerde, ritüel ifadelerde, sembollerde, duruşta ve performansta). Ağrı dillerine dikkat ederek, tıp uzmanları ve hastalar benzer şekilde iyileşme sürecinde daha başarılı bir şekilde işbirliği yapabilirler. Anlam dünyasının kapılarını açan, bize geçmişte ve bugün insanların acılarını nasıl yaşadıklarını bildiren bu acı dilleridir (Bourke, 2012).

Ağrının ilkel ve doğal ifadesi, ona ağrı dilinin detaylandırılabileceği bir kamusal yüz vermektedir. Ağrı, yalnızca ağrı davranışıyla bağlantılı şekilde anlamlandırılabilir.

Bir ağrı ifadesinin her zaman bir düşüncenin veya içsel durumun basit aktarımı gibi bir amacı vardır. Ağrı beden ve zihin kaplarından çıkarıldığında ağrı deneyimindeki sosyal faktörlerin önemi görülmeye başlanır. Klinik ağrı, zihin ve beden arasında meydana gelen önemli etkileşimi unuturken kişi kendi zihninin ve bedeninin yalnızca diğer zihin ve bedenlerle uyumlu olarak geliştirilen kriterler ve teoriler açısından iletişim kurduğu gerçeğini gizlemektedir. Ağrının sadece fiziksel nedenlerine odaklanan biyomedikal bakış açısı, ağrı değerlendirmesinde kaçınılmaz ahlaki unsuru göz ardı etmektedir (Sullivan, 2001). Bir ağrı deneyiminin genel çerçevesi içinde duyum, ifade, etiyoloji ve tedavi bulunur. Bu çerçevenin arka planında ise kültür vardır. Kültür hem gündelik ağrı ifadelerinde hem de tıp sistemlerinde kendini gösterir. Sadece ağrıyı oluşturan etmenlerde değil tedaviye bakış ve hastaya yaklaşım konularında da kültürün etkisi çok büyüktür (Pugh, 1991). Ağrı hisseden bireyin kullandığı dil bir "nöro-imza" göreviyle ağrı deneyiminin inşasında ve sürdürülmesinde kullanılabilir. Benzer bir görevle aynı zamanda ağrı yönetimine de olumlu katkı sağlayabilir. Bu sebeple hastaya özgü dili bir strateji olarak kullanmak klinisyenler için bir fırsat niteliğindedir (Wilson vd., 2009).

Ağrı, biyolojik ve psikososyal faktörlerin iç içe geçmesiyle şekillenen çok yönlü bir deneyimdir. Bu yüzden kişinin kültürünü, inançlarını, tutumlarını göz önünde bulundurmak; klinik uygulamaya büyük ölçüde katkıda bulunacak olan zengin bir iç görü zemini hazırlar. Kültür ve ağrı arasındaki etkileşiminin daha iyi anlaşılması, kültüre uygun kaynakları verimli kullanabilen sağlık hizmeti sunum sürecini doğru yönlendirebilir. Sağlık hizmeti veren çalışanlar, bireyin benzersiz ağrı deneyimine duyarlı olduğu kadar genel kültürel inançların da farkında olmalıdır (Pillay vd., 2015). Sağlık sektörü çalışanları için ağrının kültürel boyutu iki yönlüdür. Sağlık personelinin ait olduğu toplumun etkisiyle oluşturmuş olduğu bir ağrı algısı vardır ve bu algı -her ne kadar kişi profesyonel olarak işini yapsa da- hastalığın teşhis ve tedavi sürecinde etkilidir. Hastanın sağlık çalışanından farklı bir kültüre ait olması durumunda ise ağrı davranış ve ifadelerinde farklılıklar olabilir. Sağlık çalışanı hastanın durumunu olduğundan daha ağır ya da hafif bulabilir. Bu durum da hastalığın teşhis ve tedavisini etkileyebilir.

Bilişsel süreçler, yeni bilgilerin dönüştürülmesinden ve içsel temsillerin değiştirilmesinden sorumludur. Zihin yeni bir bilgiyle karşılaştığında onu kapsamlı bir şekilde araştırmak yerine ilgili bilişsel şemalarda zaten yer alan ipuçlarına dayanarak anlamlandırmaktadır. Bu durumda bilinçli farkındalık olmadan ortaya çıkan önyargıların ve otomatik düşüncelerin kullanımı söz konusudur. Bu önyargılar, çıkarım yaparken hangi kanıtların kullanıldığını etkilemektedir. Hastaların daha önce deneyimledikleri belirli düşünceler ve duygular, ağrı deneyimini ve sonraki süreçleri büyük ölçüde etkileyebilir. Dahası, hastaların duygusal uyarılmalarını ve semptomlarını kontrol etmek için kullandıkları yöntemlerin hem bilişsel hem de davranışsal tepkilerin önemli yordayıcıları olduğu gösterilmiştir. Ancak, Pandora'nın kutusu gibi bilişsel kutu bir kez açıldıktan sonra, kaçanlar asla geri alınamaz (Turk ve Rudy, 1992).

Sağlık çalışanlarında ağrının kültürel boyutunun etkisi üzerine bir çalışma yapmış olan Wierzbicka, 1983 yılında göçmenlerin dil sorunları üzerine Canberra'daki hemşirelere verdiği iki seminerde Avustralyalı hemşirelerden gelen yorumları şu şekilde aktarmıştır: Doğum esnasında Anglo-Sakson doktorların; çığlık atan göçmen kadınlara yönelik anlayışsız bir tavır takındıkları, enjeksiyonları sadece çığlıkları durdurmak için yaptıkları belirtilmiştir. Çektiği ağrıyı ağlayıp, çığlık atarak gösteren bir göçmen kadın isterik veya dengesiz olarak görülmüştür. Bu durum da acıyı gösterme tabusunun duyguları gösterme tabusuyla açık bir şekilde ilişkili olduğunu gösterir. Bu konuya büyük katkı sağlayacak çalışmalar ise kültüre özgü söz edimlerinin ve konuşma tarzlarının dilbilimsel olarak incelenmesiyle ortaya çıkacaktır (Wierzbicka, 2003: 64-65).

Ağrı söz konusu olduğunda tıbbi söylemin üstünlüğüyle karşılaşırız. “Tıbbi söylem” terimiyle; tıp fakülteleri, hastaneler ve dergiler gibi politik ve ekonomik kurumlar etrafında yönlendirilen ve gruplandırılan tıbbi ve paramedikal personel tarafından gerçekleştirilen konuşma eylemleri ve sosyal eylemler kast edilmektedir. Bu söylem aynı zamanda ağrıyı temsil etmek için kullanılan imgeleri ve kültürün bu temsillere yüklediği sembolik anlamı da içermektedir. Doğası gereği klinik olan tıbbî söylem, ağrıyı semptom ve işaret olarak izole etmek için deneyimi bağlamından koparır. Tıbbî söylemde ağrı, ton ve imâ bakımından temelden olumsuz olan bir dilde ifade edilmektedir. Tıbbi söylemde

mekanizmalar vurgulanır. “Ağrı nedir?' yanıtlaması zor bir sorudur ancak opiyat ve GABA reseptörleri belirlenebilir, deneylerde test edilebilir ve sonuçlar şematik ve diyagramlarla zengin makalelerde yayınlanabilir. Şemaların omuzlarında duran tıp, güçlü ve bilgili görünmektedir ancak kim acı çekerken bir şemaya bakıp "Bu ağrıdır!" diyebilir? (Neilson, 2015).

Ağrı duyan kişinin yaşadığı hissi yakınındaki insanlara anlatma isteği olağandır ve bu ağrının kültür içinde şekillenmesinin araçlarından biridir. Kişinin hissettiklerini dilsel olarak ifade ettiği kişilerden biri de hekimlerdir. Kişinin hekimle olan iletişimi çevresindekilerden farklıdır çünkü hekimden şifa bekler, hekimi ağrılarının son bulmasını sağlayacak kişi olarak görür. Hasta bu sebeple ağrısını dile getirirken daha çok özen gösterir, ağrısını daha ayrıntılı ve doğru anlatmaya gayret eder. Böylece ağrının dilsel ifadesiyle ilgili bir zenginlik yaratılmış olur. Hekim-hasta diyalogları, kültürde şekillenen ağrı algısının dil aracılığıyla tekrar dolaşıma sokularak sürekliliğin sağlaması bakımından kıymetlidir.

2.4.3. Farklı Kültürlerde Ağrı Davranışları

Kültürlere göre ağrı davranışları konusunda en çarpıcı örneklerden biri Baribalardır. Nijerya'daki büyük bir etnik grup olan Bariba topluluğu ağrı verici durumlarda normal insanlara göre çok az tepki vermeleriyle dikkat çekmiştir. Yapılan çalışmada 120 kadınla doğum tecrübelerine dair görüşmeler yapılmış, evde ve klinikte doğumların gözlenmiş; 18 yerli ebe ile görüşme yapılmış, 15 kaynak kişiyle Bariba kültüründeki acı ve temel değerler üzerine görüşmeler yapılmıştır. Anket verileri 1976-1977 yıllarında Pehunko bölgesinde yapılan araştırmalar sırasında elde edilmiştir. Bariba kültüründe korkmak ve bunu göstermek utanç sebebidir. Bu sebeple doğum yapan birinin aşırı ağrı tepkisi vermesi ayıp karşılanmaktadır. Kadından beklenen davranış doğumu tek başına doğum yapması ve sadece göbek bağını kesmek için yardım istemesidir. Eğer bir kadın doğum sırasında bağırır ya da sızlanırsa ailesini utandırdığı düşünülür. Bariba kültüründeki bu durum sebebiyle ağrıyı tanımlamak için kullanılan sözcük sayısı ve ifade biçimleri oldukça zayıftır. Ağrı için genel bir sözcük olan “wiribu” birçok acı duyusunu

kapsamaktadır. Bunun dışında ağrıyı ayrıntılı bir şekilde tanımlayabilecek ifadeler yok denecek kadar azdır. Çalışmada elliden fazla doğum gözlemleniş ve çoğu kadın Bariba kültürünün beklediği davranışları göstermiştir. Çoğu kadın, doğumun başlangıcına kadar günlük işlerini yapmaya devam etmiş sadece bir kadın doğum sırasında rahatsız edici sesler çıkarmıştır. Söz konusu kadın ailesi tarafından ağrı bir şekilde eleştirilmiştir (Sargent, 1984).

Ağrı algısında ve ağrı davranışlarında kültürün etkisini görmek için bu alanda yapılan çalışmalardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir. Farklı kültürlerden gelen hastalardaki ağrı davranışlarını karşılaştırmalı olarak ele alan bu çalışmalar, bir kültürün üyelerinin çerçevesi belirlenmiş bir ağrı algısına sahip olup olmadığına ve bu durumun ağrı davranışını nasıl etkilediğine dair fikir vermektedir.

Anderson ve arkadaşlarının (2009) Amerika'da yaptıkları çalışmada, Hispanikler ve Hispanik olmayan "beyaz"lara sunulan sağlık hizmetleri arasındaki adalet konusuna değinmişlerdir. Azınlıkların daha düşük kalitede ağrı hizmeti aldığı iddia edilerek ağrı bakımında ırksal ve etnik farklılıkların kalıcı olduğu öne sürülmüştür. Bu soruna bir çözüm olarak azınlık hastalara yönelik dilsel ve kültürel çalışmalarla desteklenen yetkin bir değerlendirme ve tedavi programı önerilmektedir. Mevcut durumdaki ırksal ve etnik eşitsizlik ortadan kalkana kadar belirli aralıklarla yapılan ölçümlerle sürecin takip edilmesi önerilmiştir (Anderson vd., 2009).

Kültürler arasında yapılan bir diğer çalışma Hollandalı ve Mısırlı kadınlar üzerinde yapılmıştır. Romatizmalı eklem iltihabı hastalığından muzdarip, aynı radyografik hasara sahip, yaş ve hastalık süresi bakımından benzer durumdaki 30 Hollandalı ve 42 Mısırlı kadın üzerinde yapılan araştırmada; Mısırlı hastalar belirgin şekilde daha fazla ağrı reaksiyonu göstermiştir. Bu durum Mısırlı ve Hollandalı hastalar arasında etnokültürel farklılıklar olduğunu gösterse de altında yatan sebeplere ilişkin açıklayıcı cevaplar vermemektedir. Bu şekilde kültürler arası yapılan çalışmaların sayısı az olmasına karşın Akdeniz kültüründen gelen hastaların Kuzey ve Batı Avrupalı hastalara nazaran ağrıya daha az dayanıklı olduğu kanısı yaygındır (Vlaar vd., 2007).

Ağrıyı anlamlandırma ve ağrıya verilen tepki kişinin yaşına, cinsiyetine, sosyal konumuna, kültürüne, ağrının patolojik yönüne, yoğunluğuna, süresine ve bireyin kişilik özelliklerine göre değişmektedir. Tüm bu unsurlar arasından kültürün, ağrı algısı ve tepkisi üzerindeki etkisini görmek için yapılan bir diğer çalışma New York'ta bir hastanede yapılmıştır. Araştırmada Yahudiler, İtalyanlar, İrlandalılar ve Eski Amerikalılardan (En az üç kuşak Amerika'da doğmuş bir aileye mensup olup kendilerini Protestan" ve "beyaz" olarak niteleyen yerli doğumlu bireyler) oluşan dört farklı etno-kültürel grup seçilmiştir. 103 katılımcıyı kapsayan çalışmada hastalarla görüşme, ağrı sırasındaki davranışların gözlemlenmesi ve sağlık çalışanlarıyla görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışma esnasında Yahudilerin ve İtalyanların ağrıya fazla duygusal tepkiler verdikleri görülmüştür. Bu tespit sağlık çalışanları tarafından da doğrulanmıştır. İtalyan hastalar için esas olan ağrının giderilmesidir, ağrıları hafiflediğinde sorun ortadan kalkar, genel sağlık durumuna ya da geleceğe dair bir kaygı taşımaz. Yahudi hastalarda ise durum daha farklıdır. Ağrıyla birlikte endişe de hastaları kuşatır ve kendilerinin ve ailelerinin geleceklerine ve refahlarına yönelik derin kaygılar taşırlar. Yahudilerin ağrıyı tanımlamak için kullandıkları "yessurim" sözcüğünün aynı zamanda endişe verici durumlar için de kullanılıyor olması şaşırtıcı değildir. Ağrıya yoğun tepki verdiği düşünülen bu iki grup üzerinde yapılan çalışma sonucunda şu tespitlere ulaşılmıştır: Farklı kültürler ağrıya benzer tepkiler gösterse de benzer tutumlara sahip olmayabilirler ve ağrıya verilen benzer davranışlar farklı işlevlere sahip olabilir. Eski Amerikalıların ağrı tepkileri ise oldukça farklıdır. Onlar ağrıdan rahatsızlık duyar fakat bilime ve doktorlara güvenirler ve geleceğe dair umutludurlar. Birey göçmen kuşağından ne kadar uzaksa o kadar Amerikalıdır ve ağrıya karşı dayanıklı olma, korkak davranmama, fazla duygusallığa yer vermeme eğilimi gösterir (Zborowski, 1952).

Aynı konu üzerinde yapılan bir diğer çalışma ise Porto Rikolu, Yahudi, İtalyan ve siyahîler üzerinde yapılmıştır. Dört farklı etno-kültüre ait yüz ağrısı çeken hastalar üzerine yapılan araştırma sonucunda elde edilen raporlar neticesinde, ağrı deneyiminde etnik farklılıklar görülmüştür. Porto Rikolu hastalar diğer gruplardan farklı bir ağrı deneyimi

sergilemiştir. Kültürler arasındaki bu farklılığın iki sebebi vardır: kültür ve sosyal çevre (Lipton ve Marbach, 1984).

Singapur'da yapılan bir araştırmada Çinliler ve Çinli olmayanlar arasındaki baş ağrısı prevalansını ölçmek üzere randomize bir örneklemden 2096 kişiye bir anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda Çinli olmayanların Çinlilere göre daha şiddetli baş ağrısı yaşadıkları görülmüştür. Baş ağrısı morbiditesinin yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, medeni durum ve eğitim düzeyinden bağımsız olduğunu ve yalnızca ırk ve pozitif aile öyküsünde şiddetli baş ağrısı ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Baş ağrısı algılama, ağrıyı ifade etme ve ağrıya çözüm bulma noktalarında kültürün önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ho ve Ong, 2003).

Ağrı davranışındaki kültürel farklılıkları ele alan bir diğer çalışma Amerika'da yapılmıştır. Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran özellik çocuklar üzerinde yapılmış olmasıdır. Çocuklarda ağrı ifadelerinde kültürler arası karşılaştırmaya dayanan çalışmaların derlemini sunan Kristjánsdóttir vd. (2012), kendilerinden önce yapılan çalışmaların sonuçlarından yola çıkarak bazı yargılara varmışlardır. %80'i Amerika'da yapılan çalışmalarda çocukların ağrılarına yönelik sözel ve sözel olmayan ölçümler uygulanmıştır. Sözel ifadelerde çocukların yaşadığı ağrı yoğunluğunda bariz bir kültürel farklılık bulunamamışken sözel olmayan ağrı ifadelerinde kültürler arasında farklılık mevcuttur. Kafkas kökenli Amerikalı çocukların; Afrika, Japonya, Hollanda kökenli Amerikalı çocuklara nazaran daha fazla ağrı davranışı sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun altına çocukların sosyalleşme sürecindeki farklılıklar, sağlık çalışanıyla çocuğun ve ailesinin arasındaki kültürel benzerlik/farklılık, genetik farklılıklar, tıbbî prosedürdeki farklılıklar yatıyor olabilir. Bu etmenler içerisinde sosyalleşme sürecindeki farklılık diğerlerinden daha çok ön plana çıkmaktadır. Tüm bunların dışında ağrı düzeyini ölçmek için kullanılan araç ve yöntemler, diğer Amerikalı çocuklarla kıyaslandığında Kafkas kökenli Amerikalı çocuklar için yeterli hassasiyetten yoksun olabilir. Kültürler arası yapılan bu tarz çalışmalarda sosyal normlar, kültürel değerler, inançlar vs. ölçüm sonuçlarının güvenirliğini ve geçerliğini önemli ölçüde etkileyebilir. İncelenen çalışmalarda da bu durum göz önünde bulundurulmuş ve çocuklar arasındaki ağrı

ifadesine yönelik farklılıkların temeli biyokültürden ziyade sosyokültürel unsurlara dayandırılmıştır. Yani çocukların ağrı ifadelerindeki farklılık kültürel farklılığa dayanır ve bu farklılığa karşı gösterilecek olan duyarlılık çocuğun ağrı deneyimini ve ağrıya olan yaklaşımını biçimlendirebilir (Kristjánsdóttir vd., 2012).

İnsan fizyolojisinin türe ait özellikleri sebebiyle ağrının evrensel olduğu elbette ileri sürülebilir. Ancak ağrının sadece fiziksel süreçleri kapsamadığı aynı zamanda sosyal ve kültürel faktörleri de içinde barındırdığı göz önüne alınırsa aynı zamanda evrensel olmayan yanlarının da bulunduğu görülür. Yukarıda tartışılmış ve örneklendirilmiş olan kültürlere göre ağrı algılanışı ve ağrıyı tolere etme kapasitesi farklılık göstermektedir. Kimi topluluklarda ağrıyı göstermek ve dile getirmek utanç göstergesiyken, kimi topluluklar ağrıyı daha yoğun yaşayıp daha abartılı bir şekilde ifade etmektedir. Ağrı gerçekleşme süreciyle evrensel ancak algılanma, derecelendirilme, etkilenme süreçleriyle kültüre özgüdür, hatta bir kültürün içindeki her bir birey için bile farklılık göstermesi mümkündür.

Ağrı sadece sinirler aracılığıyla gerçekleşen biyolojik bir olay olsaydı her canlı türü için eşit derecede hissedilir bir tecrübe olurdu. Sadece biyolojik sebepler ve kültüre bağlı olarak şekillenseydi her topluluk üyesi aynı tepkiyi verirdi. Kişisel deneyimler ve aile ortamı da işin içine girdiğinde ağrı çemberi tamamlanmış olmaktadır. Bedenin evrensel olmasından ötürü her canlı ağrıyı duyumsar, bazı kültürden insanlar daha çok tepki verip abartılı yaşarken bazıları ağrıyı belli etmenin ayıp olduğunu düşünebilir. Toplumun her üyesi ağrıya farklı tepki verebilir çünkü farklı aile ve sosyal ortamda büyümüşlerdir. Aynı aile üyelerinin ağrıya tepkisi farklı olabilir çünkü herkesin kişisel deneyimleri biriciktir. Özetle ağrı beden temellidir ancak kültür, inanç, aile yapısı, kişisel tecrübeler ve dilsel ifadeler aracılığıyla şekillenip algılanır ve davranışa dönüşür.

2.5. AĞRI VE DİL İLİŞKİSİ

2.5.1. Ağrının Dilsel İfadesi

Ağrı hissi deneyimlendiğinde kişinin ağrıyı algılayış biçiminin ve ağrıya verilen tepkinin hazırlayıcısı dildir. Dil aynı zamanda kişinin kendi bedenini nasıl

simgeleştirdiğinin de sınırlarını çizer. Diller ve kültürler insana dair belli başlı sorunları benzer şekilde algılarlar ancak bunu kendi dillerince ele alıp ifade ederler (Fabrega ve Tyma, 1976). Ağrı üç şekilde belirtilebilir: (1) ağlama ve inleme; (2) ağrı ünlemleri ve (3) ağrı açıklamaları. 1. Ağlama ve İnleme: Bu formlar, insanın biyolojik donanımına ait olsalar da varlıkları kişi tarafından etkilenebilir, yani kısmen kontrol edilebilir. Bir yandan ağlamaları bastırmak, sınırlamak veya kontrol etmek mümkünken, diğer yandan sebepsiz ağlamak mümkündür. Bu nedenle, biyolojik ifade biçimi tam olarak otomatik değildir. Yine de ağrı durumunda uygulanan biyolojik bir program vardır. Bu, insanın elindeki en eski ifade biçimlerinden biridir. 2. Ağrı Ünlemleri: Bu tür, geleneksel olarak 'ünlem' olarak adlandırılan kısa dilsel ifadelerden oluşur. Enjeksiyonlardan en az biri ağrının ifade edilmesine bağlıdır; İngilizce biçimleri 'ow' veya 'ouch', Almanca biçimi 'au', Fransızca biçimi 'ai' gibi. 3. Ağrı Açıklamaları: Ağrı tasvirleri, sembolik alanın ve gösterimsel (deictic) alanın ifadelerinden yararlanmaktadır (Ehlich, 1985). Tez çalışmasında ağrı metaforları tespit edileceği için ağrıyı belirtme şekillerinden üçüncü kategori olan ağrı açıklamaları ele alınmıştır.

Swee ve Schirmer acıyı anlatmanın, acıyı ifade etmenin kişide acıya karşı bir direnç sağlayıp sağlamadığı konusunda bir araştırma yapmıştır. Yaptıkları deneyde kişilerin acı çekerken çıkardıkları “ow” ünleminin acıya dayanıklılık ile ilişkisini incelemişlerdir. Deneyde kişilerin “ow” ünlemini çıkarmalarının ellerini soğuk suda tutabilme sürelerini uzattığı gözlemlenmiştir. Yani katılımcılar zararlı bir uyaranı, ses çıkarırken sessizliğe göre daha uzun süre tolere etmişlerdir. Böylece acı içinde ses çıkarmanın sadece iletişimsel değil aynı zamanda ağrıyla baş etme davranışı olduğu sonucuna varmışlardır (Swee ve Schirmer, 2015). Yani acı çeken kişi sadece anlaşılmak, fark edilmek için değil aynı zamanda kendi acısını yönetmek için de acıyı anlatmaya, yansıtmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan bakıldığında ağrı ifadelerinin kişinin ağrıyla başa çıkma konusunda önemli bir motivasyon kaynağı olduğu açıktır.

Junghaenel ve arkadaşları, kalıcı kas-iskelet ağrısı olan hastalarda ağrıyla ilişkili dilsel kalıpları incelemek amacıyla LIWC2007 programını kullanarak ağrının “dilsel parmak izi”ni bulmaya yönelik bir çalışma yapmışlardır. İnsanların ağrı deneyimlerinden

bahsederken kullandıkları kelimelerin sadece durumları hakkında düşündüklerini yansıtmakla kalmadığını, aynı zamanda ağrıya olan bilişsel ve duygusal uyumlarını da etkileyebileceğini ileri süren araştırmacılar bu çalışmalarında hastalardan kronik ağrıları hakkında bir deneme yazmalarını istemişlerdir. Yazılı verilere dayanarak nicel kelime sayısı analizi yapmışlar ve 1) kendine ve diğer insanlara yönelik dikkat odaklılık, 2) olumlu ve olumsuz duygusallık ve 3) ifadeler ve bilişsel süreçler arasındaki ilişkileri sekiz özel dil kategorisinde incelemişlerdir. Buna göre şu kullanımlara odaklanmışlardır: 1. birinci tekil şahıs zamirleri (örneğin benim, ben) 2. diğer kişilere atıfta bulunan zamirler 3. kaygı, 4. öfke 5. üzüntü 6. olumlu duygular 7.nedensellik ve 8. iç görü ile ilgili kelimelere odaklanmışlardır. Dilbilimsel bir bakış açısıyla, kişisel zamirlerin kullanımıyla dikkat dağılımı ortaya çıkmaktadır. Buna göre, kişinin acı deneyimine dikkatle odaklanması sonucunda "ben" birinci tekil şahıs zamirinin diğer insanlara atıfta bulunan diğer zamirlerden daha fazla kullanılacağı varsayımında bulunmuşlardır. Ayrıca, ağrının duygusal özellikle olumsuz yönlerine odaklanmanın, olumsuz duygu kelimelerinin daha fazla, olumlu duygu kelimelerinin daha az kullanılmasına yol açacağı hipotezini geliştirmişlerdir. İki değişkenli korelasyonel ve çoklu regresyon analizlerinin sonuçları bu hipotezleri büyük ölçüde desteklemiştir. Yüksek ağrılı hastalar, birinci tekil şahıs zamirlerini daha fazla kullanmışlardır. Bu sonuç, ağrılı durumlar ve kişisel zamir kullanımıyla ilgili yapılar arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer çalışmaları desteklemektedir. (Örneğin, birinci tekil şahıs zamirlerinin kullanımının depresyon ve intihar düşüncesinin bir göstergesi olduğu bildirilmiştir. Rude ve meslektaşları, birinci kişi zamirinin kullanımının şu anda depresyonda olan, daha önce depresif olan ve asla depresif olmayan üniversite öğrencileri arasında farklılık gösterdiğini, eski grubun kendine yaptığı atıflarda en büyük yüzdeye birinci kişi zamirinin sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir.) Bu zamirin kronik ağrılı hastalarda ağrıya özgü psikolojik rahatsızlığın bir belirteci olarak öne çıktığı gösterilerek önceki çalışmalar desteklenmiştir. Hastaların kendilerine daha fazla atıfta bulunacağı (ve bu, birinci tekil şahıs zamirlerinin kullanımıyla teyit edilmiştir) ve diğer insanlara daha az atıfta bulunacağı bekleniyordu. Buna karşılık, yüksek ağrı durumlarında, kendine daha fazla atıfta bulunmanın yanı sıra diğer insanlara da fazla sayıda atıfta bulunulmuştur. Dikkat ve bilgi işlemenin kavramsal modelleri temelinde bu bulgunun

beklenmemesine rağmen bu sonuç, ağrıya yönelik toplumsal yollarla başa çıkma perspektifini yansıtmaktadır (Junghaenel, Schneider ve Broderick, 2017).

Kronik ağrı tedavisinde önde gelen isimlerden biri olan Wilbert E. Fordyce, hastalığı sahiplenmenin tedavinin önünde önemli bir engel teşkil ettiğini, ağrılarına "sahip" olan hastaların gün geçtikçe ağrıyı kişilik özelliği olarak benimsemeye başladıklarını ifade etmiştir (Fordyce'nin kişisel aktarımı, 22 Ekim 1999) (Thorn, 2017: 11-28).

Leimumäki, otobiyografik anlatı tekniğini uygulayarak hastalarla yaptığı görüşmeler üzerinde anlatı analizi yapmıştır. Kişilerin hastalıkla ve ağrıyla nasıl başa çıktığını anlayabilmek ve hastalar arasında ortak ve kişisel farklılıkları saptayabilmek adına yaptığı bu çalışmada şu sonuçlara ulaşmıştır: anlatıcılar oluşturdukları tıbbi senaryolarda hastalığı keşfetmenin kültürel bir ifadesini, tedavi ve iyileşme sürecini kronolojik olarak sunmuşlardır. Her anlatı eleştiri, betimleme, yorumlama yönüyle birbirinden farklılık gösterse de aynı zamanda ortak alanları içermektedir. Hastalar birinci tekil şahıs (ben) anlatımını tercih etmiş ve geçmiş zaman kullanmışlardır, bu durum aynı zamanda geçmişteki ben'i yorumlamak ve şimdiki ben'le ayrımını değerlendirmek anlamına gelmektedir. Anlatı, geçmişteki ağrı ve hastalığı deneyimleyen kişiyle o anda anlatıyı gerçekleştiren kişinin kendini doğru konumlandırmaya çalıştırdığı zihinsel söylemi kapsamaktadır. Bu söylemde özne, yüklem, zamir bulanıklaşabilir ve göndermeler ve zamanlar karışabilir. Hastaların yaşadığı ağrı deneyimi ne kadar istisnai ve öznel olursa dilin kaynaklarını kullanmak da o kadar zorlaşmaktadır. Konuşmacı önce ağrı deneyimini hatırlamakta sonra onu kavramsallaştırıp ve yaşam öyküsünün bir parçası olarak anlamı inşa edebilmektedir. Anlatılar arasında ortak olan bir başka yön ise hastaların kendilerini dinletebilmek adına profesyonellerin duymak istediği şekilde konuşmalarıdır. Bu şekilde, hastalık uygulamaları hakkında ortak bir bilgi birikiminin oluşmaktadır. Ayrıca konuşmacılar tarafından kullanılan dil, kişinin hastalığı kendinden uzaklaştırma arzusunu da ifade etmektedir (Leimumäki, 2012: 259-284).

Ağrı zarflarla belirtilmelidir çünkü bir "olay"dır, bir şeyi deneyimleme şeklimizi tanımlayan bir duygu biçimidir. Örneğin diş ağrısı dişin özelliği değil, dişi deneyimleme veya algılama şeklimizdir. Ağrılar, yaralanma veya zararlı uyaranın kendisi değil, yaralanmayı veya uyaranı değerlendirme şeklimizdir; dünyadaki bir varoluş biçimi veya bir olayı adlandırmanın bir yoludur ve ilişkisel, çevresel bağlamlarda uygulanır. Bağlamdan bağımsız bir ağrı olayı yoktur. Ağrıyı bir tür olay olarak düşünmek, acı durumlarını acı deneyimlerinden ayırmamızı sağlar çünkü ağrı çekmeden bir ağrı durumunda olmak mümkündür. Ağrı olayı aynı zamanda bireyin acı olayı olarak neyi ifade ettiğine ilişkin algısının da çevresel etkileşimlerden derinden etkilenebileceğine işaret etmektedir (Bourke, 2014: 7-9).

Wierzbicka, ağrının evrensel bir kavramı olmadığını ve İngilizce ağrı (pain) kelimesin tüm dillerde çok kolay bir şekilde tercüme edilemeyeceğini ileri sürer örnek olarak Avustralya Aborjin dili Yankunytjatjara'yı verir. "Pain" sözcüğü için Yankunytjatjara dilinde "pika" karşılığı verilmiştir ancak "pika" tam olarak "hurt" sözcüğünün karşılığıdır, bu dilde İngilizcede olduğu gibi bir ağrı (pain) kavramının karşılığı yoktur. Ayrıca "pika" psikolojik acı (psychological pain) anlamında da kullanılamaz. Bir başka örnek de Fransızca "douleur" sözcüğüdür. İngilizcedeki "pain" sözcüğünün karşılığı gibi görünse de Fransızca "douleur", duygusal durumları daha fazla bünyesinde barındırmaktadır. İki sözcüğün zıt kullanımlarına baktığımızda "pain- plaesure" "douleur- bonheur" (mutluluk) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bonheur, ağrıdan daha yoğun bir "kötü duygu" olarak ifade edilmektedir. İki dilli sözlüklerde "pain" sözcüğünün karşılığı olarak Lehçe" ból" ve Rusça "bol" verilir ancak burada da daha yakından bir inceleme, kavramsallaştırmada önemli farklılıkları ortaya çıkarır. Lehçe "ból" kavramsal olarak, İngilizce "pain" ile Fransızca "douleur" arasında ortalarda bir yerdedir. "pain"den çok duygulara benzer ama "douleur"den daha az yoğunluk uyandırır. Ek olarak, Lehçe'de çok büyük bir acıyı ifade eden başka bir kelime daha vardır ve bu kelime de normalde Fransızca'ya douleur (ve İngilizce'ye ıstırap) olarak çevrilir. Genel olarak "pain" sözcüğü diğer dillerde isimden çok fiil karşılığını bulur. Bazı diller ağrıyı sahip olunan bir nesneden ziyade dinamik bir süreç olarak değerlendirir. Ağrı kavramı

evrensel değildir bu yüzden hastaların ağrı anketlerindeki teknik sözcüklerin içinden tercih yapmaları yerine kendi ağrılarını kendi sözcükleri ve metaforlarıyla ifade etmelerine izin verilmelidir. Basit ve evrensel sözcüklerin kullanımı ağrı tanımlamaları için çok daha elverişlidir (Wierzbicka, 2014: 125-155).

Herhangi bir maddi biçimi olmayan ağrının zihinsel, nörolojik, bedensel, davranışsal ve kavramsal boyutu bulunmaktadır. Zihinsel, nörolojik ve bedensel boyut ağrının iç durumunu, davranışsal boyut ağrının dış etmenlerini, kavramsal boyut ise ağrının teorik özelliklerini içermektedir. Modern İngilizcede ağrı deneyimini karşılayacak sözcüklerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bu temel sözcükler birincil ağrı terimleri olarak adlandırılmalıdır. İkincil ağrı terimlerinde ise karşımıza metaforlar çıkar. Direkt ağrı durumunu karşılayan sözcükler yerine ağrıyı ifade edip ayrıntılı bir şekilde aktarabilmek için metaforlar burada devreye girmektedir. Üçüncül ağrı terimleri ise ağrının şiddetini ve tarzını yoğunluk, biçim ve süre bakımından belirten sözcüklerden oluşmaktadır. (Fabrega ve Tyma, 1976). Bir dilin ağrıyı tarif etmek için yeterli araçlara sahip olması, ağrının teşhisinde ve tedavisinde önemli rol oynamaktadır. Bu konuda çoğu dilde ayrıntılı ağrı ifade sistemleri bulunmaktadır. Dillerde ağrı için kullanılan temel birkaç sözcük vardır. Bu temel sözcüklerin yanında metafor yoluyla ortaya çıkmış olan ikincil ağrı terimleri bulunur. Metaforik açıdan zengin olan dillerde yaklaşık elli metaforik ağrı ifadesi bulunabilir. Ağrı duyumlarının ikincil ifadeleri dört başlıkta toparlanabilir: 1. yanma, 2. yıkım veya deformasyon (Bir aletle (bıçak, balta, iğne vs) yapılanlar da bu kategoriye girer.), 3. Ses ve 4. Hareket (Reznikova vd, 2012).

Ağrı ve dil ilişkisi hakkında filozof Johann Gottfried Herder'in dikkat çekici tespitleri karşımıza çıkmaktadır. Ağrı ifadeleri ve dilin ortaya çıkışı hakkında bazı görüşler ortaya koymuş ve bu görüşleri uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Ona göre: Zaten bir hayvan olarak insanın dili vardır. Vücudunun tüm şiddetli duyumları, ruhunun tüm güçlü tutkularının en şiddetli olanları ve acı verenleri ağlama ve dile getirilmemiş vahşi seslerle ifade edilir. Bu inlemeler, bu sesler aslında dildir. Tüm dillerde, bu doğal seslerin kalıntıları hala yankılanmaktadır. Bunlar gerçek kökler değil, dilin köklerini canlandıran özlerdir. Doğal seslerimiz tutkunun ifadesi için tasarlanmıştır. Her inilti,

sözcüklerden çok daha derin ve keskin bir şekilde insan kalbine bir ok gibi nüfuz eder (Herder, 2002: 66-73). Ferber, Herder'in dilin doğuşuyla ilgili görüşlerini radikal bularak eleştirmiştir. Ferber'e göre: Herder dilin kökenini tamamen somatik bir an olarak anlamlandırmaktadır. Ağrıyı birincil paradigması olarak kullanarak ilkel, ani acı çığlıklarını ifade ettikleri histen ayrılamaz olarak sunar. Bu nedenle acı, dilin referans nesnesi değildir ve dilin tanımlamaya çalıştığı belirli, verili bir duruma karşılık gelmez. Dahası, acı çığlığı önermeye dayalı bir ifade işlevi görmez ve hiçbir şekilde acıyla ilgili herhangi bir içeriği iletmeye çalışmaz. Bu şekilde beden, var olmak için üstesinden gelmesi gereken dil olmaktan ziyade, tam da dilin kökeni haline gelir. İletişimden ziyade ifade edici olan bir dil anlayışı, yalnızca anlık acı çığlığında değil aynı zamanda Herder'in insan dili tanımlamasının da merkezinde yer almaktadır. Başka bir deyişle acının ifade edilmesinin insan dilinden önce gelmediğini ve hiçbir şekilde bir ön dil veya ilkel aşama olarak düşünülmemesi gerektiğini göstermektedir. Herder'in çıkarımları radikaldir; anlık, içgüdüsel çığlıklar kendileri dildir ve dahası insan dili sahneye girdiğinde geride bırakılmazlar. İnsan dili, içgüdüsel hayvan ağlamalarının üstesinden gelinmesi olarak tanımlanamaz ancak her ikisi de göndermeli veya iletişimsel olmaktan ziyade ifade edici olduğu sürece birbiriyle ilişkilidir (Ferber, 2019: 146-149). Herder'in köken teorisi, özellikle yansıtma ve soyutlamadan çok uzak, dolaysızlık ve fiziksellik ile ilgili şiddetli acı ünlemleriyle başlar. Bu başlangıç anı, dili ağrıya anında fiziksel yanıt için bir araç olarak belirler. İnsanlar, hayvanların aksine ruhlarının duygusal ve pozitif güçleri sayesinde akıl ile bir farkındalık yaratmaktadır. İnsanlar arasındaki mesafeyi ve onların dünya deneyimlerini, farkındalık alanı içinde dilbilimsel olarak düşünebilmek için koşullar sağlar. Bu, kavram yaratma sürecindeki ilk adımdır (Ferber, 2010).

2.6.1.1. Ağrının Paylaşılamazlığı

Dil felsefesi alanında tanınmış filozoflardan olan Wittgenstein'in öne sürdüğü "dil oyunları" ve "özel dil" kavramları çok tartışılmıştır. Filozof bu kavramları açıklarken ağrıya ve ağrının ifade ediliş biçimine geniş yer vermiştir. Ona göre eğer bir dil kişinin duygularının sesli olarak ifade edildiği bir dil olsaydı, bu dil başka kimsenin anlayamadığı "özel bir dil" olurdu. Burada önemli olan her kişinin kendi özgün duygusuna ya da ruh

haline sahip olup olmaması değil başkalarında da aynı duygunun mevcudiyetinin kesin olarak bilinememesidir. Ağrı da bu tarz duygulardan biridir ve ağrıyı hisseden sadece beden değildir. Bir kişinin eli ağrıdığında elini değil kişinin yüzüne bakıp kendisini teselli edersiniz. Yani ağrı sadece bedensel değil zihinsel boyutuyla da ele alınmalıdır. İnsan kendi ağrısından yola çıkarak ona tüm insanlık için geçerli olan ortak bir ağrı tanımı yükleyemez. Kişi sadece kendi ağrısından emin olabilirken başkasının ağrısına ancak inanabilir ya da ondan şüphe duyabilir. "Dil içinde düşündüğümde, sözel ifadelere ek olarak zihnimden geçen 'anlamlar' yoktur; düşüncenin aracı dilin kendisidir" (Wittgenstein, 2006: 139).

Scarry'nin acı ve dil arasındaki ilişkiye dair düşünceleri oldukça keskin hatlara sahiptir. Acının dili yok ettiğini savunan Scarry'e göre, acı çeken kişi için "ağrıya sahip olmak" kesinken başka biri için anlaşılmaz olabilir ya da şüphe uyandırabilir. Böylelikle acı, ne inkâr edilebilir ne de doğrulanabilir. Ona göre: Ağrıyı diğer hislerden ayıran şey kısmen paylaşılmazlığıdır ve bu paylaşılmazlığı dile direnişiyle sağlar. Fiziksel acı sadece dile direnmekle kalmaz, onu aktif olarak yok eder, dilin önündeki bir duruma, dil öğrenilmeden önce bir insanın yaptığı seslere ve ağlamaya anında geri dönüş sağlar. Ağrının dile karşı direnci, sadece kazara veya tesadüfi niteliklerinden ötürü değil, temelde kendi mevcudiyetiyle esastır (Scarry, 1985: 4-5). Scarry, ağrının ifade edilemez oluşunu onun herhangi bir nesneyi işaret etmemesine bağlar. İnsana özgü birçok duygu vardır ve bu duygular farklı nesnelerle ilişkilidir. Fiziksel acı; nesnesi olmayan tek şey olduğu için tüm psişik, somatik algısal durumlar ağrı için istisna oluşturmaktadır. Fiziksel acıyı deneyimleme kapasitesi; insanoğlunun duyma, dokunma, arzu etme, korku duyma, açlık kapasitesi kadar ilkel bir olgusu olsa da bu olaylardan ve diğer tüm bedensel ve psişik olaylardan farklıdır. Bu fark dış dünyada bir nesneye sahip olmamaktır. İşitme ve dokunma bedenin sınırları dışındaki nesnelerdendir, çünkü arzu x'in arzusu, korku y'nin korkusu, açlık z'ye duyulan açlıktır ama acı "hiçbir şeye"dir, yalnızca "kendisi"dir. Bu nesnesizlik ve gönderme içeriğinin yokluğu, ağrının neredeyse dilde sunulmasını engellemektedir. Bir yandan da yaptığımız ve içinde hareket ettiğimiz yoğun nesneler ve semboller denizini ortaya çıkaran süreci harekete geçirerek hayal kurmaya yol açabilecek

olan da bu nesnesizliktir (Scarry, 1985: 161-162). Biro da Scarry gibi ağrının nesnesizliği üzerinde durur. Ona göre ağrının ifade biçimi aynı zamanda bilişsel ve duygusal algımızı da yansıtmaktadır. Ağrıyı yansıtma biçimlerinde farklılıklar bulunsa da ağrının yeterince anlaşılıp anlaşılmadığı hâlâ tartışma konusudur. Ağrının anlaşılmaz olmasının iki temel nedeni vardır: bir yanda kasıtlı olmaması ve diğer yanda bedensel bir olay olarak erişilemezliği. Tüm düşüncelerimiz, algılarımız ve duygularımız nesnelere bağlıdır, bu nesneler hakkındadır veya onlara yöneliktir. Ağrı, diğer içsel deneyimlerden farklı olarak bir nesne almaz. Kötü bir baş ağrısı, sarsıcı bir adet krampı veya bacaktan aşağı ateş eden bir ağrı düşünün. Bu deneyimler ne hakkında? İçimizdeki veya dışımızdaki hangi nesneye yönlendiriliyorlar? Akla hemen hiçbir şey gelmiyor. Ağrı, yok edilmemiş ve yakalanması zor, "düşünülemez" ve "tarif edilemez" olarak kalmaktadır (Biro, 2010: 25). Ferber de Scarry ve Biro'nun öne sürmüş olduğu ağrının nesnesizliği fikrini destekler ve ona göre ağrı, diğer bilinç durumlarının aksine, kasıtsız bir yapıdadır. Bu nedenle, ağrının nesnesinin ağrının kendisi olduğu tartışılabilir: kasıtlı değildir ve kendine atıfta bulunur. Geleneksel dil kavramlarına göre, her dilsel işaret harici bir nesneyi işaret eder ve dil bu şekilde yapılandırılmış bir tasarım eylemleri sistemidir. Bununla birlikte, ağrının doğası, bu yapıyla çelişmektedir: Tersine çevrilir ve nesnel değildir (mutlaka karşılık geldiği bir nesne yoktur) ve harici hiçbir şeyi temsil etmez. Bu yapı, duygu ve dil arasındaki veya acı deneyimi ile ifadesi arasındaki uçurumla ilgili birincil iddiamızı aydınlatmaktadır. O, bedenin veya ruhun sınırları içinde üretilir ve kalır, herhangi bir dış neden veya nesneye içsel olarak bağlı değildir (Ferber, 2010).

Scarry'nin kendi acımız ile başkalarının acısı arasındaki temel tutarsızlığa yaptığı vurguyu hesaba kattığımızda en açık şekilde ortaya çıkan yıkıcılık ve izolasyon arasındaki yakınlaşmanın sorunlu doğası, iki acı paradigmasıdır. Scarry, argümanını kesinlikle epistemolojik bir perspektife dayandırarak, acının paradoksal doğasının dayattığı tehdit edici boşluğu, kendi acılarımızdan duyduğumuz kesinlik ile diğer insanların acılarına karşı hissettiğimiz kaçınılmaz şüphe arasındaki temel eşitsizlik açısından kurar. Bu dar tanım, zihin felsefesi alanının "diğer zihinlerin sorunu" olarak tanımladığı şeyin kalbidir (Ferber, 2019: 13).

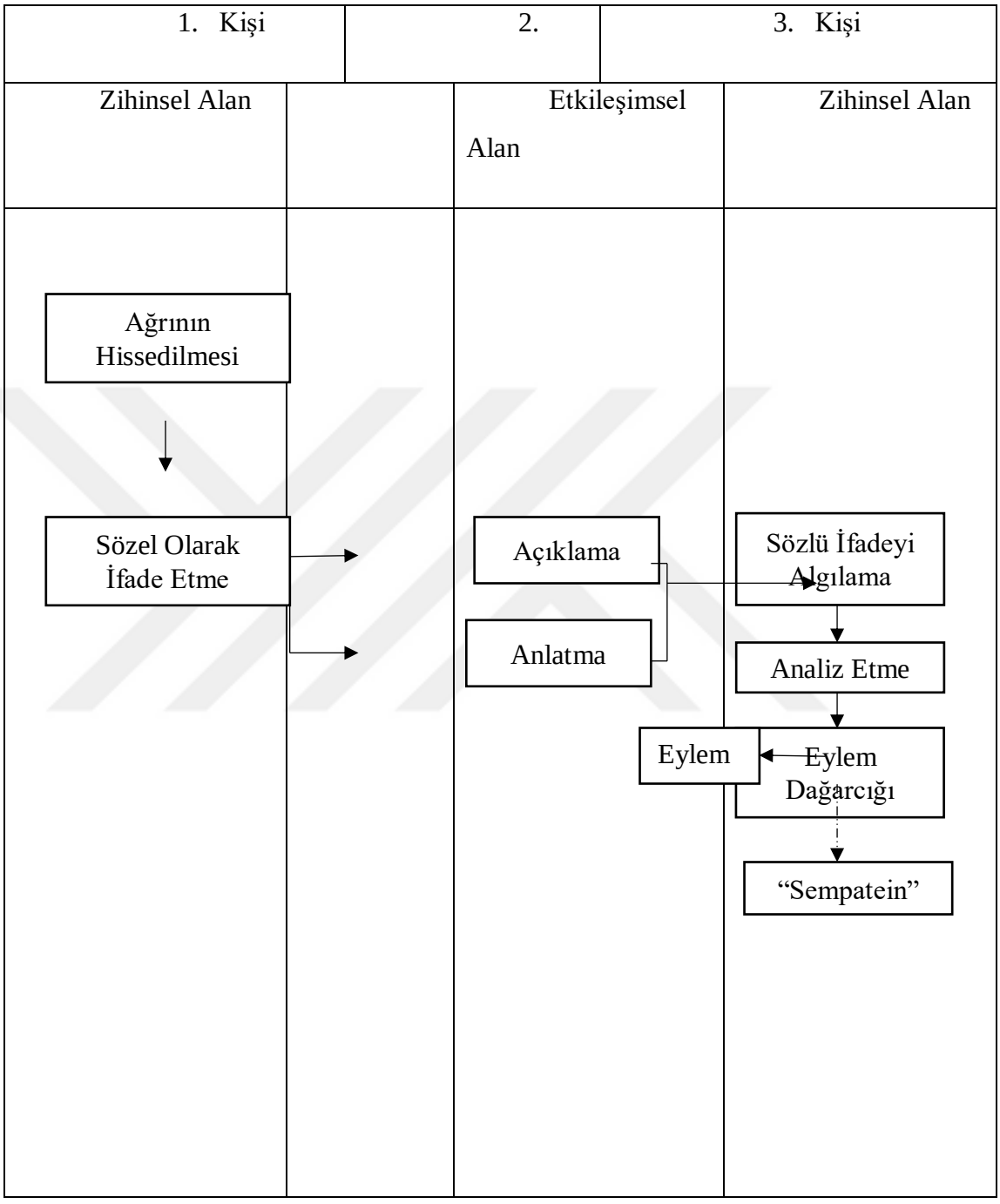
Dünyaca tanınan yazarlardan biri olan Virginia Woolf da acıyı ifade ederken dilin yetersiz kalmasından şikâyet etmiştir. Ona göre dilin yoksulluğu hastalığın literatürde tanımlanmasını engellemektedir. Hamlet'in düşüncelerini ve Lear'ın trajedisini ifade edebilen İngilizce'nin titreme ve baş ağrısı için hiçbir sözü yoktur. En mütevazı kız öğrenci, âşık olduğu zaman Shakespeare ya da Keats'ten alıntılar yaparak aşkını konuşturur ama bir kişi kafasındaki ağrıyı doktora anlatmaya çalışınca dil hemen kurur. Çünkü durunu ifade edebilecek hiçbir söz yoktur. Kendisine kelimeler bulmakta zorlanır ve bir yandan acısını, diğer yandan da saf bir ses yığınını bastırmak için yeni kelimeler bulmak zorundadır (Woolf, 1930: 6-7).

Ağrıyı ifade etme çabası ve onu gerçekleştirmenin imkânsızlığı fiziksel acıyı benzersiz kılan şeydir. İfade etme arzumuzun doruğuna işaret eder ama aynı zamanda bunu yapmanın imkânsızlığı ile de yüzleşir. Ağrı başladığında kelimelere yer yoktur, sadece uluma vardır. Dil, ancak acının ezici etkisinin yerini zayıf anıya bıraktığında yeniden işlev görebilir. Ağrının eşsiz yoğunluğu ve aciliyeti ile onu dile getirememe arasındaki tutarsızlık, gerçekten de onun en derin ayırt edici işaretlerinden biridir. Aşırı ağrı durumlarında dilin parçalanıp çöktüğü, kelime dağarcığının azaldığı ve kısa sürede durduğu reddedilemez. Bir yandan, acı bizi ezdiğinde onu tüm gücüyle ve bütünlüğüyle hissederiz, böylece çok geçmeden acımız oluruz; öte yandan onu kelimelere dökmeye, tarif etmeye veya başkalarına iletmeye çalışırken tamamen çaresiziz. Ağrının bedenimiz ve dilimiz üzerindeki şiddetli yıkıcı bir etkisi vardır. Bu paradigma sadece ağrı deneyiminden kaynaklanmaz, aynı zamanda birbirini besler: yıkım olmadan izolasyon olmaz ve bunun tersi de geçerlidir. Dahası, ağrı paradigmaları arasındaki bu karşılıklı bağımlılık, acının dil ile olan ilişkileriyle kurulur. Acının yıkıcı veya izole edici herhangi bir açıklaması, zorunlu olarak güçlü ve tartışılmaz bir dilin varlığını ima eder. Acının bu paradigmatik açıklaması, daha sonra dil ve acı deneyimi arasında kararlı bir ayrıma yol açar (Ferber, 2019: 2-15).

2.5.2. Ağrı İletişimi

Ağrı ve dilin zor, kırılgan ve yakın bir ilişkisi vardır. Yunan İmparatorluğu döneminde dil ve ağrı arasındaki ilişkide ağrının, dili nasıl etkilediğiyle ilgilenilmiştir. Örneğin Aristeides ve Lucian, acının iletişimi için farklı dilsel kayıtları denemiş ve bunu yaparken ağrının dil üzerindeki etkilerini ve neyin etkili iletişim kurduğunu anlamaya çalışmışlardır. Bu yazarların her ikisi de kişilerin ağrıyı ifade ederken kullandıkları dilin farklı kültürel bağlamlarda nasıl konumlandığını araştırmışlardır. Bunun sonucunda başkalarının acısını anlamaya veya hayal etmeye odaklanmanın, fiziksel travmaya maruz kalanların hissettiği acıyı etkili bir şekilde iletme ve sergileme kapasitesine bağlı olduğu görülmüştür (Daniel King, 2018: 237-242). Ağrı her zaman öznel olmasına ve hiçbir zaman tam olarak iletilemez olmasına rağmen, aynı zamanda SOS kadar anlaşılır sosyal ve kişilerarası kodlara da aittir. Her SOS'u yanıtlayamayabiliriz, ancak ne anlama geldiği veya ne yanıt istediği hakkında hiçbir fikrimiz yokmuş gibi davranmak kendimizi kandırmaktır. Ağrı, anlatı gibi örtük bir çağrı ya da zorunluluk uygular. Buna ek olarak hikâyeler, genellikle bireyin ağrı deneyiminden ayrılamayan toplumsal anlamlar, kamusal inançlar ve paylaşılan kodlar hakkında çok şey ortaya çıkarabilir (Morris, 2013).

Ağrı tanımlamalarında kullanılan dilbilimsel biçimler, açıklama ya da anlatmanın şemalarıdır. Bu formlar, alıcı tarafında farklı türde bir zihinsel işlem gerektirmektedir. Bir açıklamayı veya bir anlatıyı dinlerken alıcı, sözlü girdinin bilişsel bir analizini gerçekleştirmektedir. Bu analiz, dil işlemenin analitik kısmı olan alıcının zihinsel kapasitesinin farklı bir alanını içermektedir. Konuşmacının anlattıkları, dinleyicinin bu anlatı için sahip olduğu repertuarla ilişkilendirilir. Bu durumda "sempatein"in (sympathein, benzer bir sempati ve acıma duygusunun ortaya çıkmasını ve olası yardım araçlarının araştırılmasını içermektedir) oluşması kesin olmamakla birlikte alıcının seçebileceği olası bir sonraki izlek budur. Dilbilimsel betimleme biçimi, ağlama türüne anlatıdan çok daha uzaktır, çünkü anlatı türünde işitenin duygusal katılımı için "boşluklar" vardır. Aşağıdaki şekil, ağrı açıklamalarının durumunun şematik bir temsilini vermektedir:

Şekil 6: Ağrı Açıklamaları Durumu

Ağrıyı ifade etme türlerinin karşılıklı ilişkisi ise şu şekilde gösterilebilir:

Tür						
	Söz Öncesi	Ağlamak				
	Sözlü		Hızlı İfade	Acı Anlatısı	Acı Tanımlaması	
					"Ben"	"O"
	Nitelik	Tehlike ve Yardımın "Kısa Devre"si	Dinleyicinin Hareket Tarzına Doğrudan Müdahale	Dinleyicinin Dayanışma İfadesi İçin Boşluklar	Dinleyicinin Eylem Dağarcığına Başvurmak	
	Açıklık (Dürüstlük)	Doğrudan		Aracılı		Ø

(Ehlich, 1985).

Borg ve arkadaşlarına göre ağrıyı konuşmanın temel ikilemi şudur: özel (iç deneyimsel bir durum) ve kamu (üçüncü şahıs acı tartışmaları) arasındaki karşıtlık. İhtiyacımız olan şey, ağrı terimleri ve ağrı iletişimi için, ağrılı konuşmanın çok boyutlu olduğunu ve başarılı iletişim için önemli olanın, ağrının birçok boyutundan hangisinin ön planda olduğunu kestirebilmektir. Borg ve arkadaşlarının ağrı üzerine ileri sürdükleri polyeidic görüş, Melzack ve Torgerson'un ağrı kavramının sadece yoğunluk olarak değişen belirli bir hissi değil aynı zamanda tek bir dilbilimsel etiket altında kategorize edilen sonsuz çeşitlilikte niteliği içinde barındırdığı fikrine dayanmaktadır. Temelde iki soru üzerinden yola çıkmışlardır: 1."Ağrının boyutları tam olarak nedir?" 2. "Bu boyutları nasıl modellemeliyiz?". Polyeidic görüş, biyopsikososyal modelde tanınan çok boyutluluğu iki yönde genişletmeye çalışır: birincisi, duyusal / bilişsel / duygusal faktörleri ayıran çizgilerin yeterince nüanslı olmadığını kabul eder. İkincisi, halkın ağrı

kavramının karmaşık doğasını işaret ederek, deneyimin bu sosyal ve psikolojik faktörlerle modülasyonunun nasıl mümkün olduğunu açıklamaya çalışır (Borg, Hansen, ve Salomons, 2019: 261-280).

Ağrının tarif edilmesinde yaşanan sıkıntılar sadece ağrıyı karşı tarafa iletmede yaşanan boşlukları kapsamaz aynı zamanda kişinin sürekli değişen biliş ve duygusal dünyasıyla birlikte yaşam tecrübelerini ve acı deneyimlerini de kapsar: Ağrı algısının kültürden, durumdan ve geçmiş deneyimlerden etkilendiğini anlamak önemlidir; bu nedenle, her birey tarafından benzersiz bir şekilde deneyimlenmektedir. Bir sanat eserini izlerken veya bir müzik kompozisyonunu dinlerken olduğu gibi, deneyim farklı kişiler tarafından farklı şekilde algılanmaktadır (ve aynı kişi tarafından farklı zamanlarda deneyimlendiğinde muhtemelen farklı şekilde algılanır). Maalesef, acı çekenler genellikle deneyimlerinin özünü ve hissettikleri acıyı, farklı bir yaşam deneyimi perspektifine sahip olan bir başkasına etkili bir şekilde tarif edemezler (Gould, 2007: 1). Yani kişiler arasında tam olarak aktarılamayan ağrı deneyimi aynı zamanda kişinin kendi iç dünyasında da sürekli farklı konumlanmaktadır. Geçmişte yaşanmış bir ağrı deneyimiyle daha sonra yaşanacak olan deneyim de kişi tarafından farklı anlamlandırılıp farklı şekilde yansıtılacaktır. Hem kişinin kendisinde hem de kişilerarasında var olan bu ağrı dinamizmi onun yansıtılmasını daha da zor hale getirmektedir.

Ağrının farklı yansıtma ve iletim yolları bulunmaktadır ancak çok yönlü ve farklı bileşenli bir yapı olan iletişim için elbette sadece iletmek yetmez: Ağrı iletişimi, iki kişinin ortak bir dilde birbiriyle konuştuğu iletişimin ötesine uzanır. Konuşma tipik olarak yansıtıcı düşünceyi, beklentiyi ve kasıtlılığı ifade eder. Bu türden acı iletişimi kesinlikle önemlidir ve daha karmaşıktır çünkü sembollerin, örneğin kelimelerin kullanılmasını gerektirir. Gönderen ve alıcı tarafından anlaşıldığı ve paylaşıldığı ölçüde anlamlıdır. Acıyı ifade etmek için kapsamlı sosyal ve kültürel bağlamlar ve acıyla yüzleşme şekli hakkında açık ve tanıdık sözler vardır. Ağrı, biyolojik eğilimleri ve sosyal gelenekleri karıştıran bir şekilde gerçekleşir ve ifade edilir. Alıcılar yardım etmeye yönlendirilebilir, ancak aynı zamanda kayıtsız olabilir veya alıcının tepkileri için önemli olan sosyal semboller ve beklentiler bağlamında başkalarının acısını istismar etme eğiliminde olabilirler. Bu sosyal

beklentiler bağlamı, aynı toplumun üyeleri ve hatta türler arasında "iletişimin" oluşma şeklini anlamanın önemli bir parçasıdır (Hadjistavropoulos ve diğ., 2011).

İnsanlar acı çekerken bile toplumsal normlara, ritüellere ve hikâyelere bağlı kalırlar ve bu anlatı gelenekleri karmaşık yapılara ve geçmişlere sahiptir. Ağrının değişen dilini keşfetmek, ağrı hissinin zaman içinde nasıl değiştiğini kavramamızı sağlar. Ağrı retoriklerle, metaforla, metonimiyle ve benzetmeler aracığıyla konuşulur. Ağrı duyumlarının metaforik temsili, bebeklikten itibaren diğer insanlarla etkileşimler dahil olmak üzere, çevre içindeki karmaşık etkileşimler bağlamını içermektedir. Metafor yaratma sosyal bir olgudur. İnsanların bedenleriyle ilgili deneyimleri, dil ve lehçe, güç ilişkileri, cinsiyet, sınıf, kültürel beklentiler, dinî ve bilimsel bilgilere verilen ağırlık ve anlam da dâhil olmak üzere çevresel bağlamlar ve kültürel süreçler tarafından şekillendirilir (Bourke, 2011).

2.6. AĞRI METAFORLARI

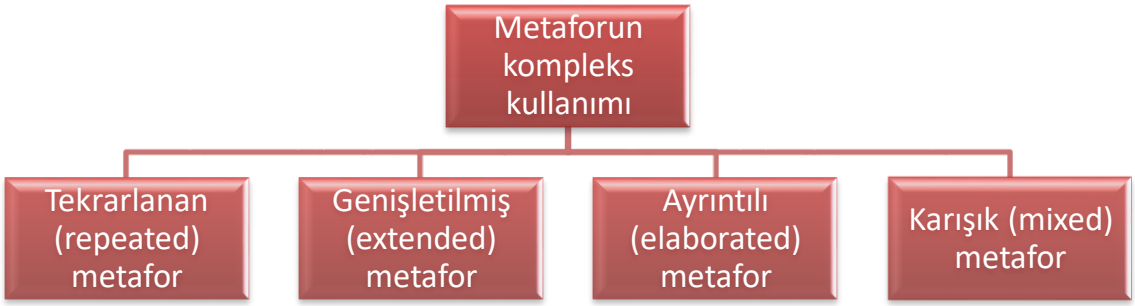
Ağrının algılanması ve ifade edilmesindeki önemli iki unsur olan kültürel etkileşim ve beden dışında üçüncü bir unsur daha vardır: metafor. Dili ve metaforu yaratan beden, sosyal bir varlıktır. Beden ve dilin iç içe geçmesi yalnızca sosyal bağlamlarda gerçekleşir. Ağrı duyumları, nesnelerle ve diğer insanlarla etkileşimler de dâhil olmak üzere, çevredeki karmaşık ilişki yumağından etkilenmektedir. Örneğin, “çoraplar”, “yapışkan plasterler”, “feryat eden bebekler” ve “reçetesiz satılan ilaçlar” gibi birçok ağrı metaforu gündelik ilişkilerden ve karşılaşmalardan çıkarılmıştır. Bu metaforların, bu dillerin bir geçmişi var. Beden, dil ve kültürel etkileşimler arasındaki ilişki dinamik, etkileşimli bir ilişkidir. Bedenler saf 'soma' değildir, ancak sosyal etkileşimler ve dilsel süreçler tarafından oluşturulmuştur. Sosyal çevreler ve fizyoloji, insanların acılarını iletmek için kullandıkları mecazi dillerde kendilerini güçlü bir şekilde haritalandırmaktadır. Kültürel güçler, bedenlere ve acı anlatılarına kendi mantığını dayatmaktadır (Bourke, 2014: 65-68).

“Ağrının Toplumsal Yönü” başlığında ele alınmış olan, ağrının isimlendirme biçimlerinin bedene geri haritalanması anlamına gelen “retrojeksiyon” kavramına benzer

bir durum Lakoff tarafından da ifade edilmiştir: "Metaforlar bizim için gerçeklikler yaratabilir, özellikle de sosyal gerçeklikleri. Metafor, bu sebeple, gelecekteki eylemlerimiz için bir kılavuz olabilir… Bu anlamda metaforlar kendini gerçekleştiren kehanetler olabilir." (Lakoff ve Johnson, 2015: 205). Toplum ve dil tarafından üretilen metaforlar kişide ağrı algısı oluşturur ve kişinin algı deneyimini şekillendirir. Yani kişi konuştuğunu yaşamaya başlar. Bu sebeple ağrıyı yönetme konusunda metaforların etkin bir misyonu vardır.

Metaforlar, ağrının duyusal niteliklerinin yerel anlayışlarını yakaladıkları için özel bir değere sahiptir. Metaforlar, özelleşmiş konuşma ve yazı türleriyle sınırlı ezoterik ifade biçimleri değildir. Anlamsal ağ kavramı, ağrı deneyiminin anlamını kavramak için tamamlayıcı bir araç sunar. Ağrı için genelleştirilmiş bir anlamsal ağın temel bileşenleri duyu, ifade ve etiyolojidir. Bu bileşenler, ağrıyla ilgili çeşitli rahatsızlıklar için belirli içerikleri üstlenirler ve bireylerin toplum ve aile ilişkileri, ekonomik konumu ve durumlarının diğer sosyal ve psikolojik yönleriyle bağlantı kurarlar (Pugh, 1991). Dildeki ağrı metaforlarının saptanmasıyla o dili konuşanların ait olduğu kültüre ait çıkarımlara ulaşılır. Toplumun ağrıya bakış açısı ve ağrıya yaklaşım tarzının ipuçları metaforlarda gizlidir. Bu sebeple ağrının tanımlanması dilde kullanılan metaforları da kapsayacak şekilde genişletilmesi, daha kapsamlı bir bakış açısı sunacaktır.

Charteris-Black'in (2016) kronik ağrı yaşayan 29 kadın ve 14 erkek toplam 46 hastayla yaptığı açık uçlu görüşmelerin metaforik incelemesini yaptığı çalışmasında, kompleks metaforların ağrıyı ifade etmeyi kolaylaştırdığını öne sürmüştür. Ağrıyı deneyimleyen kişinin bir söylem çerçevesi içinden iki veya daha fazla metaforu birleştirerek kullanmasıyla ortaya çıkan kompleks metaforlar basit metaforlardan karma (mixed) metaforlara kadar uzanan bir alanı kapsamaktadır. Daha basit ve sıradan ağrılar için tekrarlanan (repeated) metafor (ağrı ifadesi içerisinde birkaç kez yinelenmiş metafor) ya da genişletilmiş (extended) metafor (birbiriyle ilişkili metafor araçlarının aynı metafor kavramına hizmet etmesi) tercih edilmektedir. Metafor araçlarının anlamsal yakınsaması ne kadar çok olursa kişi ağrıyı o kadar kontrol altında tutabiliyor demektir. Metaforun kompleks kullanımı şu şekilde tablolaştırılabilir:

Şekil 7: Metaforun Kompleks Kullanımı

Anlamsal yakınsak ⟷ Anlamsal ıraksak

Kontrol altındaki ağrı — Kontrol edilemeyen ağrı

Karışık (mixed) metafor: tek bir metafor hedefine ulaşmak için iki farklı metafor aracının birlikte kullanılmasıdır. Bu metafor genellikle ifade edilmesi güç durum ya da duyguları aktarmak için kullanılır. Bilinçli şekilde karıştırılmazlar, fark edilmeden kullanılır. Bu metaforlar hem sözdizimsel hem de kavramsal olarak tutarlıdır. Daha yaratıcı ifadeler ortaya çıktığı için fiziksel ağrı daha iyi ifade edilip karşı tarafa aktarılabilir. Ayrıntılı (elaborated) metafor: öncelikle ağrı metafor temelli olarak söylenir (örneğin iğne gibi batıyor), daha sonra bu metafor hareket, yön, sıcaklık vb. durumlar yönünden detaylandırılıp desteklenir. Tekrarlanan, genişletilmiş, ayrıntılı ve karışık metaforların birlikte etkileşimli bir şekilde kullanılmasıyla ortaya kompleks metafor ortaya çıkmaktadır. Metaforlar ne kadar çeşitli şekilde ve birlikte kullanılırsa ağrı deneyimi o derecede somutlaştırılmış olur. Ağrı çeken hastalar yaşadıkları deneyim sonucunda oluşan duygularını kontrol etmek, ağrı somutlaştırarak ağrıyla baş edebilmek için kompleks metafor kullanmaktadırlar (Charteris-Black, 2016: 155-176).

Ağrı sıklıkla rüzgâr, ağırlık ve renk olarak temsil edilmektedir. Diş ağrıları siyahtır; romatizmalı ağrılar gri ve en kötü ağrılar morumsu kırmızıdır. Bu tür metaforlar söylenmemiş anlamlar için ipuçları içerirler ve kişinin ağrıyla ilişkisinin, hissettiği acının

önemli göstergeleridir. Yaralayıcı bir bıçak, renk gibi daha az gerçekçi bir tanımdan farklı bir şey söyler. Teslimiyet metaforları (örneğin Tanrı'nın iradesine), kişinin acısıyla direniş metaforlarından farklı bir ilişki gösterir (acı uyandıran istilacıya karşı savaşmak gibi) (Bourke, 2012). Ağrının ifadesinde kullanılan en yaygın üç metafor şu şekildedir: FİZİKSEL DURUMLAR BİR KİŞİ İÇİNDE BAĞIMISIZ VARLIKLARDIR, YOĞUNLUK ISIDIR (Ağrı; ısı, ateş, güneştir ve haşlar, yakar.), BEDEN BİR KONTEYNERDİR (Ağrı bedensel bütünlüğü tehdit eder.). Başlıca ağrı metaforları dışında dönemlere göre bazı metaforlar ön plana çıkmış bazıları etkisini kaybetmiştir. Örneğin 19. Yüzyılda demiryolu ulaşımının yaygınlaşması, ağrı metaforlarına kaynak oluşturmuştur. Omurga ve sinir sistemi demiryollarına benzetilmiş, daha sonraki yıllarda sanayileşmenin etkisiyle makineleşme başladığında ağrı mekanik bir canavara dönüşmüştür. Araba (bozuk araba) benzetmesi ağrılı/hastalıklı beden için kullanılmaya başlanmıştır. Ağrı ve elektrik arasında çok sayıda metafor türemiş, dinî metaforların etkisi azalırken savaş metaforları daha ön plana çıkmıştır (Bourke, 2014). Metaforların çoğunun son iki yüzyılda sabit kaldığını gözlemlemek önemlidir. Bunlardan yaygın olan sekiz tanesi şunlardır: vücuttaki et yiyen bir varlık, silah, iğne, sıcaklık, baskıcı bir ağırlık, kasırga ve renk. Son yıllarda birçok metafor tutarlı kalırken, diğerleri sessizce bırakıldı ve değiştirildi. Bu kavramsal hareketlerin nedenleri üç ana başlık altında toplanabilir: Birincisi, dış çevredeki değişiklikler (örneğin, sanayileşme); ikincisi, ideolojik değişimler (dini dillerin etkisinin azalmasında olduğu gibi) ve üçüncü olarak, tıbbî bilgilerin geliştirilmesi (Bourke, 2011).

Ağrı için kullanılan metaforlarla hastalıklar için kullanılan metaforlar birbirine çok benzerdir. Hastalığın ağrıyla özdeşleştirilmiş olması sebebiyle kavramsal haritada hastalık ve ağrı aynı metaforlarla kodlanabilir. Çağın hastalığı olarak görülen kanser ve kanser tedavisi ile ilgili olarak kullanılan en popüler metaforik ortam “savaş” ve “saldırganlık”tır. Kanser; "öteki", kişiyi "yemek", "işgalci" veya "düşman" olarak görülmektedir. Kanser ve kanser tedavisi hastalığın zorla şekillenmesine yol açan, istenmeyen ve ağrılı bir fizyolojik süreç içermektedir. Orada ihtiyaç duyulan ifade edici metaforları yaratmak, kavramların ve metaforların mevcut güvenli temellerini hayal gücüyle kullanmayı içerir. Hastalık

anlatılarındaki metaforlar, deneyimi anlaşılır kılar ve bireysel hastalığı kolektif deneyime bağlar. Bir tehdit durumundaki metaforik detaylandırma, aynı anda yüzeysel ve derin anlam taşıyan çağrışımlar yoluyla kaygıyı ifade etme, artırma veya dönüştürme becerisiyle sürdürülür ve merkezileştirilir. Dışavurumcu kanser metaforları, hastanın kendine yönelik derin bir tehdit algısına yol açar. Kültürel olarak değer verilen temalar, ciddi hastalıklarda bile umut ve morali korurken hasta korku ve belirsizlik hisseder (Scott, 2002). Özellikle ölümcül hastalıklarda kişinin psikolojik açıdan sağlıklı olması ve tedavi sürecinin getirdiği zorlukların altından kalkabilmesi için korkutucu şekilde onu yemek isteyen bir işgalciden daha farklı bir metafora ihtiyaç duyacağı açıktır. Sürekli tehdit altında hisseden ve mücadele etmek zorunda kalan hastanın yorulup pes etmesi olağandır.

Hastalık ve metafor konusunda çalışmalarıyla tanınan Sontag'a göre hastalık ve ağrıyla mücadele edebilmenin yolu metaforik düşünce biçiminin çok uzağından geçer. Çünkü hastalık bir metafor değildir ve kişi mümkün olduğunca metaforlardan arındırılmış bir düşünme biçimini benimsemeli ve onlardan kurtulmaya çalışmalıdır. Kanserle ilgili üretilen metaforlar şu şekildedir: kansere karşı "haçlı seferleri" düzenlenmiştir, kansere "savaş" açılmıştır, kanser "katil" hastalıktır, kanserli hastalar "kanser kurbanları"dır. Kanser "metaforik bir dille içimizde büyüttüğümüz barbar"dır. 1880'li yıllarda bakterilerin hastalık nedeni olarak tespit edilmesiyle askerî metaforlar kullanılmaya başlanmıştır. Kanserle alakalı metaforlar da "savaş" terimlerinden oluşmaktadır: kanser hücreleri "istilacı"dır, vücutta ortaya çıktığı yerin haricinde başka bölgeleri "istila" ederler, vücudun "savunma hatları" kansere karşı savaşır ancak tümör "istilası" durmaz, tedaviyle kanserli hücreler "öldürülmek" istenir, kanser bir "sömürge savaşı"dır (Sontag, 2015: 13,63,77-79). Sontag, hastalıkla ilgili yazılmış olan edebî metinlerdeki metaforlar yerine kendi gerçek hikâyesinden (bir kanser hastası olarak) yola çıkmış ve gereksiz yere çekilen acıları hafifletmeyi, hayal gücünü kışkırtmayı değil zihni dinginleştirmeyi amaçlamıştır. Ona göre hastalıkta metaforik düşünce bizi yanlış yönlendirir, tuzağa çeker; metaforlar ve mitler öldürür. Metaforlarla mücadele etmek ve onları ortadan kaldırmak için onların teşhir etmek, nasıl oluştuklarını ortaya çıkarmak gerekmektedir. Yol edilmesi gereken ilk metafor askerî metaforlardır. Bunlar hastalık ve ağrıları abartarak kişinin

toplumdan uzaklaşmasına sebep olur (Sontag, 2015: 108-109, 190-191). Sontag, tüm metaforlara değil ağrı ve hastalık algısını bir savaş arenasına çeviren askerî jargona karşı çıkmaktadır. Hastalığı kabullenip bedenin iyileştirici doğasına güvenmek yerine kişinin içinde sürekli bir düşmanla yaşamak zorunda kalması, iyileşme sürecinde kişinin ihtiyacı olan motivasyon ve enerjinin düşmesine sebep olabilir. Bu tarz metaforlar yerine kişinin yaşam enerjisini yükseltecek metaforlar iyileşme sürecini olumlu yönde etkileyecektir.

Scarry de Sontag gibi ağrının dile neredeyse yalnızca silah ve hasar metaforları aracılığıyla girdiğine dikkat çekmiştir. Bu gözlemi, ağrının olumsuz ve yıkıcı metaforik sistemler aracılığıyla kavramsallaştırıldığını ve ifade edildiğini göstermektedir. Tıp, acı çeken insanların zararına olumsuz (hasar/silah) ve nörolojik metaforlar kullanır. Metaforun belirsiz ve varsayımsal doğasının, otorite ve yeterlilik yanılsaması lehine nasıl göz ardı edildiği, acı çekenlere zarar vermiştir. Ağrı nörolojik metafordan daha fazlasıdır. Ağrı zamanla geçer dediğimiz şeydir. Ağrı, aynı zamanda içinde acıyı hissettiğimiz bağlamdır ve bu bağlamın hasar, silah veya canlı kablolardan oluşan bir klinik apokaliptik olması gerekmez (Neilson, 2015).

Tüm insanların kendi algısal deneyimleriyle hatasız olarak bildikleri şeyler, kelimelerle daha açık hale getirilemez. Bu nedenle, ağrıdan sadece “ağrı” olarak söz edilmesine izin verilmelidir. İnsanlar ağrı hakkında çok fazla veya çok meraklı konuşmamaktan memnun olduğu sürece, kendi duygularından şüphelenir ve onları yanlış anlarlar. Bu durum ağrıdan sadece “ağrı” olarak bahsetmenin başka bir nedenidir. Gerçekte pratik amaçlar için, felsefe ve sağduyu arasında bir uzlaşma yaparak insanların şeyleri oldukları gibi değil, göründükleri gibi düşünmelerine, konuşmalarına ve acıdan söz etmelerine izin verilmelidir. (Latham, 1862). Latham'ın zekice gözlemlediği gibi; seçtiğimiz metaforlar, acı çekmemizin yanı sıra acı çekmemizin nasıl tedavi edildiği üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Virginia Woolf, ağrı dilinin yoksulluğundan yakınıyor olsa da acının insanları birbirine yabancılaştırmak yerine etkileşimi teşvik edebileceğini de gözlemlemiştir. Bu belirsizliğe rağmen acı, sonsuz derecede paylaşılabilir olmaya devam etmektedir. Acıyı iletmeye çalışmak, umutsuz bir çaba değildir (Bourke, 2014: 72-87).

2.6.1. Edebî Metinlerde Ağrı Metaforları

Biro (2010); Leo Tolstoy, Guy de Maupassant, Stephen Crane ve JackLondon gibi on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl yazarları tarafından yazılan kısa öykülerde ağrının metaforlar aracılığıyla dile nasıl yansıtıldığını incelemiştir. Biro'ya göre: Dil, insan deneyiminin çeşitliliğinin çoğunu yakalayabilirken acı durumunda bizi başarısızlığa uğratır, bu yüzden acıyı ifade etmek için tek yol vardır: metafor. Metafor yalnızca dili giydiren retorik bir araç değil, ortak dünyamızın sınırlarını genişleten güçlü ve gerekli bir hayal gücü kaynağıdır. Metafor, kelimeleri sıradan dilde olmayan bir mevcudiyetle "giydiren" bir figür ve sıradan dilin "dönüşümünü" içeren bir mecazdır. Yeni metaforlar (sapma yoluyla) yeni anlamlar yaratır, ancak tekrar tekrar kullanıldıklarında telkinlerini yitirirler. Yaşlanan metaforlar, gerçek dilimizin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Acıyı ifade ederken en çok kullanılan metaforik nesneler şunlardır: silah, ayna ve röntgen. Metaforlar oluşturulurken bazı stratejiler izlenir. Bunlardan ilki Elaine Scarry'nin "ajan dili" dediği şeydir, hastaların vücutlarına karşı hareket eden ve vücuda zarar veren bir ajan hayal etmeleri sonu ortaya çıkar. Bu tür metaforlar, hastalar acıdan bıçaklamak veya vurmak olarak bahsettiğinde kullanılır. İkinci bir strateji: acı, diğer insanlardan çevremizdeki hayvanlar ve ağaçlar gibi insan olmayan nesnelere diğer nesnelere yansıtıldığında ortaya çıkar. Projeksiyon metaforları, hastaların acılarını doğrulamasını ve daha iyi anlamasını sağlar. Üçüncü stratejide insanlar, anatomik metaforlar olarak adlandıracağımız kelimelerle vücudun içinin görüntülerini yaratırlar. Hastalar, derinin altına bakarken hisleri için bir kaynak hayal ederler. Bu stratejiler için ortak olan, içeride olan ve erişilemez olanı dışarıda ve doğrudan algılanabilir olanla değiştirme arzusudur (Biro, 2010: 41-44).

Ağrı anında kişi yalnızca tek bir perspektiften bakar ve olaylar hızla geçer. Bu yüzden acı konusunda kişi anlamlı şekillerde yanıt verme fırsatına sahip değildir. Kişi şiddetli acı çekerken hiçbir söz yoktur. Ancak daha sonra - saatler, günler, haftalar ve bazı durumlarda yıllar sonra - bu dil yeniden mümkün hale gelir. Sanat ise bize birden fazla perspektiften görme imkânını sağlamaktadır. Görmemizi ve sonra düşünmemizi sağlar, böylece gerçekliğimizi daha eksiksiz ve doğru bir şekilde temsil eder. Edebi

açıklamalardan yararlanmak için ikinci bir neden, acıyı ifade etmenin içsel zorluklarıyla ilgilidir (Biro, 2010: 11-15). "Edebiyat, bize dünyanın neye benzediğini anlatabilir. Edebiyat, dil ve anlatı aracılığıyla birtakım standartlar getirip derin bilgileri başkasına aktarmamızı sağlayabilir. Edebiyat, bizim ya da bizden olmayanlar için ağlama yetimizi eğitebilir ve harekete geçirebilir." (Sontag, 2004: 146). Edebiyat dünyası, olayları duraklatarak, başka türlü gözden kaçırmış olabileceğimiz şeyleri görmemizi ve bir deneyimin özünü damıtmamızı sağlar. Metaforu, acının caydırıcılığı anlayışımızı geliştirecek ve hatta belki daha önce fark etmediğimiz özelliklere işaret edecek şekilde detaylandırmak ve genişletmek için çalışırlar. Etkili iletişim kurmak istiyorsak, en iyi yazarlarımızın kullandığı stratejilere güvenmeliyiz. Önce deneyimi bir aracıya bağlayarak nesneleştirmeli ve ardından deneyimin şu anda bizim için en acil olan yönünü vurgulamalıyız. Ancak bunu yaparak acıyı kendimiz ve başkaları için daha anlamlı hale getirebiliriz (Biro, 2010: 62- 69). Bu yüzden eski metaforlarımızı sürekli olarak canlandırmalı ve yepyeni metaforlar bulmalıyız. Yazarlar ve sanatçılar bize eğer iç dünya dış dünyadan daha az erişilebilirse, o dünyayı daha erişilebilir hale getirmek için yeniden düzenlememiz gerektiğini öğretirler. İçeride nasıl hissettiğimize karşılık verebilecek ve bunlara atıfta bulunabilecek dış nesneleri gösterirler. Bu sayede deneyimleri başkalarına aktarmak mümkün olur. Önemli olan Chabon veya Tolstoy'un sözlerini taklit etmek değil, mümkün olanın kapsamına bir göz atmak, kelimelerin alabileceği ideal şeklin farkında olmaktır, çünkü bu ideal hepimize aittir (Biro, 2010: 105).

Biro'nun ileri sürmüş olduğu yeni metaforlar üretme fikrini Fiumara da desteklemektedir. Ona göre metaforlar insan bedenine ve zihnine tıpkı genler gibi işlemektedir: Yerleşik metaforlar aslında önleyici bloklar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle, gizli, alternatif metaforlar üretmeliyiz. Yeni, rahatsız edici durumlarla karşılaştığımızda, kendimize dair en içteki resmimiz açısından yeni verileri açıklayabilecek bir açıklama üretme eğilimindeyiz. Dolayısıyla metafor, hem yaratır hem de onu durdurur. Denenen bir metafor kabul görmediğinde ve bu nedenle susturulduğunda, dile girmesine izin verilmediğinde muhataplara, metaforik ifadelerinin ısrarla denediği şeyle ilgilenen zihinsel yaşamının o bölümünü bırakması gerektiğini ima etmeye benzer. Bu zarar verici

tutum veya yetersizlik, bir hastayı, giderek daha hayati kaygıların yok olmasına izin vererek gelişimden sürekli olarak geri çekilmeye sevk edebilir. Dış koşullar ve biyolojik kalıtım tarafından kısıtlanmış olsa da öz-biçimlenme, bireyin üretmeye çalıştığı öykünün taleplerinden etkilenir. Senaryo, kendini oluşturma sürecinde neredeyse genler gibi işleyen metaforik varsayımlara dayanır. Kişinin yaşam yolculuğuna rehberlik eden, artzamanlı, kalıcı bir benlik yapısını şekillendiren temel metaforlar belirlenebilir (Fiumara, 2015:117).

Raphael (2014); Lorrie Moore'un ve Jhumpa Lahiri'nin başka birinin acısını bilmeyi içeren (bir ebeveyni ve çocuğu) iki hikâyesini ele aldığı çalışmasında ağrının kurgusal ifadesini ve ağrı empatisini incelemiştir. Ona göre; kurmaca metinlerde bir başkasının acısını bilmenin içerdiği ayrıcalıklar ve sınırlamalar hakkında daha iyi bir anlayışa ulaşabilir. Kurmaca okuduğumuzda karakterlerin iç yaşamlarına ve hislerine biçim verecek şekilde erişiriz. Başkalarıyla etkileşimlerin çeşitli bireyler üzerindeki etkilerine "tanıklık etme" fırsatımız vardır ve anlatı okuyucusu olarak rolümüzde, karakterlerinkine benzer etkiler sık sık yaşarız. Başka bir deyişle, kurgusal temsiller bizi bilişsel ve duygusal olarak insan deneyimine dâhil eder ve bunların çoğu kaçınılmaz olarak "incinmiş duygular" içerir (Raphael, 2014: 220-221).

2.7. AĞRI BİR DUYGU MUDUR?

2.7.1. Duygu Nedir?

Resmi bir duygu tanımı, duygunun geleneksel olarak önemli tüm yönlerini içerecek kadar geniş olmalıdır. Psikologlar duyguların ayırt edici özellikleri üzerinde anlaşamadıkları için, duygunun olası yönlerini vurgulayan bir tanım önermekle yetinebiliriz. Duygu; uyarılma, zevk/haz/his gibi duygusal deneyimlere yol açabilen, nöral~hormonal sistemlerin aracılık ettiği öznel ve nesnel faktörler arasındaki karmaşık bir etkileşimler dizisidir (Kleinginna ve Kleinginna, 1981). Duygular farklı uyarılma seviyeleri, zevk ve hoşnutsuzluk dereceleri ile karakterize edilebilen; öznel deneyimler, somatik duyumlar ve motivasyonel eğilimlerle ilişkili; bağlamsal ve kültürel faktörlerle

renklendirilmiş; kişisel ve kişiler arası süreçler yoluyla bir dereceye kadar düzenlenebilir çok boyutlu bir deneyimdir (Hofmann, 2016, 22).

Duygu tanımı; duygunun deneyimi veya bilinç hissi, beyinde ve sinir sisteminde meydana gelen süreçler ve gözlemlenebilir duygu ifade kalıplarını içermelidir. Duygu durumları saniyelerden saatlere kadar sürebilir ve yoğunlukları büyük ölçüde değişebilir. Bireysel deneyimlerin yanı sıra sosyal ve kültürel etkenler, bir duyguyu neyin tetikleyeceğini ve duygu sonucunda verilen tepkiyi belirlemede önemli rol oynamaktadır. Duygular, sinir sistemindeki değişikliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve bu değişiklikler içsel veya dışsal olaylar tarafından meydana getirilebilir. Duygu; beyindeki elektriksel aktivite seviyesini, yüz ve vücut kaslarındaki gerilim miktarını, iç organ salgı sistemini, dolaşım sistemini ve solunum sistemini etkilemektedir. Duygular alanı karmaşık ve disiplinler arası bir alandır (Izard,1978, 5-50). Duyguların biyolojik, psikolojik, kültürel alanları kapsayan doğası farklı disiplinlerin bu konu üzerinde inceleme yapmasına olanak sağlamış ve elde edilen sonuçlar neticesinde yeni yorumlamalara zemin hazırlanmıştır. Duygu tanımlamalarının çeşitliliğinin yanı sıra temel duyguların neler olduğu konusunda da farklı görüşler öne sürülmüştür.

2.7.2. Duyguların Sınıflandırılması ve Temel Duygular

Temel duygular genellikle onlara eşlik eden bedensel duyumlara sahiptir. Ağrı, duyguyla yakından ilişkili bedensel bir duyumdur. Duygular, bedensel duyumların deneyimi tarafından hem uyandırılabilir hem de değiştirilebilir. Ağrının yaygın olarak sebep olduğu duygular üzüntü veya korkudur (Johnson-Laird ve Oatley, 1989). Ortony ve Turner geçmişten bu yana farklı araştırmacılar tarafından yapılmış olan ağrı sınıflandırmalarının, temel duyguların neler olduğunun ve bu duyguların hangi temellere dayandırılarak kategorize edildiğinin bir özetini sunmuşlardır:

Kaynak	Temel Duygular	Dayandığı Temel
Arnold (1960)	öfke (anger), iğrenme (aversion), cesaret (courage), üzüntü (dejection), arzu (desire), umutsuzluk (despair), korku (fear), nefret (hate), umut (hope), sevgi (love), üzüntü (sadness)	Davranış eğilimleriyle ilişkili
Ekman, Friesen ve Ellsworth (1982)	öfke (anger), nefret (disgust), korku (fear), neşe (joy), üzüntü (sadness), şaşkınlık (surprise)	Evrensel yüz ifadeleri
Frijda (1987)	arzu (desire), mutluluk (happiness), Merak (interest), şaşkınlık (surprise), merak-şaşkınlık (wonder), elem (sorrow)	Eylem hazırbulunuşluğu şekilleri
Gray (1982)	öfke (rage) ve vahşet (terror), endişe (anxiety), neşe (joy)	Fiziksel bağlantı
Izard (1972)	öfke (anger), aşağılama (contempt), nefret (disgust), ıstırap (distress), korku (fear), suçluluk (guilt), merak (interest), neşe (joy), utanç (shame), şaşırma (surprise)	Fiziksel bağlantı
James (1884)	korku (fear), keder (grief), sevgi (love), öfke (rage)	Bedensel Katılım
McDougall (1926)	öfke (anger), nefret (disgust), kıvanç (elation), korku (fear), bağlılık (subjection), hassalık (tender-emotion), merak-şaşkınlık (wonder)	İçgüdüsel bağlantı
Mowrer (1960)	ağrı (pain), zevk (pleasure)	Öğrenilmemiş duygusal durumlar
Oatley ve Johnson-Laird (1987)	öfke (anger), nefret(disgust), endişe (anxiety), mutluluk (happiness), üzüntü(sadness)	Önermesel içerik gerektirmez
Panksepp (1982)	beklenti (expectancy), korku (fear), öfke (rage), panik (panic)	Fiziksel bağlantı
Plutchik (1980)	kabullenme (acceptance), öfke (anger), ümit (anticipation), nefret (disgust), neşe (joy), korku (fear), üzüntü (sadness), şaşırma (surprise)	Uyarlanabilen biyolojik süreçle ilişkili
Tomkins (1984)	öfke (anger), merak (interest), küçümseme (contempt), nefret (disgust), ıstırap (distress), korku (fear), neşe (joy), utanç (shame), şaşırma (surprise)	Sinirsel ateşleme yoğunluğuna göre
Watson (1930)	korku (fear), sevgi (love), öfke (rage)	Fiziksel bağlantı
Weiner ve Graham (1984)	mutluluk (happiness), üzüntü (sadness)	Nitelemeden bağımsız

(Ortony ve Turner, 1990).

Ekman, temel duyguları birbirinden ayırmak için "ayırt edici evrensel sinyaller", "fizyolojik tepkiler", istenmeyen olay", duygusal tepkiler arasında tutarlılık" gibi kriterler belirleyerek sınıflandırmasını şu şekilde yapmıştır: Öfke(anger), dehşet (awe), küçümseme (contempt), nefret (disgust), mahcubiyet (embarrassment), heyecan (excitement), korku (fear), suçluluk (guilt), merak (interest), hüzün (sadness), utanç (shame), şaşkınlık (surprise) (Ekman, 1992). Yukarıda sınıflandırılan duygulardan yola çıkarak sorulan "Hangileri daha temel duygulardır?" sorusu yanlış yönlendirilmiş bir soru olacaktır. Duyguların hiçbiri diğerinden daha temel değildir. Bilişler, duygu durumlarının ve duygu tepkilerinin bileşenlerinden oluşmaktadır (Ortony ve Turner, 1990). Çalışmanın temel meselesi duygu çeşitleri ve bunların sınıflandırılma metodolojisi değildir ancak konu üzerinde fikir birliği olmadığını gösterebilmek adına belli başlı tartışmalara ve sınıflandırmalara yer verilmiştir. Hangi duyguların daha temel olduğu, duyguların ne kadar çeşitlenebileceği ve bunların tespit ya da tahminine yönelik konular günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir.

Toplumlar, kültürler, diller sürekli değişirken tanımların aynı kalması mümkün değildir. Duygu tanımı da tüm bu değişkenler bağlamında güncellenmeye ihtiyaç duymaktadır. Duygular, dört ilişki kümesi arasındaki kesin olmayan ilişki ağından oluşmaktadır: teşvik edici olaylar ve beyin durumundaki değişiklikler, beyin durumundaki ve duygulardaki değişiklikler, algılanan duygular ve onlara dayatılan sembolik yorumlar, yorumlanan duygu ve davranışlar (Kagan, 2007, 4-40). Tıp teknolojisi sayesinde ağrının görüntülenme biçimlerinin çeşitlenmesiyle ağrının oluşumu hakkında sahip olunan bilgi ve bulgular her geçen gün daha da artmaktadır. Bu durum, Kagan'ın duygu sınırlandırması ve kategorizasyonunun esnek olması gerektiği hakkında belirttiği görüşler temelinde ele alındığında ağrının bir duygu olup olmadığı konusundaki tartışmalar dinamik bir süreç olarak devam edecektir.

2.7.3. Psikolojik ve Fiziksel Ağrı

Orta Çağ'da duygusal acılarının farklı ve aynı zamanda fiziksel acılardan ayrılamaz olduğu düşünülmekteydi. On beşinci yüzyıl İtalyan doktorları, bu ikiliği ruh acılarını kendi alanlarına dâhil etmek için kullanmışlardır. İlahiyatçılar ise duygusal acının benzersizliğini belirtmek ve fiziksel acı hissinin birincil çağrışımını sürdürmek için yine bu ikilikten yararlanmışlardır. Geç Ortaçağ hekimlerinin ve ilahiyatçılarının acıyı kendi alanlarında kullanmalarını sağlayacak şekilde çerçeveleme çabaları, acı kavramının fiziksel ve duygusal alanlardaki esnekliğini göstermektedir (Cohen-Hanegbi, 2012, 70-76). Psikolojik acı ve fiziksel ağrı arasında net görülmeyen bu ayrıma günümüz görüntüleme teknolojisi aracılığıyla bakıldığında: Fiziksel ve psikolojik ağrının beyin patofizyolojisinde ortak özellikler paylaştığı hem öznel deneyimlerle hem de beyin görüntüleme çalışmalarında ispatlanmıştır (Mee vd, 2006). "Ağrı bir deneyimdir; bedeni ruhtan, maddeyi maneviyattan, benliği diğerinden ayırmaz." (Moscoso, 2012). Orta Çağ'dan bugüne geldiğimizde hala ağrının fiziksel ve psikolojik durumu hakkında net bir ayrıma varıldığını söyleyemiyoruz.

Biro, psikolojik ağrının vücuttaki yaralanmalarla aynı tür ağrıyı tetikleyip tetikleyemeyeceğini ele aldığı çalışmasında; ağrı tanımlamalarının fiziksel yaralanmaya ve nosiseptör yollara bağlı olduğunu, bu sebeple psikolojik ağrının ağrı kapsamı dışında bırakıldığını ileri sürmüştür. Çağdaş bilim adamı ve hekimlerin çoğunun, bunun tamamen farklı bir kategoriye ait olduğunu kabul ettiklerini ve psikolojik ağrıyı "acı-ıstırap (suffering)" olarak adlandırdıklarını belirtmiştir. Birçok dilde ağrı (pain) sözcüğü hem psikolojik hem de fiziksel yaralanmalar sonucunda oluşan his için kullanılmaktadır. Psikolojik acı çeken insanların yaşadıklarını anlatmak için "McGill Ağrı Anketi"nde de belirtilmiş olan sıfatların çoğunu kullandığı gözlemlenmiştir. Yani psikolojik ve fiziksel ağrıyı açıklamada aynı metaforlar kullanılmaktadır. Ayrıca birçok kronik ağrı vakası, direkt herhangi bir nosiseptör uyarısı olmaksızın ortaya çıkabilmekte ve beyindeki etkili ağrı merkezlerinin psikolojik hasarla doğrudan aktive edilebileceğine dair kanıtlar da mevcuttur. Doku hasarı yokluğunda ağrı hissedildiğinde (Tolstoy'sDolly, FridaKahlo, JoanDidion ve Kay RedfieldJamison vakalarında) ağrı çok gerçektir ve fiziksel olarak

aynı biyolojik sinyale hizmet etmektedir. İzole bir fiziksel acı diye bir şey olmadığı gibi izole bir psikolojik acı diye bir şey de yoktur, ağrı her zaman bir bileşiktir. Acının nedenleri ve tezahürleri her zaman hem bedeni hem de zihni içermektedir (Biro, 2010, 53-65).

MacDonald ve Leary; sosyal psikolojik ve fiziksel ağrı arasındaki benzerlikleri ele aldıkları çalışmalarında sosyal ağrıyı, kişinin toplum ya da arzu edilen kişiler tarafından değersizleştirilmeye verilen duygusal tepki olarak tanımlamışlardır. Onlara göre sosyal ve fiziksel ağrının mekanizmaları ortaktır. Kişinin sosyal dışlanma sonucu yaşadığı sosyal ağrı, fiziksel yaralanma ile ilişkili aynı acı verici duyguları uyararak kişinin savunmaya geçmesi sonucunu doğurmaktadır. Her ikisi de hızlı, savunmacı davranışı motive eder ve duygusal olarak aşırı derecede iticidir. Her iki ağrı türü de ortak psikolojik bağıntıları ve fizyolojik yolları paylaşır. Yapılan çalışma kişilerin sosyal ve fiziksel dünyalarının iç içe geçmiş olduğu görüşünü benimsemektedir. Aynı zamanda toplumun sosyal ihtiyaçlarının ve ilişkilerinin insanın biyolojik varlığıyla bütünlük oluşturduğu sonucuna varılmaktadır. Sosyal ağrı, insanların birbirine olan fiziksel ihtiyacın bir örneğidir. (Mac Donald ve Leary, 2005).

DeWall ve arkadaşları da tıpkı MacDonald ve Leary'nin çalışmasında gördüğümüz gibi sosyal reddedilme ve fiziksel ağrı arasındaki benzerliğe dikkat çekmişlerdir. 62 kişi üzerinde davranışsal ve fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (FMRI) yöntemlerini kullanarak iki farklı deney yapmışlardır. Yapılan deneyde sosyal ortamda herhangi bir sebeple dışlanma yaşamış olan deneklerin yarısına üç hafta boyunca her gün belirli dozda fiziksel bir ağrı kesici olan asetaminofen verilirken diğer yarısına plasebo verilerek deneklere olan etkileri hem fiziksel olarak FMRI aracığıyla görüntülenmiş hem de denekler dinlenmiştir. Deney sonucunda asetaminofenin, sosyal reddedilme ağrısıyla ilişkili davranışsal ve sinirsel tepkileri azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Asetaminofen, hem fiziksel hem de sosyal ağrı süreçlerinde rol oynadığı bilinen beyin bölgelerindeki (ACC, anteriorinsulavs) nöral aktiviteyi azaltarak sosyal ağrı deneyimini azaltabilmektedir. Bu deney sosyal reddedilme acısı, fiziksel yaralanmadan

tamamen farklı görünse de ikisinin birbirine bağlı olduğunu göstermektedir (DeWall vd, 2010).

Grey'in yaptığı çalışmada 1860-1960 yıllarında İngiltere ve Galler'de anneleri tarafından öldürülen yenidoğan vakalarının tutanaklarından yola çıkarak bu olaylardaki fiziksel ve duygusal acı ele alınmıştır. Dönemin kriminologları doğumdan sonra bebeklerini öldüren anneleri diğer cinayet suçlularıyla aynı kategoriye koymak yerine doğum yapan kadının yaşadığı fiziksel ve ruhsal acıları göz önünde bulundurmuşlardır. Çünkü bu kadınların çoğu geleneksel aile yapısının bir parçası olan, hatta başka çocukları da bulunan sıradan insanlardır. Suçlanan bir kadının cezasını nihai olarak belirleyen en önemli faktör, suç anındaki bireysel koşullarının ve duygusal durumunun algılanmasıydı. Dönemin İngiltere'sinde doğumun yoğun sancısının bir kadını delirtebileceği ve doğum sonrası yaşanan lohusalık depresyonunun bebek cinayetiyle ya da intiharla sonuçlanabileceği fikri kabul görmekteydi. Farklı ağır ceza mahkemelerinde ve farklı yıllarda yargılanmış olmalarına rağmen, temsilleri ve sonuçları açısından belirgin benzerlikler gösteren yenidoğan cinayetlerinde kadınların yaşadığı vücut acısı ve duygusal sıkıntı, tanıkların ifadelerinde rutin olarak belirtilmiştir. Söz konusu sebeplerle bebeğini öldüren anneler çok az cezalar almış, jüri üyelerinde ve toplumda acıma duygusuyla birlikte empati uyandırmışlardır (Grey, 2014, 204-215).

Ağrı deneyimi ve ağrı duyumu birbirinden farklı kavramlardır. Ağrı deneyimi, ağrı duyumunu da içine alan daha kapsamlı bir kavramdır. Ağrı için genel bir terminolojinin olmaması talihsiz bir durumdur, bu nedenle özellikle farklı çalışmalar karşılaştırıldığında literatürde sıklıkla kafa karışıklığına yol açmaktadır (Wolff, 1985). Ağrının fizyolojik ve psikolojik bileşenleri arasında ayrım yapmaya kalkışmasının çok ödüllendirici olmadığını, ancak her iki bileşenin de ağrıya, ağrı reaksiyonuna, ağrı deneyimine katkıda bulunduğunu belirtmek önemlidir (Wolff ve Langley, 1967).

Marmaridou (2006), fiziksel ağrıyı tanımlayan metaforların ve şemaların psikolojik acı için de geçerli olmasından yola çıkarak psikolojik acının fiziksel ağrının metaforik bir uzantısı olduğunu ileri sürmüştür. Bu konuda anlamsal temsil ile kavramsallaştırma ilişkisini evrensellik ve kültür bağlamında değerlendirmek önemlidir.

Daha genel bir çerçeveye sahip olan, kültürü de bünyesinde barındıran "söylem" temelinde düşünüldüğünde farklı söylem türlerinin ağrı ile ilgili semantik, şematik ve kültürel kalıpları şekillendirdiği sonucuna ulaşılır. Birçok dilde psikolojik ve fiziksel acı aynı sözcüklerle ifade edilmektedir. Örneğin Endonezyacada "sakit" hem "sakit kepala" (baş ağrısı) hem de "sakit jiwa" (ruhun ağrısı) için kullanılmaktadır. Fiziksel acı bedenin herhangi bir bölümünü etkilerken psikolojik acı vücudun belirli parçalarıyla ilişkilendirilir. Örneğin kalp, birçok dilde psikolojik ağrı ile ilişkilendirilir. Söz konusu olan belirli bir vücut parçası tüm kişiyi temsil etmektedir. Psikolojik ağrının ve duyguların belirli organlardaki temsilinde kültürel benzerlikler bulunduğu gibi farklılıklar da söz konusudur. Bu da ağrın kültüre özgü yönüne vurgu yapar. Fiziksel ağrının kavramsal alanı psikolojik acının soyut alanına genişletilerek ona model oluşturur. Ağrı ifadeleri kavramsal yapılar, dilsel kodlamalar, kültürel modeller ve söylemsel pratikler tarafından ortaklaşa üretilirler (Marmaridou, 2006).

Türkçede olduğu gibi birçok dilde fiziksel ve psikolojik ağrıyı ifade etmek için aynı sözcükler ve metaforik ifadeler kullanılmaktadır. Tarihin bazı dönemlerinde iki ağrı bir bütün olarak görülmüştür. Farklılaşan ağrı algısı yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle modern görüntüleme cihazlarının fiziksel ve psikolojik ağrının beyinde aynı bölgeleri harekete geçirdiğini göstermesi süregelen tartışmaların yönünü değiştirebilecek niteliktedir. Fiziksel ve psikolojik ağrı arasındaki çizginin saydamlaşması, bu iki his ve duygunun bir bütün olarak ele alınması gerektiği savını doğurmuştur. Dolayısıyla ağrının da bir duygu olabileceği tartışması güncelliğini korumaktadır.

Çalışmada ele alınan, fiziksel ağrının bir duygu türü olduğu görüşünü savunan ya da bu görüşe yakın olan araştırmacıların iddiaları şu şekilde özetlenebilir:

- Ağrı, bazı duygularla yüz ifadesi, terleme, taşikardi gibi ortak biyolojik tepkilere yol açar,

- Ağrı, sadece kendi başına olup biten bir durum değildir, beraberinde farklı duyguları getirir, işin doğası gereği bazı duyguları içinde barındırır,

- Sıkıntı, öfke, çaresizlik, korku gibi duygularla iç içe geçmiş olabilir,
- Depresyonu tetikleyebilir,
- Fiziksel ve psikolojik ağrı beyin patofizyolojisinde ortak özellikler taşır,
- Fiziksel ve psikolojik ağrı ortak fizyolojik bağlantıları kullanır,
- Fiziksel ve psikolojik ağrı ifadeleri için ortak metaforlar kullanılır.

Tartışmaları iki gruba ayırmak mümkündür: 1. Psikolojik ve fiziksel ağrının ayrımının net olmadığı ve bu yüzden ağrının bir bütün olarak duygu kabul edilebileceği, 2. Ağrının doğası gereği başka duyguları ve bu duygulara verilen biyolojik tepkileri içinde barındırdığı için bir duygu olarak kabul edilebileceği.

2.7.4. Fiziksel Ağrının Farklı Duygularla İlişkisi

Ağrı, duygu gibi iç veya dış uyaranlardan kaynaklanabilen kişisel bir fenomen olduğu için ağrının net bir fenomenolojik tanımını yapmak zordur çünkü duyguyla karışmamış saf ağrı oldukça nadirdir. Yapılan çalışmalarda; sıkıntı ile karışık ağrı, korku ile karışık ağrı, öfke ile karışık ağrı gibi ağrının diğer duygularla birlikte kullanımına sıklıkla rastlanır. Ağrı genellikle "kesici bir alet" olarak tanımlanır ve bu sıfatlar sadece ağrının fiziksel özelliklerinin değil aynı zamanda ağrı korkusunun da bir yansıması olabilir. Ağrıya dair derinlikle ilgili benzetmeler, ağrı ile sıkıntının karışımını yansıtabilir. Ağrı aynı zamanda "kemirici" olarak tanımlanır ve bu tür tanımlar ağrı ve öfke karışımını yansıtabilir. Ağrı farklı bireyler için farklı duyguları veya duygu kombinasyonlarını harekete geçirdiği için durumdan duruma değişmektedir. Olağandışı koşullar altında ağrı, suçluluk duygusuna neden olabilir veya bununla ilişkilendirilebilir. Ağrı-duygu-biliş etkileşimleri, ağrı toleransını ve ağrıdan şikâyet etme eğilimini etkileyebilecek duyuşsal-bilişsel yapılara dönüşebilir (Izard, 1978, 169-174).

Bedenin yaşamını düzenleme sistemi dürtüler, motivasyonlar, acı ve zevk durumları olarak algılanabilen biyolojik durumları içermektedir. Duygular ise bu biyolojik durumlardan daha yüksek ve daha karmaşık bir seviyede gerçekleşmektedir. Örneğin, ağrı duyguları tetikleyebilir ve bazı duygular bir ağrı durumunu içerebilir

(Damasio, 1999, 72). Damasio'ya göre ağrı yalnızca doku hasarına bağlı olarak ortaya çıkmakla kalmaz aynı zamanda kendi başına bazı duyguların oluşmasında da yol açar. Yani ağrıya neden olan aynı uyaran başka duygulara da neden olabilir. Bilinç bir ağrı olduğunu ve onunla ilişkili bir duyguya sahip olduğunun farkına varabilir. Damasio, ağrının duyusal ve duygusal etkisinin birbirinden ayrı olduğunu göstermek için yapılan bir operasyonu örnek gösterir. Operasyon, lokal doku hasarına karşılık gelen duyusal kalıplara hiçbir şey yapmamışken duyusal kalıpların doğurduğu duygusal tepkileri ortadan kaldırmıştır. Hasta "ağrıların aynı olduğunu" ama "şimdi iyi hissettiğini" söylemektedir. "Ağrı hissi" ve "ağrı etkisi" arasındaki bu tür bir ayrışma, ağrı tedavisi için cerrahi prosedürler uygulanan hasta grupları üzerinde yapılan çalışmalarla da doğrulanmıştır. Kalp ritim bozukluğu için kullanılan Valium ve muadili ilaçlar ağrının neden olduğu duygusal tepkiyi azaltmaktadır. Bu şekilde belki ağrıyı değil ama duyguyu engellemek mümkündür. Doku hasarının neden olduğu olası duygu, uygun ilaçlarla azaltılabilir. Doku hasarı algısı kalır, ancak duygunun körelmesi, ona eşlik edecek ıstırabı ortadan kaldırır (Damasio, 1999, 92-98).

Akut ve kronik ağrı durumlarında beynin farklı bölgelerindeki aktivasyonu araştıran Apkarian ve arkadaşları, kronik ağrı çeken deneklerle akut ağrılı deneklerin beyin aktivitesinin farklı olduğunu ortaya koymuşlardır. Kronik ağrının anksiyete ve depresyon gibi çeşitli duygularla ilişkili olduğunu saptamışlardır (Apkarian vd., 2005). Bu çalışma farklı ağrı türlerine farklı duygusal durumların eşlik edebileceğini göstermektedir. Ağrı için genel bir ya da birkaç duygudan söz etmek yerine, her ağrı çeşidi için farklı duygu eşlikçilerinin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Hale ve Hadjistavropoulos, akut ağrı deneyiminde yer alan duyguları tanımlamak için 30 yetişkin hasta kan alma işlemi yapmış ve hastaların yüz ifadelerini kayıt altına almışlardır. Daha sonra bu görüntüler farklı kişiler tarafından derecelendirilmiş ayrıca söz konusu hastaların öz değerlendirmelerine de başvurulmuştur. Araştırma sonucunda akut ağrı deneyiminde iğrenme, öfke, korku ve şaşkınlık duygularının yer aldığı görülmüştür (Hale ve Hadjistavropoulos, 1997). Ağrı ve duygular arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalardan biri de Lumley ve arkadaşlarına aittir. Kendilerinden önce yapılan

çalışmaların geniş bir özetini sunup eldeki verilerle bazı çıkarımlarda bulunmuşlardır: Ağrı deneyiminde dört psikolojik süreç bulunmaktadır. Bunlar, duygusal farkındalık (awareness) (dikkat, farklılaşma ve duyguların etiketlenmesi), ifade (expression) (duyguların ifadesine karşı kaçınma veya bastırma), deneyimleme (experiencing) (uyum sağlamak için kişinin duygularına erişme, deneyimleme ve yansıtma) ve düzenlemeyi (modulate) (duyguların ağrı deneyimini düzenlemesi) içermektedir. Ağrı deneyiminden bahsedildiğine akla gelen ilk iki duygu korku ve kaygıdır. Korku, savunma tepkilerini doğururken kaygı, tetikte olma ve pasif savunmayı ortaya çıkarmaktadır. Kaygı ağrıyı artırırken olumlu duygular ağrıya dayanıklılığı artırır. Duygular, ağrı deneyimini şekillendiren nöral süreçleri hem etkiler hem de onlardan etkilenir (Lumley vd, 2011).

Gilamvd ağrı ve duygu yapılarının kavramsal ve işlevsel olarak büyük ölçüde örtüştüğünü öne sürmektedir. FMRI kullanılarak beyindeki nöral devrelerin incelenmesiyle birlikte ağrı-duygu ilişkisinin karmaşıklığı gözler önüne serilmiştir. Ağrı ve duygu arasındaki bağlantıya rağmen ağrıyı duyguya kıyasla benzersiz kılan şey, zararlı uyaranların algılanmasını kolaylaştıran özel nosiseptif sistemlere sahip olmamızdır. Bu tür sistemler, 500 milyon yıl önce en ilkel organizmaların bazılarında omurilik olmadan bile hayatta kalma ile ilgili davranışları teşvik eden bir mekanizma olarak zaten mevcuttu. Hem duygu hem ağrı yakın tehlikelere karşı koruyucu hayatta kalma davranışlarını destekleyen ilkel yollara dayanmaktadır. Evrim yoluyla, bu yollar, hem gerçek hem de hayali fiziksel ve psikososyal tehditleri tahmin etmemize ve bunlara yanıt vermemize izin veren mekanizmalar üreterek, birbirini çaprazlamış gibi görünmektedir (Gilam vd, 2020).

2.7.5. Fiziksel Ağrı Bir Duygu mudur?

Fiziksel ve duygusal ağrının net olmayan ayrımına yönelik yapılan değerlendirmelere yer verdikten sonra şimdi de fiziksel ağrının bir duygu olarak kabul edilmesinin gerekliliğini savunan araştırmacıların görüşlerine değinilecektir. Birbirinden farklı gerekçelerle ağrının da bir duygu olması gerektiğini savunmuşlardır. Cabanac, biyolojik süreçleri göz önünde bulundurarak ağrı ve cinsel zevkin de bir duygu olduğunu öne sürer: Duygu, yüksek yoğunluk ve yüksek hedonisite içeren zihinsel bir deneyimdir. Yoğun ve güçlü bir şekilde olumlu veya olumsuz hedonik olan herhangi bir zihinsel

deneyim duygu olarak kabul edilebilir. Bu nedenle duygu; duyum, algı, hafıza hatırlama, değerlendirme ve hayal gücünden kaynaklanabilir. Bu tanıma göre yoğun ağrı ve cinsel orgazm da duygu olarak kabul edilmelidir. Her ikisine de genel duygu belirtileri olarak kabul edilen otonom tepkiler, yüz ifadesi, taşikardi ve terleme eşlik etmektedir (Cabanac, 2002).

Biro ise ağrı ifadelerinde kullanılan metaforlardan yola çıkarak fiziksel ve psikolojik ağrı için aynı metaforların tercih edildiğini, bu ikisinin ayrılmaz bir bütün olarak görülmesi gerektiğini, dolayısıyla bunların tek bir duygu olarak kabul edilmesi gerektiğini söyler: Bu sebeple ağrı tanımı "Kişinin kendisine yönelik caydırıcı bir zarar görme hissi ve potansiyel olarak daha ciddi zarar görebilme tehdididir, sadece metaforik olarak tarif edilebilir." şeklinde genişletilmelidir. Bu tanımlama şu açıklamaları içermektedir: Ağrı, bir duygudur. Ağrı hissi sinyalleri bedensel ve psikolojinin birleşimi olan kişi düzeyinde meydana gelen bir yaralanmadır (Biro, 2010, 53-65).

Ağrının bir duygu olduğunu savunan araştırmacılar; kesin bir biçimde olmasa da ağrının dil yoluyla ifade edildiğini, hissedilen ağrının bedensel yansımalarının sözcüklerle, metaforlarla açıklanabildiğini öne sürmüşlerdir. Belirli koşullara bağlı ve farklı derecelerde olsa da kişiler birbirlerinin ağrısını anlayabilirler. Ağrının beyindeki nörolojik varlığı kabul edilebilir, bedensel yaralanma olmaksızın ağrı deneyiminin gerçekliği doğrulanabilir ve ağrıya neden olan şeyin duygusal bileşeni göz önünde bulundurulabilir. Acının (suffering) ağrı(pain) olduğunu ve ağrının da bir duygu olduğunu hem bilimsel hem de kültürel olarak anlamak hayati önem taşımaktadır. Duyguların evrensel olmaktan ziyade kültürel ve tarihsel olarak spesifik olduğu kabul edildiğinde acı deneyiminde duyguların önemi de artmaktadır (Boddice, 2014, 1-7).

Son dönemdeki çalışmalardan elde edilen bulgular, insandaki acı hissinin homeostatik davranışsal dürtüyü yansıtan bir duygu olduğunu göstermektedir. Ağrı, vücuttan gelen esrarengiz bir duygudur çünkü hem intersepsiyonu (vücudun fizyolojik ihtiyaçlarını fark etmesini sağlayan iç algı) hem de belirli bir davranışsal motivasyonu içermektedir. Yani ağrı hem bir duyum hem de duygusal bir durumdur. Homeostatik duygular davranışı yönlendirmektedir. Örneğin beden aşırı sıcak hissedildiğinde soğuk su

rahatlatıcı etkiye sahiptir. İlkel termoregülatör dürtü ve algılanan motivasyonel etki, vücudun ihtiyaçlarına dayanır ve uygun homeostatik davranışı yönlendirir. Ağrı da homeostatik bir duygudur ve davranışsal bir dürtü içerir. Duygular, doğrudan otonomik etkileri olan bir duyum ve motivasyondan oluşur ve bu yeni görüşte ağrı, vücudun durumunu doğrudan yansıtan birçok farklı homeostatik duygudan biridir (Craig,2003).

Halliday, anlamın nasıl yaratıldığına dair ipuçlarının dilin incelenmesiyle ortaya çıkacağını, bu yüzden dilbilgisel özelliklerin belirli kurallarla ezbere şekillenmiş olmadığını, dilbilgisi kural ve uygulamalarının anlamsal köklerinin olduğunu, dünyanın şekillendiği yerin dilbilgisi olduğunu söylemektedir. İngilizcedeki ağrı ifadelerin grameri üzerine yaptığı çalışmada şu örneği verir:

I have a headache (Baş ağrım var.)

İngiliz bir konuşur baş ağrısını ifade etmek için böyle bir cümle kullanır. “My head aches / My head's aching.” (Başım ağrıyor) ifadeleri İngilizce kuralları açısından hiçbir sorun teşkil etmese de bu tercih edilen bir seçenek olmamıştır. Burada ağrı bir süreç olarak yorumlanmıştır ve bu sürece kişinin kendisi değil “baş”ıdır. Ancak “I have a headache. (Baş ağrım var.)” cümlesinde bir sahiplik söz konusudur. Sahip olunan şey dış dünyada olduğu gibi başkasına verilemez, kişi istese de sahip olduğu şeyden kurtulamaz. Bir cümlenin başlangıç noktasında, cümlenin kalanında verilen bilginin inşasını yapan özne bulunmaktadır. Söz konusu cümlenin başında “I” (ben) bulunduğu için, ağrı deneyimini tecrübe eden sadece baş değil bir bütün olarak kişinin kendi varlığının tamamıdır. “I hurt (here) (İncindim)” ifadesinde ise ağrıyı taşıyan bedenin bir parçası değil kişinin kendisidir. Davranışsal bir süreç olması açısından duygusal ve zihinsel durumları ifade eden cümlelerdekine benzer yapı karşımıza çıkmaktadır (Halliday, 1998). Halliday’in değerlendirmesiyle karşılaştırabilmek için şu iki cümleyi ele alabiliriz:

Baş ağrım var.

Başım ağrıyor.

Türkiye Türkçesindeki örnek ağrı ifadelerine bakıldığında ağrının hem sahip olunan bir varlık hem de bir süreç olduğu görülmektedir. Birinci cümlede baş ağrısı sahip

olduğumuz bir nesne (isim) iken ikinci cümlede ağrı, bir süreç (fiil) bildirmektedir. Ancak Türkiye Türkçesinde ağrı ifade eden sözcükler kişi zamiriyle doğrudan kullanılmamaktadır:

Ben ağrıyorum

İngilizce "I hurt" örneğinde verildiği gibi, kişinin kendi varlığını bütünüyle ağrı fiiliyle ilişkilendirmediği görülmektedir. Tüm bedenin ağrıdığı durumlar için bile

Her yerim ağrıyor. / Tüm vücudum ağrıyor.

gibi ifadeler kullanılırken "Ben ağrıyorum" ifadesi tercih edilmemektedir. "Ben üzülüyorum, ben neşeliyim, ben tedirginim" gibi duygu ifade eden tüm sözcüklerde kişi zamiri kullanılabilir. Çünkü duygu kişinin varlığını bütünüyle kapsayan bir his olarak anlamlandırılır.

Büyük bir keder içindeyim.

İçimi bir sıkıntı kapladı.

Bugün sevgi doluyum.

Umutsuzluğa düştüm.

Örneklerinde görüldüğü gibi duygu durumları söz konusu olduğunda ya BEDEN KONTEYNERDİR ya da DUYGULAR KONTEYNERDİR metaforları ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden özne tüm varlığıyla bir bütün olarak cümleye katılabilir ancak ağrı durumlarında bu söz konusu değildir. Eğer ağrı ifadesi fiziksel olarak değil de duygusal bir durum olarak kullanılacaksa o zaman durum farklılaşır:

Ben şu çocuğa çok acıyorum.

Burada "acı-" fiili fiziksel ağrıyı değil de merhamet duygusunu ifade ettiği için kişi zamiriyle birlikte kullanılabilir. Hissedilen merhamet duygusu "çocuğu" işaret etmektedir. Duyguların dış dünyada bir nesne ya da durumla ilişkilendirildiğini göz önüne alırsak fiziksel ağrı için bunu söyleyemeyiz. Ağrının dış dünyada gönderme yaptığı bir nesne yoktur: Tüm düşüncelerimiz, algılarımız ve duygularımız nesnelere bağlıdır, bu

nesneler hakkındadır veya onlara yöneliktir. Ağrı, diğer içsel deneyimlerden farklı olarak, bir nesne almaz. Kötü bir baş ağrısı, sarsıcı bir adet krampı veya bacaktan aşağı ateş eden bir ağrı düşünün. Bu deneyimler ne hakkında? İçimizdeki veya dışımızdaki hangi nesneye yönlendiriliyorlar? Akla hemen hiçbir şey gelmiyor. Ağrı, yok edilmemiş ve yakalanması zor, "düşünülemez" ve "tarif edilemez" olarak kalmaktadır (Biro 25). Duygular ise genellikle dış uyaranlarla tetiklenir. Duygusal ifade uyarıldığı ortamdaki belirli bir uyarana yöneliktir. Her zaman olmasa da fizyolojik bir durum tarafından etkinleştirilebilir. Çevrede duygusal ifadenin yönlendirildiği doğal nesneler (yemek veya su gibi) yoktur. Bir nesne görüldükten veya değerlendirildikten daha önce değil daha sonra duygusal bir durum başlar (Plutchik 34). Ağrı dış dünyada bir nesneye işaret etmezken duygular dış dünyadan bir uyarana ihtiyaç duymaktadır. Fiziksel ağrı ifade eden fiillerin doğrudan kişi zamiriyle kullanılmadığını örneklendirmiştik. Şöyle bir cümleyi ele alacak olursak:

Hasta adam çok acı çekiyor.

Yukarıdaki cümlede fiziksel ağrı söz konusudur ancak doğrudan “acı-” fiili kullanılmamış, onun yerine “acı çekmek” ifadesi tercih edilmiştir. Burada ACI YÜKTÜR metaforu karşımıza çıkmaktadır. Yani fiziksel ağrı nesneleştirilmiş ve tekrar “çek-“ fiiliyle birlikte kullanılmıştır. Dilin bu kullanımı ağrının dış dünyada bir nesnesi olmadığını ancak metaforik olarak nesneleştirilirse (yani duygu durumlarında olduğu gibi dış dünyadan bir nesneye işaret ederse) doğrudan kişi zamiriyle ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Bu durum da ağrı ve duygu ifadelerinin gramatik yapısı arasındaki farklı kurulumu işaret etmektedir.

Türkiye Türkçesinde fiziksel ağrı ve duygular arasındaki ilişkiyi semantik ve dolayısıyla gramatik açıdan incelediğimizde ağrı için kullanılan fiil cümlelerinin, duygu ifadelerinde söz konusu olan BEDEN KONTEYNERDİR ya da DUYGULAR KONTEYNERDİR metaforunu taşımadığı görülmektedir. Bu durum bedenin tamamını kapsamadığı ya da bedenimizle tamamen içinde bulunamayacağımız için “ağrı-, acı-, sancı-” fiillerinin kişi zamiriyle doğrudan kullanılmaması sonucunu doğurmuştur. Fiziksel ağrı durumuna dilsel ifade açısından bakıldığında, ağrının bir duygu olarak anlamlandırılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİLER, BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışmamızın bu bölümünde Türkçe konuşurların ağrıyı ifade ederken kullandıkları metaforlar saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamdan hareketle iki farklı alandaki metaforların tespiti hedeflenmiştir: gündelik konuşma dilindeki metaforlar ve edebî metinlerdeki metaforlar. Gündelik konuşmalarda kullanılan ağrı metaforları, hastalarla birebir yapılan görüşmelerdeki metinler ve sanal ortamda doktorlara yöneltilen ağrı soru ve şikâyetlerinden seçilen örnekler olmak üzere iki alt başlık altında gruplandırılmıştır. Özel Medline Adana Hastanesi onkoloji servisinde tedavi gören 28-75 yaş aralığında bulunan 27'si kadın 15'i erkek olmak üzere 42 hastayla yapılan görüşmelerden ağrı ifade eden metinler seçilmiştir. Ayrıca "doktorumonline.net", "doktorsitesi.com", "romatizmahastaliklari.com" ve "doktorevi.com" sitelerinde isimsiz olarak yayımlanan yorumlardan çalışma için uygun olanlar seçilmiştir. Söz konusu internet siteleri kurumsal bir nitelik taşımamakta, kişiler isimsiz olarak doktorlara şikâyetlerini yazılı bir şekilde aktarıp doktorlardan yanıt beklemektedir. Sanal ortamdan elde edilen veriler ve hastane ortamında hastalarla birebir yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin aynı başlık altında incelenmesinin nedeni ortak unsurlar taşımasıdır. Her iki bağlamda da ağrılarını ifade eden kişiler edebî bir kaygı taşımayıp şikâyetlerini gündelik dille aktarmışlardır. Bu bölümün ikinci kısmında ele alınacak olan edebî metinlerdeki ağrı metaforlarının tespiti için Türkiye Türkçesi ile yazılmış olan 36 eserden örnekler seçilmiştir. Bu noktadan hareketle bölüm sonunda hasta görüşmeleri, sanal ortam ve edebi metinlerden elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforları ile farklı dillerdeki (İngilizce, Yunanca, İtalyanca, Yunanca, Hintçe, Tayca, Arapça, Farsça) ağrı metaforları karşılaştırılacaktır.

Gündelik dilde ve edebî metinlerdeki ağrı metaforları kategorize edilirken toplanan verilerden yola çıkılmış, ağrının ifadelerinde kullanılan metaforlar saptanmıştır.

Bu bölümdeki alt başlıklar, ulaşılan metafor çeşitleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Ağrı ifadelerinde geçen metaforların bazıları açık bir şekilde bulunurken bazıları örtük olarak ifade edilmiştir. Metinlerin altında yer alan tablolarda metafor, metafor ifadesi ve metaforun işlevi gruplandırılarak belirtilmiştir.

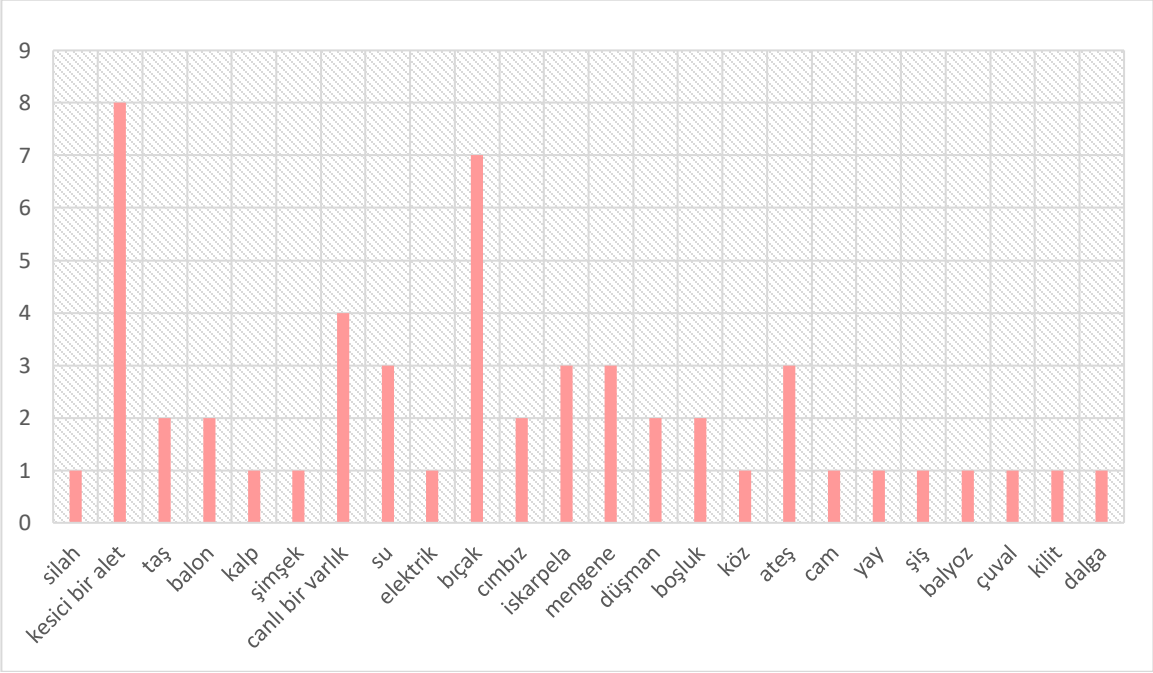
3.1. GÜNDELİK DİLDEKİ AĞRI METAFORLARI

Gündelik dildeki ağrı metaforları görüşme metinlerine dayanan ve sanal ortamda tespit edilen metaforlar olmak üzere iki alt başlık altında ele alınacaktır.

3.1.1. GÖRÜŞME METİNLERİNDEKİ AĞRI METAFORLARI

Bu başlık altında, hasta görüşmeleri sonucunda elde edilen metaforlar sınıflandırılmış ve kategoriler halinde sunulmuştur. Görüşmeler sonucunda saptanan metaforlar 24 başlık altında toplanmıştır. Aşağıdaki tabloda eldeki verilerde tespit edilen ağrı metaforlarının kullanım sıklığını gösteren grafik yer almaktadır.

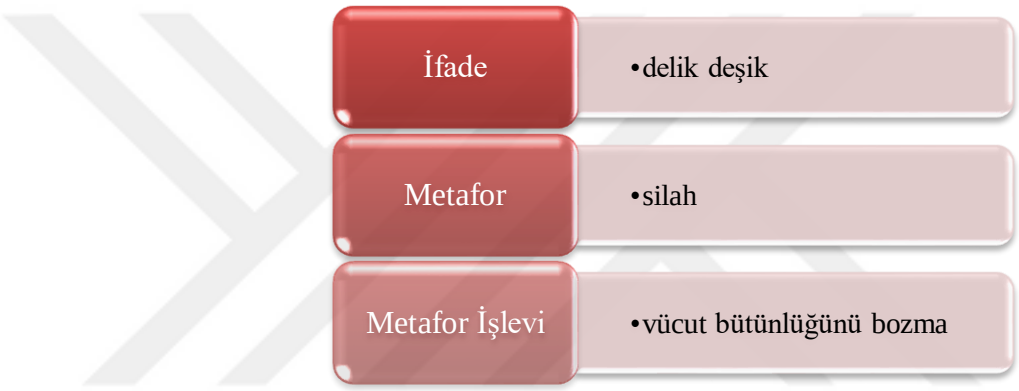
Tablo 1: Görüşme Metinlerindeki Ağrı Metaforları

Grafiğe bakıldığında en sık kullanılan metaforların "kesici bir alet, bıçak, canlı bir varlık" olarak öne çıktığı görülmektedir. Tüm metaforlar aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

3.1.1.1. Ağrı Silahtır

> **KK1:** *Sadece kas ve eklem ağrısı oldu. O da bir iki gün sürdü. Onun dışında çok ağrım olmadı. Daha çok mide bulantıları ve kramplarım oldu... Uykularım delik deşik. Saat başı uyandığım günler oldu. Ağrım olmasa da uyanıyordum.*

Şekil 8: Ağrı Silahtır Metaforu

Çoğu araştırmacı ağrının silah metaforuyla tanımlandığını ileri sürmüşlerdir (Biro, 2010: 41; Bourke, 2011). Hastalarla yapılan görüşmelerde de benzer metaforlara rastlanmıştır. Yukarıda kaynak kişilerden alınan ifadelerde de görüleceği üzere ağrı silah olarak ifade edilmiştir. "Delik deşik" ifadesi ile silah metaforuna yapılan gönderme vücut bütünlüğünü bozmaya yönelik bir işlev taşımaktadır.

3.1.1.2. Ağrı Kesici Bir Alettir

Bu başlıkta katılımcıların ağrıyı kesici bir alet olarak metaforlaştırdıkları ifadelere yer verilmiştir. Önceki başlıkla benzer özellikler sergilemekle birlikte bu başlık altında silah metaforu daha da özele indirgenmiş, kesici bir alet olarak tanımlanmıştır.

> ***KK14:*** *...Çenemin etleri yarılıyor.*

KK19: *Kemiklerim, dizlerim, kollarım çok ağrıyor hiç gücüm yok. Diz ağrılarım hastalığımdan önce de vardı. Çok arttı bu hastalıkla. İşte acıyor, acımıyor da ağrılarım sürekli var. Canım hiç yok. Ağrılarım sürekli var şimdi bile ağrıyor. Dizlerimde batma var. Her yerimde ağrı var. Çok fazla ağrım var. Uyuyamıyorum.*

KK20: *Koltukaltıma yakın bir ağrı. Böyle sanki iğne gibi bir şey batıyor gibi. Sivri bir şey var kımıldayınca batıyor. Uyuşma da var.*

KK21: *... daha önce de ağrılarım vardı nasıl söyleyeyim batma hissi gibi. Hareket edip iş yapınca batma gibi bir his. Arada sırada anlık bir şekilde oluyordu. Kolumda da aynı ağrı var. Göğsümden gelen bir ağrı var.*

KK22: *Eğildiğim zaman, oturduğum zaman işte ağrıyor. Batıyor gibi yırtılıyor gibi bir his var. Dokunduğum zaman bile ağrıyor, elleyemiyorum. İki gündür döşüm ağrıyor o da böyle çıngışıyor gibi.*

KK25: *Yataktan kalktım çok kötü ağrıyordu. Omuz ağrısına uyandım. Omzum kopuyor gibi o kadar kötü ağrıyor ki ve kolumu kaldıramıyorum. Uzun süre çektim, bir ay kadar bu omzum yoktu. Şiddetli bir ağrı, kolum yerinden çıkıyormuş gibi, kopuyor gibi bir ağrı. Sonra aynı ağrı sağda başladı. Gençlik yıllarımda da boyun tutulmasıyla başlayan sırt adalelerime yayılan batan ağrılarım vardı. Şiddetli olduğu anda anlık şiddetli bir batma oluyordu ama sürekli bir ağrı da vardı. Hareket ettiğimde çok ağrıyordu, sürekli dokunma ve masaj ihtiyacı hissediyordum. Sırtım, omuzlarım, boyun bu bölgelerde genelde.*

KK26: *...Bale çalıştığımda ayak başparmağımda ağrı oluyor. Oradaki ağrı hissi de yerinden çıkıyormuş gibi hissediyorum ama aynı zamanda batma hissi de var. Alttan yukarı bir batma değil ama vücudumun içinden aşağı bir batma hissi var. Psikolojik olarak daha negatif olduğumda eklem ağrılarım artar, iyiyken azalır. Ağrılı bölgeye kendi kendime masaj yapıyorum. Bu rahatlatıyor. Dokunduğum zaman kas toplanmaları elime geliyor ve oralara masaj yapmak rahatlatıyor.*

KK28: *...Çok keskin bir ağrı. Bazen bölgesel bir ağrı olduğu gibi bazen vücudumun sağ bölgesinde komple bir ağrı oluyor. Sanki günler yürümüşüm de yorulup bitmişim gibi bir ağrı oluyor. Bazen kasılma tarzı bir ağrı oluyor.*

KK29: *...Daha önceki ağrılara benzemiyor. Bir bakıyorsun sırtından bıçaklanmışsın elli tane hançer yemişsin, bir bakıyorsun elin ayağın uyuşuyor. İçerden dışarı doğru yayılan bir ağrı, aynı yerde oluyor. Hareket etsem de etmesem de o ağrı orda. Bazen sancılar geceleri beni uyandırıyor.*

Şekil 9: Ağrı Kesici Bir Alettir Metaforu

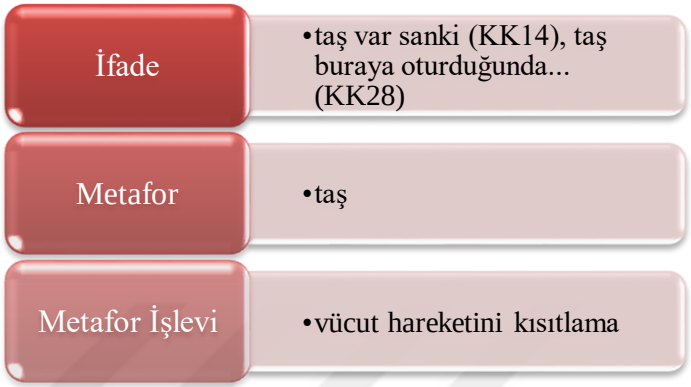
Yukarıdaki metinlerde AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforu açıkça verilmemiş olup "yarılmak, batmak, yırtılmak" gibi ifadeler aracılığıyla örtük olarak ağrı, kesici bir alet olarak kavramsallaştırılmıştır.

3.1.1.3. Ağrı Taştır

Bu metaforda AĞRI SİLAHTIR, AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforlarından farklı bir işlev söz konusudur. Diğer başlıklarda ağrı vücut bütünlüğünü bozan bir unsur olarak görülürken burada vücudun hareket kabiliyetini kısıtlayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

KK14: *Mideme bir şey oluyor orada bir taş var sanki. Ağrıdı mı çok perişan ediyor. Mide hapı alınca biraz ferahlıyor. Burada taş gibi bir ağrı oturuyor. Sürekli oram ağrır. Bazen hafifler ama geçmez.*

KK28: *...Böyle içerde sanki bir taş var ve o taş buraya oturduğunda hareket etmemi engelliyor gibi.*

Şekil 10: Ağrı Taştır Metaforu

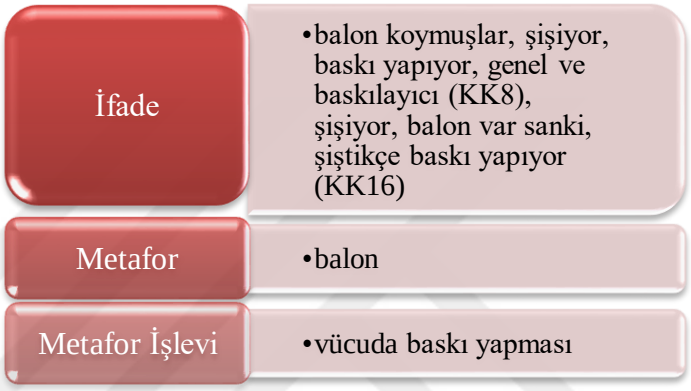
Görüşmeciler direkt olarak ağrıyı taşa benzetmiş, yukarıdaki metinlerdeki AĞRI TAŞTIR metaforu açık olarak verilmiştir.

3.1.1.4. Ağrı Balondur

Bu metafor başlığında ağrı balon olarak kavramsallaştırılmıştır. Balonun hafif ya da uçucu olması değil şiştikçe hacim kazanması, belirli bir alanı kaplayarak vücuda baskı yapması söz konusudur.

KK8: *...Sanki iki göğsümün ortasına bir balon koymuşlar, o arada bir şişiyor ve iniyor. Baskı yapıyor. Tetkiklerde hiçbir şey çıkmadı, doktor da bir şey olmadığını söyledi ama ben hissediyorum. Evhamı olduğumu söylediler, ben ölünce anlarsınız otopside dedim. Diğer ağrılarım için ağrı kesici alıyorum. Çok zorda kalırsam alıyorum. Baktım akşama kadar bekliyorum, direniyorum. Geçmiyorsa ağrı kesici alıyorum. Çocuklarla oyalanmaya çalışıyorum, ağrıyı unutmaya çalışıyorum... Daha önceki ağrılara benzemiyor. Sırt ağrımı kalbe bağlıyorum. Sırtım o kadar ağrıyor ki kalp krizi mi geçiriyorum diyorum. Genel ve baskılayıcı bir ağrı hissediyorum. Ağrı hastalığımın kaygısını arttırıyor. Acı çekmekten ziyade hastalığımın ilerlediğini düşündüğüm için direncim daha çok kırılıyor.*

KK16: *Yaşam enerjim kalmıyordu, ağrı yaşamımı sömürüyordu. Ağrı olan yerde canın orada gibi. Hiç geçmeyecek gibi hissediyordum. Hayatım ıstırap olacak gibi hissediyordum. Şimdi kolumu çok zorlamıyorum dikkat ediyorum ağrı olmasa da. O bölge sanki şişiyor gibi, içinde bir balon var sanki o şiştikçe baskı yapıyor ve sıkıştırıyor. Boşluk hissi vardı. Herkese ağrımı çok anlatıyordum tam anlamasalar da anlatıp rahatlıyordum. Ancak aynı acıyı çeken birisi anlayabilir.*

Şekil 11: Ağrı Balondur Metaforu

Yukarıdaki metinlerde geçen "balon koymuşlar, şişiyor, baskı yapıyor, genel ve baskılayıcı bir ağrı" ifadelerden yola çıkarak ağrının içeride genişleyerek vücuda baskı yapan bir balon olarak somutlaştırıldığı görülmektedir.

3.1.1.5. Ağrı Kalptir

Ağrının kalp olarak metaforlaştırılması onun hayati öneminden değil hareketinin biçimi ile kurulan benzeşimden kaynaklanmaktadır. Kalbin atım hareketleri ile ağrı biçimi özdeşleştirilmiştir.

KK4: *Sağ tarafımda, karaciğer bölgesinde bir ağrı var. Sürekli olan bir ağrı değil. Başladığı zaman 35-40 dakika sürüyor. Ağrı kesici içmemeye çalışıyorum. Direniyorum biraz ağrısına katlanıyorum. Sonra geçiyor. Çoğunlukla öğleden sonra, akşamüzeri ağrıyor. Gece uykumdan uyandırmıyor. Başladığında o bölge kalp gibi atıyor. Kalkıp dolaşıyorum, su içiyorum, beynimden fikrimden siliyorum, ondan sonra duruyor ağrısı. Psikolojik olarak savaşmaya çalışıyorum. Kalp gibi*

atıyor, beynimi de dışarı çıkaracak kadar şiddetli bir ağrı değil. İçeriden dışarı doğru atma gibi bir ağrı.

Şekil 12: Ağrı Kalptir Metaforu

"Kalp gibi atma, içeriden dışarı doğru bir atma" örneklerinde görüldüğü gibi ağrının hareket yönü ve şekli kalp olarak kavramsallaştırılmıştır.

3.1.1.6. Ağrı Şimşektir

Ağrının anlık ve yoğun olarak çok kısa aralıklarla gelip gitmesi şimşek metaforuyla ifade edilmek istenmiştir.

KK3: *Kasığım ağrıyor işte. Ağrımayan yerim yok ki yavrum. Dizlerimde sıvı tükenmesi var, kalkamıyorum, oturamıyorum... Otururken kalkarken bu diz kapaklarımdan ayaklarımın yanlarına sanki şimşek çakıyor. Dokununca daha çok ağrıyor, hiç kimsenin eli değmeyecek. Gece gündüz fark etmiyor, sürekli ağrıyor... Ayaklarımın altında sanki şimşek çakıyor.*

Şekil 13: Ağrı Şimşektir Metaforu

3.1.1.7. Ağrı Canlı Bir Varlıktır

Bu metafor başlığında ağrı "gezen, hareket eden, dolanan, tehdit edilen, tehdit eden, uzlaşılmaya çalışılan" canlı bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

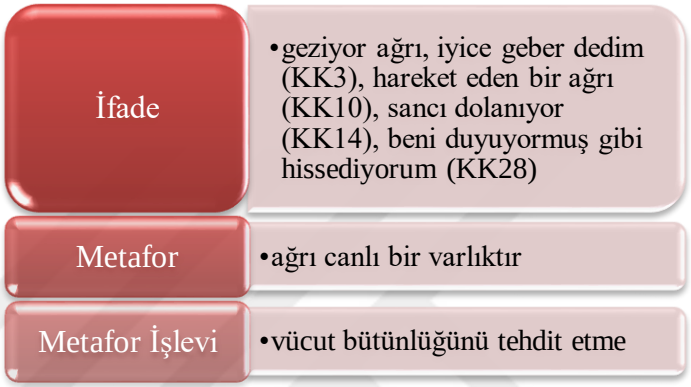
KK3: *Ayağımın altında yanlarında geziyor ağrı. Karınca gibi bir şeyler de geziyor... Arada bir dizimde ve kolumda yanma oluyor. Soğuk bez koyarım o rahatlatır. Bir gün ağrıdan duramıyordum, banyoya gittim hortumu tuttum dizime, "iyice geber" dedim. Ben hastalığa yüz vermem. Şenim, şakrağım, herkesle anlaşırım. Bozuk düzeneği sevmem. Girdiğim evi düzenlemeye çalışırım.*

KK10: *Tüm vücudumda ağrı oluyor bazen, halsizlik oluyor. Gece ya da gündüz fark etmiyor. Daha önceki ağrılarıma benzemiyor. Daha farklı. Sızı şeklinde bir ağrı. Nasıl desem sızı işte, farklı bir sızı, anlatamıyorum. Hareket eden bir ağrı. Bir gün buradaysa diğer gün başka bir yerde olabiliyor. İştahımı ya da uykumu etkilemedi. Ağrı olduğu zamanda sinirlilik oluyor. Ağrıyan bölgeye dokunduğum zaman daha çok ağrıyor. Ameliyat yerimde dokunduğumda da ağrıyor.*

KK14: *Benim karnım çok sancılanıyor. Şu ağzım hep yara. Sancı dolanıyor karnımda, kasıklarımda.*

KK28: *Hastalığım ilk beş yıl önce ortaya çıkmıştı atlatmıştım şimdi tekrar nüksetti. Ama o zaman bu kadar ağrımıyordu ve daha kolay mücadele ettim. Şimdi ağrım çok ve bu beni zorluyor. Direncimi zorluyor. Bu ağrıyı son keşfettiğimde*

keşke başka bir yerim ağrısaydı ama o olmasaydı. Şu şekilde dokunduğum zaman biraz sakinleştiriyorum. Sanki beni duyuyormuş gibi hissediyorum. Hani lütfen sakin ola, orada olduğunu biliyorum ama lütfen izin ver uyuyayım dedim. Ve uyuyabildim. Bir şekilde onunla mücadele etmem lazım. Psikolojik olarak çok güçlü olmak zorundasınız, yoksa kimse size yardım edemez.

Şekil 14: Ağrı Canlı Bir Varlıktır Metaforu

Görüşmecilerin açıklamalarından ağrının canlı bir varlık olarak kavramsallaştığı sonucuna ulaşılmaktadır. Özellikle KK3 ve KK28'e ait metinlerde ağrının bir insan olarak görüldüğü "İyice geber dedim.", "Sanki beni duyuyormuş gibi hissediyorum.", "izin ver uyuyayım" gibi ifadelerden anlaşılmaktadır.

3.1.1.8. Ağrı Sudur

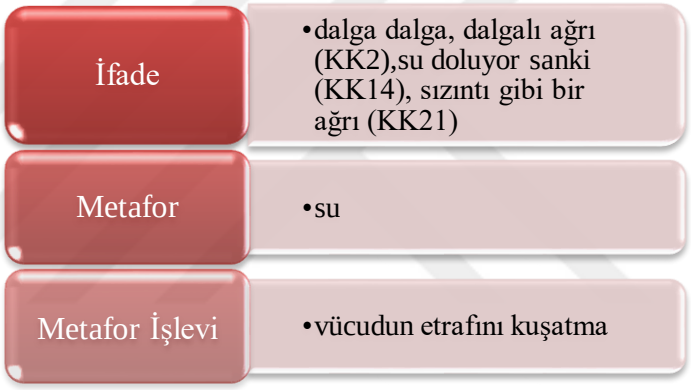
Su genel olarak duruluğu ve saflığı temsil ediyor olsa da suyun hareketleri ya da oluşturduğu basınç ağrı ile özdeşleştirilmiştir. Ağrının yönünü (içerden dışarı doğru bir dalga), sıklığını (dalga dalga), gücünü (sızıntı şeklinde) belirtmek için bazı görüşmeciler tarafından su metaforu tercih edilmiştir.

KK2: *Ben çok yoğun yaşamıyorum ağrıları. Yoğun olan bir şey yok. Çok kısa süreli geçiyor. Ağrı olarak derin bir ağrı hissetmiyorum. Ağrı olmuyor ama anlık bir gelip geçici, göğsümün muhtelif yerlerinde atma gibi bir sızlama oluyor. o da çok kısa süreli. Dalga dalga bir ağrı gibi, gelip geçiyor. Gece hiçbir şey hissetmiyorum, uykudan uyandırmıyor. Bazen şöyle bir şey oluyor: omuzlarım*

sanki böyle boşlukta gibiyim, bir ürperme geliyor. Sonra bir ter boşalıyor. Sonra bitiyor. Gün içerisinde dört beş kez oluyor. Çok şükür ben hastalığın sıkıntılarını çok yaşamıyorum... Dalgalı ağrı içerden dışarı doğru oluyor… Sanki gezen bir ağrı, muhtelif yerlerimde çok kısa süren bir ağrı. Çok kısa süreli bir sızlama gibi geçiyor ondan sonra.

K14: *…Şuramda da bir ağrı hiçbir zaman geçmiyor. Su doluyor sanki oraya beni rahatsız ediyor.*

KK21: *Sızıntı gibi bir ağrı var yani sızıntı değil de şey işte…*

Şekil 15: Ağrı Sudur Metaforu

3.1.1.9. Ağrı Elektriktir

Sanayileşme sürecinden sonra ağrı ve elektrik arasında çok sayıda metafor türemiştir (Bourke, 2014). Bazı görüşmeciler tarafından ağrı, elektrik çarpmasının yarattığı hisse benzetilmiştir. Ağrının ani ve şiddetli biçimde olması elektriğin insan bedeninde yarattığı etkiyle özdeşleştirilmiştir.

KK15: *Alıştım ama artık, bu ağrıyı kabullenmek zorunda kaldım. Vücudumun bir parçası artık bunu kabullenmek zorunda kaldım. Ağrı benim vücudumda olan bir şey, nasıl kalbim atıyorsa ağrı da var yani. Ani sinir basılarında elektrik çarpması gibi bir ağrı oluyor. Ani ve ters hareketlerde ortaya çıkıyor. Bir anda elektriklenme yerini yanmaya bırakıyor.*

Şekil 16: Ağrı Elektriktir Metaforu

3.1.1.10. Ağrı Bıçaktır

AĞRI BIÇAKTIR metaforu, AĞRI SİLAHTIR (bkz. 3.1.1.1) ve AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR (bkz. 3.1.1.2) metaforlarıyla bağlantılıdır. Kesici bir alet de bıçak da nihayetinde bir silahtır. Ağrı genellikle kesen bir bıçak olarak tasarlanır (Bourke, 2014: 74). Acıyı ifade ederken en çok kullanılan metaforik nesnelerden olan bıçak hastaların vücutlarına karşı hareket eden ve vücuda zarar veren bir ajan hayal etmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Biro, 2010: 43-44).

> **KK8:** *Kol ve göğüs bölgesinde ağrım var. Hep aynı yerde sabit bir ağrım var. Belirli bir zamanı yok. Saplanma şeklinde de oluyor. O bölgenin tamamen ağrıdığı da oluyor. Kistin üzerinde de elektriklenme gibi bir ağrı oluyor bazı zamanlarda. Sızı mı denir saplanma mı denir bilmiyorum. Dalga dalga bir ağrı. Daha önce hissettiğim bir ağrı değil. Daha yoğun bir ağrı. Günlerce ağrıdığı da oluyor, ara ara gelip geçiyor. Kistin üstündeki ağrı sızlayıp duruyor. Kol ağrısı, sırt ağrısı da oluyor.*

> **KK11:** *Karnımda ağrı var. Sürekli karnımın tamamı ağrıyor. İshal olursun ya karnın ağrır öyle bir ağrı. Hem ağrı hem sancı var. Yaygın bir ağrı. Dalga dalga değil hep orda duruyor. Bazen bu bölgeyi bıçak dürtüyor gibi oluyor.*

> **KK12:** *Parmak uçlarımda ağrı var. El ve ayak parmaklarım. Şöyle bastırınca ağrıyor. Bıçak dürtüyor sanki cam kırığına basmışsın gibi bir his.*

KK14: *Kasığıma bir sancı batıyor, bıçak gibi geriyor. Biraz kıvranınca geçiyor. Benim her yerim ağrıyor ama tarif edemiyorum ki anlatamıyorum.*

KK16: *Bıçağı saplarsın sonra çıkarırken orada bir acı oluşur ya öyle işte.*

KK17: *Şu bacaklarım bıçaklanıyor, tuzu katıyorlar sanki. Sıcak su torbası koyuyorum biraz rahatlıyor. Bu bacaklarım, parmaklarımın ucu buz gibi oluyor. Uyuşma da var. Gece gündüz aynı ağrı var. Öce de bacaklarımda ağrı vardı ama bu hastalıkta sonra çok daha sancılı oluyor. Başladığı zaman kesintisiz ağrıyor. Kalçada sorun var damarlar birbirine yapışmış. Soğuk aldığım zaman ağrı çöküyordu. Bıçak saplanıyor sanki yere çöküyorum.*

KK31: *İlk önce göğsümde ağrı ve şişme oldu. Dayanılacak şekilde bir ağrı değildi. Böyle elimi vuramıyordum. Bıçaklama hissi gibi bir his. Geceleri daha kötü oluyorum.*

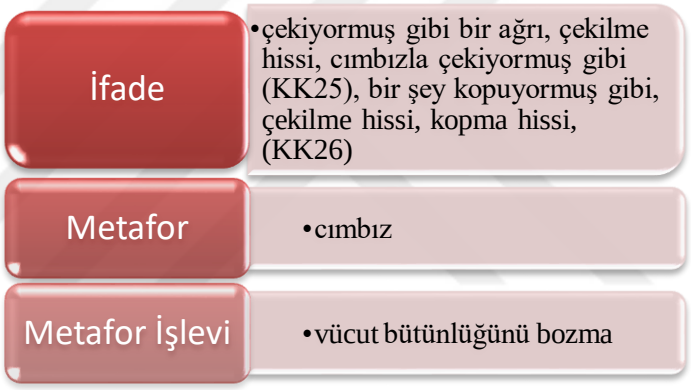
Şekil 17: Ağrı Bıçaktır Metaforu 1

3.1.1.11. Ağrı Cımbızdır

Hastalarla yapılan görüşmelerdeki ağrı ifadelerinde alet metaforlarından sıklıkla yararlanıldığı görülmüştür. Bunlardan biri de cımbızdır. Görüşmeciler vücutlarından bir şeyin eksildiği, ağrının kişinin vücut bütünlüğünü bozarak onlardan bir şeyler götürdüğünü cımbız metaforuyla anlatmışlardır.

KK25: *Sırtta bazen de çekiyormuş gibi bir ağrı var. Sanki kasın birini birisi çekiyormuş gibi zıplatan bir ağrı oluyor. O anlık tabii. Bazen de böbreğimin arkasından cımbızla çekiyormuş gibi bir ağrı oluyor. Bazen gözümde olur, zıplarım.*

KK26: *İçimden sürekli bir şey kopuyormuş gibi bir ağrı oluyor. Bazen de oyuluyormuş gibi bir ağrı oluyor. Ağrı gelmeden bir iki gün önce içimden çekilme hissi başlıyor. Oyulma, kopma, sökülme hissi. Bir ağacın yapraklarını koparırsın ya tam olarak öyle bir his. Oradaki dal sanki benim ve benden koparıyorlar gibi. Koparan şeyi hiç düşünmedim, kopan şeyin hissini düşündüm hep.*

Şekil 18: Ağrı Cımbızdır Metaforu

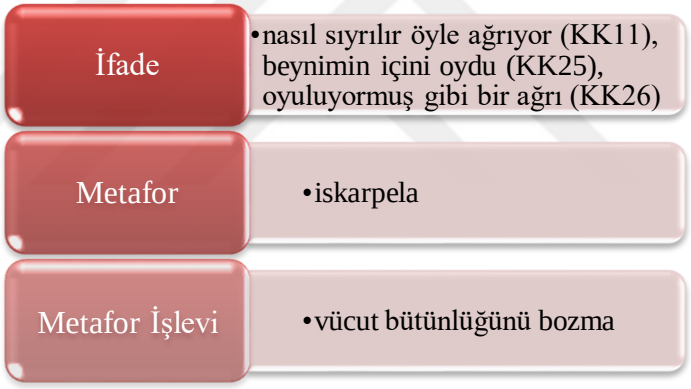
3.1.1.12. Ağrı İskarpeladır

Yukarıdaki başlıkta belirtilen duruma benzer şekilde, ağrı ifadelerinde kullanılan bir diğer alet de iskarpeladır. Maddeleri oyarak, kazıyarak ya da sıyırarak şekillendiren bu alet görüşmeciler tarafından örtük olarak metaforlaştırılmıştır.

KK11: *Tam anlatamıyorum ifade edemiyorum. İshal olunca bağırsakların nasıl sıyrılır öyle ağrıyor. Bir şey sıyrılır gibi. On- on beş gündür kahrı çekilir bir ağrı var. Ağrı kesici almıyorum. Dokununca o bölgeye rahatlıyorum. İçerde gezen bir ağrı var, bağırsaklarımda geziyor. Ağrı kesici sevmiyorum. Diyorum ki istediğin kadar ağrı, ağrı kesici içmeyeceğim. Bu ağrıyı çekerim ama ağrı kesici içmem.*

KK25: *Ağrıyla uyanmamın duygusu çok kötü bir şey. Normalde sabah dinç enerjik uyanırsın ama ağrı yaşam enerjisini götürüyor. Diş tedavisinde çok ağrım olmuştu. Sözde uyuşturdu o bölgeyi ama dişimin içini temizlerken öyle bir ağrı ki resmen beynimin içini oydu. Beynimin içi oyuldu yani. O kadar çok ağrıdı. Doktor bey ne yapıyorsunuz beynimi oydunuz dedim. O da söyleseydiniz iğne yapardım dedi. Tepki vermediniz dedi. Ne yapmam gerekiyordu elinizi tutup çığlık atmam mı gerekiyordu dedim. Ben sıçrama refleksi gösterdim aslında tepki verdim ama doktor için yeterli gelmemişti. Şimdi bitecek, geçecek diye dayandım hep.*

KK26: *İçimden sürekli bir şey kopuyormuş gibi bir ağrı oluyor. Bazen de oyuluyormuş gibi bir ağrı oluyor. Ağrı gelmeden bir iki gün önce içimden çekilme hissi başlıyor. Oyulma, kopma, sökülme hissi.*

Şekil 19: Ağrı İskarpeladır Metaforu

3.1.1.13. Ağrı Mengenedir

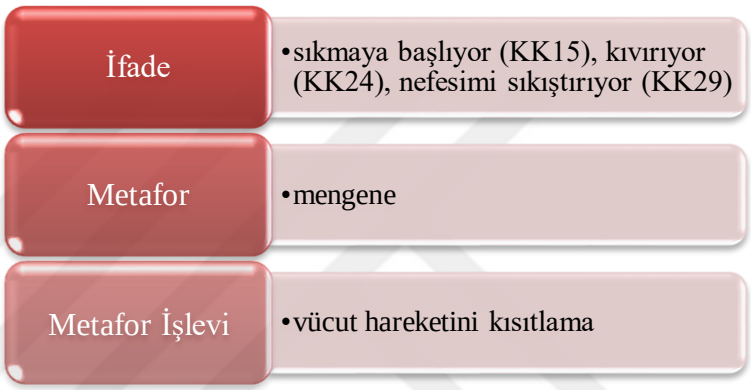
Ağrı ifadelerinde metafor olarak kullanılan bir diğer alet de mengenedir. Nesneleri sıkıştırarak sabitlemeye yarayan mengene, ağrı durumlarında bedenin sıkışıp hareket kabiliyetinin kısıtlandığı durumları anlatmak için tercih edilmiştir.

KK15: *Boyunda kasılma var onun ağrısı bambaşka. Sanki arakadan biri sıkmaya başlıyor beni ve gittikçe daha çok sıkıyor.*

KK24: *Hurmayı yedim bir gün sonra karnımın içi kıvranmaya durdu… Sonra bir zehir koktum, zehirden sonra da kan kustum. Ağrıyor böyle bağırsaklarımı*

kıvırıyor. Göbeğimin üstünü kıvırıyor. Yüreğime vuruyor ağrısı. Yatamıyordum ağrısından. Ameliyattan sonra karnımın içi dinlenmeye başladı yavaş yavaş.

KK29: *Benim sol tarafımda göğüs bölgemde ağrı oldu. O his epey zor bir his. Kalp zarımı ve akciğer zarımı tetikledi. Sürekli bir ağrı oluyor, nefesimi sıkıştırıyor, kalbimi etkiliyor. Gecesi gündüzü yok, sürekli ağrıyor. Dışardan* ne *yapsam ağrıyı etkilemiyor. İçerdeki fazla suyu alana kadar rahatlamıyor.*

Şekil 20: Ağrı Mengenedir Metaforu

3.1.1.14. Ağrı Düşmandır

Ağrı, Orta Çağ'dan bu yana kişisel düşman olarak algılanmaktadır (Visser ve Fpmanzca, 2009). AĞRI DÜŞMANDIR metaforunun daha önce tespit edilen AĞRI SİLAHTIR, AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR, AĞRI BIÇAKTIR metaforlarını kapsadığı düşünülebilir. Düşman olarak görülen ağrının hedefini (ağrı duyan kişiyi) yok etmek için türlü silahlar (kesici alet, bıçak, şiş vb.) kullanması mantıksal çerçevede olağan bir durumdur.

KK28: *Benim tümörümün olduğu yer ciğerim olduğu için, ciğerimden kemiklerime baskı yaptığını söyledi doktorum. Tam göğüs altımda inanılmaz bir ağrım vardı. Sağa sola dönemiyordum. Uyku kalitemi düşürüyor, günlük yaşantımı etkiliyor. O derece ciddi ve sinsi bir ağrı. Şu yüzden sinsi diyorum çünkü bir şekilde ben buradayım diyor. Ben onunla sürekli savaşıyorum. Bu arada sürekli metastazla karşılaşıyorum benimki öyle bir tümör. Hani öyle bir ağrıyor*

ki gittiğimi sanma sakın ben buradayım diyor… Tümörüm sağda olduğu için sağ tarafım etkileniyor. Mesela bugün uyuyamadım. Mücadeleci bir yapım var. Savaşmak istiyorsan savaşalım diyorum, eğer ağrıyacaksan ağrı ben seni kabul ediyorum diyorum. Onunla savaşıyorum. Aman ağrım var bir yere gitmeyeyim çıkmamayım demiyorum. Günlük hayatımı etkiliyor ama onun önüne geçmesine izin vermiyorum. Sadece o bölgede olan bir ağrı. Diğer organlara zarar vermiyorum ama sadece buradayım ama sonuçta buradayım diyor.

KK14: *Bir ağrıyor bir ağrıyor beni öldürüyor. Ağzımı açamıyorum. Ağzım çok kötü, su bile içsem ağrıtıyor. Çok fena ağrıdığını biliyorum ama tarif edemiyorum. Beni öldürüyor bazen.*

Şekil 21: Ağrı Düşmandır Metaforu

3.1.1.15. Ağrı Boşluktur

Ağrı hissi oluştuğunda insanın temel ihtiyacı olan güvenlik hissi sekteye uğramaktadır. Kişinin temel amacı beden bütünlüğünü korumak ve hayatta kalmaya devam etmektir. AĞRI BOŞLUKTUR metaforu beden güvenliğinin kesintiye uğradığını göstermek için kullanılmıştır. Ağrıya eşlik eden bir boşluk hissi, bedenin içinde hissedilen bir boşluk ve yeri doldurulamayacak olmanın verdiği kaybetme duygusu kişinin kendini güvende hissetmemesine sebep olmaktadır.

KK8: *İki göğsümün ortasında bir boşluk hissi var. Kollarım hareket ettikçe artan bir şey bu. Bence kanın gidişi ve damarla alakalı bir şey. Kan sulandırıcı ilacı kesince yavaş yavaş azaldı bu his. Ağrıyla beraber bir boşluk hissi.*

KK16: *Omzumun üzerine düştüm, omzumu hareket ettiremedim. Dayanılmaz bir acıydı. Kolun kopmuş sanki hissetmiyorsun. Sadece bir acı var orda. Öyle bir acı ki çaresizsin. Gece yatamadım ağrıdan. Sanki orda can çekişiyor gibi bir şey var. Sanki hiç geçmeyecekmiş gibi, hayatımı zehir edecek gibi. Sanki orası parçalanmış, doldurulamayacak bir boşluk gibi. Parçam gitmiş gibi hissettim. Vücut bütünlüğüm bozulmuş sanki… Sızı var ve bir yara açılmış orda bir boşluk var gibi.*

Şekil 22: Ağrı Boşluktur Metaforu

3.1.1.16. Ağrı Közdür

Ağrının ifadesinde kullanılan en yaygın üç metafordan birisi FİZİKSEL DURUMLAR BİR KİŞİ İÇİNDE BAĞIMISIZ VARLIKLARDIR, YOĞUNLUK ISIDIR metaforudur. Yani ağrı; ısı, ateş ve güneş olup kişiyi yakar (Bourke, 2014). Görüşmecilerden birinin ağrıyı köz olarak metaforlaştırması AĞRI ATEŞTİR ya da AĞRI ISIDIR metaforuyla bağlantılıdır.

KK15: *Onun haricinde boynumda ağrı var. Sinir harabiyetinden dolayı yanma var sanki köz basıyorlar oraya öyle bir ağrı.*

Şekil 23: Ağrı Közdür Metaforu

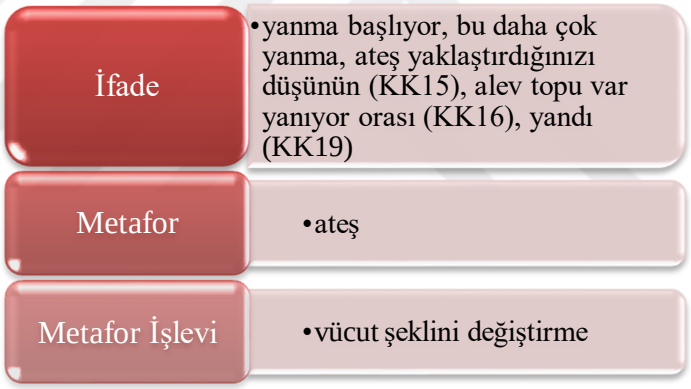
3.1.1.17. Ağrı Ateştir

KK15: *Belimden kaynaklı bel kısmı, kalçanın üst kısmında var, o sinirin gittiği ayak kaslarımda var. Önce uyuşmayla başlıyor, sonra gittikçe yanmaya başlıyor. Sonra pozisyonu değiştirdiğimde bir tık rahatlıyor ama sonra o sinire bası olduğunda tekrar aynı süreç başlıyor. İki parmağımda ve dirseğimde ayı şey oluyor. Fiziksel ağrım rahatlayınca psikolojik olarak da rahatlıyorum. ...Belirli yerlerde ağrı var gezen bir ağrı değil. Sinirlerim ağrıdığı için sinir hattı boyunca uyuşma ve yanma oluyor. Diğer ağrılardan farkı yanma olması. Baş ağrısı gibi değil. Aslında ağrı tanımı o, baş ağrısı. Bu daha çok yanma. Böbrek ağrısı zonklama gibi olur, bu onun gibi de değil. Uyutmuyordu ağrılar, yorgunluktan bayılınca uyurum. Yoksa uyuyamam. Başına gelmeyen beni anlayamaz. Aynı şeyleri yaşamadıkları için anlatamıyorum. Sanki ateş yaklaştırdığınızı düşünün, bu şekilde bir ağrı. Artık ağrılarımın geçeceğine inanmıyorum. Psikolojik olarak daha da rahatladım kabul edince. Panik atak nöbetlerim oldu tabii, ilaç kullandım. Boynum kasılınca ne yapacağımı bilemediğim için panik olmaya başladım. Kalbimi daha çok dinlemeye başladım. Öyle olunca psikolojik olarak sarsılıyorum. Şu an senle konuşurken bile boynum gerilmeye ve ağrımaya başladı. Konuşmak bile etkiliyor. Ağrı iyi bir şey aslında sinyal veriyor sana. Bir şeyler ters gidiyor diyor sana. Gerçi benimki sinyali çoktan geçti megafonla bağırıyor. Konsere dönüştü, sevmediğim bir müzik konseri. Ağrıyan böyleye dokunup bastırıyorum. Dokununca daha çok ağrıyor ama buldum hissi, işte burası ağrıyor*

hissi var. En azında ağrının kaynağını bulmaya çalışıyorsun. Ağrıya dokunma ihtiyacı hissi var. Sebebini bulmaya, o noktayı bulmaya çalışıyorsun.

KK16: *Sonra boynumda fıtık oldu. Boynumdan koluma doğru bir acı sanki orada bir alev topu var ve yanıyor orası. Sürekli devam eden bir ağrı. Dalga dalga yayılıyor sıcaklık. Hayatımı mahvediyordu. Dokunma ihtiyacı hissetmeye başladım sürekli elim oraya gittiği için tik oluştu artık. Şimdi anlatınca yine o ağrıları hissediyorum.*

KK19: *Şu an senle konuşunca hafif dönünce burama bile ağrı girdi. Hem acıdı hem yandı. Ağrı yirmi dört saat geçmiyor nasıl anlatayım ki. Kollarımda çok uyuşma var, gücüm yok.*

Şekil 24: Ağrı Ateştir Metaforu

3.1.1.18. Ağrı Camdır

3.1.1.2. AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforunun bir uzantısı olarak ele alınabilecek AĞRI CAMDIR metaforu bir görüşmeci tarafından açık bir şekilde ifade edilmiştir.

KK12: *Sanki cam kırığına basmışsın gibi bir his. Geçen cama mı bastım ne yaptım dedim, hanımın ayakkabısıymış meğer. Öyle bir ağrı. Belli bir evreden sonra geçiyor.*

Şekil 25: Ağrı Camdır Metaforu

3.1.1.19. Ağrı Yaydır

Görüşme yapılan hastalardan biri vücudunun bir bölümünün çekildiğini ifade etmiştir. Örtük olarak yay metaforu kullanılmış, ağrının zorlayıcı yönü yayın gerilmesiyle özdeşleştirilmiştir.

> **KK14:** *Dizlerim yukarıya çekiliyor gibi ağrıyor. Dizlerim yukarı çekiliyor gibi ağrıyor geceleri.*

Şekil 26: Ağrı Yaydır Metaforu

3.1.1.20. Ağrı Şiştir

AĞRI SİLAHTIR, AĞRI BIÇAKTIR, AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforlarıyla yakın olan şiş metaforu, bir görüşmeci tarafından ağrıyı ifade etmek için tercih edilmiştir.

> **KK16**: *Hani sana bir şiş batırırlar, sonra onu çekiyorlar, çekerken canından bir şey gidiyor gibi.*

Şekil 27: Ağrı Şiştir Metaforu

3.1.1.21. Ağrı Balyozdur

Cımbız, iskarpela, mengene gibi ağrı ifadelerinde kullanılan diğer bir alet de balyozdur. Ani ve şiddetli darbeyle nesneleri parçalamak için kullanılan bu alet ağrının yarattığı parçalanma hissini anlatmak için kullanılmıştır.

> **KK25:** *Bir gün de yürürken dizimde çok şiddetli bir ağrı hissettim sanki dizimin dağıldığını hissettim. Bir parçalanma hissi. Çok korktum. Aslında ağrı eşiğim yüksektir. Ben hep geçer diye düşünürüm. Ağrının kalıcı olduğunu düşünmem bu beni direncimi arttırıyor.*

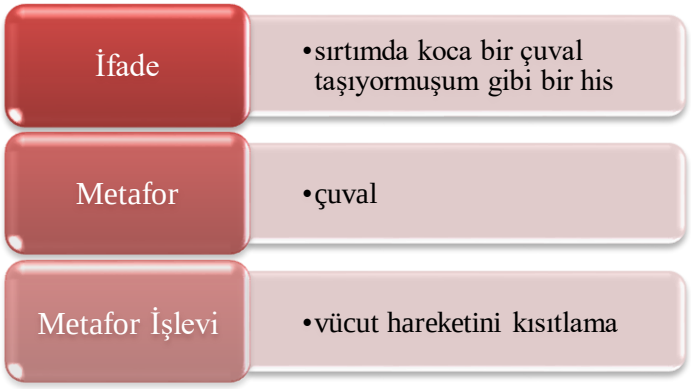

Şekil 28: Ağrı Balyozdur Metaforu

3.1.1.22. Ağrı Çuvaldır

AĞRI ÇUVALDIR metaforu AĞRI TAŞTIR metaforunda olduğu gibi ağrı, vücudun taşımak zorunda olduğu bir yük olarak kavramsallaştırılmaktadır. Hem güç bir iş hem de vücudun hareketini kısıtlayan bir durumdur. Her iki metafor da nihayetinde AĞRI AĞIRLIKTIR metaforuna ulaşmamızı sağlamaktadır.

> **KK26:** *Egzersiz yaptığım zaman azalıyor. Eğer yoğun antrenman yapıyorsam kas ağrısı o ağrıyı bastırıyor, eski ağrı kas ağrısının altında kayboluyor. Onun dışında her sabah boyun ağrısıyla kalkıyorum. Kafamı kaldıramadığım için kaldıramıyorum. Boyun ve sırt çevresindeki ağrı daha çok ağırlık hissi yapıyor. Sırtımda koca bir çuval taşıyormuşum gibi bir his ve o çuvalla kalkmaya üşeniyorum.*

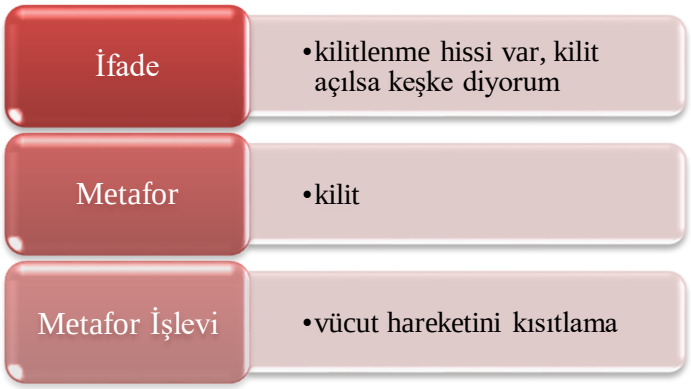

Şekil 29: Ağrı Çuvaldır Metaforu

3.1.1.23. Ağrı Kilittir

Ağrının vücudun hareket kabiliyetini kısıtlaması AĞRI KİLİTTİR metaforu aracılığıyla aktarılmıştır. Sıkışmışlık hissi, vücudun belirli parçalarının kilitlenmiş olarak algılanması ve kilidin açılmasıyla ağrının sona ereceği düşüncesi kilit metaforuyla temsil edilmiştir.

> **KK26:** *Sırt ağrısı kürek kemiğimde tam. Orada böyle bir kilitlenme hissi var. Bir parça kilitlenmiş ve hareket edemiyorum. Bazen bir bıçak batması gibi bir his "değil tam tersi bir bıçak batsa ve o kilit açılsa keşke diyorum. Geceleri vücudum çok rahatlıyor, ağrım olmuyor.*

Şekil 30: Ağrı Kilittir Metaforu

3.1.1.24. Ağrı Dalgadır

Ağrının su ve yağmur metaforuyla ifade edildiği daha önceki başlıklarda tanıklanmıştır. AĞRI DALGADIR metaforu da daha önce değinilen su metaforları ile ilişkilidir. Aşağıdaki metinlerde ağrının yoğunluğu aynı zamanda ağrıyla ilgili zamansal bir fikir de vermektedir çünkü su ve zaman arasında metaforik bir ilişki bulunmaktadır (Örneğin: Zaman akıp gidiyor). Ayrıca Yunan kültüründe zamanın suyun birikmesi şeklinde somutlaştırıldığı bilinmektedir (Casasanto, 2009: 127-143). Dalganın "gelip gitme"si ağrının bazı zamanlarda azalıp bazı zamanlarda artmasıyla özdeşleştirilmiş, zaman aralığı olarak ağrıya bir çerçeve çizilmiştir.

> **KK2:** *Ben çok yoğun yaşamıyorum ağrıları. Yoğun olan bir şey yok. Çok kısa süreli geçiyor. Ağrı olarak derin bir ağrı hissetmiyorum. Ağrı olmuyor ama anlık bir gelip geçici, göğsümün muhtelif yerlerinde atma gibi bir sızlama oluyor. o da çok kısa süreli. Dalga dalga bir ağrı gibi, gelip geçiyor. Gece hiçbir şey hissetmiyorum, uykudan uyandırmıyor… Dalgalı ağrı içerden dışarı doğru oluyor… Sanki gezen bir ağrı, muhtelif yerlerimde çok kısa süren bir ağrı. Çok kısa süreli bir sızlama gibi geçiyor ondan sonra.*

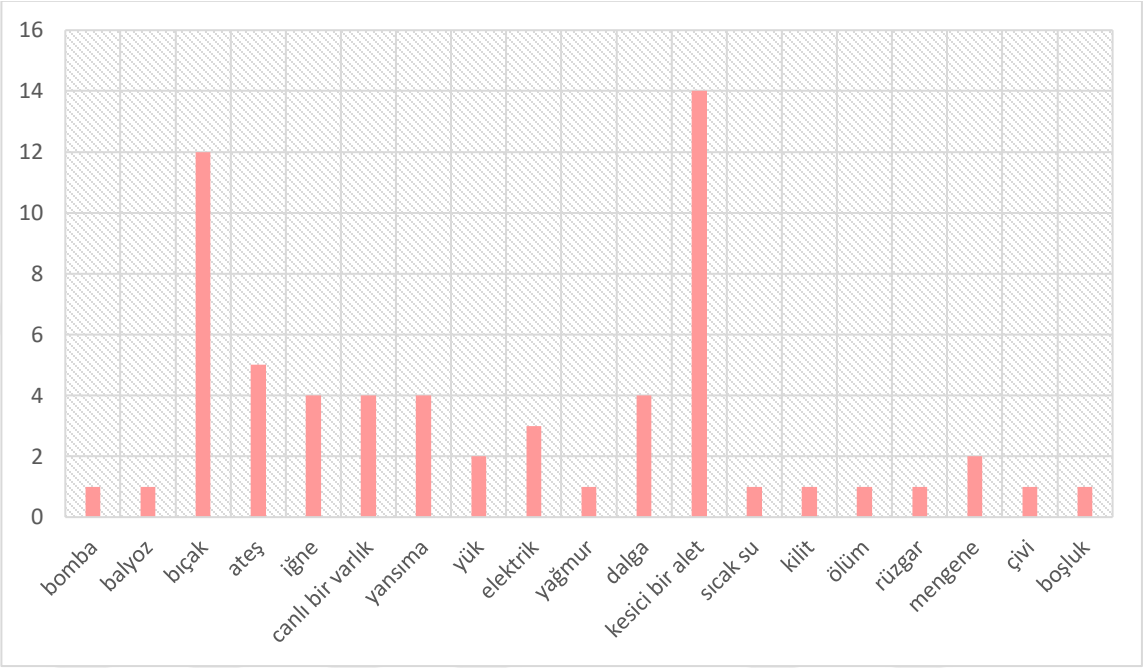

Şekil 31: Ağrı Dalgadır Metaforu

3.1.2. SANAL ORTAMDAKİ AĞRI METAFORLARI

Bu başlık altında sanal ortamdan derlenmiş olan ağrı ifadelerindeki metaforlara yer verilmiş, bunlar 19 gruba ayrılmıştır. Aşağıdaki tabloda eldeki verilerde tespit edilen ağrı metaforlarının kullanım sıklığını gösteren grafik yer almaktadır:

Tablo 2: Sanal Ortamdaki Ağrı Metaforları

Yukarıdaki grafikte "kesici bir alet" ve "bıçak" metaforlarının öne çıktığı görülmektedir. Grafikteki her metafor aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

3.1.2.1. Ağrı Bombadır

Ağrının silah olarak algılandığı durumların örnekleri önceki başlıklarda görülmüştür. AĞRI BOMBADIR metaforu da silah metaforunun bir uzantısı olarak kabul edilmekle birlikte tahrip gücünün yüksekliğine dikkat çekmek adına tercih edilmiş bir metafordur. Bomba, ağrı çeken kişinin beden bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

> *Merhabalar hocam ben 31 yaşında bayanım 8+4 haftalık gebeyim yaklaşık iki haftadır mide bulantısı yaşıyorum ve kusarken başımda dayanılmaz bir ağrı*

oluşuyor bazen uzun sürüyor bazen çabuk bitiyor ama sanki kafam patlayacak gibi bir ağrı oluyor tam tepemde ve gözlerimde.[4]

Şekil 32: Ağrı Bombadır Metaforu

3.1.2.2. Ağrı Balyozdur

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.21. Ağrı Balyozdur) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Hocam iyi günler 16 yaşındayım futbolcuyum benim bugün sağ dizimde birden ağrı başladı ara ara vuruyor dizimin önünde ki küçük kemik ağrıyor sanki dün maçım vardı hocam darbe aldığımı hatırlamıyorum.[5]

[4] (https://soru.doktorsitesi.com/bas-agrisi/2562130).Erişim Tarihi: 06.11.2021

[5] (https://soru.doktorsitesi.com/diz-agrisi/2555724). Erişim Tarihi: 12.11.2021

Şekil 33: Ağrı Balyozdur Metaforu 2

3.1.2.3. Ağrı Bıçaktır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.10. Ağrı Bıçaktır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Hocam merhaba ben 23 yaşındayım yaklaşık 6-7 yıldır sigara kullanıyorum. Üst sırt bölgemde ağrı oluyor ama bir bölgede yattığımda falan bıçak saplanır şekilde oluyor, kürek kemiği ya da yakın bir bölge. Bazen bu sağ bazen sol ama soldaki şiddetli oluyor. Öksürdüğümde veya nefes aldığımda acımıyor ama yan döndüğümde yattığımda özellikle çok oluyor ve bir kaç aydır var. Ben de kamburlukta var duruşumdan dolayı da olabilir mi? Göğüslerim de büyük. Ağrıyan taraf sol ve sırt ağrımla beraber veya sırt ağrım yoksa bile, Sol koluma, sol bileğime, kalçama, belime, ayak tarak kemiğime, ensemdeki kemiğe, omzuma düzenli bir ağrı gibi yukardan aşağı vuruyor. Bazen sağ sırtta oluyor. Diz altı bacağımda da sızlamalar mevcut.*[6]

> *Birkaç aydır, gögsümde tam kalbimin hizasında sanki bıçak saplanırmış gibi bir agrı var ve son bir aydır düzensiz olarak sıklaştı 2-3 günde bir 5-10sn süren bi ağrı oluyor ve nefes aldığımda ağrı artıyor.*[7]

[6] (https://www.doktorumonline.net/soru-oku/309454. Erişim Tarihi: 11.11.2021
[7](https://www.doktorumonline.net/kalbimde-bicak-saplanir-gibi-bir-agri-var-47290).ErişimTarihi: 12.11.2021

Hocam tam 1 aydır sol göğüs memesinin üstünde sol omuz üstünde ve sol kürek kemiğinin altında baskı şeklinde bıçak saplanmasi gibi ağrım oluyor. ara ara gelip iki üç dakika sürüp geçiyor şimdiden yeni başlayan hiç bir şekilde darbeye maruz kalmadan sol ön kaburga kemiğinin ön kenarında ağrım var parmağımla bastırdığimda belli bir şekilde ağrıyı.[8]

Hocam merhaba. 21 yaşında erkeğim. Çocukluğumda ara sıra böbreğime ani acı saplanır, daha sonra tuvalete çıkar ve tam anlamıyla kıpkırmızı kan işerdim. Daha sonra 3 haftada bir 1.2 deposilin uygulandı ve bu problemim yaşanmadı.[9]

Bir Kaç Gündür Başımın tam üst kısmında ince ince bıçak sokulur gibi bir sancı olmaktadır sebebi nedir yardımcı olursanız sevinirim teşekkürler.[10]

Son günlerde kalbimin üstünde aniden bicak saplanmasi, igne batmasi gibi saniyelik gelip giden aci olmasi bazen kalbimde agri gelip geçiyor uzun süreli bir şey yok... gece rahat uyuyorum derin nefes alip veriyorum gögüs kafesimde ağrı varmı diye kontrol ediyorum agrı yok ikide ir her agrı yada bıcak saplanma hissi geldiğinde doktora gitmek istiyorum.[11]

Benim basıma aniden bir sancı giriyor ve bir iki dakika kadar suruyor basimdaki agri basimin sadece sag tarafindan ve sol tarafindan gunde en az bir kez tekrarliyor ve agri sanki bicak saplanir gibi sanki demirle bir anda vuruyolar gibi.[12]

Merhaba hocam benim sorunum kabızlık tuvaletim varmış gibi fakat yapmıyorum karnımda sancı oluyor ve sanki başıma bıçak sapliyorlar gibi oluyor tuvaletimi yaptığım zaman rahatsızlaniyorum elimin ayağımın canı gidiyor kalbim çok hızlı atmaya başlıyor.[13]

[8] (https://soru.doktorsitesi.com/agri-problemleri/2555911). Erişim Tarihi: 10.10.2021
[9] (https://soru.doktorsitesi.com/penisilin-alerjisi/2545754. Erişim Tarihi: 18.11.2021
[10] (https://www.doktorumonline.net/bas-sizisi-11602). Erişim Tarihi: 23.11.2021
[11] (https://www.doktorumonline.net/bicak-saplanmasi-agrisi-22136). Erişim Tarihi: 29.10.2021
[12] (https://www.doktorumonline.net/soru-oku/189346). Erişim Tarihi:23.22.2021
[13] (https://soru.doktorsitesi.com/kabizlik-sorunum-var/2564851). Erişim Tarihi: 27.11.2021

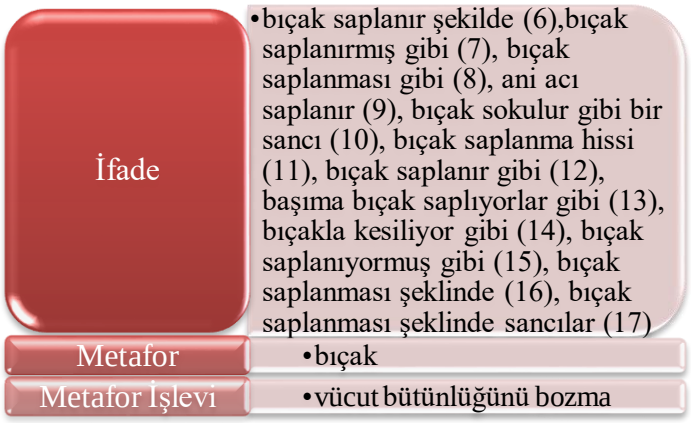
Boynumdan başımın sol tarafına doğru bazen şiddetli bir sancı vuruyor çok ani bir sancı sanki başımın tam tepesinden boynuma doğru bıçakla kesiliyor gibi. Çok kısa sürüyor ama o sancı geçtikten sonra kısa bir süre bir damar gibi bir bölgede yanma oluyor. Aynı zamanda o sancı vururken dilim de yana kayıyor. Bu durum yaklaşık 10 yıldır ben de var ama her zaman tekrarlamıyor. Özellikle bu başımı birden oynatınca çok oluyor. Sanki o anda beynimde birşey bir yerlere takılıyormuş gibi oluyor. Bunun sebebi ne olabilir? [14]

mrb ben 15 yşndayım arasıra kalbime yada ciğerlerime tam anlamıyorum ama sanki bıçak saplanıyomuş gibi oluyo bu 4-5 saniye olrk bazen bi kere bazen 2 kere üstüste oluyor acaba bunun sebebi ne olabilir?[15]

uzun süredir devam eden sol göğsümün altındaki ve sol sırtımdaki ağrı için dahiliye uzmanına gittim. sürekli olan ağrı özellikle derin nefes alınca ve aktivite yapınca bıçak saplanması şeklinde oluyor ve hayatımı karartıyor. [16]

sağ tarafımda kalp hizasında bıçak saplaması gibi sancılarım oluyor. Ayrıca derin nefes almakta ve kuvvetimi ağrıyan bölgeye vermekte çok zorluk çekiyorum. Bunlar beni çok rahatsız ediyor Bu ağrılardan kurtulmak için ne yapabilirim. Bu ağrılar neden oluşur.[17]

[14] (https://www.doktorumonline.net/beynimde-siddetli-sanci-13357) Erişim Tarihi: 27.10.2021
[15] (https://www.doktorumonline.net/kalbimde-sanci-var-22636) Erişim Tarihi: 11.11.2021
[16] (https://www.doktorumonline.net/size-ihtiyacim-var-6584) Erişim Tarihi: 15.11.2021
[17] (https://www.doktorumonline.net/bicak-saplantisi-gibiii-2499) Erişim Tarihi: 17.10.2021

Şekil 34: Ağrı Bıçaktır Metaforu 2

3.1.2.4. Ağrı Ateştir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.17. Ağrı Ateştir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Hocam merhaba, benim uzun bir süredir göğsümün orta kısmındaki kemikte,burdan sol göğüse ve sol göğsün altına doğru yayılan bir ağrı, yanma ve ağırlık, dolgunluk gibi bir his var… Neredeyse ayda 1 kalp için acile gidiyorum ama kas ağrısı yada mide sorunu diyorlar… Bazen koluma yayılıyor ve uyuşma yanma oluyor, böyle durumla karşılaştığımda da her seferinde kalple ilgili mi diye çok korkuyorum.. şuan size yazarken o semptomları yaşıyorum.*[18]
>
> *6 gündür basımin üstü ve boynum ağrıyor botnummbazen yanıyor ve omuzlarına vuruyor ellerim de uyuşma var bazen zonklayici baş ağrısı ve oluyor bazen koluma vuruyor.*[19]
>
> *Merhabalar benim 3 yıldır şikayetim ensemde yanma hissi ve başımda günlük ağrı olması.. bazen gözlerimde baskı şeklinde ağrı oluyor… Tatlı bi ağrı uyku isteği oluyo uyku hali yavaşlatıyor ağrıyı ensemdeki yanma ve baş ağrısı yüzünden ne*

[18] https://soru.doktorsitesi.com/kalple-ilgili-mi/2564103). Erişim Tarihi: 19.10.2021
[19] (https://soru.doktorsitesi.com/acil-ne-olur/2563715) Erişim Tarihi: 23.20.2021

yapacağımı bilmiyorum hangi bölüme gittiysem cevap bulamadm antidepresanlar yazıldı sürekli çarem yok lütfen yardımcı olur musunuz?[20]

Merhaba benim sorunum sağ bacağından başlayıp boynuma kadar varan ağrı. Bir kaç sefer ense bölgesinden başlayıp yüzüme kadar olan bölgede kramp tarzında bir ağrının ani bir şekilde girmesi ve çok aşırı derecede yanma hissi uyandırması. Sonrasında sağ bacağimda sızı şeklinde bir ağrı var bende beli,min alt ve orta bölgelerinde ağrı var ne ile alakalı olabilir acaba…[21]

merhaba sağ kolumun bilekten biraz aşağı kısmı dokununca acıyor sanki yanık acısı gibi bi darbe falan geldiğindie hatırlamıyorum olmadı.elimi üzerinde gezdirdiğimde acı hissediyorum.korkuyorum sebebi nedir:([22]

Merhabalar, üç haftadır sağ kürek kemiğimde zaman zaman aşırı bir yanma kaşınma ve ağrı oluşuyor. Yanma kaşıntı biterken ağrı acıya dönüşüyor. son hafta daha sık olmaya başladı. [23]

Şekil 35: Ağrı Ateştir Metaforu 2

[20] (https://soru.doktorsitesi.com/ense-yanmasi-bas-agrisi/2428313). Erişim Tarihi: 18.10.2021
[21] (https://www.doktorumonline.net/boyun-bel-ve-bacaklara-kadar-varan-agri). Erişim Tarihi: 22.10.2021
[22] (https://www.doktorumonline.net/deri-uzerinde-aci-17151) Erişim Tarihi: 25.10.2021
[23] (https://www.doktorumonline.net/kurek-kemigi-acisi-32908). Erişim Tarihi: 28.10.2021

3.1.2.5. Ağrı İğnedir

İğne batması gündelik hayatta herkesin deneyimleyebileceği bir durum olduğundan bedenin içindeki ağrı da bazen bu hisle tarif edilmektedir. Aşağıdaki metinlerde geçen "iğne batar tarzda, iğneleyen ağrı, iğne batma hissi" şeklindeki ifadeler ağrının ani, sivri ve rahatsız edici yönlerini ön plana çıkarmaktadır.

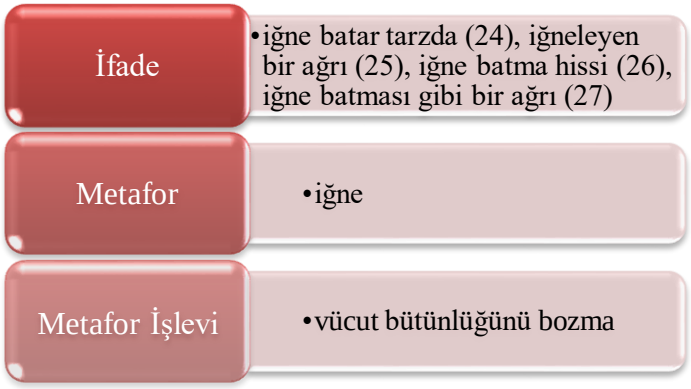
> *Mrb hocam vücudumda ağrılar var bastırınca el kollarım ağrıyor biyere de çarpmadım kalçada bölümü özellikle iğne batar tarzda bazen ağrıyor sabah kalktığımda yürümekte zorluk çekiyorum.* [24]

> *Yaklaşık 1 yildir sol bademcigim ve yirmilil dislerimin oldugu ust damak bölgesinde bazen igneleyen bazen de eklem ağrısı benzerinde bir ağrı var. Agri surekli fakat siddeti degisiyor. 6ay kadar psikolojik tedavi gordum yanit almadim.*[25]

> *İyi günler hocam benim son bir haftadır sağ el bilek içinde her saat başı beş dakikada bir olmak üzere iki defa iğne batma hissi oluşuyor, acı çekmeme sebep oluyor... acaba sebebi nedir?*[26]

> *Merhaba, benim sorunum ellerimle ilgili. Yaklaşık 6 ay önce, önce sağ elimde avuç içinde serçe parmakla yüzük parmağının kesiştiği yerde bir şişme oldu ve sancı yapıyordu. Bir süre sonra kendiliğinden geçti daha sonra sol elimde yine avuç içinde bu sefer tam ortada bir şişme ve ağrı oldu. Ağrı bazen çok şiddetlenebiliyordu. Ve şimdide yine sağ alimde bu sefer bileğimde bir şişme oldu ve yine sancılı. Artı sağ elimin orta parmağının ucunda sanki bir iğne batması gibi bir ağrı var ve bir şeye dokunduğumda acı veriyor.*[27]

[24] (https://soru.doktorsitesi.com/vucut-agrilari/2560778) Erişim Tarihi: 06.11.2021
[25] (https://soru.doktorsitesi.com/1yildir-suren-damak-ve-bogaz-agrisi/2439116) Erişim Tarihi: 13.11.2021
[26] (https://www.doktorumonline.net/sag-el-bilek-icinde-igne-batmasi-hissi-aci-felan). Erişim Tarihi: 29.10.2021
[27] (https://www.doktorumonline.net/elde-sisme-ve-sanci-16030) Erişim Tarihi: 10.10.2021

Şekil 36: Ağrı İğnedir Metaforu

3.1.2.6. Ağrı Canlı Bir Varlıktır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.7. Ağrı Canlı Bir Varlıktır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Hocam saygılar yaklaşık 25 gündür sağ belimden ayağıma kadar ağrım var sanki biri zorla ayağımı tutup yerinden alacak gibi bir ağrım var yürüdüğümde ağrı daha fazla artıyor.[28]

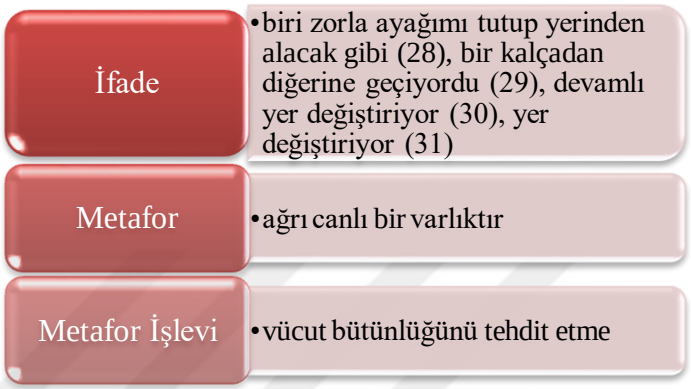
Yaklaşık 2 sene civarı dönem dönem kalçalarımda olan ağrılar tekrar etti. Bir kalçadan diğerine geçiyordu. Yaklaşık 4 senedir kalçamda herhangi bir ağrı hissetmiyorum. Fakat sırtımda çok kötü ağrılar oluyor. Yeri geliyor sırtımı delip önden çıkacakmış gibi ağrılar hissediyorum.[29]

4 bucuk aydir basim agriyor agri zonklayici sekilde agri gunden gune azaliyor evet artmiyor azaliyor ve devamli yer degistiriyor bazen kafamin arkasi bazen ensem bazen alnim agriyor beyin timoru olabilir miyim?[30]

Merhabalar. Daha önceden boyun düzleşmesi geçmişim vardı. Hirudoid jel, B vitamini gibi ilaçlarla kollardaki uyuşma ve ağrı geçmişti. Yastıklar sürekli rahatsız eder beni, genel bir ağrı yapar fakat ciddi değildir. Şu sıralar başımla

[28] (https://soru.doktorsitesi.com/bel-fitigi/2552400) Erişim Tarihi: 23.11.2021
[29] (https://www.doktorumonline.net/ankilozan-spondilit-hastaligi-hakkinda) Erişim Tarihi: 29.10.2021
[30] (https://doktorevi.com/soru/gecmeyen-bas-agrisi/) Erişim Tarihi: 25.10.2021

beraber vücudumu öne eğerken boyun omurlarımın hemen kenarından beri kafatasımın üstüne doğru ani bir zonklama oluyor. Kas gevşetici vs kullandığımda ağrılarım azalıyor, bazen kayboluyor ya da yer değiştiriyor.[31]

Şekil 37: Ağrı Canlı Bir Varlıktır Metaforu 2

3.1.2.7. Ağrı Yansımadır

Aşağıdaki metinlerde ağrının yön değiştirmesi, yayılması, etki alanını artırması, kaynağından başka bir yöne daha sirayet etmesi AĞRI YANSIMADIR metaforunun örtük şekilde kullanılmasıyla ifade edilmiştir.

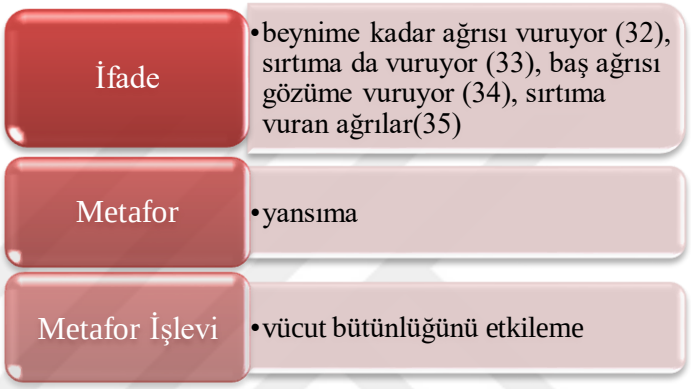
İyi günler hocam. 5 gündür pozitifim. Normalde başım ağrırdı ama değişik bi ağrı başladı. İlk başta Alnımdaki damarlar genel olarak ağrıdı ağrısı geçince damarlara dokununca acı hissediyorum. Sonra genel alnımdaki ağrılar geçti. Sağ kaşımın üstündeki damar ağrımaya başladı beynime kadar ağrısı vuruyo günde iki defa felç ediyo resmen.[32]

Merbaba hocam benim sag koltuk aldimdan goguse dogru bi karincalanma hissi var bu agri arada sirtimada vuruyor sebebi nedir simdiden teşekkürler.[33]

[31] (https://www.doktorumonline.net/hareketle-beraber-ani-zonklama-104282 Erişim Tarihi: 11.11.2021
[32] (https://soru.doktorsitesi.com/bas-agrisi/2545555) Erişim Tarihi: 13.11.2021
[33] (https://soru.doktorsitesi.com/sag-koltuk-agrisi/2548319). Erişim Tarihi: 20.10.2021

Bir haftadır ara ara (genelde öğleden sonra) yüksek ateş, şiddetli baş ağrısı (baş ağrısı bazen gözüme vuruyor), halsizlik, baş dönmesi, burun tıkanıklığı yaşıyorum.[34]

Felaket derecece midem bulanıyor ve karnından sırtıma vuran ağrılar oluyor çok şiddetli ağrılar ben-i öldürüyor sermen.[35]

Şekil 38: Ağrı Yansımadır Metaforu

Metinlerde geçen "kaştan beyne doğru", "koltukaltından sırta doğru", "baştan göze doğru", "karından sırta doğru" yön değiştiren ağrılar, ışığın ya da sesin yansıması gibi asıl kaynağından hareketle bedenin farklı bölgelerine de ulaşıp, o bölgeleri etkisi altına almaktadır.

3.1.2.8. Ağrı Yüktür

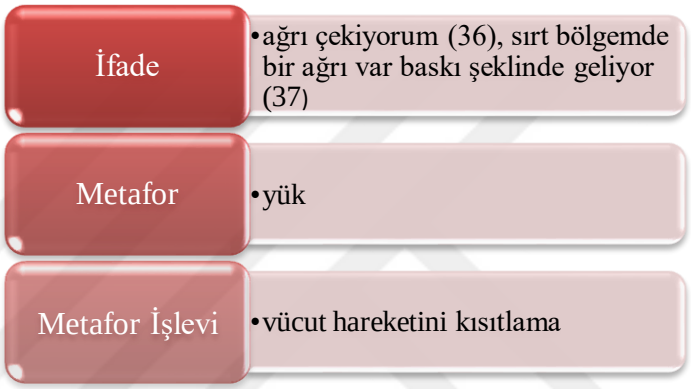
AĞRI YÜKTÜR metaforu AĞRI TAŞTIR, AĞRI ÇUVALDIR metaforlarıyla ilişkilidir. Üç metaforda da ağrı vücudun taşımak zorunda kaldığı bir ağırlık, fazlalık olarak görülmektedir.

Hocam merhabalar Ben temmuz ayından beri ağrı cekiyorum artık cehennem.azabi gibi ağrılar çaresi bulunamadı dr lar buz uygula deyip ilaç yazıp gönderdi 5 ay geçti hergun ağladım hala dr lardayim geçen gün internette

[34] (https://www.doktorumonline.net/yuksek-ates-bas-agrisi-113284). Erişim Tarihi: 29.10.2021
[35] (https://www.doktorumonline.net/asiri-mide-bulantisindan-ileri-gelen-mide-agrisi). Erişim Tarihi:25.11.2021

geziriyordum pes anserin bursit diye birşey okudum tam eklemin orada benim ağrım böyle acı şeklinde intihab bu diyordum hep kendi kendime teşhis koydum sizce doğru mudur ?[36]

Son 3 gündür kalbimin üstünde ve tam arka sırt bölgemde bir ağrı var baskı şeklinde geliyor ağrı sebebi ne olabilir acaba? özellikle bugün ağrı daha fazla çoğaldı.[37]

Şekil 39: Ağrı Yüktür Metaforu

Yukarıdaki metinlerde geçen "ağrı çekmek" ifadesinde ağrının çekilecek ya da taşınacak bir yük olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Aynı şekilde "sırtta bir baskı" ifadesinde, taşınan bir yükün verdiği ağırlığın yarattığı etkiyle ağrının verdiği his özdeşleştirilmiştir.

3.1.2.9. Ağrı Elektriktir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.9. Ağrı Elektriktir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

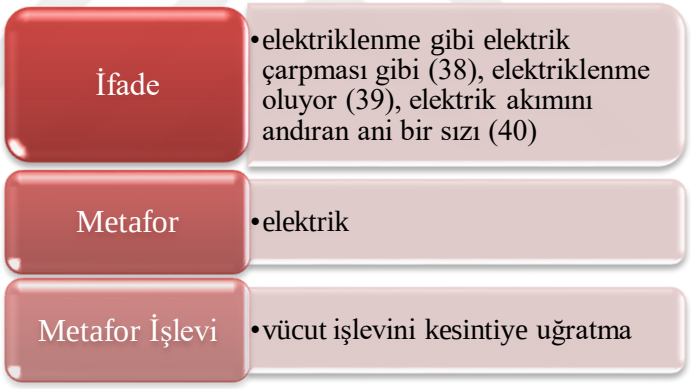
Hocam merhaba topuklarim ve ayak sinirlerim açıyor yere basınca elektriklenme gibi çok doktor gezdim mr röntgen iğne vs yapıldı geçmedi en son gittiğim doktor ortapedik biseyin yok fizik tedavi baksın dedi elimle kasiyinca bile ayak sinirlerim

[36] (https://soru.doktorsitesi.com/diz-agrisi/2516791). Erişim Tarihi: 13.10.2021
[37] (https://www.doktorumonline.net/kalp-25423) Erişim Tarihi: 13.11.2021

elektirik carpmasi gibi oluyo ne önerirsiniz geçer mi bu norolojiyede gitmiştim bişey yok diyor lütfen yârdim.[38]

Şimdi de kafa derimde, kulaklarımda arada yüzümde sanki bi elektriklenme oluyor gezici böyle yan etki olabilir mi acaba bunun dışında bi şey yok sadece sersemlik yaptı.[39]

Son bir senedir sol kalca eklemimde ve sol dizimin eklem noktasinda dis bolumunde bazen her ikisinde ayni anda bazen sadece dizimde hafif elektrik akimini andiran ani bir sizi duyuyorum. Belirli adim atis veya vucut formunda belirginlesen bu durum bazi haftalar hic ortaya cikmiyor. Belli ayakkabinin giyiminde ise sik sik karsilasiyorum.Bu sizi bazen kalcamdan dize kadar uzanan bir his vermekte, bazende sadece dizimde hissediyorum.[40]

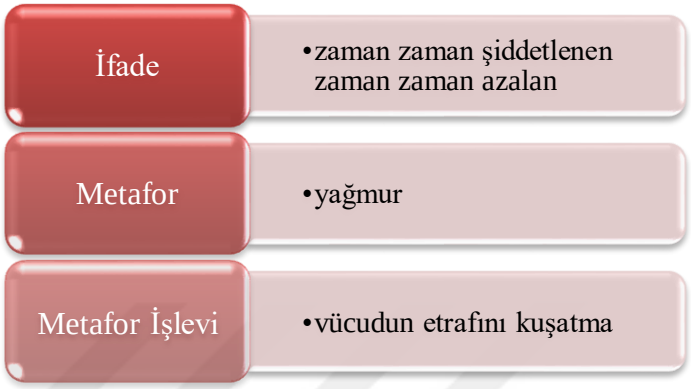
Şekil 40: Ağrı Elektriktir Metaforu 2

3.1.2.10. Ağrı Yağmurdur

Ağrının hissedilme yoğunluğunun derecesi yağmur metaforuyla ifade edilmiştir. Ağrının ara ara şiddetlenip sakinleşme yönü yağmurun bu özellikleriyle anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır.

[38] (https://soru.doktorsitesi.com/ayak-sinireri/2558516) Erişim Tarihi: 17.11.2021
[39] (https://soru.doktorsitesi.com/atipik-fasiyal-agri/2557333 Er
[40] (https://www.doktorumonline.net/sol-kalca-eklemi-ve-dizimde-sizi-11269) Erişim Tarihi: 18.11.2021

Benim yaklasık 2 senedir bir çok zaman şiddetlenen zaman zaman azalan ama sürekli bir şekilde hep aktif olan sırt ağrım var.[41]

Şekil 41: Ağrı Yağmurdur Metaforu

3.1.2.11. Ağrı Dalgadır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.24. Ağrı Dalgadır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Merhaba hocam, 7 aydır sağ kalça, diz, ayakta gidip gelen ağrılar yaşıyorum. Kasık bölgesinde başlamıştı. Bel mr, kalça mr ve kasık ultrasonu çekildi bir şey çıkmadı bu ağrıların sebebi ne olabilir?[42]

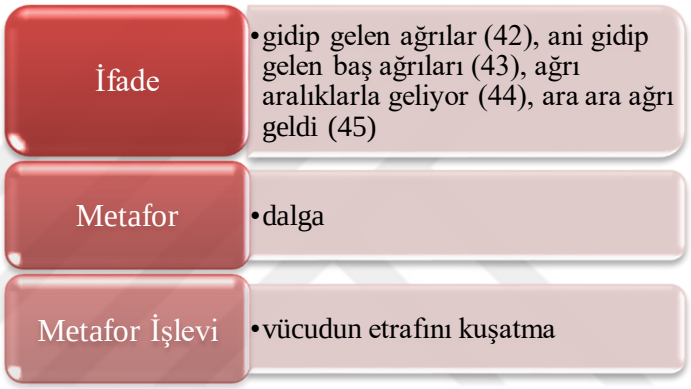
Birkaç gündür ani hareket ettiğimde veya kafamı hızlı çevirdiğimde kafam sürekli zonkluyor. Ani gidip gelen şiddetli baş ağrıları şeklinde diyebilirim. Bunun yanında genelde akşama doğru artan bir baş ağrısı var.[43]

Benim sağ gözümde yaklaşık bir haftadır devam eden sağ gözümde zonklama şeklinde bir ağrı mevcut. Ağrı aralıklarla geliyor, bazen yarım saatte bir bazen daha sık bazen daha seyrek. Biran gözüm zonkluyor sonra geçiyor. Bikaç saniyelik birşey ama rahatsız ediyor. Bazen ağrı hafif kaşıma doğruda çıkıyor,

[41] (https://soru.doktorsitesi.com/sirt-agrisi/2540119) Erişim Tarihi: 18.11.2021
[42] https://soru.doktorsitesi.com/kalca-diz-ayak-agrilari/2538881 Erişim Tarihi: 12.11.2021
[43] (https://www.doktorumonline.net/soru-oku/311997) Erişim Tarihi: 17.11.2021

ama çoğunlukla tam gözümde gözümün arka kısmından geliyor gibi hissediyorum.[44]

Başımı dik tutamadım hiç aşırı bi ağrı vardı ve bu ağrı beni ayağa kaldırmadı Ellerim titredi ayaklarımı hissedemeyecek kadar güçsüz hissettim. Başımda yaklasık 4 dk lık aralıklarla bi çınlama vardı 2 gün boyunca böyle geçtş günüm ve 2.günün sonunda acile gittim sakinleştirici iğne yaptılar o geçirdi ağrımı Yine ara ara ağrı geldi ancak bitti.[45]

Şekil 42: Ağrı Dalgadır Metaforu 2

3.1.2.12. Ağrı Kesici Bir Alettir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.2. Ağrı Kesici Bir Alettir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Merhaba sayın hocam, yaklaşık 13 yıldır zaman zaman yüzümün sadece sol tarafında ağrı daha çok acı batma hissi şakak damarlarımda gerilim ve damarlardaki maviliklerinde belirginleşme dokununca ağrı acı göz çevresinde ağrı ve çok hafif yüzümün sol hissizlik gözde batma hissi…[46]

[44] (https://www.doktorumonline.net/sag-gozde-zonklayici-agri-37954) Erişim Tarihi: 19.11.2021
[45] (https://www.doktorumonline.net/soru-oku/169966) 19.10.2021
[46] (https://soru.doktorsitesi.com/yuzun-sol-tarafinda-aci-batma-hissi/2461818 Erişim Tarihi: 20.11.2021

Halk dilinde batar girmiştir diye tabir edilen, sol tarafımda inceden bir sızı gibi bir sey olmaktadır! o esnada nefesimi derinden alamıyorum, sadece kısa aralıklarla alıp veriyorum![47]

Gogusume bi agri saplandi ama 3 4 dakika surdu suan bir agri yok sonra korktum kalbim carpmaya basladi suan iyiyim biraz daha ama sicak basiyo ve arada ürperiyorum.[48]

Selamlar hocam bende sabah tutuklukları bel de sürekli bir ağrı var son 1 aydı da hem kalbimde ağrı var hem de sol omuzunda şiddetli ağrı var. Uzun zamandır da ellerde güç kaybı diz bölgelerimde sanki brşey batırıyormuş hissi var.[49]

Değerli hocam merhaba, 23 yaşındayım. Son bir aydır sol kolumda ve göğüsümde anlık geçici sızı hissediyorum ve sol kolumda yorgunluk güçsüzlük var. Kardiyoloji ve nöroloji tetkiklerim sorunsuz. Parmaklarımda kolumda ve sol bacağımda karıncalanma, batma hissediyorum.[50]

Merhabalar 16 yaşındayım iki gündür başımın sağ tarafına ani bir şekilde keskin ağrılar giriyor ancak 2-3 saniye sürüyor ama devamlı oluyor ayrıca genel olarak vücudumun sağ tarafında sızlama hissi var.[51]

Merhaba benim şikayetim bir haftadır süren ilk günlerde sancı ve birden batmalar daha sonra ki günlerde ağrısı azalan ve arada bir olan sağ böğür arkası ağrım kasığıma da vuruyor hatta bazenleri gaz sıkışması oluyor göbek deliğimin alt kısımlarında böğür ağrısı sağ kaburgama da vuruyor.[52]

Göğsümde aniden başlayan ağrı ile göğsümün sağ üst köşesiden itibaren tam arka sırt tarafımda bir ağrı oluştu öksüremiyorum uzunca nefes almak istediğimde

---

[47] (https://www.doktorumonline.net/sol-tarafimda-bir-sizi-oluyobu-ne-olabilir-27106). Erişim Tarihi: 20.11.2021
[48] (https://www.doktorumonline.net/soru-oku/322940). Erişim Tarihi: 20.11.2021
[49] (https://www.romatizmahastaliklari.com/Sorular/agrilar-asiri-yorgunluk/). Erişim Tarihi: 10.10.2021
[50] (https://www.doktorumonline.net/soru-oku/320681). Erişim Tarihi: 12.11.2021
[51] (https://www.doktorumonline.net/basa-ani-kramp-girmesi). Erişim Tarihi: 11.11.2021
[52] (https://doktorevi.com/soru/sag-bogur-agrisi/). Erişim Tarihi: 13.11.2021

direk göğüsümde birşey batıyor sanki bu ne ile ilgili olabilir bugün biraz ıslandım üşütmüş olabilir miyim?[53]

Yaklaşık 1 haftadır sag omuzumun kürek kemıgımın 1 karış altında cok şidetli agrılar ve batmalar var oksurdugumde aşırı agrı ve batma oluşuyor nefes almakta zorluk cekiyorum.[54]

Merhaba, 23 yaşındayım nefes alırken zorlanıyorum sırtıma bir şeyler batıyor sanki yürürken bile nefeste zorlanıyorum.[55]

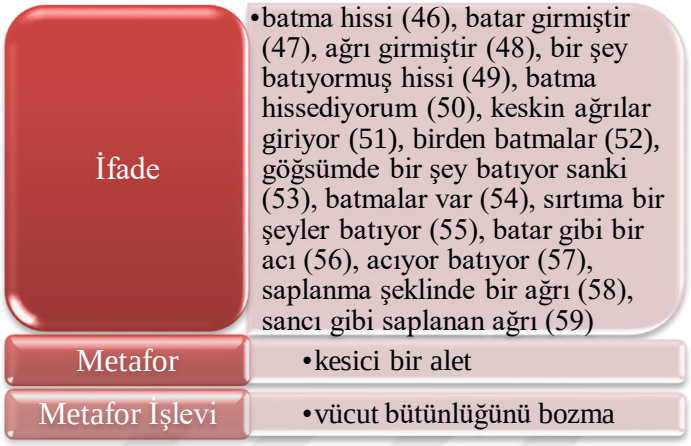
Yutkunurken sol tarafta bir acı hissediyorum tam olarak boğazımda mı kulağımda mı anlayamadığım bir acı ağrı değil resmen batma gibi bir acı ne olabilir.[56]

Merhaba,21 yaşındayım ismim duygu. Uzun zamandır ayak topuklarım ayaktayken acıyor batıyor. Sanki sadece topuklarımla basıyorum yere. İşim gereği hep ayaktayım nasıl bir çare bulabilirim.[57]

Sağ tarafımda, kalça kemiğimin üst bitiş hizasında, ön kısımda, oturup kalkarken, yürürken saplanma şeklinde bir ağrı oluyor, daha önce yumurtalığımda kist vardı, oraya yakın bir yerde olduğu için onunla alakalı olduğunu düşündüm ama muayene oldum, şuan kistim olmadığını söyledi doktorum.[58]

Hocam merhabalar, kafamda süresi çok sürmeyen, sancı gibi saplanan ağrı oluyor, nadir de olsa beni düşündürüyor. Sebebi ne olabilir?[59]

[53] (https://www.doktorumonline.net/gogusumdeki-baslayan-agri-sirtima-dogru-ilerledi-27938). Erişim Tarihi: 11.10.2021
[54] (https://www.doktorumonline.net/yardima-ihtiyacim-var-12422). Erişim Tarihi: 27.11.2021
[55] (https://www.doktorumonline.net/nefes-almakta-zorlaniyorum). Erişim Tarihi: 16.10.2021
[56] (https://www.doktorumonline.net/kulak-ve-bogazda-aci-25383). Erişim Tarihi: 22.11.2021
[57] (https://www.doktorumonline.net/ayak-topugunda-acima-22740) Erişim Tarihi: 12.11.2021
[58] (https://www.doktorumonline.net/sag-tarafimda-saplanma-seklinde-bir-agri-64729). Erişim Tarihi: 13.10.2021
[59] (https://www.doktorumonline.net/beynime-saplanan-agri-92444). Erişim Tarihi: 17.11.2021

Şekil 43: Ağrı Kesici Bir Alettir Metaforu 2

3.1.2.13. Ağrı Sıcak Sudur

AĞRI ATEŞTİR, AĞRI KÖZDÜR metaforlarıyla ilişkili olan AĞRI SICAK SUDUR metaforu ağrının yakıcı etkisini anlatmak için kullanılmıştır.

> *Hocam merhaba. Geçen yıl size aynı bu aylar da, yaygın kaynar su damlaması hissi ile ilgili yazmıştım. Şikayetlerim gün içinde belli saatlerde geldiği için mi değildir demiştiniz ve cidden 1 hafta sonra geçmişti o ara concerta kullanıyordum yan etki olarak düşünmüştüm ki bırakınca geçmişti. 2-3 gündür sağ dirseğin iç tarafında seyirme vardı, yordum diye düşünmüştüm. Az önce böyle başımın sağ arka tarafına çok kısa süreli bir ağrı(20sn) girdi ve hemen geçti akabinde kaynar su damlaları hissetmeye başladım.*[60]

[60] (https://soru.doktorsitesi.com/ms-olabilir-mi/2544531) Erişim Tarihi: 19.11.2021

Şekil 44: Ağrı Sıcak Sudur Metaforu

3.1.2.14. Ağrı Kilittir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.23. Ağrı Kilittir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Merhaba hocam ayak bileklerimi aşağı doğru uzattığımda diz kapağımın altındaki arka kas özellikle sağ tarafım kpamp gibi kilitleniyo aynı şekilde ayak parmak uclarımda kilitleniyo özellikle uykuda yakalıyo gün boyu çok çalışmış gibi ağrıdan yorgun düşüyorum.*[61]

Şekil 45: Ağrı Kilittir Metaforu 2

[61] https://www.romatizmahastaliklari.com/Sorular/kas-agrisi/) Erişim Tarihi: 19.11.2021

3.1.2.15. Ağrı Ölümdür

Aşağıdaki metinde AĞRI ÖLÜMDÜR metaforu açık olarak verilmiş, ağrı seviyesinin dayanılmaz oluşu biyolojik olarak en kötü olay olan ölüme benzetilerek dile getirilmiştir.

> *Karnımda şişlik var dışkılamamı yapamadıgım için çok rahatsızım utanıyorum ve doktorada gidemiyorum procto-glyvenol 30g krem kullanıyorum 2 gün oldu ama 4 kez kullandım yanmam dahada cogaldı korkumdan yemek yıyemıyorum çok acı çekiyorum bana nolur yardım edin ölüm gibi bir acı bu.*[62]

Şekil 46: Ağrı Ölümdür Metaforu

3.1.2.16. Ağrı Rüzgârdır

AĞRI DALGADIR metaforunda ağrının yönü içeriden dışarı doğru verilirken burada ağrı bedenin dışından içeri doğru girmiş gibi anlatılmaktadır. Rüzgâr metaforu ağrının giriş şeklini ve yönünü belirtmek için kullanılmıştır.

> *Sabahtan kalktığımda sanki ıslak bir yere bastım ayağım ortasında üşüme rüzgar esme ıslak gibi bir şer oldu sonrda bacağımın baldıra ve tam kasığımda hafifi bir ağrı var nedir acaba.*[63]

[62] (https://www.doktorumonline.net/basur-hemoraid-acil-cvb-lutfen-22669) Erişim Tarihi: 20.11.2021
[63] (https://www.doktorumonline.net/sag-ayak-atimda-usume-26813) Erişim Tarihi: 18.11.2021

Şekil 47: Ağrı Rüzgârdır Metaforu

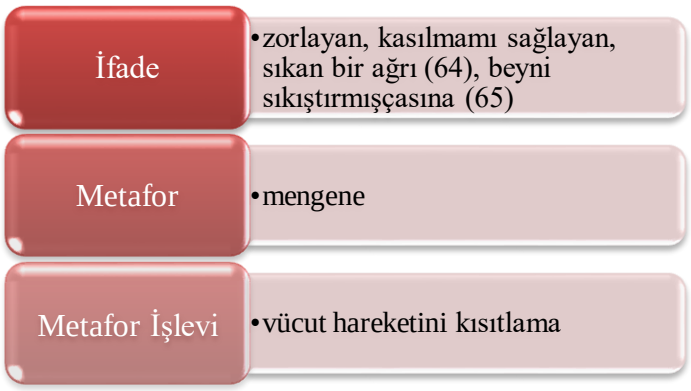
3.1.2.17. Ağrı Mengenedir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.13. Ağrı Mengenedir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Bir kaç gündür kasıklarımda ağrı ve sancı var kasıkların orta kısmındada rahim üstü sanırım orda beni zorlayan, kasılmamı sağlayan, sanki beni sıkan bir ağrı sancı var kendimi kasıyorum sıkıyorum ordan gelen ağrıyla acaba sprial böyle bişey yapar mı, yoksa üşütmeden mi olur?*[64]

> *Merhaba Beynimde bazı zamanlar özellikle arka alt bölgelerde aşırı zonklama oluyor. Uykudan sanki beyni sıkıştırmışcasına uyandığım zamanlar oldu (Bazende aşırı kalp çarpıntısı hissettim.).Gece yarısı uykudan uyandığım zaman gözümün önüne ani parıltılı çok kocaman örümceğe benzer bi ışık çakması oluyor. Bunun sebebi ne olabilir?*[65]

[64] (https://www.doktorumonline.net/kasiklarda-sanci-29616) Erişim Tarihi: 19.10.2021
[65] (https://www.doktorumonline.net/beyin-zonklamasi-7571) Erişim Tarihi: 11.11.2021

Şekil 48: Ağrı Mengenedir Metaforu 2

3.1.2.18. Ağrı Çividir

AĞRI SİLAHTIR, AĞRI BIÇAKTIR, AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforlarıyla yakın olan çivi metaforu ani ve keskin bir ağrıyı ifade etmek için kullanılmıştır.

> *Ara ara sırtımda ve sağ göğsümde ani sancılar oluyor sanki çivi saplanıyormuş gibi, ek olarak terleme ve ellerimde titreme oluyor.*[66]

Şekil 49: Ağrı Çividir Metaforu

[66] (https://www.doktorumonline.net/sag-goguste-ani-sancilar-53269) Erişim Tarihi: 12.1.2021

3.1.2.19. Ağrı Boşluktur

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.15. Ağrı Boşluktur) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Merhaba sol dizimin aşağı tarafında sızlama şeklinde ağrılarım oluyor bazen yürürken sanki boşluğa basıyorum gibi oluyorum. Ve arka tarafında da yürürken kasılmalar hissediyorum.*[67]

Şekil 50: Ağrı Boşluktur Metaforu 2

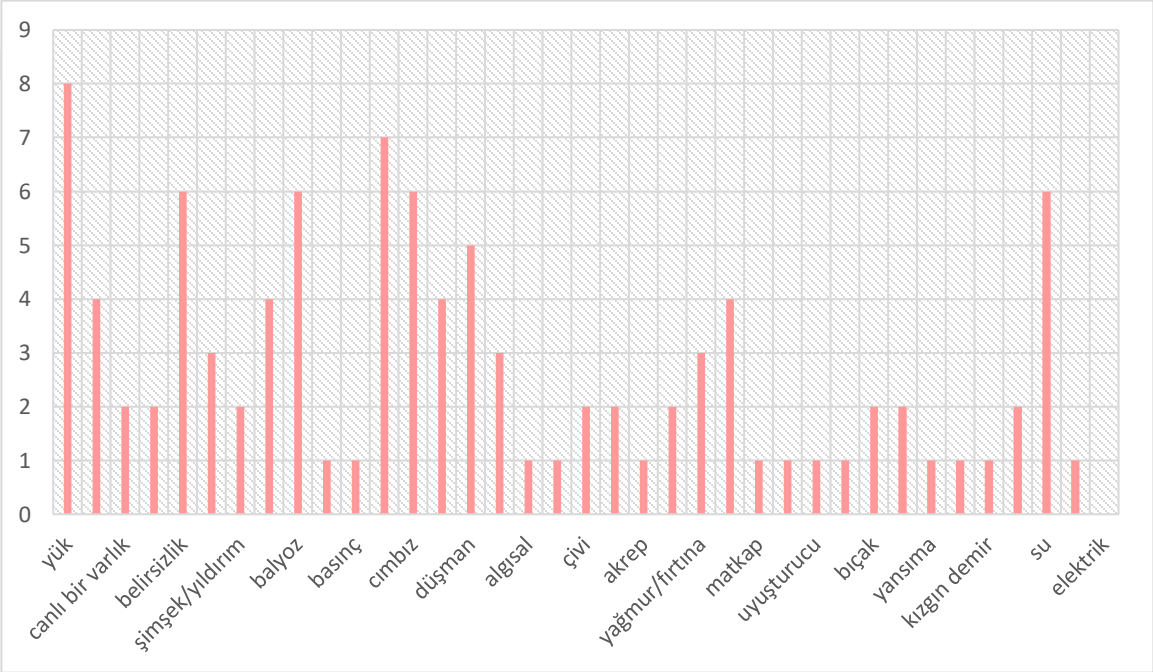
3.2. EDEBÎ METİNLERDEKİ AĞRI METAFORLARI

Bu başlık altında: Peyami Safa "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" "Sözde Kızlar" "Şimşek", Fakir Baykurt "Yılanların Öcü" "Kaplumbağalar", Yaşar Kemal "İnce Memed 1-3" "Nuh'un Gemisi" "Akçasazın Ağaları, Demirciler Çarşısı Cinayeti", "Akçasazın Ağaları, Yusufçuk Yusuf" "Binboğalar Efsanesi" "Binbir Çiçekli Bahçe" "Kanın Sesi", Bilge Karasu "Haluk'a Mektuplar" "Öteki Metinler", Reşat Nuri Güntekin "Gökyüzü" "Dudaktan Kalbe" "Olağan İşler", Zülfü Livaneli "Serenad" "Mutluluk", Buket Uzuner "Kumral Ada Mavi Tuna" "Uzun Beyaz Bulut Gelibolu", Necati Cumalı "Dila Hanım", Kemal Tahir "Yorgun Savaşçı", Halit Ziya Uşaklıgil "Aşk-ı Memnu", Recaizade Mahmut Ekrem "Araba Sevdası", Orhan Pamuk "Masumiyet Müzesi" "Babamın Bavulu" "Cevdet Bey ve Oğulları", Oğuz Atay "Tutunamayanlar", Yusuf Atılgan "Aylak Adam" "Anayurt

[67] (https://www.doktorumonline.net/sol-dizde-sizi-99203) Erişim Tarihi: 18.11.2021

Oteli", Vüsat O. Bener "Havva", Murathan Mungan "Kırk Oda", Elif Şafak "Bit Palas", Nurullah Ataç "Günlerin Getirdiği" adlı eserlerden faydalanılmıştır. Ağrı ifade eden metinler seçilerek ağrı metaforları tespit edilmiş, bunlar 37 başlık altında toplanmıştır. Aşağıdaki tabloda eldeki verilerde tespit edilen ağrı metaforlarının kullanım sıklığını gösteren grafik yer almaktadır:

Tablo 3: Edebi Metinlerdeki Ağrı Metaforlar

Yukarıdaki grafikte "yük, belirsizlik, balyoz, cımbız, düşman, su" metaforlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Grafikteki metaforlar aşağıda ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

3.2.1. Ağrı Yüktür

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.2.8. Ağrı Yüktür) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Yatağa girince vücudumun her vakitkinden fazla ağırlaştığını zannettim. Istırap ağırlığıma bir şeyler katıyordu. Dizim de çok ağrımaya başladı. Her gün istirahat*

etmeye ve koltuk değneğiyle yürümeye mecbur olan ben, o gün çok yürümüştüm ve doktorların kat'î ihtarlarına rağmen bir bastona bile dayanarak yürümeyi daima reddettim(Safa, 2011: 31).

Muhtarın yanına eğer kolun başın çok ağrıyorsa bırak. Kalanları anam paklasın Hatça'nın yüzünde ağır bir acı: Belim çok ağrıyor. Bir tel olur ya insanın yüreğine doğru işte o tel kopmuş gibi bir ağrı var içimde. Hem de bir bulanma (Baykurt, 2016: 88).

Biraz daha vakit geçerse azgın ata yaklaşmanın hiçbir olanağı kalmayacaktı. Memed'in apış arası, bacakları koparcasına ağrıyordu. Günlerce yol yürüdüğü halde bacakları hiçbir zaman böylesine hamlamamış, bedeni hiç böyle taş gibi ağırlaşmamıştı (Kemal, 2013:15).

Vücudunda hiçbir ağırlık ve ağrı hissetmezdi. Yalnız, kulaklarımdaki uğultudan bir nöbet geçirdiğini anlardı. Bir de karanlıkta tekrar gözlerini kapadığı vakit, dışarıda lâmbalar yanıyormuş gibi göz kapaklarında bulanık bir aydınlık görürdü (Güntekin, 2012: 22).

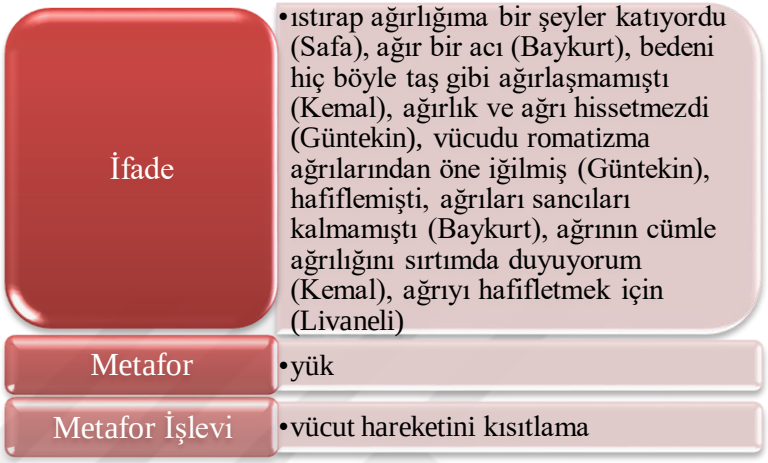
Sonra, başa önünde, vücudu romatizma ağrılarından öne iğilmiş, yoluna devam etti ve bitip tükenmek bilmiyen pazarlıkla sarsılan gürültücü ağır kalabalığın içine karıştı (Güntekin, 2012: 97).

Ağzından içeri ılık bir rüzgâr doldu Senem'in. Kuşların kanadında uçar gibiydi şimdi. Yanı başında ağlayan yumuk, mor et parçasına baktı. Gülecek gibi oldu, gülemedi. Bitkindi. Ama hafiflemişti. Ağrıları sancıları kalmamıştı. Gülmeye çalıştı, gene gülemedi. Dünya ılık bir yaz sabahının içindeydi (Baykurt, 1993: 166).

Dünyanın üstüne ikinci bir dünya gibi oturmuş dağ! Dünya ağırlığı altında eziliyor gibi… Ağrının cümle ağırlığını sırtımda duyuyorum (Kemal, 2009: 298).

Bu işten yorulduğumu hissediyordum. Eve gidip oğlumun topladığı belgeleri okumaktan başka çarem kalmamıştı. Alnımın sağ üst köşesine yerleşen ağrıyı

hafifletmek için yavaşça ovuşturmaya başladım. İlyas, "Maya Hanım, iyi misiniz?" diye sordu (Livaneli, 2011: 153).

Şekil 51: Ağrı Yüktür Metaforu 2

3.2.2. Ağrı Gerçekliktir

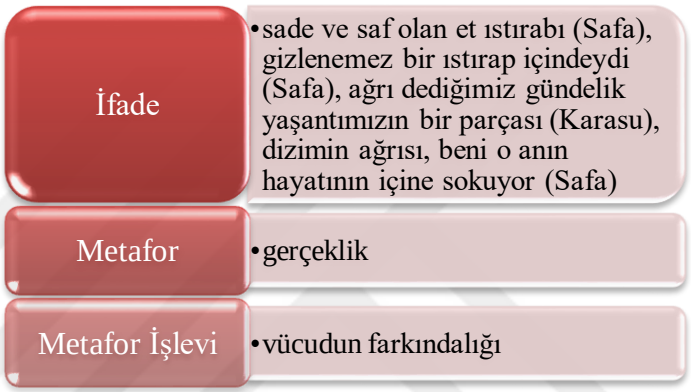
Ağrı her ne kadar hoş olmayan bir deneyim olarak tanımlanmış olsa da kişiye bedenini ve onun bütünlüğünü korumayı hatırlatmaktadır. Gündelik hayatta dış dünya ve kişinin arasındaki ayrım saydamlaşır ancak ağrı duyumsandığı zaman kişi kendi bedenine döner ve kendi gerçekliğinin farkına varır. Aşağıdaki metinlerde geçen "ruhî azabıma nisbetle çok asil, sade ve saf olan et ıstırabımı" ifadesinde psikolojik ağrının karmaşık duygular içerebildiği ancak fiziksel ağrının gerçekliğin netliğini taşıdığı vurgulanmıştır. "Gizlenemez bir ağrı" ve bunun "gündelik yaşantının bir parçası" olması ve kişiyi "o anın içinde sokması" AĞRI GERÇEKLİKTİR metaforuna ulaşılmasını sağlamaktadır.

Uyuyamadım, ağrılarım arttı, fakat ruhî azabıma nisbetle çok asil, sade ve saf olan et ıstırabımı o gece sevdim (Safa, 2011: 86).

Belma, tekrar, daha şiddetle yüzünü buruşturarak dudaklarını ısırdı, elini karnına bastırdı. Biraz daha kıvrandı, gizlenmez bir ıstırap içindeydi (Safa, 2013: 201).

Ama ağrı dediğimiz, gündelik yaşantımızın bir parçası olmadı mı, ilerdeyse, o olmadı mı, nerde diye aramağa çıkacağız! Bıraksalar, kendimi orda iyi hissediyorum diye, çıkıp Altınova'ya gidecek (Karasu, 2013: 191).

Kalkıyorum. Yağmurlu gün. Ve gayr-ı şuurumdan kapalı bir telgraf, açmaya korkuyorum, günümün nasıl geçeceğini düşünmüyorum. Dizimin ağrısı, beni o anın hayatı içine sokuyor (Safa, 2011: 99).

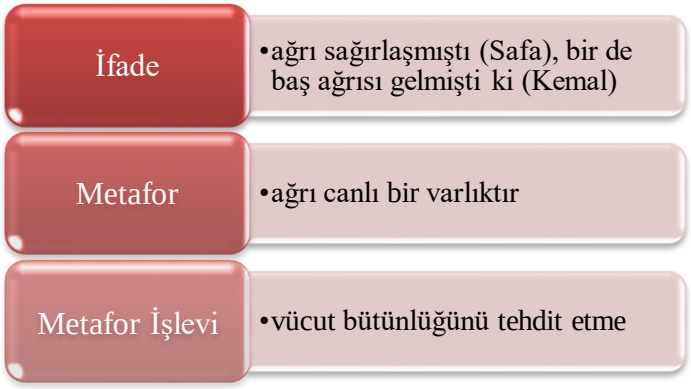
Şekil 52: Ağrı Gerçekliktir Metaforu

3.2.3. Ağrı Canlı Bir Varlıktır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.7. Ağrı Canlı Bir Varlıktır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Poliklinikte masaya uzatıldım. Uykuya ve baygınlığa benzer bir uyuşukluk içinde gözlerimi kapadım. Ağrı sağırlaşmıştı. Hattâ bacağımın hangi noktasında olduğunu anlamadığım derin sızılar. Kulaklarım uğulduyor. Samiamın karanlıkları içinde mâhut sesler. Madenî âletlerin camlar ve tepsiler içinde çıkardıkları ince, kırık sesler. Etrafımdakilerin telâşlı ve ehemmiyetli konuşmaları… Ağrı dinmişti. Ancak, mafsalda bir hareketle başlıyordu (Safa, 2011: 91).

Yorulmuş, bitmiş, ter içinde kalmıştı. Hayatı iyice tehlikedeydi. Sedire attı kendisini. Bir de baş ağrısı gelmişti ki... Dayanılmaz (Kemal, 2011: 331).

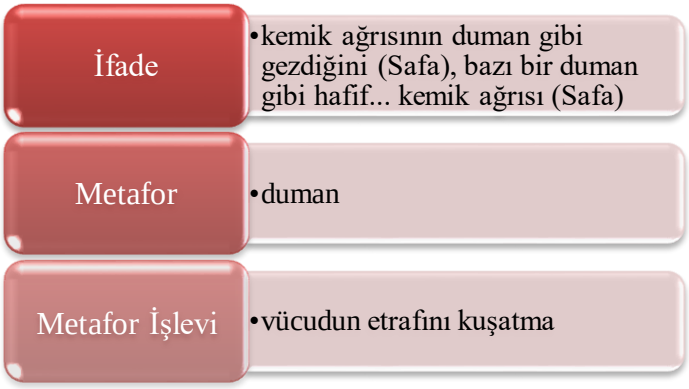
Şekil 53: Ağrı Canlı Bir Varlıktır Metaforu 3

3.2.4. Ağrı Dumandır

AĞRI DUMANDIR metaforunda dumanın gezinme ve bulunduğu ortamda puslu bir görüntü yaratarak görüş mesafesini kısaltıp, netliği azaltma yönü vurgulanarak ağrının da duman gibi bedende dolaştığı ifade edilmiştir. Bedende ağrı duyulduğu zaman kişinin kendine odaklanması neticesinde dış dünyayla ilişkisi zayıflamakta ve kişi çevresinde olup bitenlere daha duyarsız kalmaktadır. Ağrının insan zihninde yarattığı bu durum dumanın puslu havasıyla özdeşleştirilmiştir.

> *İçinde hafif bir kemik ağrısının duman gibi gezindiği yarım karanlık, yarım şuurlu, birbirlerini gayet ehemmiyetsiz bir münasebetle takip eden, hepsi gerçek ve hepsi abes birtakım hayaller; uyku ile uyanıklık arasındaki ayırıcı perdeyi fasılasız dalgalandıran ve ruhun bir yarımını rüyada eriterek öteki yarımını hakikatle temas ettiren üçüncü bir hâlet (Safa, 2011: 96).*

> *... ve bütün bunların arasında, bazı bir duman gibi hafif, bazı da yuvarlak bir cisim gibi sert, gezinen, arada bir şiddetlenen kemik ağrısı. Dudaklarımda Nüzhet'in dudaklarının tadı (Safa, 2011: 97).*

Şekil 54: Ağrı Dumandır Metaforu

3.2.5. Ağrı Belirsizliktir

AĞRI DUMANDIR metaforunda bahsedilen ağrı çeken kişinin dış dünyayla bağlantısının zayıflaması AĞRI BELİRSİZLİKTİR metaforunda kişinin kendi bedeninde olup bitenlerle ilgili olan belirsizliği de kapsamaktadır. Aşağıdaki metinde geçen "Dizim şimdi ağrımıyor, başım ağrıyor… Bilmem... Bir yerim çok ağrıyor ama. Başım mı, dizim mi?" ifadesinde ağrıyla ilgili bir belirsizlik söz konusudur. "Fakat artık yelkenli bir gemi gibi kendimi talihin rüzgârına bırakmıştım, akıp gidiyordum…" ifadesinde ise karakter kendini ağrılarının yol açtığı belirsizliğe kapılıp gitmekte olduğunu anlatmaktadır. "…vücudun derinliklerinden boğuk, müphem şikâyetler", "önce bu ağrı vardı da farkında mı değildi", "ağrılar yeri bilinmeyecek kadar sağır ve müphemdir " cümlelerinde yine ağrının belirsizliğine vurgu yapılmıştır.

> *- Hiç. Dizin çok mu ağrıyor? - Dizim şimdi ağrımıyor, başım ağrıyor. - Başın mı? - Bilmem... Bir yerim çok ağrıyor ama. Başım mı, dizim mi? - Düşün bakalım. - Başım dönüyor, gözlerim kararıyor (Safa, 2011: 121).*

> *- Hazırlanınız, ilk ameliyat sizinki. Sarardığımı hissediyorum. Müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için, felâketin üstüne yürümek istiyorum. Istıraptan korkmamanın tek ilâcı ıstıraptır. Bu ateşi o ateş söndürür. Hastabakıcılar girdiler. Bir şey söylemelerine meydan bırakmadan yataktan indim, terliklerimi kolayca giydim, fakat artık yelkenli bir gemi gibi kendimi*

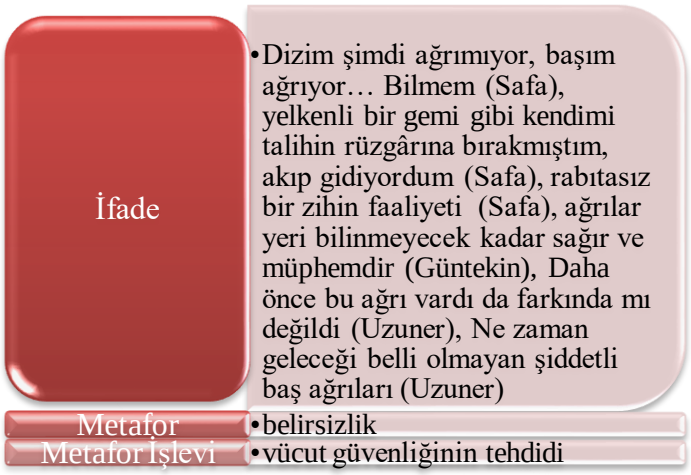
talihin rüzgârına bırakmıştım, akıp gidiyordum, odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi bilmedim (Safa, 2011:129).

Hezeyana benzeyen şiddetli ve rabıtasız bir zihin faaliyeti içinde başı ağrıyordu (Safa, 2018: 299).

Bazı gizli hastalıklar vardır; insan onların nerede, nasıl başladığını tâyin edemez. Yaralar, öyle ince ve naziktir ki, müphem heyecanlara benzer zehirleri vardır; ağrılar yeri bilinmeyecek kadar sağır ve müphemdir. Zaman zaman vücudun derinliklerinden boğuk, müphem şikâyetler gelir. İçin için büyüyen hastalığın bundan başka alâmeti yoktur (Güntekin, 2008: 275).

Bu şahane kokuyu iyice içine çekmek için derin bir soluk almaya çalışırken, başından başlayarak bütün organlarının feci ağrıdığım iyice duyumsadı. Daha önce bu ağrı vardı da farkında mı değildi, yoksa şimdi aniden mi artmıştı? Biri gelip, bir ağrı kesici verir diye umut etmeyi denedi, ama kimse gelmiyordu (Uzuner, 2008: 123).

Ne zaman geleceği belli olmayan şiddetli baş ağrıları ve bulantılar felan çekiyordu zavallı (Uzuner, 2000: 213).

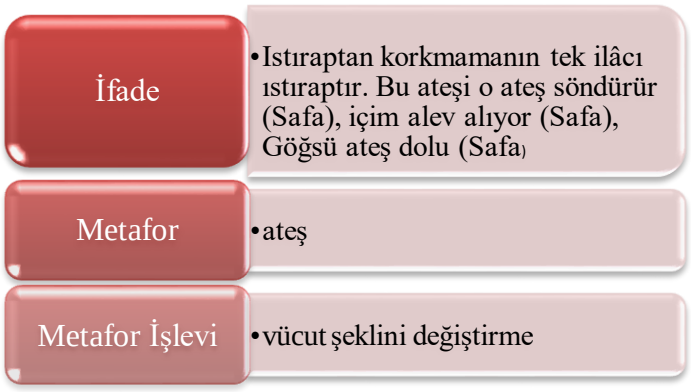

Şekil 55: Ağrı Belirsizliktir Metaforu

3.2.6. Ağrı Ateştir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.17. Ağrı Ateştir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *- Hazırlanınız, ilk ameliyat sizinki. Sarardığımı hissediyorum. Müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için, felâketin üstüne yürümek istiyorum. Istıraptan korkmamanın tek ilâcı ıstıraptır. Bu ateşi o ateş söndürür. Hastabakıcılar girdiler. Bir şey söylemelerine meydan bırakmadan yataktan indim, terliklerimi kolayca giydim, fakat artık yelkenli bir gemi gibi kendimi talihin rüzgârına bırakmıştım, akıp gidiyordum, odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi bilmedim (Safa, 2011: 129).*
>
> *Of... Biraz su... Mebrure hemen bardağı doldurarak uzattı, hasta kurumuş ve derileri çatlamış dudaklarını ıslatıp şapırdatarak suyu içti; "Bir daha, içim alev alıyor..." diyordu, bir daha içti, yorganı üstünden atarak yatağın içinde oturdu, iki kat bükülü, yumruğunu midesine bastırarak birkaç kere sallandı, sallandı. Sık sık hıçkırığı tutuyordu (Safa, 2011:202).*
>
> *Bütün vücudunda müthiş bir eziyet hissediyordu. Göğsü ateş dolu. Ağzına kızgın bir nefes geliyor. Başına dayanılmaz bir ağrı girdi. O gece öleceğini zannediyordu (Safa, 2018: 268).*

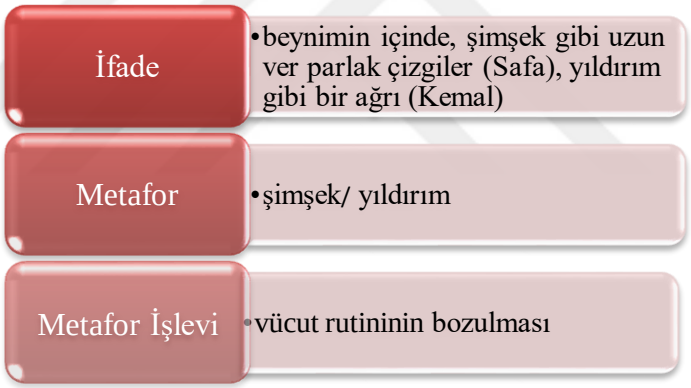
Şekil 56: Ağrı Ateştir Metaforu 3

3.2.7. Ağrı Şimşektir/ Ağrı Yıldırımdır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.6. Ağrı Şimşektir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Üçüncü gece, sabaha karşı Behiç'in ağzımı kapayan sert parmakları arasında haykırmak istiyor, muvaffak olamıyor, çırpınıyordum. Gözlerimin arkasında, beynimin içinde, şimşek gibi uzun ve parlak çizgiler tutuşuyordu (Safa, 2013: 191).*

> *...bir çılgınlıkta, kuyuya bir delilikte atılmak isteyerek, kaskatı kesilip soluğu taşarak, içinden yıldırım gibi bir ağrının, keskin ustura ağzı... (Kemal, 2011: 554).*

Şekil 57: Ağrı Şimşektir/ Ağrı Yıldırımdır Metaforu

3.2.8. Ağrı Sarmaşıktır

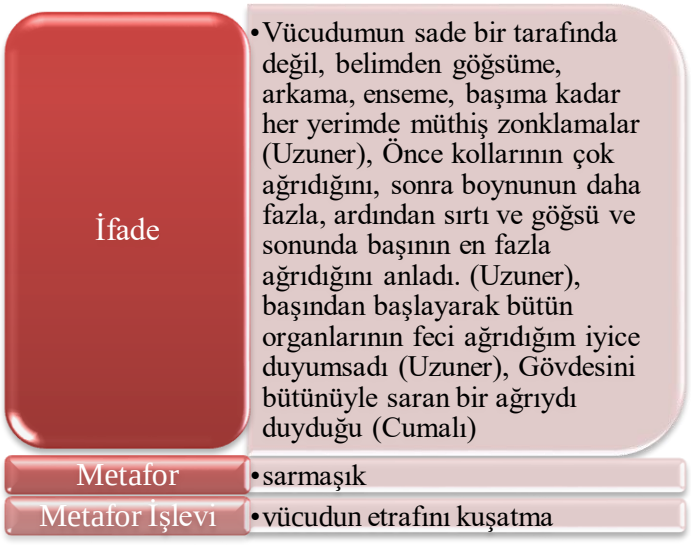
Ağrının bedene yayılması ve onu çepeçevre sarması, sarmaşık bitkisinin yetiştiği yeri hızla sarması ve etrafındaki nesnelerin etrafını kaplaması bakımından AĞRI SARMAŞIKTIR metaforuyla somutlaştırılmıştır.

> *Acı, ağrı, sızı, dehşet, dehşet! Vücudumun sade bir tarafında değil, belimden göğsüme, arkama, enseme, başıma kadar her yerimde müthiş zonklamalar, burkulmalar, kırılır gibi kemik ağrıları... Ne uzun, ne uzun sürdü! Huu. O geceyi anlatamam ki... (Uzuner, 2008: 191).*

Biraz kımıldamaya çalışınca bedeninin şiddetle ağrımaya başladığını hissetti. Önce kollarının çok ağrıdığını, sonra boynunun daha fazla, ardından sırtı ve göğsü ve sonunda başının en fazla ağrıdığını anladı. Her hissettiği organı, önce keşfettiğinden daha fazla ağrıyor, soluk alırken sırtında batma acısı duyuyordu. "Kaburgalarımı, kollarımı ve kafatasımı kırdılar galiba!" diye korkuyla ürperdi (Uzuner, 2008: 147).

Bu şahane kokuyu iyice içine çekmek için derin bir soluk almaya çalışırken, başından başlayarak bütün organlarının feci ağrıdığım iyice duyumsadı. Daha önce bu ağrı vardı da farkında mı değildi, yoksa şimdi aniden mi artmıştı? Biri gelip, bir ağrı kesici verir diye umut etmeyi denedi, ama kimse gelmiyordu. Gözlerini yumdu, dişlerini sıktı, ağrımayan birkaç santimetre karelik bir yerini aradı, ama yoktu (Uzuner, 2008: 171).

Gövdesini dinledi. Şaşılacak şey! Belli bir yerinde kırık çıkık acısı yoktu. Gövdesini bütünüyle saran bir ağrıydı duyduğu. Soluğu düzgündü. Kolları bacakları sağlamdı. İlk korkusu geçince, üstüne düştüğü toprağın yumuşaklığını ayırdetti (Cumalı, 1986: 25).

Şekil 58: Ağrı Sarmaşıktır Metaforu

3.2.9. Ağrı Balyozdur

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.21. Ağrı Balyozdur) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Fakat bir gece.. hastalığım çok azdı... Başımı tokmaklayan keskin bir ağrı ile ağlamaya başladım. Babam, annem, ağabeyim koşuştular. Doktor getirmeğe kalktılar, istemedim, babamla annemi yatırdım, Salih'le yalnız kaldım. Baş ağrısından çıldıracak bir hale gelmiştim, kederimi anlatmağa ihtiyacım vardı, ne olursa olsun dedim ve Salih'e bütün meseleyi olduğu gibi söyledim (Safa, 2013: 201).*

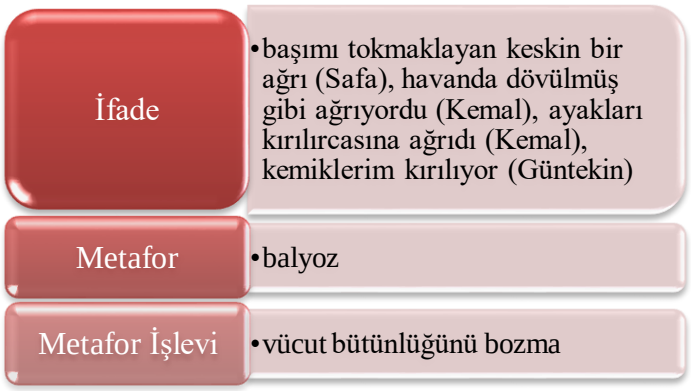
> *Memed hiçbir şey söylemeden büzülerek yatağa sokuldu. Dizlerini göğsüne çekti. Her tarafı havanda dövülmüş gibi ağrıyordu (Kemal, 2013: 14).*

> *Önüne geldi dikildi ayaklarını yere vurdu, ayakları kırılırcasına ağrıdı. O duvardan, o duvara attı kendini, boğuluyordu, dışarıya kaçtı, Yüzbaşının odasına çıktı… (Kemal, 2013: 261).*

> *Yatağında yatarken, kıvranıp dururken ve Dervişe öfkesinden kudurur, öfkeden kemikleri çatırdar, bütün bedeni havanda dövülmüş gibi un ufak ağrırken kafasında bir düşünce şimşek gibi çaktı (Kemal, 2021: 227).*

> *Başım ateşler, ağrılar, uğultular içinde... Gözlerim kanlanmış, dilim paslı... Kemiklerim kırılıyor (Güntekin, 2012: 110).*

> *Fethullah gün batıncaya kadar oturduğu taşın üstünden kalkamadı. Her bir yanı havanda dövülmüş gibi ağrıyordu (Kemal, 2020: 196).*

Şekil 59: Ağrı Balyozdur Metaforu 3

3.2.10. Ağrı Neşterdir

AĞRI NEŞTERDİR metaforu, AĞRI SİLAHTIR ve AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforlarıyla bağlantılıdır. Düşmanın kişiye zarar vermek için kullandığı silahlardan biri de neşterdir. Neşter, aynı zamanda cerrahi operasyona da göndermede bulunmaktadır.

> *Belma birdenbire yatağında sıçradı ve küçük bir çığlık kopardı. - Ah sancı.. sancı... Birdenbire neşter gibi mideme saplandı... (Safa, 2013: 202).*

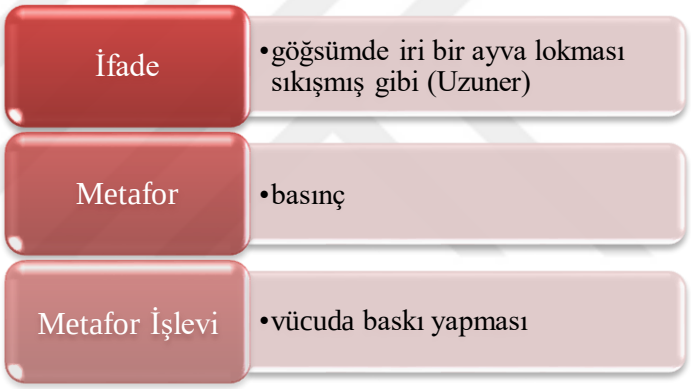

Şekil 60: Ağrı Neşterdir Metaforu

3.2.11. Ağrı Basınçtır

AĞRI BALONDUR metaforunda olduğu gibi burada da ağrı bir basınç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağrının bedenin içerisinde baskı uygulayarak kişinin hayati fonksiyonlarını kısıtlaması AĞRI BASINÇTIR metaforuyla ifade edilmiştir.

> *Bu sebepledir, şimdi tek damla gözyaşım kalmadı. Artık acıyı da hissetmez oldum. Geride bir boşluk, devamlı baş ağrısı, göğsümde iri bir ayva lokması sıkışmış gibi bir sancı kaldı, o kadar. Biraz kendimden geçsem, azıcık uyusam, ah unutabilsem... Fakat mümkünü yok. Aklım beni nasıl terk edip gittiyse zalim şuurum da ete kemiğe bürünüp, en büyük düşmanım oldu (Uzuner, 2000: 148).*

Şekil 61: Ağrı Basınçtır Metaforu

3.2.12. Ağrı Kesici Bir Alettir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.2. Ağrı Kesici Bir Alettir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Hasta, söz söylerken, son derece güçlük çekmeğe başlamıştı. Hep kıvranıyor, hep "midem.. midem.. of.. parçalanıyor.. nefes alamıyorum" diyor, terliyordu (Safa, 2013: 203).*

> *Havalice Haççayı güçlükle yukarı çıkarmış yatırmış karnını muayene ediyor. Hatça'nın beli kopacak gibi ağrıyor. İçerleri yırtılıyor. Kanı akıyor (Baykurt, 2016: 95).*

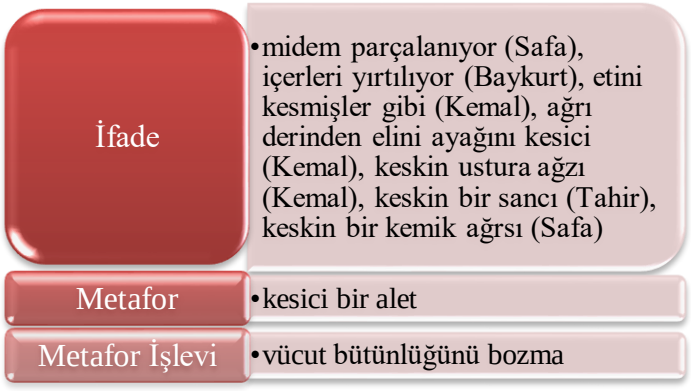
Etini kesmişler gibi bir yerleri ağrıdı. Yüreğinde bir zehir acılığı duydu. Bir sızlama. İşkence edeceklerdi anasına... (Kemal, 2013: 80).

Sırtındaki ağrı derinden, elini ayağını kesici, yürek durduran. Mustafa Bey iniltiyle birlikte, «Mestan burdayım,» diye seslendi, a Mestan, Mestan, Mestan… sonra kendinden geçti (Kemal, 2011: 250).

…bir çılgınlıkta, kuyuya bir delilikte atılmak isteyerek, kaskatı kesilip soluğu taşarak, içinden yıldırım gibi bir ağrının, keskin ustura ağzı… (Kemal, 2011: 554).

İçinden bir keskin sancı geçmiş gibi, yumruklarını kamına bastırdı. Suratını buruşturdu. İki kere girdik Sarıkamış'a biz... Birincide sürdü çıkardı bizi düşman... (Tahir, 2005: 271).

Müfid evvela dayısının parmak uçları arasında kalan bir tutam etinde sivri bir çimdik acısı hissettikten sonra kemiğiyle parmaklar arasında hiçbir et hali kalmamış gibi omuzunda da kalın, keskin bir kemik ağrısı duymuştu (Safa, 2018: 88).

Şekil 62: Ağrı Kesici Bir Alettir Metaforu 3

3.2.13. Ağrı Cımbızdır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.11. Ağrı Cımbızdır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Bir kezcik ama o da kendi karısı Elin suçsuz karısını ne diye dövsün. Her bir yanı ağrıyor. Belinden yukarı yüreğine doğru bir ince tel koptu. Tadı tuzu yok. Bir baş ağrısı bir bulanma… Kopan yerleri acıyor (Baykurt, 2016: 87).

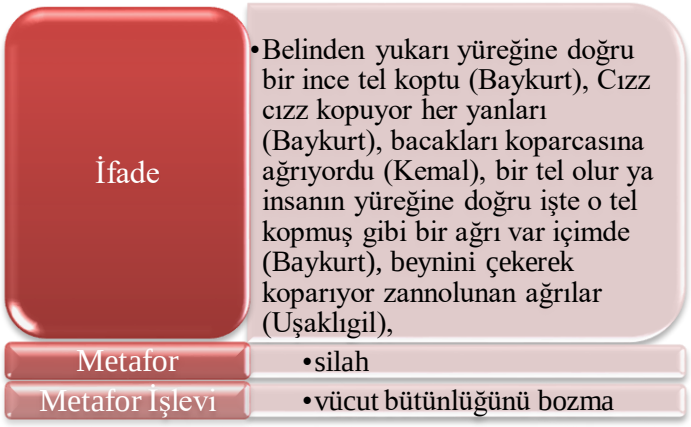
… Haççа'yı güçlükle yukarı çıkarmış yatırmış karnını muayene ediyor. Haççа'nın beli kopacak gibi ağrıyor. İçerleri yırtılıyor. Kanı akıyor. Karnında çöyürlü bir çalı var. Tepesinde sürüyüp dışarı çıkarmak istiyorlar çalıyı. Cızz cızz kopuyor her yanları… Dişleri ağrıyor sıkmaktan sabretmekten çeneleri ağrıyor (Baykurt, 2016: 95).

Biraz daha vakit geçerse azgın ata yaklaşmanın hiçbir olanağı kalmayacaktı. Memedin apış arası, bacakları koparcasına ağrıyordu. Günlerce yol yürüdüğü halde bacakları hiçbir zaman böylesine hamlamamış, bedeni hiç böyle taş gibi ağırlaşmamıştı (Kemal, 2013: 15).

…eğer kolun başın çok ağrıyorsa bırak Kalanları anam paklasın Haççanın yüzünde ağır bir acı: Belim çok ağrıyor Bir tel olur ya insanın yüreğine doğru işte o tel kopmuş gibi bir ağrı var içimde Hem de bir bulanma (Baykurt, 2016: 88).

Memed, daha yatağa girer girmez hemencecik uyudu. Müslümünse bacağı kopacakmış gibi ağrıyor, utandığından kimseye bir şey söylemiyordu. Yatak çarşafları sakız gibiydi, ince bir sabun ve dağ elması kokusuyla kokuyordu (Kemal, 2013: 31).

… boğazlanmış bir güvercin yesiyle çırpınmamak, kıvranmamak için, önüne geçen, hatırına gelen bütün çılgın parçalarla piyanosunda kıyametler koparırken hep o ensesinden beynini çekerek koparıyor zannolunan ağrılar… (Uşaklıgil, 2008: 206).

Şekil 63: Ağrı Cımbızdır Metaforu 2

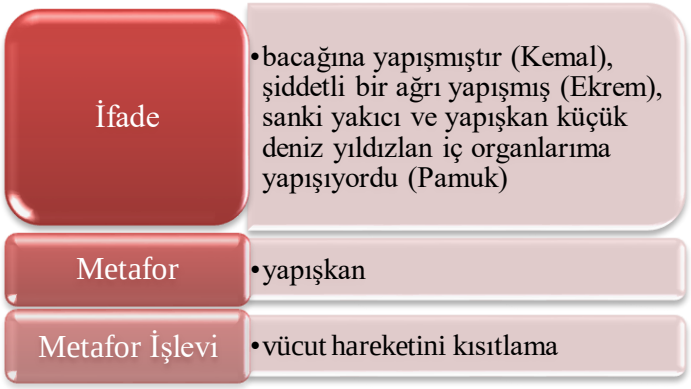
3.2.14. Ağrı Yapışkandır

Aşağıdaki metinlerde ağrı "bacağa yapışan", "yapışkan bir denizyıldızı" şeklinde somutlaştırılmıştır. Burada ağrının istenmeyen bir durum olmanın yanında yapışmak fiili aracılığıyla ağrıdan kurtulmanın güç oluşuna vurgu yapılmıştır.

> *Ağrı dayanılır gibi değil. Ne zaman bir müşkül içinde kalmışsa o ağrı gelmiş; her zaman topal bacağına yapışmıştır. Dayanılır gibi değil (Kemal, 2013: 92).*

> *...sinirlerini yeniden altüst ettiğinden bîçarenin ser-i sevda serine [sevdalı başına] şiddetli bir ağrı yapışmış ve bu ağrı kendisini istirahate muhtaç etmiş idi (Ekrem, 2004: 263).*

> *...sanki yakıcı ve yapışkan küçük deniz yıldızlan iç organlarıma yapışıyordu (Pamuk, 2012: 161).*

Şekil 64: Ağrı Yapışkandır Metaforu

3.2.15. Ağrı Düşmandır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.14. Ağrı Düşmandır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

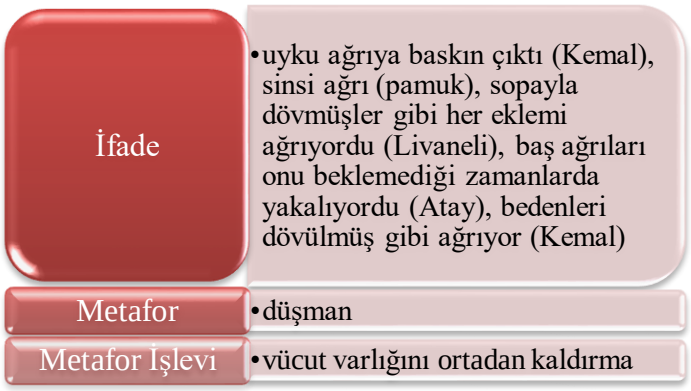
Neden sonra, uyku ağrıya baskın çıktı, Müslüm de uyudu. Gün ta aşağılara indi gitti, vakit ikindine geldi, Memedle Müslüm daha uyuyorlardı (Kemal, 2013: 31).

Bu iyilik duygusunu benden esirgemesin diye Allahıma uzun uzun dua ettim. Tilkilere bakır sıçtıracak soğuk iliklerime işliyordu; boğazımın arkasında o sinsi ağrı başlıyordu, dışarı çıktım (Pamuk, 2016: 71).

Ama şu anda, başı çatlayacak gibi ağrıyor, boğazı yanıyor ve yutkunmakta güçlük çekiyordu. Kırk gün kırk gece onu sopayla dövmüşler gibi her eklemi ağrıyordu. Ayağa kalkıp helaya gitmesi gerekiyordu ama bir türlü gücünü toplayamıyor, oturduğu yerden doğrulamıyordu (Livaneli, 2020: 269).

Küçük bir evde yalnız yaşıyordu. Baş ağrıları, onu beklemediği zamanlarda yakalıyordu (Atay, 2011: 181).

Azıcık durup soluklandılar. Dört bir yanlarına göz attılar. Bedenleri dövülmüş gibi ağrıyor, ağrıdan, yorgunluktan içeri çekiliyordu. Ayakta duracak halleri kalmamış, sallanıyorlardı (Kemal, 2019: 614).

Şekil 65: Ağrı Düşmandır Metaforu 2

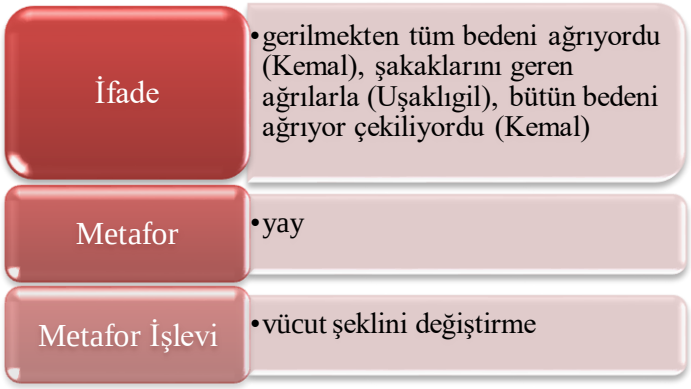
3.2.16. Ağrı Yaydır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.19. Ağrı Yaydır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Emine'nin öfkeli sesi kahlıyordu. Onun sesini her duyduğunda çocuk gevşiyor, biraz sonra da yay kirişi gibi geriliyor, gerilmekten tüm bedeni ağrıyordu (Kemal, 2019: 536).*

> *... hep o ensesinden başlıyarak şakaklarını geren ağrılarla bu mücadelenin içinden kafesinin tellerine çarpa çarpa hırpalanmış mecnun bir kuş haraplığiyle çıkınca kendisini bütün çılgınlıkları, bütün buhranları, daha ziyade kuvvetle, daha ziyade vuzuh ile tehattur olunan bir hezeyan nöbetinden uyanıvermiş bulur... (Uşaklıgil, 2008: 200).*

> *Derviş Beyin öfkeden, kederden bütün bedeni ağrıyor çekiliyordu. Meyronun çığlığını duyunca kederi, ağrısı daha arttı. Evinin içinde duramaz oldu. Boğulacak gibiydi. Soluk alıyor, ağzını kocaman kocaman açıp soluk alıyor, gözleri dışarı pörtlemiş, sudan çıkmış balıklar gibi, ağzını açıp kapayarak, ciğerlerine havayı bir türlü dolduramıyor, ciğerlerinin dibi, bir yerleri boş kalıyordu (Kemal, 2021: 113).*

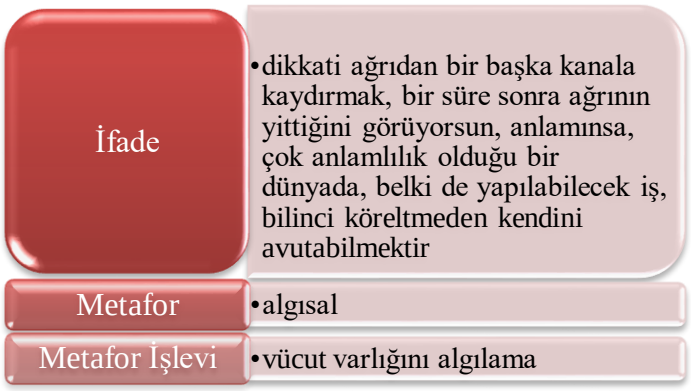

Şekil 66: Ağrı Yaydır Metaforu 2

3.2.17. Ağrı Algısaldır

Aşağıdaki metinde yazar ağrılarının geçeceğinden ümidini kestiğinde ağrıya bakış açısının ve ağrıyı algılama biçiminin değiştirilebileceğinden bahsetmektedir. "Ancak insanın kendi kendine telkini yararlı olabiliyor ya da dikkati ağrıdan bir başka kanala kaydırmak, bir süre sonra ağrının yittiğini görüyorsun!" diyerek bedensel bir gerçekliği olan ağrının etkilerinin psikolojik olarak hafifletilebileceğini ve ağrının arka plana alınabileceğini öne sürmektedir.

> *Senin yazdıklarından eski dertlerinin sürdüğü anlaşılıyor. Aman kötülemesin de! Çünkü ağrıların durumu ümitsiz. Ancak insanın kendi kendine telkini yararlı olabiliyor ya da dikkati ağrıdan bir başka kanala kaydırmak, bir süre sonra ağrının yittiğini görüyorsun! Kendini avutmanın yolları çoktur, bilirsin. Eğrinin doğrunun karıştığı, her şeyin iç içe, durumlara, koşullara ayarlı, ne denli o da bir soru, varoluş nedeninin kestirilemediği, anlamınsa, çok anlamlılık olduğu bir dünyada, belki de yapılabilecek iş, bilinci köreltmeden kendini avutabilmektir. Ne dersin? (Karasu, 2013: 213).*

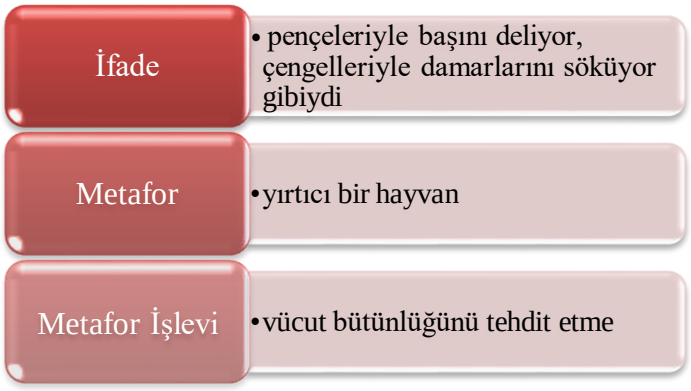

Şekil 67: Ağrı Algısaldır Metaforu

3.2.18. Ağrı Yırtıcı Bir Hayvandır

Aşağıdaki metinde ağrı, pençeleri ve çengelleri olan vahşi bir yaratık şeklinde somutlaştırılmıştır. Ağrının hayvanlar ve insanlar için ortak bir his olması, tarihinin insanın varoluşu kadar eskiye gitmesi ve hayatta kalma içgüdüsünün bir uzantısı olması AĞRI YIRTICI BİR HAYVANDIR metaforunun arka planında yatan durumlardır. Ağrının bedene tıpkı vahşi bir hayvan gibi saldırdığı, kişinin vücut bütünlüğünü korumak için bu hayvanla mücadele etmesi gerektiği örtük olarak verilmiştir.

> *...ağrılar dakikadan dakikaya şiddetini arttıran pençeleriyle başını deliyor, çengelleriyle damarlarını söküyor gibiydi (Uşaklıgil, 2008: 260).*

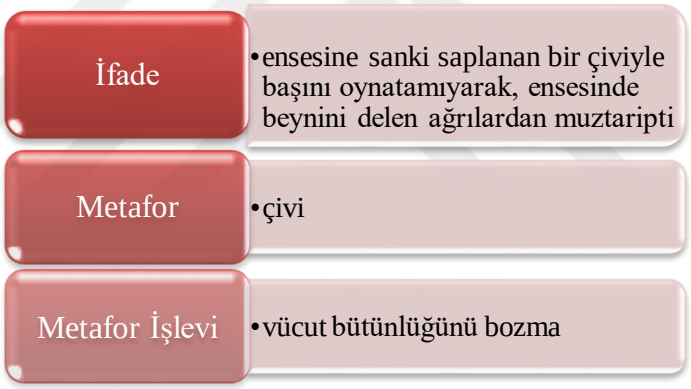
Şekil 68: Ağrı Yırtıcı Bir Hayvandır Metaforu

3.2.19. Ağrı Çividir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.2.18. Ağrı Çividir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Birden çocuk kolları gerilmiş, elleri piyanosunun üstünde donmuş, ensesine sanki saplanan bir çiviyle başını oynatamıyarak, boğuk bir ıztırap sayhasiyle, tevakkuf etti (Uşaklıgil, 2008: 260).*

> *Ensesinde beynini delen ağrılardan muztaripti. Vapur hareket edince, makinenin gulgulesi onu sanki bir rüyadan uyandırdı. Yerinde doğrularak baktı (Uşaklıgil, 2008: 420).*

Şekil 69: Ağrı Çividir Metaforu

3.2.20. Ağrı Delici Bir Alettir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olan AĞRI KESİCİ BİR ALETTİR metaforuyla benzer işleve sahip olduğu için (bkz. 3.1.2.18. Ağrı Kesici Bir Alettir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *- Ben de biraz evvel seni düşünüyordum. Karnıma bir ağrı girdi ve galiba azıcık da hararetim var, yatağa yattım. Kalfa derece getirecek diye bekliyorduk (Safa, 2018: 119).*

Şoka girdiğimi hissediyordum. Başıma korkunç bir ağrı saplanmıştı, terliyordum, ellerim titriyordu. Nefes almakta bile güçlük çekiyordum (Livaneli, 2011: 324).

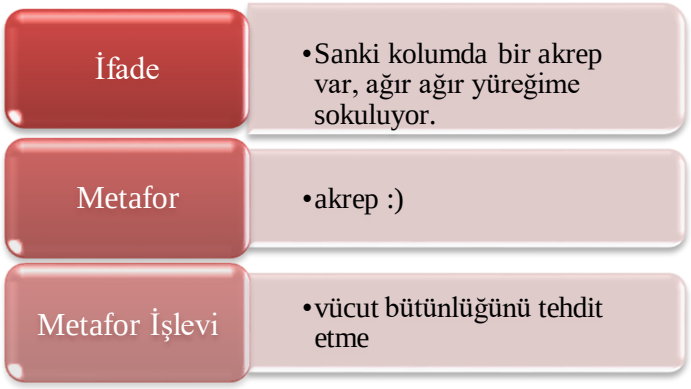

Şekil 70: Ağrı Delici Bir Alettir Metaforu

3.2.21. Ağrı Akreptir

Akrep, tehlikeli bir hayvan olması sebebiyle ağrı ifadesinde metafor olarak kullanılmıştır. Ağrının kolda hareket şekli akrebinki gibi yavaş ve tehlikeli olarak görülmektedir.

Birden korkuya kapılarak masasına oturdu. "Kolumun burası ağrıyor!" diye düşündü. "Sanki kolumda bir akrep var, ağır ağır yüreğime sokuluyor." Sinirlenmemek için, "Yok bir şey, yok yok!" diye söylendi (Pamuk, 2012: 204).

Şekil 71: Ağrı Akreptir Metaforu

3.2.22. Ağrı Uğursuzdur

Ağrının istenmeyen bir durum oluşu "uğursuz", "baş belası" sözcükleriyle ifade edilmiştir.

> *O uğursuz baş ağrısı ilacını bile yatağın onun yatacağı tarafındaki komodinin üstüne koydu. Duvarlara tek resimlerini ve düğün fotoğrafları dâhil, birlikte çektirdikleri resimleri astı (Livaneli, 2011: 269).*

> *Ama güvertedeki tik ağacının kokusu, yüzünü okşayan rüzgâr, gözlerini acıtan güneş ışını ve çok iyi tanıdığı Allah'ın belası baş ağrısı o kadar gerçekti ki çevresini görmek için doğruldu. Tekne, denizin ortasında, kendi etrafında dönüp duruyordu (Livaneli, 2020: 352).*

Şekil 72: Ağrı Uğursuzdur Metaforu

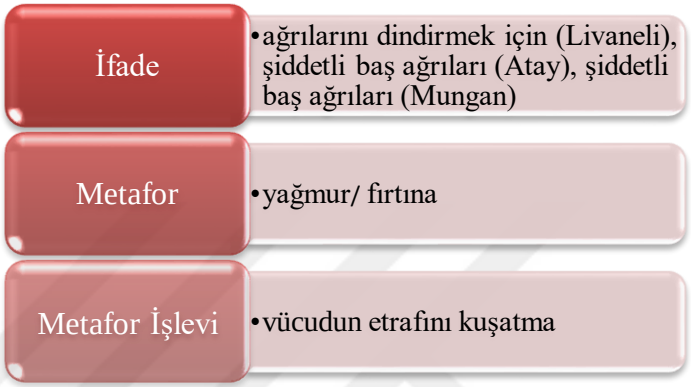
3.2.23. Ağrı Yağmurdur/ Ağrı Fırtınadır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.2.10. Ağrı Yağmurdur) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Çok az vakti kalmıştı. Zaten onu az görmemin sebebi de buydu. Ağrılarını dindirmek için çoğu zaman onu uyutuyorlardı artık (Livaneli, 2020: 431).*

> *Hegel profesör olduktan iki ay sonra, şiddetli baş ağrılarından yakınmaya başladı. Heinemann öleli iki yıl olmuştu. Küçük bir evde yalnız yaşıyordu (Atay, 2011: 181).*

Birdenbire içi küsmüştü. Hırçınlaştı, aksileşti ve şiddetli baş ağrıları içinde evine dönüp kendini yatağa attı. Ortada bir yarış olmadığı halde, kendini ağır bir biçimde yenilmiş, hatta bozguna uğramış hissediyordu. Yenilgi, hiç tanımadığı, alışık olmadığı, kabul edemediği bir duyguydu (Mungan, 2014: 459).

Şekil 73: Ağrı Yağmurdur/ Ağrı Fırtınadır Metaforu

3.2.24. Ağrı Bir Mengenedir/Çemberdir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.13. Ağrı Mengenedir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

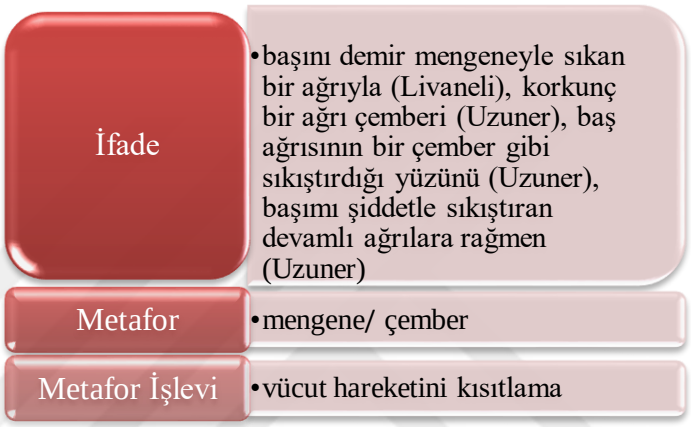
Meryem sabah olduğunda, başını demir mengeneyle sıkan bir ağrıyla uyandı. Bedeninde hissettiği halsizlik ve boğazıyla gözlerinin yanması da cabasıydı (Livaneli: 2020: 268).

Gözlerini açtığında beyaz duvarlı, çıplak bir odada yatıyordu. Başı, korkunç bir ağrı çemberiyle sıkılıyor, sol kolu ve sağ bacağı beyaz sargılar içinde, kımıldamaya cesaret edemeden upuzun yatıyordu. Her şey beyaz, bembeyaz ve bulutluydu. Gözleri ne denli uğraşsa da başka hiçbir renk göremiyordu (Uzuner, 2008: 30).

Viki baş ağrısının bir çember gibi sıkıştırdığı yüzünü acıyla buruşturdu, zor duyulur bir sesle, "Birinci Dünya Savaşı sırasında uzun süre strese maruz kalmış askerlerin, kendilerini geçici bir süre için cepheden uzaklaştıracak körlük, felç,

dil tutulması, hafıza kaybı gibi rahatsızlıklar geçirdiği bilinmektedir (Uzuner, 2000: 72).

Ziyadece kan ağlayan yüreğim, şuurumun beni çıldırtacak kadar keskin şekilde kontrolü ve başımı şiddetle sıkıştıran devamlı ağrılara rağmen beni hâlâ ayakta tutan bir mucize var (Uzuner, 2000: 140).

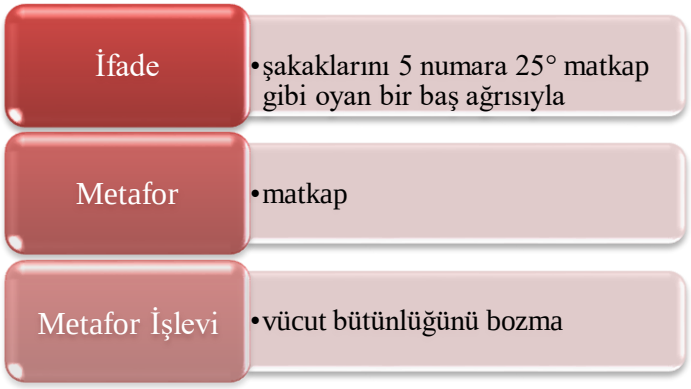

Şekil 74: Ağrı Bir Mengenedir/Çemberdir Metaforu

3.2.25. Ağrı Bir Matkaptır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olan AĞRI DELİCİ/ KESİCİ BİR ALETTİR metaforuyla benzer işleve sahip olduğu için (bkz. 3.1.2.18. Ağrı Kesici Bir Alettir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Marinada tekneyi zor bulmuş ve elbiseleriyle kendini attığı yataktan ancak akşamüstü kalkabilmişti; o da şakaklarını 5 numara 25° matkap gibi oyan bir baş ağrısıyla. Kulaklarında hâlâ buzukiler ve gevrek rebetika sesleri çınlıyordu (Livaneli, 2020: 312).

Şekil 75: Ağrı Bir Matkaptır Metaforu

3.2.26. Ağrı Boşluktur

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.15. Ağrı Boşluktur) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Bir sabah öğrencilerine ders verdiği sırada, birden kafasının boşaldığını hissetti. Öğrencilerine belli etmedi ama, dersin sonunu getirmek için olağanüstü çaba harcadı ve dayanılmaz ıstıraplar çekti (Atay, 2011: 180-181).*

Şekil 76: Ağrı Boşluktur Metaforu

3.2.27. Ağrı Uyuşturucudur

AĞRI DUMANDIR, AĞRI ALGISALDIR metaforlarında olduğu gibi AĞRI UYUŞTURUCUDUR metaforunda da ağrı durumunda kişinin kendi bedenine odaklanması sonucu dış dünyayla bağlantısının zayıflaması söz konusudur. Aşağıdaki metinde "ağrı döneminin sersemliği" ifadesinde ağrının kişinin zihnini bulanıklaştırdığı vurgulanmıştır.

> *Sağlık, her zamanki gibi, dirimsel, önemli aksaklıklar çıkmadan, kemirici (göreli olarak "küçük") dertlerle sürüp gidiyor. Örneğin, her yılımın üç dört ayı, ağrı döneminin sersemliği, verimsizliğiyle harcanıp gidiyor. Günlük ilişkilerin kemiriciliği de gelip buna eklenince, çölü aşmağa çalışmanın budalaca bir tutum olduğunu sık sık düşünüyorum (Karasu, 2013: 197).*

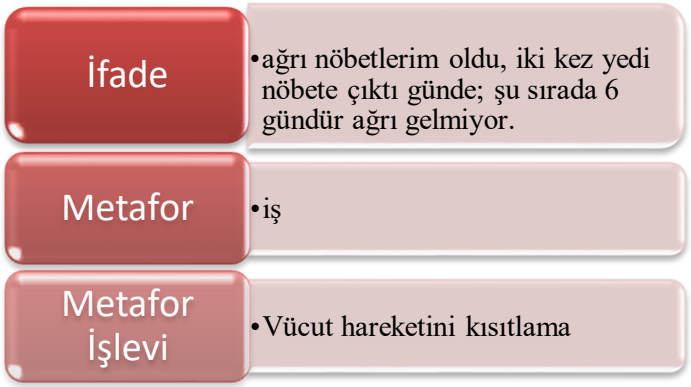

Şekil 77: Ağrı Uyuşturucudur Metaforu

3.2.28. Ağrı İştir

Aşağıdaki metinde ağrının tıpkı işte çalışan biri gibi mesai yaptığı, bir rutin oluşturduğu vurgulanmıştır. Ağrının nöbet dönemlerini ve sayılarını belirten yazar, ağrının ciddi bir iş düzeninde çalıştığını ifade etmiştir.

> *Frankfurt günleri pek kalabalıktı ama asıl beni yere seren ağrı nöbetlerim oldu, iki kez yedi nöbete çıktı günde; şu sırada 6 gündür ağrı gelmiyor. Bu nöbet dönemi, bildiğim, alışageldiğim düzene uymadığı için ağrının kesilip kesilmediğine de karar veremiyorum. Beklemek gerekiyor (Karasu, 2013: 244).*

Şekil 78: Ağrı İştir Metaforu

3.2.29. Ağrı Bıçaktır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.10. Ağrı Bıçaktır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Sık sık midesine bıçak saplanırmış gibi krizlere yakalanırdı herifcağız (Uzuner, 2000: 213).*
>
> *Bu iğrenç koku yüzünden başıma ağrılar saplanıyor. Eşim diyor ki abartıyormuşum. Abartıyor muyum sizce? Siz de alıyorsunuz değil mi kokuyu? Ha Madam Hanım, alıyor musunuz çöp kokusunu? (Şafak, 2015: 117).*

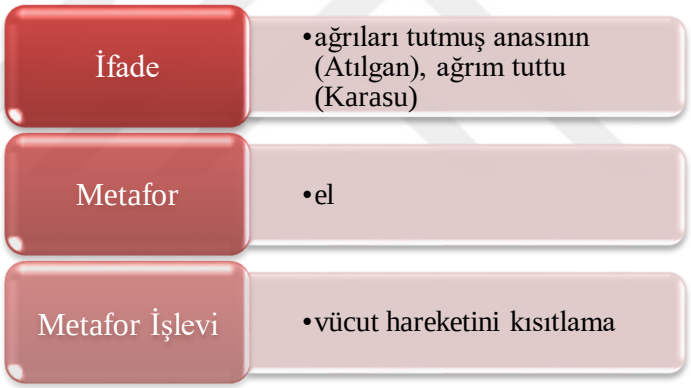
Şekil 79: Ağrı Bıçaktır Metaforu 3

3.2.30. Ağrı Eldir

AĞRI CANLI BİR VARLIKTIR metaforuyla alakalı olan AĞRI ELDİR metaforunda ağrının kişiyi "tutması" ve hareket kabiliyetini kısıtlayarak bedeni sınırlaması söz konusudur.

> *Elleri küçük, tırnakları kısa; omuzları, göğsü dar. Yedi aylık doğmuş. 1930 yılı Kasımının 28'inde akşama doğru ağrıları tutmuş anasının (Atılgan, 2007: 12).*

> *Bu aralar gene ağrım tuttu; ufak tefek mıymıntılıklar gelip geçiyor. Gönülden yana "kafam bozuk" ya, birtakım şeylerin kendi haline bırakılması da, sırasında, yararlı olabilir sanıyorum. (işime bakmam, gereksiz koşturmaları, görüşmeleri en aza indirip çalışmam, çok daha önemli.) (Karasu, 2013: 194).*

Şekil 80: Ağrı Eldir Metaforu

3.2.31. Ağrı Yansımadır

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.2.7. Ağrı Yansımadır) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *...köpeğin kudurması, bebeğin yediği tüm mamayı aynen iade etmesi ve saralının nöbet geçirmesi halinde- üretilebilecek kadar bol miktarda köpüklü beyazımtırak bir sıvı birikmiş, gömleğim üzerimde buruş buruş olmuş, yanpiri yatmanın ağrısı belime vurmuş, dilim damağım kurumuştu (Şafak, 2015: 124).*

Şekil 81: Ağrı Yansımadır Metaforu 2

3.2.32. Ağrı Bir Tornavidadır

Ağrının alet metaforlarından biri de tornavidadır. Şiş, çivi, matkap örneklerinde görüldüğü gibi aşağıdaki metinde de "sanki içime tornavida sokulmuş" hissi AĞRI TORNAVİDADIR metaforunun açık şekilde ifadesidir.

> *Sanki içime bir tornavida ya da kızgın bir demir sokulmuş içeriden kanırtılıyormuş hissine kapılırdım (Pamuk, 2012: 161).*

Şekil 82: Ağrı Bir Tornavidadır Metaforu

3.2.33. Ağrı Kızgın Bir Demirdir

Yukarıdaki metinde geçen bir diğer ağrı metaforu da AĞRI KIZGIN BİR DEMİRDİR metaforudur. Burada ağrının hep ani ve sancılı bir şekilde saplanması hem de AĞRI ATEŞTİR metaforunda olduğu gibi yakıcı olması somutlaştırılmıştır.

> *Sanki içime bir tornavida ya da kızgın bir demir sokulmuş içeriden kanırtılıyormuş hissine kapılırdım (Pamuk, 2012: 161).*

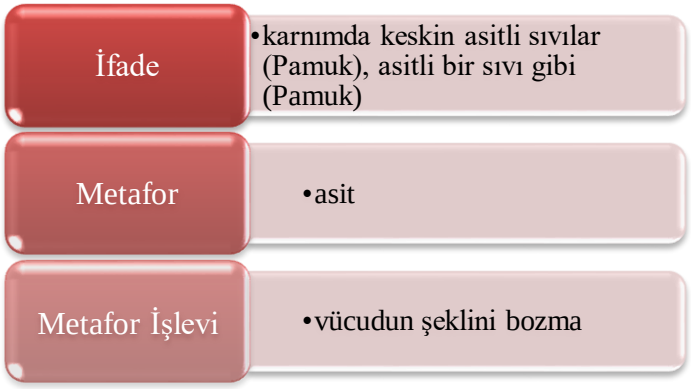
Şekil 83: Ağrı Kızgın Bir Demirdir Metaforu

3.2.34. Ağrı Asittir

AĞRI ASİTTİR metaforu hem AĞRI ATEŞTİR hem de AĞRI SUDUR metaforuyla ilişkilidir. Asidin hem sıvı hem de yakıcı özellikte olması kişinin bedeninde hem suyun basıncını hem de ateşin yakıcılığını duyduğunu anlatabilmek için çarpıcı bir metafordur.

> *Sanki midemden başlayarak bütün karnımda keskin asitli sıvılar birikiyordu (Pamuk, 2012: 161).*

> *...ve asitli bir sıvı gibi boğazıma, ağzıma dolup sanki beni boğup öldürecekmiş gibi korkutur, oradan bütün gövdemi zonklatır, beni inletirdi (Pamuk, 2012: 161).*

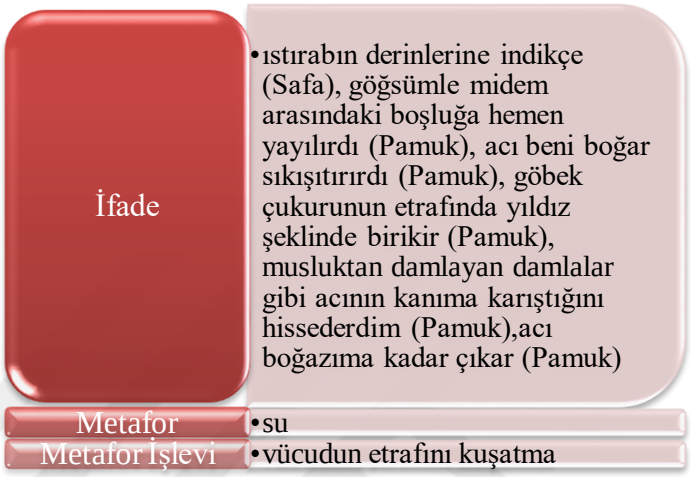
Şekil 84: Ağrı Asittir Metaforu

3.2.35. Ağrı Sudur

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.2.8. Ağrı Sudur) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

> *Hastahaneye alıştım. "Istırabın derinlerine indikçe sevincimizi kaybetmek korkusu kalmadığı için, yeni bir sevinç başlıyor: Istırabın ilâcı ıstıraptır. İkisinin hâsıl-ı zarbı: Sevinç (Safa, 2011: 132).*
>
> *... acının en yoğun olduğu başlangıç noktasının, midemin sol yanının yukarı kısmında olduğunu belirteyim. Acı güçlendiği vakit, şekilde görüldüğü gibi, göğsümle midem arasındaki boşluğa hemen yayılırdı. O zaman gövdenin yalnız sol kısmında kalmaz, sağa da geçerdi (Pamuk, 2012: 161).*
>
> *Şiddetlendikçe hacmi genişleyerek artan acı, alnıma, enseme, sırtıma, hayallerime, her yerime vurur, beni boğar gibi sıkıştırırdı (Pamuk, 2012: 162).*
>
> *Bazan göbeğimde, tam göbek çukurunun etrafında, resimde gösterdiğim gibi, sanki bir yıldız şeklinde birikir (Pamuk, 2012: 162).*
>
> *Elimi duvara vurmak, jimnastik hareketleri yapmak, gövdemi bir sporcu gibi zorlamak, bir an için acıyı unuttururdu; ama en zayıfladığı zamanlarda bile, bir türlü tam kapanamayan bir musluktan damlayan damlalar gibi, acının kanıma karıştığını hep hissederdim (Pamuk, 2012: 162).*

Acı bazan boğazıma kadar çıkar, yutkunmamı zorlaştırır, bazan sırtıma, omuzlarıma, kollarıma yayılırdı. Ama her zaman asıl midemdeydi, merkezi orasıydı (Pamuk, 2012: 162).

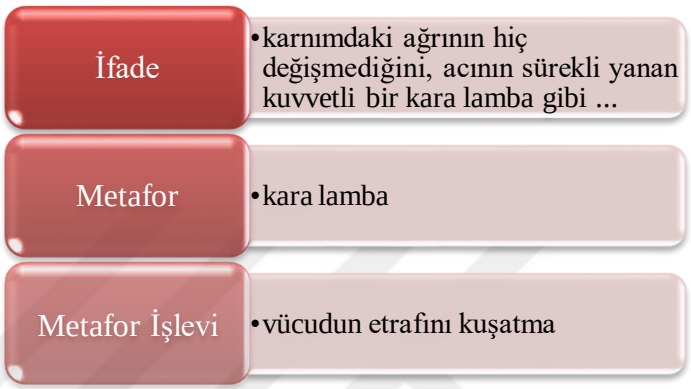
Şekil 85: Ağrı Sudur Metaforu

3.2.36. Ağrı Kara Lambadır

Edebi metinlerdeki ağrı metaforlarından dikkat çekici olanlarından biri de AĞRI KARA LAMBADIR metaforudur. Etrafı aydınlatan, genellikle olumlu durumları ya da fikirleri sembolize eden lamba parlaklığıyla ve etrafa ışık saçmasıyla bilinirken burada alışılmamış bir bağdaştırma örneği olarak "kara lamba" olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağrının vücudun her yerine sirayet ederek kişiyi zehirlemesini ve ulaştığı her yeri kararttığını görmekteyiz.

Geçen zaman, Allah'tan yalvararak dilediğim gibi, hatıralarımı zayıflatmıyor, çektiğim acıyı daha dayanılır kılmıyordu. Her güne ertesi günün daha iyi olacağını, onu birazcık olsun unutmuş olacağımı umarak başlıyor, ama ertesi gün karnımdaki ağrının hiç değişmediğini, acının sürekli yanan kuvvetli bir kara lamba gibi içimi karartmaya devam ettiğini hissediyordum. Onu birazcık daha az düşünebilmeyi, zamanla onu unutabilmeyi başardığıma inanabilmeyi ne de çok isterdim! Onu düşünmediğim dakika artık çok azdı, daha doğrusu hiç yoktu. Belki bazı geçici anlar vardı, o kadar. Bu "mutlu" anlar da çok kısa sürüyor, bir-iki

saniyelik bir unutma süresinden sonra, kara lamba tıpkı bir apartmanın kendiliğinden sönen otomatiği gibi kendiliğinden yanıp karnımı, genzimi, ciğerlerimi zehirliyor, nefes alış verişlerimi bozuyor, var olmayı sürekli gayret gerektiren bir zorluğa çeviriyordu (Pamuk, 2012: 175).

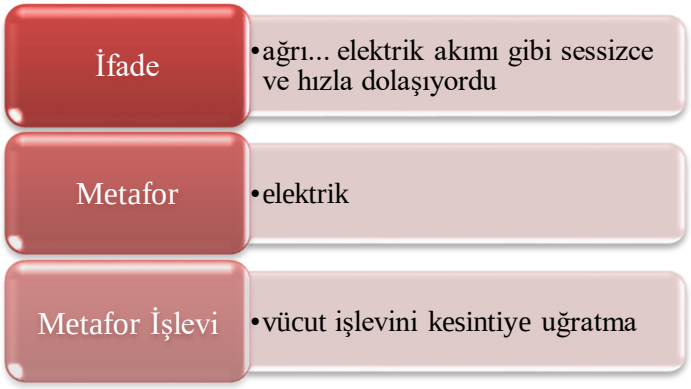

Şekil 86: Ağrı Kara Lambadır Metaforu

3.2.37. Ağrı Elektriktir

Bu başlık altında incelenecek olan metafor daha önce de ele alınmış olduğu için (bkz. 3.1.1.9. Ağrı Elektriktir) sadece kaynak metin ve metafor tablosu verilmiştir.

Yazıhanede çalışırken ya da telefonda birisiyle tartışırken, aklım Füsun hakkında bir düşünce üretmiyordu, ama karnımdaki ağrı bir çeşit düşünce şeklini almış, aklımın içinde elektrik akımı gibi sessizce ve hızla dolaşıyordu (Pamuk, 2012: 199).

Şekil 87: Ağrı Elektriktir Metaforu 3

3.3. AĞRI METAFORLARINA DİLLER ARASI BİR YAKLAŞIM

Çalışmanın önceki bölümünde ağrı ifadelerinin ve metaforlarının dillere ve kültürlere göre farklılığı tartışılmıştır. Bu başlıkta farklı dillerdeki ağrı metaforlarıyla Türkiye Türkçesindeki ağrı metaforları karşılaştırılacaktır. Örneklem olarak İngilizce, İtalyanca, Yunanca, Hintçe, Tayca, Arapça, Farsça konuşurlar üzerinde yapılan çalışmalar seçilmiştir. Bu dillerin seçilmesinde yapılmış olan çalışmalar yönlendirici olmuştur. Ayrıca farklı kültürlere ait çalışmaların ele alınmasının ağrı ifadelerindeki çeşitlilik açısından fikir vereceği düşünülmüştür. Bahsedilen dillerde ortak olan ağrı metaforları belirlenmiş, bu ortaklık ağrının evrenselliği açısından yorumlanmıştır. Diğer dillerde olmayıp Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforları saptanmış ve bu farklılık üzerinden Türkçe konuşurların ağrıyı kavramsallaştırmalarına yönelik tahminlerde bulunulmuştur.

Farklı dilleri konuşan, farklı kültürel geçmişe sahip olan insanlar ağrıyı farklı şekilde kavramsallaştırdıkları için ağrı ifadelerinde çeşitlilik görülmektedir. "Kişinin vücudunda kötü bir şey hissetme" konusundaki farklı kültürler farklı düşünebilirler. McGill Ağrı Anketi'nde olduğu gibi ayrıntılı teknik sözcükler ağrının ifade edilmesinde kesinlik ya da kolaylık sağlamadığı gibi daha çok kafa karışıklığına sebep olmaktadır (özellikle farklı kültürlerden gelen ve ikinci dil olarak İngilizce konuşan hastalar için) (Wierzbicka, 2012). Wierzbicka'nın ifade etmiş olduğu ağrı algısında ve ifadesindeki

farklılık, çeşitli kültürlerdeki ağrı metaforlarında da kendini göstermektedir. Farklı dillerde ortak olan evrensel ağrı metaforları olduğu gibi farklı metaforlar da bulunmaktadır. Bu durum ağrı algısındaki kültürel zenginliğin bir yansıması olarak görülebilir.

İnsan bedeninin fizyolojisinin evrensel olduğu düşünülürse ağrı duygusunun evrensel olduğunu saymak mantıklı görünmektedir. Bu evrensellik durumu aynı zamanda kişinin bilişsel mekanizmasını da sınırlandırmaktadır. Bunun sonucunda da diller arasında ortak metaforlar ortaya çıkar. Bu duruma kanıt olarak yalnızca dillerdeki ortak ağrı metaforlarının analizi değil aynı zamanda farklı dillerin çoğunda McGill Ağrı Anketi gibi gelenekselleştirilmiş ağrı tanımlayıcılarının kullanılması da gösterilebilir. Ağrı deneyiminde en belirgin şey ağrının felç edici ve sınırlayıcı etkisidir. Hareketsiz kalma veya hapsedilme benlik tarafından deneyimlenir. Yunan verilerinden ortaya çıkan bu hapsedilme ya da sınırlandırılmış deneyim duygusu içsel olarak motive edici dışsal eylemler olarak görülen çoğu duyguyla karşılaştırılabilir. Öte yandan, ağrı, içsel, potansiyel olarak felç edici bir güç, yani dışsal eylemleri engelleyebilecek, bastırabilecek veya askıya alabilecek bir güç olarak anlaşılmaktadır. "Ponos"un bir işkenceci olarak kavramsallaştırılması sonucu ağrı bir işkence süreci olarak ortaya çıkmaktadır (Lascaratou, 2007: 132-181).

İtalyanca konuşurların ağrı ifadeleri üzerine yapılan çalışmada bazı metaforlara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan kişiler ağrıyı, kesin sınırları olmasa da onu içeren vücutta bulunan bir varlık olarak kavramsallaştırmışlardır. Buradan yola çıkarak ağrı deneyimini KAP metaforuyla ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca ağrıyı vücuda zarar veren, saldıran bir DÜŞMAN ya da AJAN olarak görmüşlerdir, bu metaforlar beraberinde SİLAH ve BIÇAK metaforunu getirmiştir. Bunların dışında ağrı ÖFKELİ BİR İRADE VARLIĞIDIR, ağrı YÜKTÜR ve ağrı ZALİMDİR metaforları kullanılmıştır. Ağrı bir SIVIdır: taşabilir; dalgalar halinde gelir; dalgalanır ve bedeni ve benliği doldurur. Ağrı bir sahiplenmedir ancak istenildiği zaman elden çıkarılamaz (Bacchini, 2012: 22-33).

Hint kültüründe ağrı algısı ve ifadeleri üzerinde çalışmış olan Pugh, bu kültüre ait ağrı metaforlarını şu şekilde belirlemiştir: ağrı ISIDIR ve AĞIRLIKTIR, İSTİLACI gibi

hareket eder ve süreç boyunca tekrarlanır. Ayrıca ağrı MIZRAKTIR, ağrı GÖZYAŞIDIR, ağrı İŞKENCECİDİR ve ağrı PUSUDUR olarak metaforlaştırılmaktadır (Pugh, 2020: 115-118).

Tayca ağrı ifadeleri incelendiğinde ortaya çıkan metaforlar şu şekildedir: ağrı ISIDIR, ağrı DARP EDEN BİR VARLIKTIR, ağrı IŞIK/ YILDIRIM/ ŞİMŞEKTİR, ağrı ÇATLAKTIR, ağrı YOĞUNLUKTUR, ağrı ÜSTÜN BİR GÜÇTÜR, ağrı EKŞİLİKTİR, ağrı SİVRİ BİR CİSİMDİR (Patharakorn, 2010: 43)

Kövecses'in ağrı ve duygu metaforlarıyla ilgili yaptığı kapsamlı araştırma sonucu ortaya çıkan ağrı metaforları şunlardır: ağrı AŞAĞIDADIR, ağrı KOYUDUR, ağrı AĞIRDIR, ağrı KESKİN BİR NESNEDİR, ağrı YARDIMCI OLAN BİRİDİR, ağrı İŞKENCE EDEN BİR HAYVANDIR, ağrı YANGINDIR, ağrı KONTEYNERDEKİ BASINÇTIR, ağrı DOĞAL BİR GÜÇTÜR, ağrı BİR RAKİPTİR, ağrı DELİKTİR, ağrı BİR KUVVETTİR, ağrı BİR YÜKTÜR (Kövecses, 2006).

Ürdün'de Arapça konuşurların ağrı ifadeleri üzerine yapılan çalışmada diğer dillerdeki ağrı metaforlarıyla benzer sonuçlara ulaşılmıştır: ağrı AŞAĞIDADIR, ağrı KARANLIKTIR, ağrı AĞIRDIR, ağrı YANGINDIR ağrı KESKİN BİR NESNEDİR, ağrı BİR KAPTA BASINÇTIR, ağrı YÜKTÜR, ağrı YIKICI FİZİKSEL KUVVETTİR, kronik ağrı SÜRÜNEN BİR BÖCEKTİR, ağrı AĞIRDIR, ağrı BİR SALINCAKTIR (Al-Abdullah, 2019).

Farsça bilen hastalar tarafından ifade edilen ağrı durumlarının analizine göre, ağrının kavramsal metaforları şu şekilde haritalanmıştır: ağrı NESNEDİR, ağrı NEDENDİR, ağrı YOLDUR, ağrı İNSANDIR, ağrı TATTIR, ağrı KAPTIR, ağrı KUVVETTİR, ağrı DAİREDİR, ağrı KIRIK KÂSEDİR. Ağrının bu şekilde kavramsallaştırılması, kas-iskelet ağrısı olan hastaların bilişsel işlemlerini etkileyen kültürel özellikleri yansıtmaktadır (Raiisi, 2021).

Ağrı SAHİP OLUNAN BİR VARLIKTIR, ağrı DAVETSİZ BİR MİSAFİRDİR, ağrı KÖTÜ NİYETLİ BİR SALDIRGANDIR, ağrı HAPSEDİLMİŞ BİR DÜŞMANDIR, ağrı İŞKENCECİDİR, ağrı DIŞSAL HAREKET EDEN BİR GÜÇTÜR, ağrı ATEŞTİR,

ağrı DELİLİKTİR, ağrı İĞNEDİR, ağrı BIÇAKTIR, ağrı HANÇERDİR. Ağrı vücutta "yerleşmiş" olmaktan ziyade "kapsanmış" olarak görünmektedir yani bedenin bir kap olduğu ve ağrının bu kapta kapsanmış olduğu düşünülebilir. Ağrının bir güç olarak yorumlanmasıyla kaynak – yol – hedef görüntü şeması etkinleştirilir: acı bir varlık, gelip giden bir güç olarak yapılandırılır; belirli pozisyonlardan geçebilir veya bunlara yaklaşabilir, çeşitli yönlere yayılabilir ya da sona erebilir (Lascaratou, 2007: 132-181)

Türkçe konuşurlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, internet üzerinden toplanan hasta şikâyetleri, kurmaca metinlerden seçilen örnek metinler üzerinden yapılan incelemeler sonucu ortaya çıkan ağrı metaforları şu şekildedir: ağrı SİLAHTIR, ağrı KESİCİ BİR ALETTİR, ağrı TAŞTIR, ağrı BALONDUR, ağrı KALPTİR, ağrı ŞİMŞEKTİR, ağrı CANLI BİR VARLIKTIR, ağrı SUDUR, ağrı ELEKTRİKTİR, ağrı BIÇAKTIR, ağrı CIMBIZDIR, ağrı İSKARPELADIR, ağrı MENGENEDİR, ağrı DÜŞMANDIR, ağrı BOŞLUKTUR, ağrı KÖZDÜR, ağrı ATEŞTİR, ağrı CAMDIR, ağrı KATİLDİR, ağrı YAYDIR, ağrı ŞİŞTİR, ağrı BALYOZDUR, ağrı ÇUVALDIR, ağrı KİLİTTİR, ağrı BOMBADIR, ağrı İĞNEDİR, ağrı YANSIMADIR, ağrı YÜKTÜR, ağrı YAĞMURDUR, ağrı DALGADIR, ağrı ÖLÜMDÜR, ağrı RÜZGÂRDIR, ağrı ÇİVİDİR, ağrı BOŞLUKTUR, ağrı GERÇEKLİKTİR, ağrı DUMANDIR, ağrı BELİRSİZLİKTİR, ağrı YILDIRIMDIR, ağrı SARMAŞIKTIR, ağrı NEŞTERDİR, ağrı BASINÇTIR, ağrı CIMBIZDIR, ağrı YAPIŞKANDIR, ağrı YIRTICI BİR HAYVANDIR, ağrı AKREPTİR, ağrı CANAVARDIR, ağrı UĞURSUZDUR, ağrı ÇEMBERDİR, ağrı UYUŞTURUCUDUR, ağrı MATKAPTIR, ağrı TUTSAKLIKTIR, ağrı ELDİR, ağrı TORNAVİDADIR, ağrı KIZGIN DEMİRDİR, ağrı ASİTTİR, ağrı KARA LAMBADIR.

DİL	AĞRI METAFORLARI
İtalyanca	düşman, ajan, silah, bıçak, öfkeli bir irade, yük, zalim
Hintçe	ısı, ağırlık, istilacı, mızrak, gözyaşı, işkenceci, pusu

Tayca	ısı, darp eden bir varlık, ışık, yıldırım, şimşektir, çatlak, yoğunluk, üstün bir güç, ekşiliktir, sivri bir cisim
İngilizce	ağırlık, keskin bir nesne, yardımcı olan biri, işkence eden bir hayvan, yangın, konteynerdeki basınç, doğal bir güç, rakip, delilik, kuvvet, yük.
Arapça	karanlık, ağırlık, yangın, keskin bir nesne, bir kapta basınç, yük, yıkıcı fiziksel kuvvet, sürünen bir böcek, salıncak
Farsça	nesne, neden, yol, insan, tat, kap, kuvvet, daire, kırık kase
Yunanca	sahip olunan bir varlık, davetsiz bir misafir, kötü niyetli bir saldırgan, hapsedilmiş bir düşman, işkenceci, dışsal hareket eden bir güç, ateştir, delilik, iğne, bıçak, hançer
Türkçe	silah, kesici bir alet, taş, balon, kalp, şimşek, canlı bir varlık, su, elektrik, bıçak, cımbız, iskarpela, mengene, düşman, boşluk, köz, ateş, cam, katil, yay, şiş, balyoz, çuval, kilit, bomba, iğne, yansıma, yüktür, yağmur, dalga, ölüm, rüzgâr, çivi, boşluk, gerçeklik, duman, belirsizliktir, yıldırım, sarmaşık, neşter, basınç, cımbız, yapışkan, yırtıcı bir hayvan, akrep, canavardır, uğursuz, çember, uyuşturucu, matkap, tutsaklık, el, tornavida, kızgın demir, asit, kara lamba

İngilizce, İtalyanca, Yunanca, Farsça, Arapça, Tayca, Hintçe ve Türkçe ağrı ifadelerindeki metaforlar karşılaştırıldığında bazı metaforların ortak olduğu görülmektedir. Ağrı DÜŞMANDIR, ağrı SİLAHTIR / KESİCİ BİR ALETTİR, ağrı YÜKTÜR, ağrı SICAKLIKTIR metaforları farklı dillerde ortak olarak kullanılmıştır. Ağrı

kişinin beden bütünlüğünü tehlikeye attığı, kişiyi aciz bıraktığı için bir düşman ya da rakip olarak görülmüştür. Aynı metaforun bir uzantısı olarak kabul edilebilecek olan düşmanın elindeki silahtır. Bu yüzden ağrı bıçak, silah, kesici bir alet olarak kavramsallaştırılmıştır. Ağrı kişinin bedenini ağırlaştırdığı, hareket alanını ve kapasitesini sınırlandırdığı için bir yük olarak görülmüştür. Ağrının duyusal etkisi aynı zamanda sıcaklıkla ilişkilendirilmiş, ağrı ateş, ısı, sıcaklık, köz gibi metaforlarla tarif edilmiştir.

Türkçe ağrı ifadelerine bakıldığında geniş bir metafor yelpazesi göze çarpmaktadır. Diğer dillerde de sıkça kullanılmış olan düşman, silah, bıçak, yük, ateş Türkçe de tercih edilmiştir. Bunların yanı sıra yukarıda sıralanmış olan diğer metaforlar göz önüne alındığında ağrının kavramsallaştırılmasında ve ifade edilmesinde zengin bir kavram haritası karşımıza çıkmaktadır.

Örneklem alınan dillerdeki ağrı metaforlarından ağrılık, düşman, ısı ve keskin bir nesne metaforlarının sıklıkla kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu metaforların bir yönüyle evrensel olabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani AĞRI ISIDIR, AĞRI DÜŞMANDIR, AĞRI AĞIRLIKTIR ve AĞRI KESKİN BİR NESNEDİR metaforları birincil metaforlar olarak kabul edilebilir. Isı, keskin bir nesne ve ağırlık doğrudan beden deneyimiyle bağlantılıyken düşman metaforu bedeni ortadan kaldırmaya yönelik bir amaç taşıdığı için yine birincil metafor sayılabilir. Diğer dillerde olmayıp sadece Türkçede kullanılan su, sarmaşık, kara lamba gibi metaforlar ise kültüre özgü yani karmaşık metaforlara örnek olarak gösterilebilir.

SONUÇ

Tez çalışmamızda ağrı kavramının modern öncesi dönemde farklı kültürel coğrafyalarda gündelik deneyimlerle şekillendiği ve bunlara dayalı farklılıklar göstererek çeşitli biçimlerde algılandığı görülmektedir. Modern dönemde yaşanan teknolojik gelişmelerin ve modern çağın getirdiği yeni teşhis ve tedavi yöntemlerinin bu algıyı daha bilimsel ve evrensel bir forma dönüştürdüğü görülmüştür.

Tez çalışmasının giriş kısmında cevaplanması hedeflenen aşağıdaki sorulara dair şu sonuçlara ulaşılmıştır:

i. Ağrı nasıl ifade edilir? Ağrının dilsel ifadesi ne kadar mümkündür? Metaforların ağrının ifade edilmesine etkisi nedir?

Ağrıyı ifade etmenin farklı yolları vardır: yüz ve beden hareketleri, ünlemeler ve dilsel ifade. Bu çalışmada yalnızca ağrının dilsel ifadeleri ele alınmıştır. Ağrı üzerine yapılan tartışmaların temelinde ağrının ifade edilemezliği ve paylaşılamazlığı olduğundan dilsel ifadeyle ağrının aktarımı da bu tartışmaların odağında bulunmaktadır. Bu konu üzerine yukarıda yapılan tartışmaları ele alırsak farklı görüşler olduğu ortaya çıkmaktadır:

- Ağrı hiçbir şekilde karşı tarafa iletilemez, kişinin yaşadığı ağrı bireye özgüdür ve kimseninkiyle kıyaslanamaz.

- Ağrı dilsel olarak ifade edilebilir. Özellikle metaforlar ağrıyı iletmede başarılı araçlardır. Gündelik konuşmaları analiz etmek ağrının anlaşılırlığı açısından geçerli sonuçlar vermektedir.

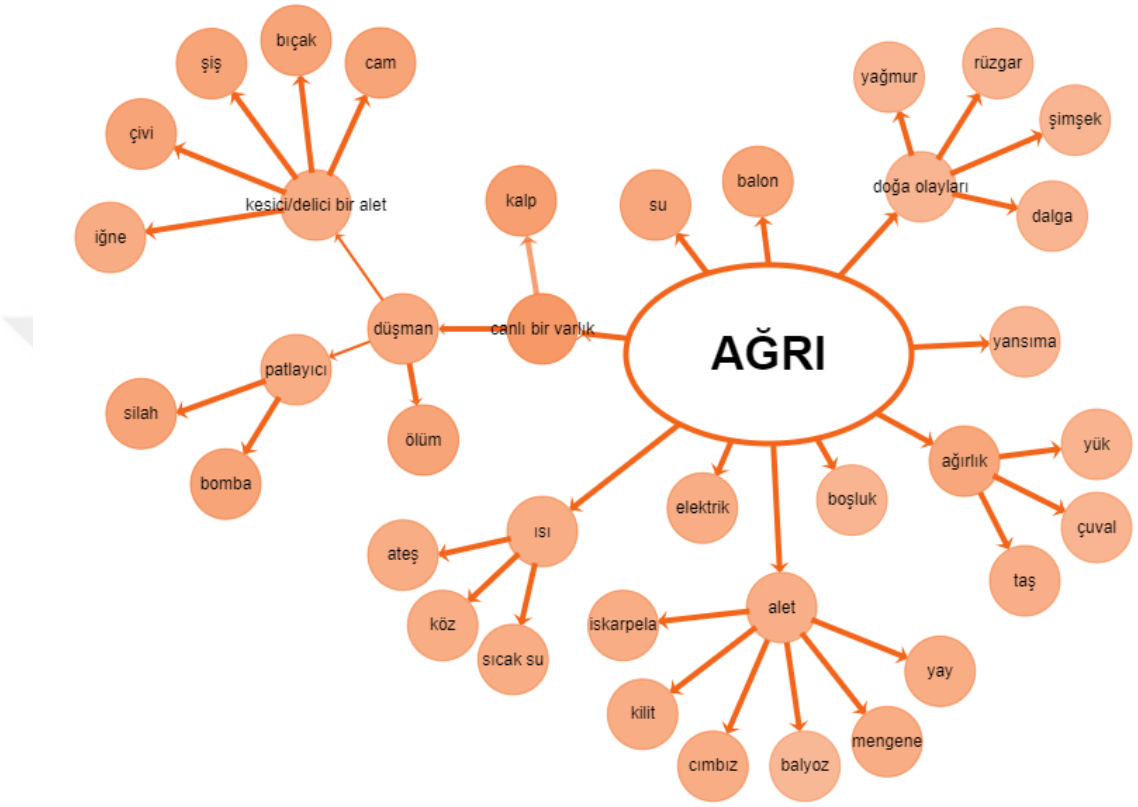
- Ağrı dilsel olarak ifade edilebilir ancak bunun mümkün olabilmesi için güçlü metaforlara ihtiyaç vardır. Bu metaforları da sağlayacak olan yazarlardır. Ağrı, onların güçlü kalemi sayesinde daha doğru olarak ifade edilebilir.

Tez çalışmamızdaki metinler incelendiğinde ister gündelik dilde olsun ister edebî metinlerde olsun metaforların sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Birebir yapılan görüşmelerdeki ağrılı hastaların hepsi, ifadelerinde metafor kullanmışlardır. Görüşmeciler ağrılarını ifade etmekte zorlanmış olsalar da metaforlar yardımıyla yöneltilen sorulara cevap vermeye çalışmışlardır. Ağrı, ifade edilmesi zor ve karmaşık bir durum olsa da kişi, metaforlar sayesinde hissettiği ağrıyı karşı tarafa büyük oranda aktarabilmektedir. Elbette burada devreye metafor kullanama becerisi ve zihnin bu konudaki kıvraklığı devreye girmektedir. Yazarların metinlerine bakıldığında daha ayrıntılı ve güçlü ağrı ifadelerinin görülmesi, onların metafor kullanımındaki ustalığından gelmektedir. Usta kalemler tarafından üzerinde düşünülerek yazılmış ve güçlü metaforların kullanılmış olduğu metinler, ağrının farklı yönlerine dikkat çekerek hissedileni ayrıntılarıyla verdiği için ağrı iletişiminde daha etkindir.

ii. Türkiye Türkçesi konuşurları ağrılarını dilsel olarak ifade ederken hangi metaforları kullanmaktadırlar? Buradan yola çıkarak ağrının zihinsel haritası ortaya konulabilir mi?

Hastalarla yapılan birebir görüşmeler, sanal ortamdan toplanan veriler, edebî metinlerden seçilen ifadelerin incelenmesi sonucunda Türkiye Türkçesi konuşurlarının ağrılarını ifade etmek için şu metaforlara başvurdukları tespit edilmiştir: ağrı SİLAHTIR, ağrı KESİCİ BİR ALETTİR, ağrı TAŞTIR, ağrı BALONDUR, ağrı KALPTİR, ağrı ŞİMŞEKTİR, ağrı CANLI BİR VARLIKTIR, ağrı SUDUR, ağrı ELEKTRİKTİR, ağrı BIÇAKTIR, ağrı İSKARPELADIR, ağrı MENGENEDİR, ağrı DÜŞMANDIR, ağrı BOŞLUKTUR, ağrı KÖZDÜR, ağrı ATEŞTİR, ağrı CAMDIR, ağrı KATİLDİR, ağrı YAYDIR, ağrı ŞİŞTİR, ağrı BALYOZDUR, ağrı ÇUVALDIR, ağrı KİLİTTİR, ağrı BOMBADIR, ağrı İĞNEDİR, ağrı YANSIMADIR, ağrı YÜKTÜR, ağrı YAĞMURDUR, ağrı DALGADIR, ağrı ÖLÜMDÜR, ağrı RÜZGÂRDIR, ağrı ÇİVİDİR, ağrı CIMBIZDIR, ağrı SICAK SUDUR.

Türkiye Türkçesi konuşurlarının gündelik dilde kullandıkları ağrı metaforunun zihin haritası şu şekildedir:

Şekil 88: Gündelik Dilde Ağrı Metaforları Haritası

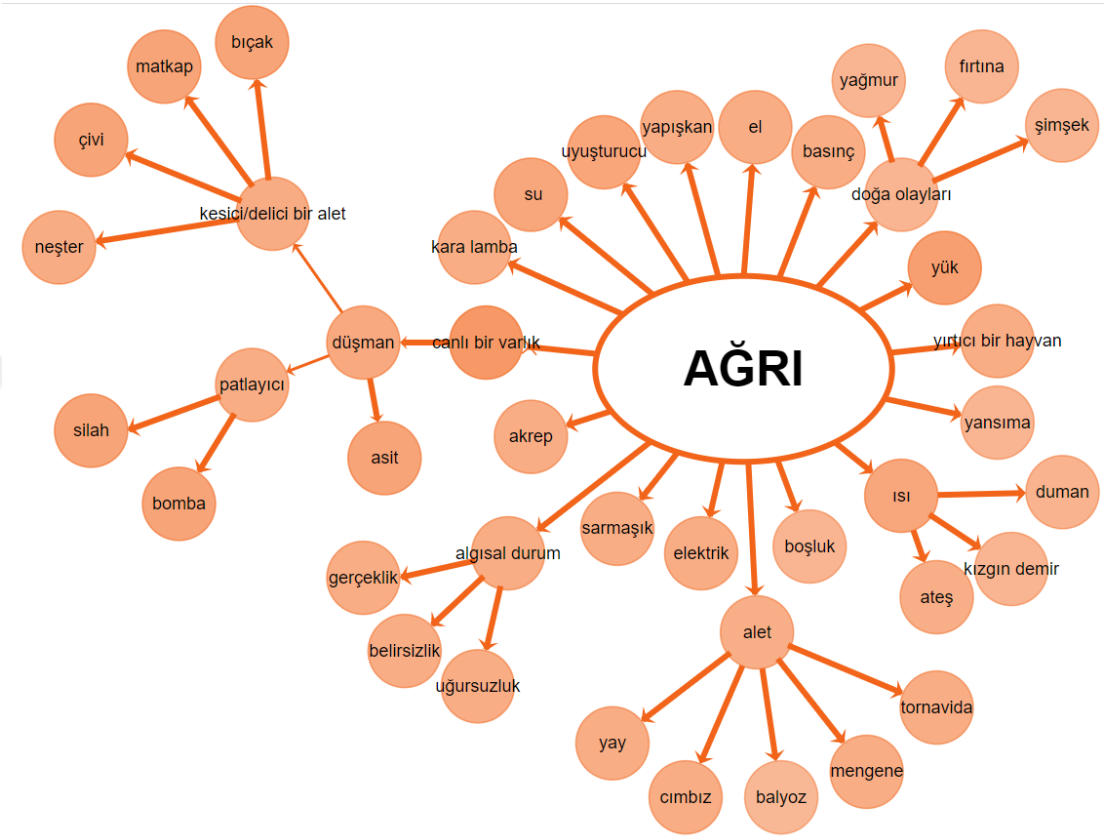
Yukarıdaki kavramsal haritaya bakıldığında ağrı ifadelerinde kullanılan metaforlardan ağırlıklı olarak tercih edilenler altı ana başlıkta toplanabilir: canlı bir varlık (düşman), su, ısı, ağrılık, doğa olayı, alet. Bu altı ana metafor grubundan en çok tercih edilen düşman metaforu olmuştur. Düşmanın amacı olan ölüm; düşmanın kullandığı aletler olan silah, bomba, bıçak, iğne, şiş, çivi en yaygın olarak kullanılan metafor grubunu oluşturmaktadır. Yani Türkiye Türkçesi konuşurları için ağrı öncelikle BİR DÜŞMANDIR. İnsanların soyut durumları anlamlandırıp açıklayabilmek için etrafındaki somut durumlardan yararlanması; bunu yaparken dış dünyada olağan olan, en çok karşılaşılan olayları tercih etmesi pek tabiidir. Diğer ana gruplar olan ısı, su, doğa olayı ve ağırlık metaforlarının tabiata ait unsurlar ya da kurallar olması, bu metaforların eskiden bu yana tercih edilmekte olduğunu göstermektedir. Mengene, yay, balyoz, iskarpela gibi

aletlerin bulunduğu diğer metafor grubuna bakıldığında ise tüm bunları beden bütünlüğünü bozmaya çalışan şekillendiriciler olarak düşünmek mümkündür.

iii. Edebî metinlerde ağrıyı ifade etmede hangi metaforlar kullanılmıştır?

Yalnızca edebî metinlerdeki ağrı metaforları şu şekildedir: ağrı KESİCİ BİR ALETTİR, ağrı ŞİMŞEKTİR, ağrı CANLI BİR VARLIKTIR, ağrı SUDUR, ağrı ELEKTRİKTİR, ağrı BIÇAKTIR, ağrı ÇEMBERDİR/ MENGENEDİR, ağrı BOŞLUKTUR, ağrı ATEŞTİR, ağrı CAMDIR, ağrı YAYDIR, ağrı ŞİŞTİR, ağrı BALYOZDUR, ağrı YANSIMADIR, ağrı YÜKTÜR, ağrı YAĞMURDUR, ağrı ÖLÜMDÜR, ağrı RÜZGÂRDIR, ağrı ÇİVİDİR, ağrı BOŞLUKTUR, ağrı GERÇEKLİKTİR, ağrı DUMANDIR, ağrı BELİRSİZLİKTİR, ağrı YILDIRIMDIR, ağrı SARMAŞIKTIR, ağrı NEŞTERDİR, ağrı BASINÇTIR, ağrı CIMBIZDIR, ağrı YAPIŞKANDIR, ağrı YIRTICI BİR HAYVANDIR, ağrı AKREPTİR, ağrı CANAVARDIR, ağrı UĞURSUDUR, ağrı ÇEMBERDİR, ağrı UYUŞTURUCUDUR, ağrı MATKAPTIR, ağrı TUTSAKLIKTIR, ağrı ELDİR, ağrı TORNAVİDADIR, ağrı KIZGIN DEMİRDİR, ağrı ASİTTİR, ağrı KARA LAMBADIR.

Türkiye Türkçesiyle yazılmış edebî metinlerde kullanılan ağrı metaforunun zihin haritası aşağıdaki şekildedir:

Şekil 89: Edebi Metinlerde Ağrı Metaforları Haritası

Edebî metinlerdeki ağrı ifadelerinin metafor şemasına bakıldığında gündelik konuşma dilindeki metaforlarda olan canlı bir varlık (düşman), su, ısı, ağrılık, doğa olayı, alet ana başlıkları burada da geçerlidir. Bunlardan farklı olarak ağrının algılanmasına yönelik olarak kullanılan gerçeklik, belirsizlik gibi metaforlar da dikkati çekmektedir. Bu durum yazarların ağrıya varoluşsal bir bakış açısıyla yaklaştığını düşündürmektedir. Özelikle kara lamba, sarmaşık, uğursuzluk, duman gibi ağrı metaforları yazarların yaratıcı yönünün izlerini taşımaktadır.

iv. Gündelik konuşma dilindeki ağrı metaforlarıyla edebî metinlerdeki ağrı metaforları birbiriyle tutarlı mıdır?

Gündelik dilde kullanılan ağrı metaforlarıyla edebî metinlerdeki ağrı metaforları karşılaştırıldığında büyük oranda benzerlik olduğu görülmektedir ancak edebî metinlerdeki ağrı metaforlarının daha zengin bir yelpazede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 90: Kaynaklarda Metaforlar

Gündelik dilde ve edebî metinlerde ortak kullanılan metaforlar uygunluk teorisine göre daha az çabayla daha yüksek bilişsel etkilere yol açan alaka düzeyi yüksek metaforlardır, kodlanmış ağrı kavramının bir parçası haline gelmişlerdir. Türkçe konuşurların ağrı durumlarında daha çok tercih edip, üzerine çok düşünmeden otomatik olarak kullandıkları metaforlar, bu ortak metaforlardır.

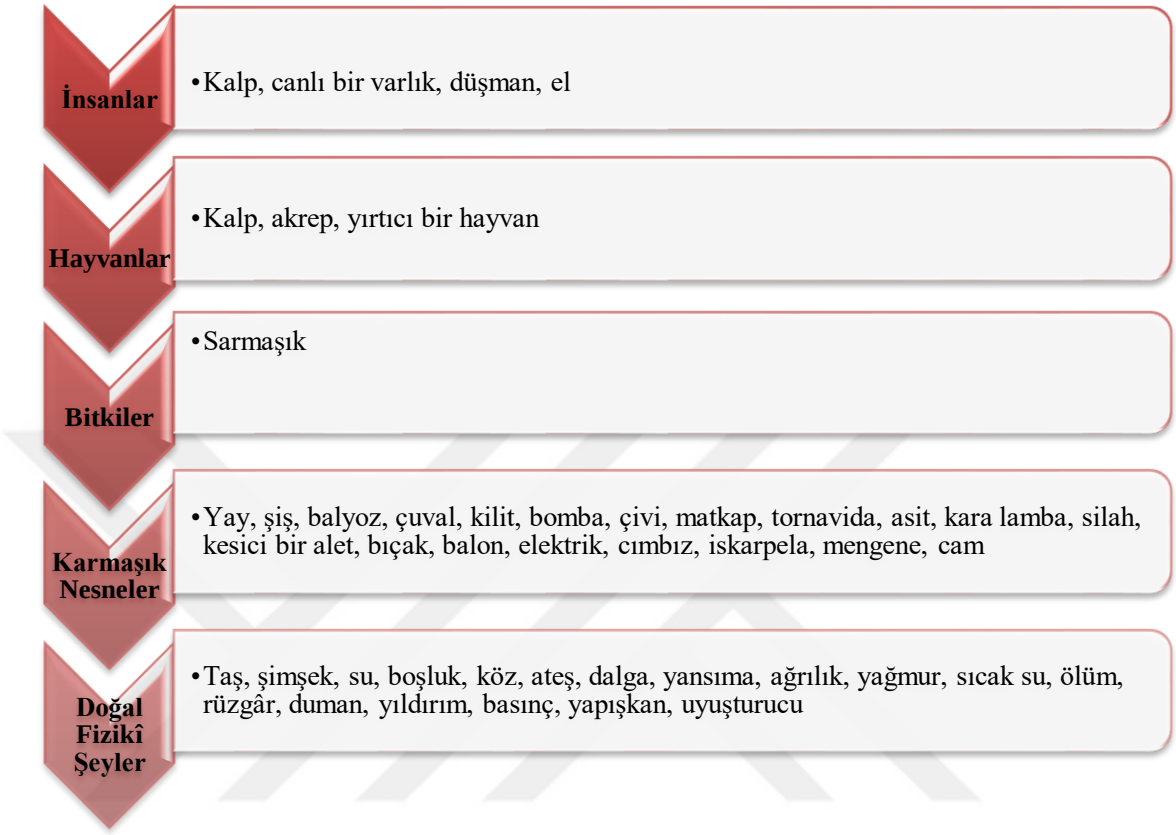
v. Ağrı farklı dillerde nasıl metaforlaştırılır?

Tez çalışmasında örneklem olarak İngilizce, İtalyanca, Yunanca, Hintçe, Tayca, Arapça, Farsça konuşular üzerinde yapılan çalışmalar seçilmiştir. Bu dillerde kullanılan ağrı metaforları şu şekildedir: düşman, ajan, silah, bıçak, öfkeli bir irade, yük, zalim, ısı, ağırlık, istilacı, mızrak, gözyaşı, işkenceci, pusu, darp eden bir varlık, ışık, yıldırım, şimşektir, çatlak, yoğunluk, üstün bir güç, ekşiliktir, sivri bir cisim, keskin bir nesne, yardımcı olan biri, işkence eden bir hayvan, yangın, konteynerdeki basınç, doğal bir güç, rakip, delilik, kuvvet, karanlık, yangın, yıkıcı fiziksel kuvvet, sürünen bir böcek, salıncak, nesne, neden, yol, insan, tat, daire, kırık kase, sahip olunan bir varlık, davetsiz bir misafir, kötü niyetli bir saldırgan, hapsedilmiş bir düşman, dışsal hareket eden bir güç, ateştir, delilik, iğne, bıçak, hançer.

vi. Farklı dillerdeki ağrı metaforlarıyla Türkiye Türkçesindeki ağrı metaforlarının benzerlik ya da farklılıkları nelerdir?

İngilizce, Yunanca, İtalyanca, Hintçe, Tayca, Arapça ve Farsçada kullanılmış olan, ağrıyı ifade eden düşman, silah, bıçak, yük, ateş metaforlarının Türkçe konuşurlar tarafından da tercih edildiği saptanmıştır. Diğer dillerde yapılan çalışmalarla tez çalışmamızda elde ettiğimiz ağrı metaforlarını karşılaştırdığımızda Türkçede ağrıyı ifade ederken daha zengin bir metafor skalasıyla karşılaşmaktayız. Bu durum Türkçe konuşurların zihninde ağrının çok yönlü bir kavramsallaşmayla hayat bulduğunu göstermektedir. Farklı dillerde ortak olarak kullanılan metaforlar kavramsal metafor sisteminin bir düşünme biçimi olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan farklı metaforlar ise o dilin konuşurlarının kültürel özelliklerinin düşünce sistemine yansıdığını ortaya koymaktadır.

Türkçede ağrı metaforlarının daha net bir şekilde ortaya konması adına; birinci bölümde açıklamasına yer verilen, Lakoff ve Turner'in ortaya koymuş olduğu Büyük Zincir Metaforundan yararlanılmıştır. Türkiye Türkçesinde kullanılan ağrı metaforları Büyük Zincir Metaforu aracılığıyla aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 91: Büyük Zincir Metaforu - Türkiye Türkçesi

Yukarıdaki hiyerarşik şekilde ilerleyen Büyük Zincir Metafor tablosuna bakıldığında ağrının kavramsallaştırılma sürecinde metaforların büyük çoğunluğun alt iki basamak olan "doğal fizikî şeyler" ve "karmaşık nesneler" grubunda toplandığı görülmektedir. Bu durum karmaşık ve bilinmez bir kavram olan ağrının dış dünyada en çok bilinen nesne ya da durumlarla anlaşılır kılınmaya çalışıldığını göstermektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan ağrının çoğunlukla yine insandan önce de var olan dış dünyada kendiliğinden bulunan nesneler ya da doğa olayları ile açıklanmaya çalışılması, aslında ağrının çok eskiden beri anlaşılmaya çalışıldığının da bir göstergesidir.

Yukarıda tespit edilen metaforlardan AĞRI AĞIRLIKTIR metaforu aynı zamanda "ağrı" sözcüğünün etimolojisinde aydınlatıcı bir rol oynamaktadır. İkinci bölümde "ağrı" sözcüğünün kökenine dair yapılan tartışmada, sözcüğün kökeni "ağ-: eğilmek, inmek, yükselmek" fiiline dayandırılmıştır. "Ağrı" sözcüğünün günümüzde yön belirtmesi (-den

doğru, e doğru) ve “eğri” anlamında kullanımının bulunması, “ağrı” sözcüğünün “ağ-” fiili ile ilişkili olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Sözcüğün kullanım çerçevesi ve anlamsal çeşitliliği göz önüne alındığında ağrı ifadelerinde sıklıkla tercih edilen AĞRI AĞIRLIKTIR metaforu yukarıdaki iddiayı desteklemektedir. Ağrı, vücut bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılanır ve ağrı sırasında kişinin davranışları kendini korumaya yöneliktir. Beden, dik duruş ve açık ifade yerine kapanmaya yönelik bir eğilim sergiler. Buradaki ağırlık, yönelme metaforunun da ortaya çıkışını açıklamaktadır. Ayrıca Divânü Lugâti't-Türk’te geçen “çer” sözcüğünün vücudun ağrılığını bildiren bir sözcük olması “çerlenmek” sözcüğünün ise vücudun ağırlaşması, ağrıması, hastalanması olarak ifade edilmesi iddia edilen görüşü desteklemektedir.

KAYNAKÇA

1. Asıl Kaynakça

Al-Abdullah, M. (2019). Cognitive Linguistic Perspectives of Metaphoric Conceptualization of Pain in Jordanian Arabic. *Jordan Journal of Modern Languages and Literature*(Vol.11, No. 3), 341-360.

Anderson, K. O., & vd. (2009, Aralık). Racial and Ethnic Disparities in Pain: Causes and Consecuenses of Unequal Care. *The Journal of Pain, 10*(12), s. 1187-1204.

Ansary, M. E., Steigerwald, I., & Esser, S. (2003). Egypt: Over 5000 Years of Pain Management—Cultural and Historic Aspects. *World Institute of Pain, 3*(1), 84-87.

Apkarian, A. V., & vd. (2005). Human Brain Mechanisms of Pain Perception and Regulation in Health and Disease. *European Journal of Pain*, 9, s. 463–484.

Asmundson, G. J., & Wright, K. D. (2004). Biopsychosocial Approaches to Pain. T. Hadjistavropoulos, & K. D. Craig içinde, *Pain- Psychological Perspectives* (s. 35-58). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Aydede, M. (2017). Defending the IASP Definition of Pain. *The Monist*(100), 439-464.

B. Berthold Wolff, S. L. (1967, Haziran 8). Cultural Factors and Response to Pain: A Review. *American Anthropologist* , s. 494-500.

Bacchini, S. C. (2012). *Telling Pain: A Study of The Linguistic Encoding of The Experiences of Chronic Pain and Illness Through The Lexicogrammar of Italian.* London: Queen Mary, University of London.

Barcelona, A., & Valenzuela, J. (2011). An Overview of Cognitive Linguistics. Spain: Universidad de Murcia.

Bartlett, S. F. (1995). *A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bartsch, R. (2003). Generating polysemy: Metaphor and metonymy. R. Dirven, & R. Pörings içinde, *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (s. 49-74). Berlin: Walter de Gruyter.

Berk, H. Ö. (2006). Kronik Ağrı Yaşantısı ve Ağrı İnançları: Ağrı İnançları Ölçeği'nin Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi.

Biro, D. (2010). *Listening To Pain Finding Words, Compassion, and Relief.* London: W. W Norton&Company.

Boddice, R. (2014). *Pain and Emotion in Modern History.* England: Palgrave Macmillan.

Borg, E., & vd. (2018). The Meaning of Pain Expressions and Pain Communication. S. v. Rysewyk içinde, *Meanings of Pain* (s. 261-282). Switzerland: Springer Nature.

Borg, E., Hansen, N., & Salomons, T. (2019). The Meaning of Pain Expressions and Pain Communication. S. v. Rysewyk içinde, *Meanings of Pain* (s. 261-282). Switzerland: Springer Nature.

Borg, E., Harrison, R., Stazicker, J., & Salomons, T. (2019, Ekim 7). İs The Folk Concept of Pain Polyeidic? *Wiley Mind&Language*, s. 1-19.

Bourke, J. (2011). Pain and the Politics of Sympathy, Historical Reflections, 1760s to 1960s. *Utrecht University.* Utrecht.

Bourke, J. (2012, Haziran 30). The Art of Medicine Languages of Pain. *Perspectives*(379), s. 2420-2421.

Bourke, J. (2014). Pain: Metaphor, Body and Culture in Anglo-American Societes Between The Eighteenth and Twenteeth Centuries. *Rethinging History, 18*(4), s. 475-498.

Bourke, J. (2014). *The Story of Pain from Prayer to Painkillers.* Oxford: Oxford University Press.

Cabanac, M. (2002). What is Emotion? *Behavioural Procesess*(60), s. 69-83.

Cardoso, R., Sousa, F. E. F. (2009). Identification and Validation of Brazilian Chronic Pain Descriptor. *Pain Management Nursing* (10/2), s. 85-93.

Casasanto, D. (2009). When Is a Linguistic Metaphor a Conceptual Metaphor? S. P. Vyvyan Evans içinde, *New Directions in Cognitive Linguistics* (s. 127-146). Amsterdam: John Benjamins B. V. .

Cervero, F. (2009). Pain Theories. A. I. Basbaum, & C. M. Bushnell içinde, *Science of Pain* (s. 5-10). Oxford: Elsevier.

Cervero, F. (2012). *Understanding Pain.* Cambridge Massachusetts London: The MIT Press.

Chapman, S., & Grice, P. (2005). *Philosopher and Linguist.* Houndmills: Palgrave Macmillan.

Charteris-Black, J. (2016). *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor.* London: Bloomsbury Publishing.

Chen, J. (2011, Ekim 1). History of Pain Stories. *Neurosci Bull*, s. 343-350.

Cohen, M. L., Quintner, J., & Rysewyk, S. v. (2018, Mart). Reconsidering the International Association for the Study of Pain definiton of pain. *Pain Reports*, s. 1-7.

Cohen, M., Quintner, J., & Rysewyk, S. (2018). Reconsidering the International Association for the Study of Pain Definition of Pain. *Pain Reports*(3 (2018)), 1-7.

Cohen-Hanegbi, N. (2012). Pain as Emotion: The Role of Emotional Pain in Fifteenth-Century Italian Medicine and Confession. E. Cohen, & vd. içinde, *Knowledge and Pain* (s. 63-84.). Amsterdam: Rodopi.

Could, H. J. (2007). *Understanding Pain What İt İs Why İt Happens and How İt's Managed.* Newyork: AAN Press American Academy Of Neurology.

Craig, A. D. (2003, Haziran). A New View of Pain as a Homeostatic Emotion. *TRENDS in Neurosciences, 26*(6).

Damasio, A. (1999). *The Feeling Of What Happens: Body And Emotion In The Making Of Consciousness.* London: Heinemann.

Damasio, A. (2000). *The Feeling of What Happens Body and Emotion in the Making of Consciousness.* London: A Harvest Book Harcourt Inc. .

Damasio, A. (2014). Long After Pain . D. S. Serge Marchand içinde, *Mental Health and Pain* (s. V-VI). France: Springer-Verlag.

Dan Sperber, D. W. (2008). A Deflationary Account of Metaphors. R. W. Gibbs içinde, *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought* (s. 84-108). New York: Cambridge University Press.

Demir, G. Y. (2015). Metafora Dönüş. M. J. George Lakoff içinde, *Metaforlar- Hayat, Anlam ve Dil* (s. 9-18). İstanbul: İthaki.

Dennis C. Turk, T. E. (1992). Cognitive Factors and Persistent Pain: A Glimpse into Pandora's Box. *Cognitive Therapy and Research, 16*(2), s. 99-122.

Descartes, R. (2002). *The Principles of Philosophy.* (J. Veitch, Çev.) Blackmask Online.

DeWall, C. N., & vd. (2010). Acetaminothen Reduces Social Pain: Behavioral and Neural Evidence. *Psychological Science, 21*(7), s. 931-937.

Ehlich, K. (1985). The Language of Pain. *Theoretical Medicine*(6), s. 177-187.

Ekman, P. (1992). An Argument for Basic Emotions. *Cognition and Emotion, 3/4*(6), 169-200.

Erdine, S. (2012). *Ağrının Kitabı.* İstanbul: Hayy Kitap.

Esser, M. E. (2003). Egypt: Over 5000 Years of Pain Management-Cultural and Historic Aspects. *Pain Practice, 3*(1), s. 84-87.

Evans, V. (2007). *A Glossary of Cognitive Linguistics.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

Fabrega, H. (1995). Pain in Language. *Pain Forum, 1*(4), 15-18.

Fabrega, H., & Tyma, S. (1976). Culture, Language and the Shaping of Illness: An Illustration Based On Pain. *Journal pf Psychosomatic Research*(20), s. 323-337.

Fabrega, H., & Tyma, S. (1976). Language and Cultural Influences in the Description of Pain. *Br. J. Med. Psychol*(49), s. 349-371.

Ferber, I. (2010). Herder: On Pain and the Origin of Language. *The Germaic Review*(85), s. 205-223.

Ferber, I. (2019). *Language Pangs: On Pain and the Origin of the Language.* Oxford: Oxford University Press.

Finkin, J. (2005). Enantiodrama: Enantiosemia in Arabic and Beyond Oriental and African Studies. *Bulletin of the School of, 68*(3), 369-386.

Fiumara, G. C. (2015). *Psychic Suffering From Pain to Growth.* London: Karnac.

Forceville, C., Refaie, E. E., & Meesters, G. (2014). Stylistics and Comics. M. Burke içinde, *The Routledge Handbook of Stylistics* (s. 485-499). New York: Routledge.

Foreman, J. (2017). *The Global Pain Crisis What Everyone Needs To Know.* Oxford : Oxford University Press.

Fradelos, E. (2014, Haziran). Pain: Aspects and tratment in Greek antiquity. *Journal of Medical Science and Publis Health, 2*(2), s. 29-36.

Friedrich Ungerer, H.-J. S. (2006). *An Introduction to Cognitive Linguistics.* Harlow: Pearson Longman.

Garro, L. C. (1990). Culture, Pain and Canser. *Journal of Palliative Care, 6*(3), s. 34-44.

Gatchel, R. J., & vd. (2007). The Biopsychological Approach to Chronic Pain: Scientific Advances and Future Directions. *Psychological Bulletin, 133*(4), s. 581-624.

Geeraerts, D. (2006). A rough guide to Cognitive Linguistics. R. D. Dirk Geeraerts içinde, *Cognitive Linguistics Research* (s. 1-28). Berlin: Mouton de Gruyter.

Gibbs, R. W. (1993). Process and Products in Making Sense of Tropes. A. Ortony içinde, *Metaphor and Thought* (s. 252-276). USA: Cambridge University Press.

Gibbs, R. W. (1998). The Fight Over Metaphor in Thought and Language. A. N. Katz, C. Cacciari, R. W. Gibbs, & M. Turner içinde, *Figurative Language and Thought* (s. 88-118). New York: Oxford University Press.

Gibbs, R. W. (2005). *Embodiment and Cognitive Science.* New York: Cambridge University Press.

Gibbs, R. W., & Cameron, L. (2007). The Social-Cognitive Dynamics of Metaphor Performance. *Cognitive Systems Research*(9), 64-75.

Gilam, G., & vd. (2020, Temmuz 8). What is The Releation Between Pain and Emotion? Bridging Constracts and Communities. (107).

Goel, V., & Dolan, R. J. (2001, March). The functional anatomy of humor: segregating cognitive and affective components. *Nature Neuroscience, 4*(3), 237-238.

Goel, V., & Dolan, R. J. (2007, September). Social Regulation of Affective Experience of Humor. *Journal of Cognitive Neuroscience, 19*(9), 1574-1580.

Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior.* New York: Pantheon Books.

Goubert, L., & vd. (2005). Facing Others in Pain: The Effects of Empathy. *Pain*(118), s. 285-288.

Gould, H. J. (2007). *Understanding Pain- What It Is, Why It Happens, and How It's Managed.* Saint Paul: AAN Enterprises.

Grey, D. J. (2014). 'The Agony of Despair': Pain and the Cultural Script of Infanticide in England and Wales, 1860–1960 . R. Boddice içinde, *Pain and Emotion in Modern History* (s. 204-219). UK: Palgrave Macmillan.

Güleç, G. G. (2006). Ağrı ve Ağrı Davranışı. *Ağrı, 18*(4), 5-9.

Hadjistavropoulos, T., & vd. (2004). Social Influences and the Communication of Pain. T. Hadjistavropoulos, & K. D. Craig içinde, *Pain Psychological Perspectives* (s. 87-112). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Hadjistavropoulos, T., & vd. (2011). A Biopsychosocial Formulation of Pain Communication. *Psychological Bulletin, 6*(137), s. 910-939.

Hale, C. J., & Hadjistavropoulos, T. (1997). Emotional Components of Pain. *Pain Res Manage, 2*(4), s. 217-225.

Halliday, M. A. (1998). On the grammar of pain. *Functions of Language, 1*(5), 1-32.

Heider, K. G. (1988). The Rashomon Effect: When Ethnographers Disagree. *American Anthropologist, 90*(1), 73-81.

Herder, J. G. (2002). *Philosophical Writings.* (M. N. Forster, Dü.) Cambridge: Cambridge University Press.

Ho, K. H., & K, O. B. (2003). A Community-Based Study of Headache Diagnosis and Prevalence in Singapore. *Cephalalgia*(23), 6-13.

Hofmann, S. G. (2016). *Emotion in Threapy From Science to Practice.* Newyork London: The Guilford Press.

Horacio Fabrega, J. (1995). Pain in Language. *Pain Forum, 4*(1), s. 15-18.

Horatio Fabrega, S. T. (1976). Culture, Language and The Shaping of Illness: an Illustration Based on Pain. *Journal of Psychosomatic Research*(Vol. 20), 323-337.

Hori, M. (2003). A Systemic Functional Analysis of Pain Expressions in Japanese. *Journal of Inquiry and Research*(77), s. 1-21.

İnan, L. E. (2018). Ağrıda Nöromatriks Teorisinin Anlaşılması. *Uluslararası Katılımlı 15. Ulusal Ağrı Kongresi* (s. 34-35). Antalya: Kare Yayıncılık.

Izard, C. E. (1977). *Human Emotions* . Newyork: Plenum Publishing Corporation.

Izard, C. E. (1978). *Human Emotions.* New York: Springer Science Business Media.

Jackson, J. E. (2011). Pain and Bodies. F. E. Mascia-Lees (Dü.) içinde, *A Companian to the Anthropology of the Body and Embodiment.* Wiley-Blackwell.

Jacobs, M. S., & Summer, L. A. (2018). Pain Psychology. C. E. Argoff, A. Dubin, & J. G. Pilitsis içinde, *Pain Management Secrets* (s. 670-692). Amsterdam: Elsevier.

Jakobson, R. (2003). The Metaphoric and Metonymic Poles. R. Dirven, & R. Pörings içinde, *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (s. 41-48). Berlin: Walter de Gruyter.

John J. Sellinger, S. C. (2011). Compregensive Pain Assessment: The integration of biopsychosocial principles. M. H. Ebert, & R. D. Kerns içinde, *Behavioral Psychopharmacologic Pain Management* (s. 44-66). Cambridge: Cambridge University Publishing.

John J. Sellinger, S. C. (2011). Comprehensive Pain Assessment: The Integration of Biopsychosocial Principles. R. D. Michael H. Ebert içinde, *Behavioral and Psychopharmacologic Pain Management* (s. 44-66). New York: Cambridge University Press.

Johnson, G. L. (1999). *Philosopy in the Flesh the Embodied Mind Its Challenge to Western Tought.* Newyork: Basic Books.

Johnson, M. (1987). *The Body in The Mind.* USA: The University of Chicago Press.

Johnson, M. (1992). *The Body in the Mind the Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason.* Chicago and London : The University of Chicago Press.

Johnson-Laird, P. N., & Oatley, K. (1989). The Language of Emotions: The Analysis of the Semantic Field. *Cognition and Emotion, 3*(2), s. 81-123.

Junghaenel, D. U., Schneider, S., & Broderick, J. E. (2017, Mayıs). Linguistic İndicators of Pain Catastrophizing in Patients With Chronic Musculosceletal Pain. *The Journal of Pain, 18*(5), s. 597-604.

Kagan, J. (2007). *What is Emotion? History, Measures, and Meanings.* Newyork: Yale University Press New Haven and London .

Keskinbora, K. K. (2016, Ocak). History of Pain: From Avicenna to Melzack and the Future: Review. *Türkiye Klinikleri Journal of Anesthesiology Reanimation*, s. 20-23.

King, D. (2018). *Experiencing Pain İn İmperial Greek Culture.* Oxford: Oxford University Press.

Kleinginna, P. R., & Kleinginna, J. A. (1981). A Categorized List of Emotion Definitions, with Suggestions for a Consensual Definiton. *Motivation and Emotion, 5*(4), s. 345-379.

Koki Shimoji, Y. Y. (2021). Theories of Pain. A. N. Koki Shimoji içinde, *Chronic Pain Management in General and Hospital Practice* (s. 11-20). Singapore: Springer.

Kövecses, Z. (1999). Metaphor: Does It Constitute or Reflect Cultural Models? G. J. Raymond W. Gibbs içinde, *Metaphor in Cognitive Linguistics* (s. 167-1888). Amsterdam: John Benjamins B.V. .

Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture Universality and Variation.* Cambridge: Cambridge University Press.

Kövecses, Z. (2006, November). The Conceptual Structure of Happiness and Pain.

Kövecses, Z. (2010). *Metaphor a Practical Introduction* . Oxford: Oxford University Press.

Kövecses, Z. (2014). Metaphor and Metonymy in the Conceptual System. F. Polzenhagen, Z. Kövecses, S. Vogelbacher, & S. Kleinke içinde, *Cognitive Explorations Into Metaphor and Metonymy* (s. 15-34). Frankfurt: Peter Lang Edition.

Kövecses, Z. (2015). *Where Metaphors Comes From.* Oxford: Oxford University Press.

Kövecses, Z. (2017). Context in Cultural Linguistics: The Case of Metaphor. F. Sharifian içinde, *Advances in Cultural Linguistics* (s. 307-324). Singapore: Springer Nature.

Kövecses, Z. (2020). *Extended Conceptual Metaphor Theory.* UK: Cambridge University Press.

Kristjánsdóttir, Ó., & vd. (2012). A Systematic Review of Cross-Cultural Comparison Studies of Child, Parent and Helath Professional Outcomes Associated With Pediatric Medical Procedures. *The Journal of Pain, 13*(3), s. 207-219.

Kumar, K. H., & P., E. (2016). Definition of pain and classification of pain disorders. *Journal of Advanced Clinical & Research Insights*(3), 87-90.

Lakoff, G. (1990). *Women, Fire, and Dangerous Things.* Chicago: The University of Chicago Press.

Lakoff, G. (1991, Mayıs). The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf. *Peace Research, 23*(2/3), s. 25-32.

Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metapho. A. Ortony içinde, *Metaphor and Thought* (s. 202-251). New York: Cambridge University Press.

Lakoff, G. (1993). The Contemporary Theory of Metaphor. A. Ortony içinde, *Metaphor and Thought* (s. 202-251). Cambridge: Cambridge University Press.

Lakoff, G. (2014). *Don't Think of an Elephant Know Your Values and Frame the Debate*. Vermont: Chelsea Green Publishing.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Conceptual Metaphor in Everyday Language. *The Journal of Philosophy, 77*(8), 453-486.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in Flesh* . New York: Basic Books.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2015). *Metaforlar-Hayat, Anlam ve Dil.* İstanbul: İthaki.

Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than Cool Reason- A Field Guide to Poetic Metaphor.* Chicago: The University of Chicago Press.

Lascaratou, C. (2007). *The Language of Pain.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Lascaratou, C. (2007). *The Language of Pain Expression or Description?* Amsterdam/Philedelphia: John Benjamins Publishing Company.

Latham, P. M. (1862, Haziran 28). General Remarks on the Practice of Medicine. *British Medical Journal*, s. 677-680.

Leimumäki, A. (2012). What Does Falling Ill Mean? Illnes Narratives as Elucidation of Experience Expertise. E. Cohen, L. Toker, M. Consonni, & O. E. Dror içinde, *Knowledge and Pain* (s. 259-292). Amsterdam: Rodopi.

Lipton, J. A., & Marbach, J. J. (1984). Ethnicity and The Pain Experience. *Sm. Sci. Med., 19*(12), 1279-1298.

Loeser, J. D. (1980). Pain as a disease. P. Turner içinde, *Clinical Pharmacology & Therapeutics* (s. 11-20). London: Macmillan Publishers.

Loeser, J. D. (2006). Pain as a disease. T. S. Fernando Cervero içinde, *Pain : Handbook of Clinical Neurology* (s. 11-20). Netherlands: Elsevier.

Lumley, M. A., & vd. (2011). Pain and Emotion: A Biopyschosocial Review of a Recent Research. *Journal of Clinical Psychological, 67*(9), s. 942-968.

MacDonald, G., & Leary, M. R. (2005). Why Does Social Exclusion Hurt? The Relationship Between Social and Physical Pain. *Psychological Bulletin, 2*(131), 202–223.

Macha, J. (2019). Metaphor in Analytic Philosophy and Cognitive Science. *Revista Portuguesa de Filosofia, 75*(4), 2247-2286.

Marmaridou, S. (2006). On the Conseptual, Cultural and Discursive Motivation of Greek Pain Lexicalizations. *Cognitive Linguistics, 17*(3), s. 393-434.

Mee, S., & vd. (2006). Psycological Pain: A Review of Evidence. *Journal of Psychiatric Research*(40), s. 680-690.

Melzack, R. (2005). Evolution of the Neuromatrix Theory of Pain. *World Institute of Pain, 5*(2), 85-94.

Melzack, R. (2014). Evolutin of the Neuromatrix Theori of Pain . *Third World Congress of World Instute of Pain* , (s. 85-94). Barcelona .

Melzack, R., & Katz, J. (2006). Pain Assessment In Adult Patients. S. B. McMahon, & M. Koltzenburg içinde, *Wall and Melzack's Textbook of Pain* (s. 291-304). London: Elsevier Churchill Livingstone.

Melzack, R., & Togerson, W. S. (1971). On the Language of Pain. *Anesthesiology, 34*(1), 50-59.

Melzack, R., & Wall, P. (1996). *The Challenge of Pain.* UK: Penguin Books.

Mones Abu-Asab, H. A. (2013). *Avicenna's Medicine A New Translation of the 11th-Century Canon With Practical Applications for İntegrative Health Care.* Toronto: Healing Arts Press .

Morris, D. B. (2013). Narrative, Ethics, and Pain: Thinking with Stories. *Ohio State University Press, 9*(1), 55-77.

Moscoso, J. (2012). *Pain A Cultural History.* London: Palgrave Mcmillan .

Mungan, M. (2014). *Kırk Oda.* İstanbul: MEtis Yayıncılık.

Neilson, S. (2015, Ağustos 7). Pain as Metaphore: Metaphore and Medicine. *Med Humanit,* s. 3-10.

O'Brien, B. C., Harris, I. B., Beckman, T. J., Reed, D. A., & Cook, D. A. (2014). Standards for Reporting Qualitative Research: A Synthesis of Recommendations. *Academic Medicine, 89*(9), 1245-1251.

Ortony, A., & Turner, T. J. (1990). What's Basiv About Basic Emotions. *Psychological Review, 97*(3), s. 315-331.

Özçalışkan, Ş. (2014). Development of Metaphor. V. C. P. Brooks (Dü.) içinde, *Encylopedia Language Development* (s. 374-375). Newyork: NY: Sage Publishers.

Özçalışkan, Ş., & Stites, L. J. (2013). Moving Across Metaphorical Spaces over Developmental Time. J. E. Rosario Caballero (Dü.) içinde, *Sensuous Cognition: Explorations into human sentience: Imagination, (e)motion and perception* (s. 221-246). Berlin: De Gruyter Mouton: Spain.

Patharakorn, P. (2010). *Pain Language: A Thai Case Study.* Brisbane: The University of Queensland.

Perl, E. R. (2007). Ideas About Pain, a Historical Review. *Nature Reviews Neuroscience*(8), s. 71-80.

Peters, H. (2004). The Vocabulary of PAIN. C. J. Kay, & J. J. Smith içinde, *Categorization in the History of English* (s. 193-220). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Pillay, T. K., & vd. (2015). The Influence of Culture on Chronic Pain: A Collective Review of Local and International Literature. *Journal of Psychiatry, 18*(2), 1-8.

Pincikowski, E. S. (2002). *Bodies Of Pain Suffering İn The Words Of Hartman von Aue.* London: Routhledge Tylor And Francis Group.

Pugh, J. (2020). The Language of Pain in India. C. Classen içinde, *The Book of Touch* (s. 115-119). New York: Routledge.

Pugh, J. F. (1991). The Semantics of Pain in Indian Culture and Medicine. *Culture, Medicine and Psychiatry*(15), s. 19-43.

R. Melzack, W. S. (1971, Haziran). On the Language of Pain. *Anesthesiology*(34), s. 50-59.

Raiisi, F. (2021). Conseptual Methapors of Pain in Persian: A Cognitive Analysis. *International Journal of Musculoskeletal Pain Prevention, 6*(2), s. 496-501.

Raja, S. N., & vd. (2020). The revised International Association for the Study of Pain Definition of Pain: Concepts, Challenges, and Compromises. *Pain*(00), 1-7.

Raphael, L. (2014). Imagining Another's Pain: Privilege and Limitation in Parent and Child Relations. R. Boddice içinde, *Pain and Emotion in Modern History* (s. 220-242). New York: Palgrave Macmillan.

Raymond W. Gibbs, G. J. (1999). *Metaphor in Cognitive Linguistics.* Amsterdam: John Benjamins B.V.

Reznikova Tatiana, E. R.-O. (2012). Towards a Typology of Pain Predicates. *Linguistics, 50*(3), 421-465.

Rollman, G. B. (1998). Culture and Pain. S. S. Kazarian, & D. R. Evans içinde, *Cultural Clinical Psychology: Theory, Research, and Practice* (s. 267-287). Oxford: Oxford University Press.

Ronald Melzack, P. D. (1988). *The Challenge of Pain A Modern Medical Classic.* London: Penguin Books.

Sargent, C. (1984). Between Death and Shame: Dimensions of Pain in Pariba Culture. *Sos. Sci. Med., 19*(12), s. 1299-1304.

Scarry, E. (1985). *The Body in Pain The Making and Unmaking of The World.* Oxford Newyork: Oxford University Press.

Scott, C. (2002). Expressive Metaphors in Canser Narratives. *25*(3), 230-235.

Seaward, B. L. (2018). *Managing Stress: Principles and Strategies for Health and Well-Being* (Ninth Edition b.). Boulder, Colorado: Jones & Bartlett Learning.

Sellinger, J. J., & vd. (2011). Comprehensive Pain Assessment: The Integration of Biopsychosocial Principles. M. H. Ebert, & R. D. Kerns içinde, *Behavioral and Psychopharmacologic Pain Management* (s. 44-66). Cambridge: Cambridge University Press.

Shimoji, K., & Yokota, Y. (2021). Theories of Pain. K. Shimoji, A. Nader, & W. Hamann içinde, *Chronic Pain Management in General and Hospital Practice* (s. 11-20). Singapore: Springer.

Skott, C. (2002). Expressive Metaphors in Canser Narratives. *Canser Nursing, 25*(3).

Sonneborn, O., & Williams, A. (tarih yok). How does the 2020 Revised Definition of Pain Impact Nursing Practice? *Journal of Perioperative Nursing, 33*(4), 25-28.

Sontag, S. (2015). *Metafor Olarak Hastalık - Aids ve Metaforları.* İstanbul: Can Yayınları.

Sullivan, M. D. (1995). Pain in Language from Sentience to Sapience. *Pain Forum, 4*(1), s. 3-14.

Sullivan, M. D. (2001). Finding Pain Between Minds and Bodies. *The Clinical Journal of Pain*(17), s. 146-156.

Swee, G., & Schirmer, A. (2015). On the Importance of Being Vocal: Saying ‘‘Ow’’ Improves Pain Tolerance. *The Journal of Pain, 16*(4), 1-9.

Tendahl, M. (2009). *A Hybrid Theory of Metaphor.* London: PALGRAVE MACMILLAN.

Thorn, B. E. (2017). *Cognitive Therapy of Chronic Pain A Step-by-Step Guide* . Newyork: The Guildford Press.

Tóth, M. (2018). *Linguistic Metonymy: Implicitness and Co-Activation of Mental Content* . Berlin: Peter Lang.

Turk, D. C., & Rudy, T. E. (1992). Cognitive Factors and Persistent Pain: A Glimpse Into Pandora's Box. *Cognitive Therapy and Research*(16), 99-122.

Turk, D. C., Swanson, K. S., & Wilson, H. D. (2019). Psychological Aspects of Pain . J. C. Ballantyne, S. M. Fishman, & J. P. Rathmell içinde, *Bonica's Management of Pain* (s. 416-459). Hong Kong: Wolters Kluwer.

Turner, G. F. (2002). *The Way We Think- Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities.* New York: Basic Books.

Türk Dil Kurumu. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ungerer, F., & Schmid, H.-J. (2006). *An Introduction to Cognitive Linguistics.* UK: Pearson Education Limited.

Vetlesen, A. J. (2004). *A Philosphy of Pain.* (J. İrons, Çev.) London: Reaktion Books.

Visser, E. J., & Davies, S. (2009). What is Pain? I: Terms, Definitions, Classification and Basic Concepts. *Australasian Anaesthesia*(2009), 29-33.

Vlaar, A. P. (2007). A Cross-Cultural Study of Pain İntensity in Egyptian and Dutch Women With Rheumatoid Arthritis. *The Journal of Pain, 8*(9), s. 730-736.

Von Herder, J. G. (2012). *Philosophical Writings.* (M. N. Forster, Dü., & M. N. Forster, Çev.) Cambridge: Cambridge University Press.

Warren, B. (2003). An Alternative Account of the Interpretation of Referential Metonymy and Metaphor. R. Dirven, & R. Pörings içinde, *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (s. 113-132). Berlin: Walter de Gruyter.

Wierzbicka, A. (2012). Is Pain a Human Universal? A Cross-Linguistic and Cross-Cultural Perpective on Pain. *Emotion Review, 4*(3), s. 307-317.

Wierzbicka, A. (2014). "Pain" and "Suffering" in Cross-Linguistic Perpective. *International Journal of Language and Culture, 1*(2), s. 149-174.

Wierzbicka, A. (Mouton de Gruyter). *Cross-Cultural Pragmatics The Semantics of Human Interaction.* Berlin Newyork : 2003.

Wierzbicka, A., & Goddard, C. (2014). *Words and Meanings Lexical Semantics across Domains, Language& Cultures.* Oxford: Oxford University Press.

Wilkinson, S. J. (1878). *The Manners And Customs Of The Ancient Egyptians.* (S. Birch, Dü.) New York.

William Croft, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics.* New York: Cambridge University Press.

Wilson, D., & vd. (2009). Language and The Pain Experience. *Physiotherapy Research International*. 14(1), s. 56–65.

Wilson, D., & Sperber, D. (2012). *Meaning and Relevance.* Cambridge: Cambridge University Press.

Wittengstein, L. (2006). *Felsefi Soruşturmalar.* İStanbul: Totem Yayıncılık.

Wolff, B. B. (1985). Ethnocultural Factors Influencing Pain and Illness Behaviour. *The Clinical Journal of Pain, 1*(1), s. 23-30.

Wolff, B. B., & Langley, S. (1967). Cultural Factors and the Response to Pain: A Review. *American Anthropologist*(70), 494-501.

Woolf, V. (2002). *On Being Ill.* Paris: Paris Press.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Youguo, D. (2013). International Academic Workshop on Social Science. *Study on The Essence of Metaphor*, 560-562. Atlantis Press.

Yu, N. (2008). Metaphor from Body and Culture. J. Raymond W. Gibbs (Dü.) içinde, *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought* (s. 247-261). Cambridge : Cambridge University Press.

Zborowski, M. (1952). Cultural Components in Responses. *Social Issues*(Fall), 16-30.

Zborowski, M. (2010). Cultural Components in Responses to Pain. *Journal of Social Issues, 8*(4), s. 16-30.

2. Örneklerin Alındığı Eserlerin Kaynakçası

Ataç, N. (1997). *Günlerin Getirdiği.* İstanbul: Can Yayınları.

Atay, O. (2011). *Tutunamayanlar.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Atılgan, Y. (2007). *Anayurt Oteli.* İstanbul: YKY.

Atılgan, Y. (2007). *Aylak Adam.* İstanbul: YKY.

Bener, V. O. (2014). *Havva.* İstanbul: YKY.

Baykurt, F. (1993). *Kaplumbağalar.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykurt, F. (2016). *Yılanların Öcü.* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Cumalı, N. (1986). *Dila Hanım.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Ekrem, R. M. (2004). *Araba Sevdası.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Güntekin, R. N. (2008). *Dudaktan Kalbe.* İstanbul: İnkılap KİtabevI.

Güntekin, R. N. (2012). *Gökyüzü.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2012). *Olağan İşler.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Karasu, B. (2013). *Haluk'a Mektuplar.* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Karasu, B. (2016). *Öteki Metinler.* İstanbul : Metis Yayıncılık.

Kemal, Y. (2009). *Nuh'un Gemisi.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2011). *Demirciler Çarşısı Cinayeti.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2013). *İnce Memed 1.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2013). *İnce Memed 3.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2019). *Binbir Çiçekli Bahçe.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2019). *Kanın Sesi.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2020). *Binboğalar Efsanesi.* İstanbul: YKY.

Kemal, Y. (2021). *Yusufçuk Yusuf.* İstanbul: YKY.

Livaneli, Z. (2011). *Serenad.* İstanbul: Doğan Kitap.

Livaneli, Z. (2020). *Mutluluk.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Pamuk, O. (2012). *Cevdet Bey ve Oğulları.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Pamuk, O. (2012). *Masumiyet Müzesi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Pamuk, O. (2016). *Babamın Bavulu.* İstanbul: YKY.

Safa, P. (2011). *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Safa, P. (2013). *Sözde Kızlar.* İstanbul: Ötüken Neşriyat .

Safa, P. (2018). *Şimşek.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Şafak, E. (2015). *Bit Palas.* İstanbul: Doğan Kitap.

Tahir, K. (2005). *Yorgun Savaşçı.* İstanbul: İthaki Yayınları.

Uşaklıgil, H. Z. (2008). *Aşk-ı Memnu.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Uzuner, B. (2000). *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Uzuner, B. (2008). *Kumral Ada Mavi Tuna.* İstanbul: Everets Yayınları.

EK:

HASTA ile GÖRÜŞME SORULARI[68]

1. Adınız ve soyadınız?
2. Hangi bölgelerde ağrınız var? Bu ağrılar başladığında ne kadar sürüyor? En çok ne zaman ağrıyor?
3. O bölgeye dokununca hafifliyor mu yoksa daha da mı şiddetleniyor?
4. Gece ağrısı ve gündüz ağrısı arasında fark var mı?
5. Bu ağrı daha önceki ağrılarınıza benziyor mu? Diğer ağrılardan farklı olan tarafları nelerdir? Gidip geliyor mu yoksa sürekli var mı?
6. Yakıyor mu? Elektrikli mi? Bıçaklama hissi gibi mi? Titriyor mu? Uyuşma mı?
7. Dalgalı mı? Sürekli mi?
8. Dağınık mı yoksa bir yerde yoğunlaşmış bir ağrı mı?
9. Dışarıdan içeri mi yoksa içeriden dışarı doğru bir ağrı mı? Hareket ediyor mu? Ne tarafa hareket ediyor?
10. Oturduğunuzda ya da hareket ettiğinizde daha mı çok ağrıyor?
11. Uykunuzu, iştahınızı nasıl etkiliyor?
12. Ağrınızı ne arttırıyor?
13. Ağrıyı hafifletmek için neler yapıyorsunuz?
14. Psikolojik olarak ağrıyla nasıl baş ediyorsunuz?
15. Ailenize, dostlarınıza ağrınızı anlatıyor musunuz? Sizi anlıyorlar mı?
16. Doktor ya da hemşirelere ağrınızı tam olarak ifade edebiliyor musunuz? Sizi anlıyorlar mı?
17. Ağrılarınız ruh halinizi nasıl etkiledi?
18. Yaşadığınız ağrıyı bu soruların dışında tamamen kendi hislerinizle ifade etmek isteseniz neler söylersiniz?

[68] "Hasta ile Görüşme Soruları" hazırlanırken McGill Ağrı Anketinde bulunun ifadelerden yararlanılmıştır.